

timus praestantiam & perfectionem in se habere, si homo fidem datam seruet, verax sit, nemini iniuriam inferat, ius incorrupte dicat; colligimus sane, hanc perfectionem in eo utique intelligendam, qui prima est causa, & huius vniuersi summus Moderator, modo tamen longe nobiliore, & qui in Ente eminentissimo & independente locum possit inuenire. Vnde inconueniens est, id quod intuitu nostrae cognitionis posterius est, supponere tanquam fundamentalem propositionem, ex qua id, quod ordine cognitionis prius est, deducendum sit. Accedit, quod ratio nostra non parum discriminis inter iustitiam diuinam & humanam deprehendat. Nam uti iam dictum, iustitia diuina est essentialis, humana imperata. Iustitia humana exercetur inter natura aequales, superiori tribunali obnoxios; diuina a Creatore coeli & terrae aduersus hominem terricolam. Quae homo ex iustitia exhibet alteri, ad ea exigenda hic Ius habet: atqui ad aliquid a Deo exigendum nulla creatura ius habet; quippe cum etiam quae ex promisso Deus nobis praestat, eius gratiae in acceptis referre debeamus; & omnes pii execrantur impudentiam istius Monachi moribundi, qui velut suo iure Deum coelum poscebat hisce verbis: Solue quod debes. Scilicet, homo non debet aliter, quam iuste facere, Deus non potest non iuste facere. Tum etiam actus quidam sunt iustitiae humanae, qui in Deum ob eminentiam essentiae ipsius cadere non intelliguntur; uti sunt non pauci actus iustitiae vniuersalis, & illa iustitia particularis, quae contractus regit, ad subleuandam indigentiam humanam in ventos. Vnde si quis ex saepedicta propositione praecepta legis naturalis deducere instituat, deprehendet, non solum consequentiam saepe fore inequentem, & quam sola ratio comprehendere nequeat, sed & illud principium non vna parte esse insufficientis. Sic si ita colligere velim; homo debet pacta seruare, quia Deus sua promissa seruat; homo non debet iniuriam homini facere, quia Deus nemini iniuriam facit: isthaec connexio soli rationi euidens non est, cui infinitum discrimen inter Creatorem coeli & terrae, & homuncionem semper animo obuersatur. Ast si ita inferam, Reddite debita vestra, quia Deus reddit suis creditoribus; estote grati, quia Deus est gratus aduersus suos benefactores; obedite regi, quia Deus obedit superioribus suis; honorate parentes, quia Deus honorat parentes suos, ineptam & falsam rationem allegasse iudicabitur. Quae omnia qui probe expendit, facile probabit rationem meam, quare alia propositio fundamentalis mihi fuerit inuestiganda. Praesertim cum non ratio solum, sed & sacra Scriptura inadaequationem inter iustitiam diuinam & humanam diserte agnoscat. Sane enim non minima pars iustitiae humanae est, quae in contractu emptionis venditionis conspicitur; aut quae cernitur in retribuendis beneficiis. Atqui neque illa per Psalmum L, 10. 11. 12. neque haec per Roman. XI, 35. in Deum cadit.

§. V. ISTHAEC quanquam in se sint planissima; omnem tamen lapidem mouent aduersarii, ut errorem aliquem mihi haec impingant. Et primo quidem in occasionem calumniae arripiuntur haec mea verba: *Hinc & quando Deo tribuitur iustitia; non illa est intelligenda respicere aliquam obligationem, aut ius in altero, sicut iustitia humana id infert. Sed quia talem agendi modum perfectis-*

fectissimae suae naturae congruere ipse operibus & per reuelationes ostendit: inde eidem mortales id vocabulum adplicamus, quo quae recte a nobis aduersus alios aguntur, exprimimus. p. 134. Heic quid scrupuli cordato, & a litigiis alieno oriri possit non dispicio. Adseritur eo loco haec thesis, quod libertas Dei legibus proprie dictis non circumscribatur. Aduersus hanc obiici poterat, in Deum cadere iustitiam, seu Deum iustum esse. Iam autem iustitiam tam personae quam actionum inuoluere respectum ad legem. Iustitiam enim cuique tribuere, quod legibus ipsi tribui iubetur; & iustum vocari, qui alteri talia tribuere studet; eoque talem haud quidquam sibi libertatem omnimodam posse tribuere. Ad quam obiectionem respondetur; iustitiam Dei, & iustitiam humanam non per omnia pari passu ambulare. Nam iustitiam humanam respicere obligationem, quae legem & superiorem ponit; quia homo ad iuste agendum obligatur per legem superioris. Alterum autem, aduersus quem iustitia est exercenda, habere ius ad id obtinendum, vel perfectum, vel imperfectum; id est, vt quod sibi debetur, possit exigere vel per modum belli, si viuat in naturali libertate, vel actione in foro intentata, si ciuis sit; vel saltem vt possit super iniquitate non tribuentis querelam mouere. Horum autem nihil in Deum cadit, quippe quo superior non datur, qui legem ipsi praescribere, aut obligationem iniungere queat: & aduersus quem nemini ius competere potest, deficiente foro, & quia quicquid creaturae habent boni, bonitati ipsius in acceptis referunt. Quia tamen perfectioni diuinae essentiae congruit tali modo cum creaturis agere, vt & promissa sua constantissime seruet, & nemini iniuriam faciat, & supremi Latoris atque assertoris legum, iudicisque munere incorrupte fungatur: inde huic attributo diuino, ex quo Deus tali modo agere intelligitur, idem vocabulum iustitiae tribuitur, quo homines solent exprimere, quae recte ab ipsis aduersus alios aguntur. Quanquam enim eiusmodi vocabula, quae aequae attributis Dei & hominum tribuuntur, tanto eminentiorem perfectionem in Deo, quam in hominibus notent, quanto diuina essentia humana est nobilior; iisdem tamen vocabulis vtraque attributa fuerunt exprimenda, non solum quia per lumen rationis a cognitis perfectionibus humanis ad perfectiones diuinas vtcunque inuestigandas adscendimus: sed etiam quia alias nullum conceptum formare apud nos possemus attributorum diuinorum, ni vocabula significationis ante nobis notae ad ea adplicarentur. Istaec igitur verba haectenus explicata ita detorta adducit nouarius *Index: Statuit iustitiam ad Deum propter similitudinem saltem, talem nempe agendi modum ad Deum adplicari, Deoque àνθρώπος, imo etiam minus Deo quam hominibus competere. p. 134. 166. §. 9. p. 177. §. 12.* Heic adparet, priora quidem verba mutilate esse adducta, & prout ab ipso exprimuntur, nullum plane sensum prae se ferre, nisi quod infestissimus calumniator hoc insinuare velle videtur, quasi a me plane iustitia diuina negetur. Quae quam atrox sit calumnia, ex iam dictis satis patere potest. Par illi est, quod mihi affingit, quasi scripserim, *Deo iustitiam àνθρώπος competere.* Quod dictum nullibi in meo libro extat. Equidem p. 166. a me scribitur; valde àνθρώπος dici, Deum a se ipso, aut a sua essentia obligari; nimirum quia obligatio proprie dicta & quae vinculum iuris est.

est, principium aliquod extrinsecum & superius praesupponit. Sed num ideo Deus ἀκύρωτος iustus dicitur, quia iuste agit propter essentiae suae perfectionem, non autem propter obligationem extrinsecus accedentem? Num iustitia essentialis minus κωλύως iustitia est, quam imperata, & habitualis? Denique concolor auctori mendacium est, quod in Indice scribitur, a me statui; *iustitiam etiam minus Deo, quam hominibus competere.* Num si dicam, iustitiam diuinam & humanam non eodem modulo metiendam; diuinam naturam eminentioris esse indolis, quam humanam; quosdam actus iustitiae humanae, qui nempe praesupponunt indigentiam, in perfectionem Dei non cadere; ideo statuo iustitiam Deo minus competere, quam hominibus? Perinde ac si dicerem; Deus non opus habet eiusmodi operosa structura oculi ad videndum, sicut homo. Ergo Deus minus clare intuetur res, quam homo. Sic p. 177. dico: *Iustitiam diuinam & humanam eodem modulo metiendam esse, haut quidemquam inde statim euincitur, quod in sacris literis saepe ad exemplum Dei reuocamur,* Luc. VI, 36. Matth. V, 44. 45. XVIII, 33. *quippe cum in illis locis argumentum a minori ad maius ductum videatur.* Vbi nimirum id doceo; quando iubemur misericordes esse, *sicut* & Pater noster misericors est, non statim inferendum esse, misericordiam diuinam & humanam eiusdem indolis esse, aut eodem modo & ex eadem causa Deum teneri ad misericordiam exercendam, qua homo tenetur: verum ἐνέργειαν eius dicti hoc modo longe solidius exprimi; Si Deus supremus omnium, beatissimus, ἀνταρκής, nulla vnquam venia indigens, est misericors erga creaturam suam, quae peccato iram ipsius in se prouocauit; quanto magis par est hominem misericordem esse erga fratrem, cuius venia & auxilio ipse quoque opus habet. *Damus hanc veniam, petimusque vicissim.* Si herus misericors est erga seruum, quanto magis seruus debet esse misericors erga conferuum. Si Deus oriri Solem facit etiam super malos, quanto magis par est hominem benefacere suo inimico: hominem, inquam, qui & ipse aliis tam crebram offensarum materiam praebet, & qui aliorum auxilio tantopere indiget. Vbi sane manifestum est, licet hoc genus ratiocinandi a minori ad maius adpelleretur, non ideo tamen necessario attributum illud commune minus priori quam posteriori inesse. Sic si dicam: Si Rex, in summa fortuna constitutus, humanus, modestus, ab omni fastu & luxu alienus est; quanto magis modicae conditionis ciuem his virtutibus studere par est, cuius opes stultitiam non patiuntur. Ratiocinium hoc bene se habet; sed inde non sequitur, necessario istas virtutes minus inesse Regi, quam cuiquam priuato; cum vtique Reges dentur animo modestissimo & a vanitate alieno, multi contra priuati & tenuis fortunae homines intolerabili fastu turgidi.

§. VI. OPPONUNT quoque nobis auctoritatem nostratium Theologorum, quibus legem sanctitatis, misericordiae, iustitiae & perfectionis diuinae ἐκτύπωμα, & velut ἀπεικόνισμα adpellare familiare est. Ad quod regerimus, alio nos sine, & ex aliis fundamentis de lege naturae tractare, quam Theologi, qui isthanc doctrinam ad indolem & usum suae disciplinae attemperant, & Scripturas sacras pro adaequato principio suorum dogmatum habent, rationem tantum

in

in secundas partes admittunt, & Scripturis diuinis ancillari iubent. Igitur quae isti super lege diuina ex suo principio tradunt, id nostrae disciplinae nullo modo praecudicare potest. Deinde & illud constat, istam sententiam totidem verbis in literis sacris non extare, sed inuentam a Theologis, & elogii loco legi diuinae adplicatam, vt sanctitatem atque iustitiam legislatoris, & perfectionem ipsius legis inde aestimemus. Nequaquam autem ea dictio est cauillanda, aut vltra illorum scopum & intentionem, & rei ipsius naturam extendenda. Neque crediderim vlli vnquam, cui ea sententia vsurpata fuit, in mentem venisse, ex vocabulo ἐκτυπώματος, aut ἀπεικονίσματος hoc exculpere; quod iustitia Dei aduersus creaturas sese exserens, rationales cumprimis, & iustitia hominibus inuicem exercenda quoad omnes partes sibi inuicem respondeat, Deoque eadem, quae hominibus, officia incumbant. Multo minus autem arbitrator aliquem eousque delirare, vt cum Schwartzio statuere velit: *Qui nescit legem Dei esse adaequatum ἐκτύπωμα iustitiae diuinae, is ignorat legem, nescit peccatorum deformitatem, non capit denique necessitatem Saluatoris.* Quid eiusmodi sequela aegrius fingi potest? Ast ego infinitos fuisse dico, qui istorum articulorum fidei plenam & saluificam cognitionem habuerunt, quibus tamen nunquam in mentem venit, Creatorem ἀνυπεύθυνον, & incorporeum iisdem officiis adstringere, quibus hominum conditio est obnoxia, imperio superiorum subiecta, & corporea mole pressa. Sane qui cerebrum non habet in calcaneo, facile capere potest, plurima officia hominum, adeoque plurimas partes iustitiae humanae, subiectionem, & naturam corpoream praesupponere, nec citra hanc intelligi posse; quae Deo, tanquam enti supremo & incorporeo attribuire absurditas blasphemiae proxima foret. Vix operae pretium fuerit aliam ineptiam Schwartzii heic repetere, qua taxare voluerat id, quod scripseram; Deum esse veracem in suis verbis & promissis, & munus velut iudicarium incorrupte exercere. Aduersus quae ille magno cum supercilio crepabat: *Deus est iustus non ἐημερικώς, a verbis, aut δικαστικώς, a iudiciis solum, sed ἔστωδως ab essentia; eoque iustitia proprie magis illi quam hominibus competit.* Vbi quidem exagitare nolo stolidam applicationem terminorum Graecorum ἐημερικώς & δικαστικώς, qua ignorantiam Graecae linguae ostentare voluit; sed quaesiuero tantummodo; vbi nam ego negauerim Deum esse iustum essentialiter? aut quae heic sit oppositio; & quid obstat, quo minus, qui dicitur fidelis in seruandis promissis, verax in verbis, incorruptus in administranda iustitia, idem haecce attributa habeat essentialiter? Denique eousque rabies calumniandi Schwartzium agitabat, vt tandem seipsum Photinianismo adstringeret, dum in quadam concione, qua virus suum e loco sacro in me euomere constituerat, ita pronuntiabat: *In Rege exserit sese imago iustitiae diuinae. Nam sicuti Deus non solum clemens ἔσῃ misericors, sed simul etiam iustus est, ἔσῃ in iudicio ἔσῃ iustitia regnat: ita etiam Rex pro conditione causarum, temporum ἔσῃ personarum seueritatem ἔσῃ zelum iustitiae loco lenitatis adhibere nouit.* Atqui si iustitia Dei & iustitia Regum pari passu ambulant, tunc necessario sequitur: Sicut Rex pro conditione causarum, personarum & temporum iustitiae seueritate vtitur, sed extra similem conditionem ex clementia condonat delicta citra vllam interuenientem satisfactionem; ita & Deus vbi

conditio causarum, personarum, & temporum id requirere peculiariter videtur, iustitiae severitate utitur, sed extra similem conditionem ex clementia condonat delicta citra ullam satisfactionem. Quid est cum Photinianis necessitatem Salvatoris evertere, si hoc non est? Adparet igitur istam lucernam Ecclesiae, quae tam tenebrosas spargit flammam, acri emunctorio opus habere.

§ VII. FACILE quoque ex hisce colligi potest, quare a nobis reiectum sit ius illud Deo cum hominibus commune, quod aliqui statuunt. Sane enim cui ex solo rationis lumine res diiudicantur, nullo modo concipere datur, quod eodem iure adstringi possit aut ad eandem legem actiones suas formare teneatur. Deus supremus omnium Dominus, & homo diuino imperio obnoxius; cum praesertim multa, ad quae homines iure seu legibus adstringuntur, in Deum propter eminentiam & perfectionem naturae suae cadere nequeant. Et quanquam in non paucis Deus eodem modo se gerat erga creaturas, sicut homines se inuicem gerere iubentur, in sacris quoque literis pii non semel ad exemplum Dei imitandum reuocantur; non tamen ideo statim actiones Dei & hominum ex eodem principio promanant aut ad eandem normam exiguntur. Nam Deus propter essentiae perfectionem non aliter potest agere; homo autem propter incumbens sibi Dei imperium non debet aliter agere. Sicuti & id nemini persuaderi potest, Deo non plus licere in hominem, quam vni homini in alterum hominem. Neque utique sequitur, quod quis alteri agendum iniungit, ad idem quoque ipsum teneri. Igitur ex ratione quidem tale ius Deo & hominibus commune, & quidem vtrinque adaequatum, nemo vnquam exculperit. An istud liquidis Scripturae sacrae dictis adstrui queat, nondum mihi constat. Equidem allegat *Schwartzius* dictum 2. Tim II. 13. quod ipse prodictoria sua auctoritate ita *παραφράζει*; *Voluntas Dei nulla ratione a legibus naturae suae discedere potest.* Fateor tamen, me nondum esse ita perspicacem, ut videam isthaec consequi: Si Deus fidelis est, ut ut hominum fides fluxa sit, & seipsum abnegare nequit; Ergo Deus est obnoxius legibus. lactatur etiam trita illa sententia; *Deus sibi ipsi est lex.* Quam imperitus valde foret, qui cauillari velit, cum eius acumen hoc modo sit explicandum; Dei naturam ita perfecte bonam esse, ut nulla lege aut norma, impulsu exteriori ad hoc ut recte agat, praeter ipsam opus habeat; & isthaec sola normae & obligationis locum in ipso subeat. Et in hoc praecipue relucet perfectio diuinæ naturae, quod per eam quidem non possit non recte agere, & tamen quicquid agit, liberrime agat; cum in creaturis vniformis modus agendi libertatem vel plane tollat, vel minuere aut circumscribere videatur. Si popularia ad rem quid facerent, dici quoque posset, hunc mundum magnam esse ciuitatem, cuius supremus Rector Deus est. Quemadmodum igitur in ciuitate Princeps subiectis quidem leges praescribit, ipse autem legibus superior est, ut tamen vltro faciat ea, quae in ipsius personam possunt cadere; Sic & Deus creaturis leges fert, ipse legibus superior, ut tamen vltro faciat, quae maiestatem & perfectionem suam decent. *Velthemii* dissertatio, quam super hoc argumento conscribiturum se minatus est, in manus meas non peruenit, quae fortasse ansam praebere

bere posset pluribus ea discutiendi, quibus diuinam maiestatem quidam in ordinem redigere laborant. Interim ex *Synopsi* ipsius perspicio, illum conari hanc difficultatem tollere adhibita distinctione inter obligationem, quae ex imperio superioris prouenit, & eam, quae ex natura ipsius actus resultat. Vnde quando Deus obligari dicitur, sensum esse; *Dari certos actus per se & ex sua natura debitos, in genere morum, ut salua perfectione sua morali Deus hos actus omittere nequeat.* Enimvero illa obligatio ex natura actus nulla est; neque quaeuis necessitas agendi ex obligatione aut iure prouenit, cum aliquid etiam ad certi quid agendum determinari queat a suae naturae conditione; ad quod proprie loquendo obligatum dici nequit. Nam obligatio in doctrina morum proprie dicit necessitatem a superiore latam in subiecto, cui diuersum agendi naturalis facultas est. Vnde profanum est, ius & obligationem, quae in sua natura subiectionem inuoluunt, Diuinae Maiestati obtrudere; cum quantumque istos terminos ab imperfectione deputare instituas, nil nisi obligationem & ius improprie dictum exsculpere inde queas, cuius sensus huc tandem redit: Deus propter perfectionem suam quaedam non potest non agere, & quaedam propter eandem non potest non omittere. Vbi & hoc monendum est, male a *Velthemio* adpellari perfectionem aliquam Dei *moralem*, cum omnes perfectiones in Deo sint essentiales, & quantum mihi constat, ex vsu omnium Philosophorum perfectio moralis vocetur, quae vsu, & disciplina acquiritur, & tanquam habitus animo inhaeret.

§. VIII. CAETERVM dum illibatam Dei libertatem assertum imus, *Schwartzius* pro more suo mentem & verba mea in sinistrum detorquere sensum satagit; dum in execrabili suo *Indice* talem mihi thesin affingit: *Deum, eo quod agens liberrimum est, naturae suae legibus ita non teneri, ut hoc vel illud (intellige peccata) agere non possit, affirmatque omnia illa, quae non agere posse dicitur, non per naturale impedimentum, sed ex placito vel voluntate non agere, legemque sibi ipsi non nisi ex placito esse, p. 133.* Quam diabolicam plane calumniam etiam in *Apologia* mea iam satis castigauit; tamen quia hoc scripto omne maleuolorum virus iunctim abstergere constitui, pleraque heic repetere non pigebit. Et quantum scelus priora verba continent, quando ista statui a me mentitur; *Deum naturae suae legibus ita non teneri, ut hoc vel illud (nempe peccata) agere non possit.* Quae sententia in hanc propositionem resoluitur, Deus potest peccare. Ast qui verba mea candide expenderit, fateri cogitur, hoc quidem seculo atrociorum calumniam non fuisse auditam. Ita enim sunt verba mea: *Omnimoda libertas, & omnis impediementi aut defectus nescia in solum Deum O. M. cadit, quae tanquam nobilissimum attributum perfectissimae ipsius essentiae concipitur. Quae & ipsa nullam circumscriptionem admittit, & cum omnipotentia est coniuncta. Vnde quod Deus quaedam non agit, aut non omnia semper agit, illud non est ex defectu libertatis, sed ex proprio beneplacito.* Vbi sane nemo tam caecus est, quin videat, per ista quaedam non intelligi hoc loco, nec posse intelligi peccata, sed talia, quae alias salua perfectione diuina a Deo agi posse videbantur. Nam de peccatis in verbis immediate sequentibus

sermo est; & nemo vnquam tantopere delirauit, vt talem quaestionem formaret; An Deus peccet? sed ita quandoque solet quaeri; An Deus possit peccare? Manifestum est igitur, in istis meis verbis, quae calumniator ita foede detorquet, contineri responsonem ad hanc quaestionem tacitam. Cum Deus sit liberrimus & omnipotens, & abyssus eius potentiae & bonitatis nondum sit exhausta, quare tamen quaedam non agit, aut non semper agit, quae alias a perfectione ipsius abhorre non videntur? Ego heic nihil aliud habeo quod respondeam, quam quod beneplacitum Dei ita ferat; & solam hanc rationem reddere simplicius & in diuinam Maiestatem reuerentius duco, quam subtilia commenta adornare, quibus omnipotentia diuina in ordinem redigitur, & iudicii nostri angustiis circumscribitur. Et hanc rationem niti arbitror non solum sana ratione, sed etiam dictis Scripturae, Psal. CXV, 3. Ephes. I, 11. Deinde vltius dicto loco rationem reddo, quare Deus non possit quaedam, nempe peccata, agere. *Quod autem idem quaedam non posse agere dicitur, id non prouenit ex aliquo impedimento extrinsecus accedente, naturali aut morali, sed ex proprio placito, quod mortales ad magnitudinem & praestantiam ipsius attemperatum concipimus.* Scilicet, quod Deus non posse peccare dicitur, id non est ex *impedimento extrinsecus accedente naturali*, id est, vi maiore validioris, nec *morali*, id est obligatione a superiore profecta. Neutrum enim cadit in eum, qui superiorem non habet. Sed prouenit hoc ex placito seu voluntate rectissima, & quae conuenit Enti maximo & praestantissimo. Vbi quod placiti seu voluntatis Dei, tanquam Entis supremi & perfectissimi, potissimum mentionem fecerim, rationem hanc attuli, quod vbi de libertate Dei sermo est, conuenientius videatur eiusdem perfectioni exprimendae voluntatem, qualis in perfectissimum ens cadere potest, velut principium ipsius actionum assignare. Tum vt ea perfectio, qua Deus peccare non posse intelligitur, cum summa libertate coniuncta exprimeretur, & non pro tali impossibilitate peccandi haberetur, qualis in brutis & rebus inanimatis est, quae adeo peccare non possunt, quia rationali voluntate destituuntur. Denique quia in attributis diuinis, quae ad analogiam facultatum in homine vtunque solemus concipere, perfectissima vnio & velut conspiratio est intelligenda; sic vt voluntas Dei eiusdem magnitudini, praestantiae, iustitiae, sanctitati, bonitati nunquam repugnare possit, adeoque illa huic nunquam sit opponenda. *Schwartzius* autem pro more suo verba mea malitiose detorquet hoc modo: *Deus omnia illa quae non agere posse dicitur, non per naturale impedimentum, sed ex placito vel voluntate non agere.* Vbi adparet, pro vocabulo *quaedam* ipsum substituisse *omnia*; omisisse quoque non solum *morale* impedimentum, sed & clausulam, quae maxime ad rem faciebat, *quod placitum diuinum mortales ad magnitudinem & praestantiam ipsius attemperatum concipimus.* Sed & non contentus declaratione, quam in *Apologia* mea feceram, odiose vocabula cauillatur; iactans, *idiomata & essentiam diuinam vnum simpliciter idemque esse, adeo vt de illis ne vnio quidem satis recte, nedum conspiratio aliqua, vel reflexio, vel nescio quae Dei voluntas ad magnitudinem & praestantiam ipsius attemperata, sed vnitas simplicissime dici possit.* Atqui, si hoc tantum dicerem,

me dictionis genus adhibuisse liberius, & quod ad apices formularum superstitiose non adstringeretur in disciplina, vbi theses Theologicas proponere hautquidquam institutum meum fuit; & cum de sinceritate sententiae constet, vocabula vellicare malignum esse; quis aequus non fateretur, otiose mihi inane litigium moueri? Sed vt huc confugiam, opus non est. *Perfectissima* vnio idem mihi est quod vnitas aut identitas. Qui dicit, in attributis diuinis esse perfectissimam *velut conpirationem*, fatis indicat, se metaphorica vti locutione, ad exprimendum huncce sensum; inter attributa diuina nulla est repugnantia, & Deus non agit, quae sibi repugnant. De attributis diuinis nuspiam *reflexionem* dixi, sed ita verba mea sunt Apologiae p. 8. *Si vel maxime essentiam diuinam ad modulum nostrae rationis vellemus exigere, quod nempe & ipse, quando actionem aliquam est suscepturus, velut reflexionem faciat super essentia & attributis suis, &c.* Non credo voculas *si & velut* otiose heic esse positas. Sed nec supercilium istius Tenebrionis prohibebit, quo minus dicamus: *Dei voluntas ad magnitudinem & praestantiam ipsius est attemperata*; exprimendo huic sensui: Deus nunquam vult aliquid, quod ipsius magnitudini & praestantiae repugnat, seu quo minus Optimus Maximus fit. Haecenus porro calumniator iste questus est, quod attributa diuina non fatis vnuerim; mox carpit quoque, quod eadem non fatis accurate discreuerim. *Attributa diuina, inquit, formaliter, id est, iuxta modum concipiendi nostrum ita ab se inuicem differunt, vt nullo modo confundi, nec, verbi gratia, magnitudo & praestantia pro sanctitate & iustitia poni, dicique possit, quod voluntas Dei secundum magnitudinem & praestantiam, hoc est, infinitatem & maiestatem pro illo quod dici debet, secundum sanctitatem & iustitiam se moueat.* Atqui inquam, *magnitudo & praestantia* sunt vocabula generaliora, quae *sapientiae, reuerentiae, iustitiae & sanctitati* non opponuntur, sed haec potius includunt. Praestans est, & qui iustus, qui rectus, sanctus & sapiens est. Sed nec dubium est, quin cum Deus coelum ac terram crearet, non solum sapientiam, reuerentiam, iustitiam & sanctitatem, sed & omnipotentiam ac bonitatem, seu magnitudinem & praestantiam exseruerit. Denique & illam mihi thesin falso affingit *Index: Deum sibi ipsi legem non nisi ex placito esse.* Haec quippe thesis non solum nullibi in libro meo extat, sed & absurde ac nullo plane sensu concepta est. Sed ita dicimus: *In quem sensum interpretandum est illud tritum: Deus sibi ipse est lex.* Quis est sensus ille, qui ex superioribus fluit ad recte interpretandum acumen huius dicti? Hic nempe, quod voluntas Dei semper se velut moueat, prout magnitudine & praestantia ipsius dignum est, id est, sapientissime & optime, adeoque lege extrinsecus accedente, qua dirigatur, opus non habeat. Verbo quoque notanda est calumnia *Velthemii*, qui fingit *propositionem hanc; Impossibile est Deum mentiri, ex mente mea hunc habere sensum; Deus non vult mentiri.* Sed iste est meus sensus; mentiri repugnat voluntati Dei tanquam Entis perfectissimi, repugnat perfectioni diuinae, cum qua voluntas diuina semper conspirat, & quidem vt id non proueniat ex aliquo impedimento extrinsecus accedente, sed vt nihilominus ipsi omnimoda libertas omnis vinculi expers, constet.

§. IX. VICINA hisce sunt, quae maleuoli super imagine Dei mouent. Cuius mentio tantum obiter a me iniecta fuit, non vt quidquam, quod Ecclesiae nostrae de ista tradunt, in dubium reuocarem, sed ea duntaxat intentione, vt ostenderem; etsi hominem ad imaginem Dei creatum esse ex sacris literis constet, non ideo tamen iustitiam hominibus inuicem exercendam, & iustitiam Dei essentialem inter se per omnia adaequari. Rationem subiunxi; quia imago Dei est amissa per lapsum, lux autem naturalis & eius sensus atque cognitio in hominibus superest. Quamquam enim quaedam istius reliquiae remanuisse doceantur, inter quas etiam cognitio & sensus legis naturalis refertur; tamen saltem praecipua eiusdem parte destructa, per cuius possessionem homo in statu gratiae constituebatur, longe difficilius perspicere licet, quousque iustitia diuina & humana sibi inuicem respondeant. Sicuti aedificio collapso vix ac ne vix quidem de eiusdem cum prototypo conuenientia iudicare amplius licet, vt vt rudera quaedam adhuc extent. De caetero parem ob rationem scopo nostro accommodata non est haec propositio: Homo est creatus ad imaginem Dei. quippe quae nec ex solo rationis lumine demonstrari potest, nec ex qua rationes praeceptorum legis naturalis perspicue & ad captum omnium gentium deriuare licet. Quamquam enim & illud ex naturali lumine constet, quaedam attributa in homine deprehendi, quae itidem in Deo, etsi infinitis modis eminentiora concipiuntur, puta intellectus, voluntas, imperium in alios, eoque intuitu homo aliqualem imaginem Dei referre dici queat etiam illis, qui diuinas literas ignorant: tamen quae a Theologis super imagine Dei traduntur, cuius possessio hominem in statu gratiae constituebat, & qua per lapsum amissa homo in statum irae coniectus est, & magnam naturae suae corruptionem sensit, item quae & quales sint istius reliquiae seu rudera, an & quatenus cognitio legis naturalis eo lapsu detrimentum passa sit; dogmata sunt soli rationi incognita, eoque ad nostram disciplinam parum accommodata, folique Theologiae relinquenda. Et sane si quis ex eiusmodi fundamentali propositione praecepta legis naturalis deducere instituat, non poterit non ea consecutio & connexio ineuidens videri illis, qui sacras Scripturas ignorant, aut non admittunt. Si, inquam, disciplinam iuris naturalis ad captum omnium hominum traditurus ita ratiocinari velim; homo est creatus ad imaginem Dei; Ergo parentes sunt honorandi, non moechandum, non furandum: neque euidens erit illatio homini Theologorum Christianorum tradita ignoranti, nec quomodo eiusdem euidenciam ex aliis ratiociniis eliciat, rationi humanae facultas suppetit.

§. X. DEDVXIT iam nos ordo rerum ad D. VALENTINI ALBERTI, *Professoris Lipsensis Annotata super HVGONEM GROTIUM*, qui eius scripti *proemium & protheorian* videtur potissimum opposuisse praefationi Opusculi nostri de *Officiis hominis & ciuis iuxta legem naturalem*. - Cuius commenta eo curatius excutiemus, quo liquidius ex hisce patebit, quam anxie omnem lapidem moueant veteres Magistri, ne dictata & collegia manuscripta detrimenti quid patiantur. Ac in *proemio* quidem queritur, *diabolum in eo totum fuisse, vt Philosophiam tam theoreticam, quam practicam, eximia vtique Dei dona, florente*
Papatu

Papatu corrumpere. Quod verissime dictum; sed addi tamen debuerat, id potissimum factum ope Sacerdotum, qui ad stabiliendam suam tyrannidem manibus, iisdemque intricatissimis nugis scholas oppleuerunt, quibus districta bona ingenia a solidarum rerum inuestigatione auerterentur: & vt homines caeco obsequio a nutu eorundem dependerent, genuinam Philosophiam moralem penitus opprefferunt. Pergit: *Post repurgatam Religionem non desisse diabolum his donis diuinis aduersus Deum & doctrinas diuinas abuti: hinc primum theoreticam Philosophiam praelio iniquissimo cum Theologia commissam, ac si illa esset huic contraria.* Quid per hoc praelium intelligat *Albertus*, nondum satis mihi liquet. Nam quae ab *Hofmanno* quondam in Academia Iulia excitabatur liticula, triobolaris erat, non tam ex insigni aliqua diaboli astutia profecta, quam ex morositate viri, zelo vt multi alii a scientia parum subnixo, agitati: quae & exiguo valde strepitu deflagrauit. De caetero vt vera Philosophia, & ex natura rerum hausta, eique congruens, & Theologia itidem vera, & ex genuina sacrarum literarum interpretatione desumpta, inter se pugnent, fieri non potest; cum vtraque Dei vox sit, qui sibi haud quidquam ipse contradicit. Enimvero si quando vel falsa decreta Philosophorum cum veris dogmatibus Theologicis, vel vera scita Philosophica cum falsis Theologorum commentis, aut prauis Scripturarum interpretationibus, velut vtrique falsa inter se committuntur, id vitio hominum contingit, nec ideo natia amicitia inter eas disciplinas dissoluitur. Neque vero cordatus Philosophus, si qua viderit dogmata in vera Theologia ex genuina Scripturarum interpretatione adstructa supra captum humanae rationis, & communis Philosophiae regulas assurgere, eo nomine ista in dubium reuocabit; cum & hoc sana Philosophia doceat, Deum posse facere supra quam homines capere possumus, neque rationem nostram potentiae diuinae esse mensuram. Pergit; *cum e Philosophia practica nostro seculo doctrina de iure naturae & gentium enucleatius proponeretur, haec vt orthodoxae fidei aduersa euaderet, maximopere laborauit diabolus.* Eius effati si hic est sensus: diabolum id maximopere laborasse, vt libro meo de Iure naturae & gentium errores contra orthodoxam Religionem affingeret, eoque nomine ego fructu exhausti laboris exciderem; tunc fateor, nihil verius potuisse dici. Sed quia tam aequum pro me iudicium ab *Isto* vix sperare licet, credere cogimur alium sensum ipsi prae oculis fuisse; qui nobis, vt mollissime dicam, a viro cordato plane alienus videtur. Equidem id sine dubio ad artes regni tenebrarum pertinet, moralia dogmata nullis subnixa fundamentismordicus retinere; falsis & perniciosis traditis genuinam politicam corrumpere; vastis & intricatis voluminibus de iustitia & iure, nec non commentitiis conscientiae casibus actionum humanarum regulas certas, solidas, & perspicuas obruere, animosque hominum inter ancipitia velut natantes ab hominum suis commodis velfificantium nutu suspendere; probabilitatem denique etiam probioribus Pontificiorum deestratam comminisci. Ad isthaec arcana status regni istius dissipanda, inter alios fines pertinet opera eorum, qui hoc seculo doctrinam iuris naturae & gentium, alta hactenus caligine sepultam, eruere & in iustam disciplinam redigere, laborarunt. Vbi tamen contigit, vt qui caeteris omnibus
viam

viam praeiuit *Grotius*, intempestiue & praeter necessitatem quaedam subinde adspergeret, quae a scitis nostrarum Ecclesiarum abirent, eoque nomine passim a nostris notaretur. Haec ipsa tamen cum ad disciplinam iuris naturalis non spectent, eam neque corrumpunt, neque vt eadem orthodoxae fidei aduersa euadat, efficiunt. Sicuti frumentum admixtis paleis haudquidquam corrumpitur, sed natiuam vtique retinet indolem; quo tamen vsui humano sit idoneum, paleas separari abs se desiderat. Eodem modo vt disciplina iuris naturalis heterogenea abs se remoueri flagitat. Sic & *Hobbesius* praeter commenta circa religionem, ex hypothesi Epicuraea, & dum a democraticis hominibus nimis in diuersa nitens in alterum extremum impingit, itidem non pauca aliena aut falsa sanctissimae disciplinae admiscuit. Sed num ideo ius naturale orthodoxae fidei aduersum euasit? Num ideo error artificis ipsi arti est imputandus? Num aurum ideo naturam suam amisit propter admixtas scorias aut sequiora metalla, quae artificio perito separare in procliui est? Multo minus sanctitati huius disciplinae quid decedit, si quaedam meorum scriptorum loca ab imperitis aut maleuolis hominibus per calumnias male habita sunt. Quemadmodum igitur ius naturale & gentium isti criminationi Albertinae, quod nempe orthodoxae fidei aduersum euaserit, quam efficacissime contradicit, eaque summam sibi iniuriam inferri protestatur: ita vt ab omnibus calumniis deinceps immune sit, & natua pulchritudine exsplendescere queat, hoc desiderat, hoc contendit, hoc flagitat, vt nihil heterogenei deinceps sibi admisceatur, ac inprimis vt extra controuersias Theologicas subducatur, ne bellis non suis implicitum laceretur. Vtque adeo ab ea disciplina ex natiuis principiis extracta & deducta domesticis tantum dogmatibus exsurgat, alienis praeliis arenam praebere ne cogatur; & omnibus amicis vti queat, quae leges amicitiae & pacis omnibus inculcare satagit.

§. XI. INDE exponit *Albertus*, qua via ipse tanto malo mederi constituerit, vt nempe ius naturae cum orthodoxa fide in gratiam reduceret. Ei fini conducere iudicat, 1. Vt disciplina Iuris Naturae & gentium studiosae iuuentuti maxime commendetur & inculcetur. 2. Grotium manibus iuuentutis extorqueri nec posse nec debere. Valde obesae vero naris oporteret esse, qui deprehendere non posset, hoc axiomate id agi, vt iuuentus a meis scriptis arceatur. Ast si *Albertus* nosset, quam parum mea intersit, an ab istis hominibus mea legantur, minus anxie dictatis & collegiis suis *Velthemique* manuscriptis metueret. Quicquid tamen de meis libris fiat, id salua veneratione, qua *Grotianum* ingenium opusque prosequor, dicere mihi fas est; cum *Grotius* maxime praestabilem quidem operam in iure naturae eruendo & dirigendo posuerit, vt tamen neque omnia, quae ad eam disciplinam pertinent, attigerit, aut plene satis deduxerit, neque in iustae formam artis id ius disposuerit, & praeter admixta multa heterodoxa materiam de bello fusius tractauerit, quam in generali disciplina requirebatur: nihil sane causae adparet, quo minus & possit & debeat iuuentus disciplinam istam ex aliis auctoribus haurire. Qui tamen omnes cum non possint non subinde lectores ad *Grotium*, tanquam qui primus glaciem heic fregerit, remittere, huic semper honos atque existimatio sua sal-

va constabit. Reuera igitur institutum ALBERTI hunc producere effectum est idoneum, vt disciplina iuris naturalis nunquam ad plenam perfectionem adfurgere queat; vtque adea ex GRO TIO nouus quidam Magister Sententiarum euadat, qui a variis vario modo frustulatim concisus, euisceratus, exdorfuatus, ac diuersicoloribus velut iusculis commentariorum, notarum, obseruationum, animaduersionum, compendiorum, tabellarum, & analyseon per quicquid, atqui, ergo (quod pedanticissimum ferculum est,) persusus atque adornatus iuuentuti proponatur: cui haec persuasio animo sit infixata, apicem scientiae huius sese attigisse, si textum Grotianum vt cunq̄ue intelligat. Sicuti postquam scholae Aristotelem in oraculi vicem adorare coepissent, exinde omnis Philosophantium labor circa confarcinandos commentarios in Aristotelem absumptus fuit; & nisi hoc demum seculo egregia quaedam ingenia istud seruitium eiurare ausa fuissent, pes octodecim amplius secula adhuc solida rerum scientia ne latum quidem vnguem promouisset. 3. GRO TII libros in compendium orthodoxum redigendos, in quo verae eius doctrinae ex hypothesis orthodoxis deducantur, falsae cum fundamentis suis euertantur. Atqui iam dudum D. IO. ANDREAS OSIANDER omnia: quae religioni orthodoxae aduersantur, accuratissime notauit, vt hoc quidem sine compendio nouo opus non sit. Et cum errores GRO TII libris de Iure B. & P. adspersi circa materias versentur, quae ad generalem iuris naturalis disciplinam non spectant, quid opus est compendia inprimis sectanti istos errores velut monumentum aliquod aut partem disciplinae retinere; cum sufficiat, eos simpliciter separari, & silentio praeteriri. Sic sane agricolae paleas vna cum frumento puro hautquidquam in granaria reconduunt. Si vbi abs coquo cibus sordes aut pili sint admixti, hi non solent in peculiari patina apponi, sed simul & semel abiiciuntur. Sane vbi semel error aliquis ex fundamento fuerit destructus, non opus est eiusdem semper deinceps mentionem fieri, vbi vera sententia traditur: cum thesi semper adiungere antithesin nihil aliud sit, quam disciplinas sordium mole reddere turgidas. Sicut nemo Grammaticorum iudicauit, omnes soloecismos, qui vnquam contra veram dicendi rationem admissi sunt, in Lexicis esse annotandos; non magis quam Mathematici operae pretium ducunt, omnes falsas operationes & paralogismos, dum veras operationes & ratiocinia tradunt, simul memorare. Et vnica via est, vt compendiis eiusmodi & notis in aeternum carere possimus, disciplinam iuris naturalis ex sola ratione deducere, & nihil eidem, quod in Theologia controuersum est, admiscere. Inprimis autem noua plane & mira creatura est *Compendium Iuris Naturae & Gentium Orthodoxum*, quod nobis intra paucos annos centum & amplius alia compendia parturiet, omnia orthodoxiae nomine superbientia, sed inter quae tamen mira sit discordia, & quorum quodlibet caeteris haeresin aut schisma obiiciat, aeternique ignis poenas minitetur. Nemini quippe ignotum est, quamlibet ex partibus, in quas Christianismus discissus est, sibi orthodoxiae dignationem vindicare, caeteras omnes haereseos aut schismatis arcessere. Postquam ergo nostrae Ecclesiae Albertinum compendium vnanimi consensu receperunt, sine dubio peculiari compendio illi opus habebunt, quos vulgo Syncretistas vocant; Eos quippe communi

Pufend, Eris Scand.

cc

secum

fecum libro Symbolico uti nolet. SCHWARTIVS qui PET. WINSTRVPIO Scaniae Episcopo, atrocissimi flagitri loco, & tanquam certissimum argumentum heterodoxiae exprobrabat, quod hic quondam in G. CALIXTI laudem epigramma composuerat. Cum porro caeterae Christianorum sectae deterioris nolint esse conditionis, singulae proprium sibi compendium vindicabunt. Eandem sibi licentiam deinceps assument Mahummedani, & ipsi in sectas diuisi; ac demum varia Gentilium genera per vtramque Indiam sparsa. Transibit dein hoc exemplum ad alias disciplinas, ut mox quoque habituri simus Arithmetica, & Geometria, & Astronomiam, & Logicam, & Physicam, & Medicinam, & Metaphysicam orthodoxam. NICOLAVS quoque BECKMANNVS alto deinceps supercilio quicquid est Ictorum gentilium, ac Pontificiae, Caluinianaeque religioni addictorum despiciet, utpote GESENI fraterculus atque ocellus. Ciceronis quoque Latinitas & Martialis Poësis longe infra Petri WINSTRVPII pedes abiecta iacebit; quippe cuius humeris ex GESENI elogio Atlas Ecclesiae incumbit. Atqui nemini fano haec in mentem venit, disciplinas, e lumine rationis prouenientes, partibus illis inuoluere, in quas res Christiana lacerata est. Et in primis disciplina iuris gentium hoc commento appendix Theologiae fieri constanter abnuat. Nam si hypotheses istae, ex quibus ius suum orthodoxum deducere vult ALBERTVS, verbo Dei reuelato superstructae sunt, non magis hoc ius ad regendas omnium gentium inter se actiones idoneum erit, quam istae hoc momento in vnam circa sacra sententiam conspirabunt. Quod si autem sanae rationi innituntur illae hypotheses, scire velim, ex quo priuilegio sibi hoc arroget ALBERTVS, ut ipse ratione melius, quam caeteri omnes usus iudicari debeat. Enimvero respuunt in istas partes distrahi disciplinae Philosophicae, inter quas & nostra suum profitetur nomen, quae ad omnes aequae homines citra discrimen religionis spectant, & non aliud principium, normamue aliam exigunt praeter rerum naturam, & lumen sanae rationis; huic quod congruit, verum, quod aduersatur, falsum adpelletur; orthodoxiae & heterodoxiae vocabula solis Theologis relinquuntur. Credat quoque ALBERTVS, non omnes homines ita stupidos esse, quin animaduertant, hoc stratagemate ipsum dictatis suis irrefragabilem auctoritatem conciliatum ire, dum sub orthodoxiae nomine eadem venditat. Hoc quippe concessio, velut haereticum & veneno infectum profectibetur, quicquid ab istis discrepauerit. Et cum non exiguam nostrae disciplinae partem constituat politica architectonica, eodem obtentu isti homines dictatoriam sibi circa huius dogmata auctoritatem arrogabunt. Quod quam non vsque adeo tutum sit summis imperantibus ciuilibus, & praeteritorum seculorum & huius nostri funestissima exempla docent.

§. XII. IN *Protheoria* deinde ALBERTVS certas hypotheses ponit, quibus orthodoxum ius naturale sit superstruendum. Inter quas prima est: *Fons e quo a Christianis pura iuris naturae notitia hauriri potest & debet, est orthodoxa doctrina de statu integritatis. In hoc enim habuit homo imaginem Dei, inter cuius reliquias est Ius Naturae. Huius igitur cognitio ab illa non minus ac existentia dependet.* Vbi obseruandum, hanc hypothesin illis tantum quadrare, quibus

bus ius naturale pars articuli de Lege in Theologia constituitur. Verum cum nobis ius naturae & gentium hoc sine tractetur, vt sit regula actionum & negotiorum inter omnes homines, non qua Christiani, sed qua homines sunt; & vero illa hypothesis hominibus vt talibus sit ignorata: igitur absurdum est, Christianis dare peculiare principium eius iuris, quod ipsis commune cum aliis etiam non Christianis esse debet; & cui vnice inniti velint Christiani, idem ius apud alios non Christianos aduersus se inutile & inefficax facient. Qui, vt doctrinam de imagine Dei ignorant, ita & ius ei fundamento innixum adspernabuntur. Quod si igitur vsus huius iuris debet esse vniuersalis, idem ex principio, quod ab omnibus hominibus qua talibus admittitur, nempe ex ratiociniis, ex inspecta rerum & hominum natura collectis, est deriuandum. Deinde cum status integritatis actu inter duos tantum homines, & ad tempus valde exiguum extiterit, ius autem naturae & gentium iam in genere humano multiplicato & in varias ciuitates digesto, multisque institutis exulto vsus obtineat; non adparet, quomodo pauca illa, quae de illo statu in diuinis literis habentur, & inter quae de iure naturae & gentium mentio non fit, iam norma esse queant actionum, quae in genere humano certum regimen desiderant: cum ex diuinis literis demonstrari non possit, eandem faciem & dispositionem generis humani, eadem instituta, eadem negotiorum genera futura fuisse, hominibus in statu innocentiae multiplicatis, quae nunc deprehenduntur. Quae enim super hac re disputantur, nulla solida demonstratione, sed probabilibus tantum coniecturis nituntur, quibus quisque ex suo ingenio fidem addit, demittit. Praeterea assertio haec: *Ius naturae est inter reliquias imaginis diuinae*, in sacris literis totidem verbis non extat, sed a Theologis recepta est ex hac ratione, quod cognitio de agendis aut fugiendis, quae homini in statu integritatis perfecta aderat, etiam post lapsum iam supersit, etsi non omnibus numeris absoluta. Circa quam assertionem id duntaxat fuerit monendum; pari ratione dici posse, verbi gratia, Arithmetica, Geometria, Physica, & alias scientias esse reliquias imaginis diuinae. Nam dubitare fas non est, quin facultas numerandi & mensurandi homini in statu integritatis adfuerit, quae nunc, etsi cum difficultate & obscuritate coniuncta, in nobis deprehenditur. Nemo tamen ideo dixerit; fontem, e quo Christianis pura Arithmeticae, Geometriae aut Physicae notitia hauriri potest ac debet, esse doctrinam orthodoxam de statu integritatis. Nam ALBERTVS vtique n. 2. reliquias diuinae imaginis etiam in principiis Theoreticis consistere dicit. Igitur si non alia ratione ius naturae & gentium a Christianis tractari & demonstrari debet, quam ALBERTVS postulat, intra angustos valde terminos eius auctoritas & vsus compingetur, nec amplius idem erit ius gentium, vniuerso generi humano commune, sed paucorum magistrorum, qui inuidia aduersus recentiorum opera suis collegiis manuscriptis apud imperitos iuuenes hoc obtentu sanctimoniam circumponere satagunt. Nam quod omnes Ecclesiis nostris addicti in Albertinum commentum iuraturi sint, vehementer dubito.

§. XIII. QUANQUAM autem fundamento conuulso tota quae superstruitur machina vltro colliabatur; visum est tamen carptim quaedam annotare, qua

ALBERTVS rem acu tetigisse non videtur. Et quidem n. 4. ita tradit: *Cum omnes reliquiae imaginis diuinae, inter quas etiam est ius naturae, sint in nobis corruptae, mirum non est, si corrupte tractentur, nisi memores simus & studiosi pristinae integritatis, quantum facit ad praxin in statu corruptionis.* Heic id quidem nobis extra dubium est, non in voluntate solum nostra corruptionem deprehendi, sed & in intellectu, vbi non solum, ni peculiaris Dei gratia accedat, caeci plane sumus circa dispicienda diuina, quantum ea ad Deum nobis propitiandum faciunt; quin & circa alias scientias in nobis sentiri, hebetudinem, torporem, haesitationem, & facillimum in errores prolapsum. Sed id cum primis in quaestione est, an, quod ab ALBERTO proponitur, medium sit idoneum ad declinandos errores in scientiis humanis; nempe vt recurramus ad statum integritatis, & considerata, quae ibi erat, scientiarum perfectione & rectitudine, defectus atque errores statum corruptionis comitantes corrigamus. Quam quidem methodum supplendi aut corrigendi disciplinas nemo, quantum mihi constat, ex Philosophis Christianis haecenus commendauit, aut insignem eiusdem vsum ostendere potuit. Neque est quod quis obiiciat, praecepta legis naturalis in sacra Scriptura contineri, aliarum disciplinarum dogmata non item. Nam id duntaxat ex ALBERTO quaesierim, num admittat, verbi gratia, in Arithmetica, Geometria, Astronomia, aliisque scientiis certa & extra dubitationis aleam posita dogmata dari ope folius naturalis rationis, & citra subsidium diuinarum literarum inuenta? Si annuit, (quod, ni omnis ratio ipsum fugiat, sine dubio facturus est;) tunc sane nulla adparet causa, quare ius naturae & gentium non aequae firmiter, ac caeterae scientiae, possit deduci ex axiomatibus, & obseruationibus iudicio ipsorum sensuum comprobatis; adeoque quare Christiani iuris naturae & gentium Doctores magis necessum habeant ad statum integritatis confugere, quo dogmata sua in iustam rectitudinem & certitudinem redigant, quam Christiani Arithmetici, Geometrae, Optici, Astronomi, Physici, Medici. Aut enim aliquid rectitudinis in huiusmodi scientiis rationi supererit, aut omne id, quod philosophari vocamus, inane quid & nugatorium erit.

§. XIV. NIHIL autem plane ad rem facit, quod ALBERTVS n. 5. adducit exemplum GROTIJ, qui L. II. c. I. §. 2. circa statum primorum hominum a sententia Orthodoxorum abeuntia tradiderat. Nam contra cum de isthoc statu ex solis diuinis literis constet, vel solo hoc exemplo adparet, quantis disputationum vorticibus ius naturale implicandum sit, si methodo Albertinae insistere velimus, propter discrepantem inter Christianos S. Scripturae interpretationem. Cum contra omnis eiusmodi litium materia praescindatur, si doctrinam de statu integritatis Theologiae propriam vnice relinquamus, & in disciplina Iuris naturalis praesentem duntaxat hominis conditionem, quam etiam sensus iam nostri percipiunt, consideremus. Sed &, quod ipse ALBERTVS n. 6. monet, limites inter Theologiam & Philosophiam positos ne moueamus, & simus Philosophi, simus quoque Christiani, vt tamen ideo peculiarem Philosophiam Christianam ne comminiscamur. Nam Philosopho, vt sit Christianus aut gentilis, orthodoxus aut heterodoxus, aequae accidit, atque eidem accidit,

cidit,

cidit, vt fit Germanus, aut Gallus, aut Anglus; aut vti Musico contingit barbato aut imberbi esse. Nec ideo tamen vera Philosophia magis religione, aut natione, quam Musica barbitio distinguitur. Sane multa nouit Philosophus, qui idem Christianus est, quae Philosophus non Christianus ignorat: nouit etiam Christianus, qui idem Philosophus est, quae Christianus non Philosophus ignorat. Sed non ideo minus bonus Christianus erit, qui non est Philosophus; aut Archimedes ideo minus bonus Mathematicus, quia non Christianus. Equidem vbi quae a Philosopho ope rationis sciuntur, in diuinis quoque literis traduntur, ex ea conspiratione tradita philosophica mire illustrari certum est. Sed si diuinae literae quid tradant, ad quod ratio plane nequit perfringere, nescio quid theorematum inde elicere queat Philosophus, praesertim vbi in ea praesupposita, quae ALBERTVS Philosopho Christiano a Theologo, n. 8. mutuanda scribit, omnes Christiani non conspirent, sed in varias interpretationes distrahantur. Transibit quippe ea discordia in theses Philosophorum inde eliciendas, quam Philosopho vt tali componere impossibile erit; eoque ex ista mixtura Theologiae nihil lucrabitur Philosophus, praeter lites inextricabiles. Sed quod exempli causa adfert ALBERTVS, quod per propositiones illas inusitatas, personales & sacramentales, locupletior reddatur Logica, non adparet. Nam quod inusitatae illae vocentur, id inde est, quod ratio humana capere nequeat connexionem subiecti & praedicati; de qua pronunciaré, recte an secus se habeat, non ad Logicam spectat, sed ad Theologiam. Ex quo sane quae peculiaria sibi formare theoremata possit ars Logica non video. Cum enim Logicus qua talis tantum sollicitus esse debeat de formali velut structura propositionum, earumque coniunctione aut disiunctione ad eliciendam formalem consequentiam: igitur ipsius vt talis non est, in materialem quasi veritatem propositionum inquirere. Eoque Logico vt tali propter quasdam propositiones Theologicas, captum humanum superantes, non magis opus est nosse doctrinam de vnione personali & sacramentali, quam eidem opus est nosse medicinam propter hanc propositionem: Rhabarbarum habet vim purgandi, sanguis mouetur in circulum. Alias enim confusio fieret omnium disciplinarum & eodem iure Grammatico vt tali noscendae forent omnes essentiae, quia ille vocabula & phrasés suppeditat formandis enunciationibus. Sic neque dogma illud de aquis supracoelestibus, quod secundo loco adfert ALBERTVS, Physicam multum videtur locupletare. Praeterquam enim quod non omnes Christiani loca Scripturae, vbi earum mentio fit, eodem modo interpretentur, quae lis antequam composita sit, dubium erit, quis ipsis locus in systemate mundi assignari debeat: etiam assumpta interpretatione plerumque nostratium Theologorum, non parum difficultatis istae aquae dabunt. Nam manifestum est, omnes istos, qui hanc interpretationem amplexi sunt, systema Ptolomaicum, & orbés illos veterum reales supposuisse, quorum vni quicquid est stellarum praeter Planetas affixum sit. Cum autem recentiorum obseruationes diuersam plane systematis mundani faciem deprehenderint, non adeo in procliui erit iisdem idoneum locum vltra omnes mundanos vortices attribuere. Quicquid huius tamen sit, cum illae aquae in sensus hactenus non incurrerint, & nulla super

iisdem extent phaenomena, Physico sane Christiano nihil de hisce dicendum restat, quam neque de istis omnium Christianorum interpretationem conspire, neque ope sensuum quidquam de istis huc vsque deprehendi potuisse.

§. XV. INDE n. 9. nouum nos modum, quo a reuelatione status integri in doctrina de iure naturae abstrahendum sit, docere aggreditur Albertus. Nimirum eum a Christiano Philosopho exacte cognoscendum, sed cognitum non proponendum, sed tantum praesupponendum esse, vt in iis, quae sui fori sunt, procedat rectius & tutius. Enimvero eiusmodi modus abstrahendi hactenus in Philosophia inauditus fuit, vt abstrahere idem sit, quod ex alia disciplina tanquam ibi demonstratum praesupponere, & citra vltiorem disquisitionem assumere, eique vltius Theoremata superstruere. Qui enim circa certum negotium ab aliqua cognitione abstrahit, is eam ibi plane non attendit, & gerit se non aliter, ac si de ista plane sibi nihil constaret, eoque ex aliis principiis sua dogmata deducit. Qui autem aliquid praesupponit, is licet eo loco circa idem demonstrandum non sit sollicitus, id tamen semper prae oculis habet, suaque dogmata ad idem semper refert. Sicuti nemo vnquam tam absurdus fuit, vt diceret, verbi gratia, Opticum aut Astronomum a theorematis Geometricis abstrahere, qui eadem praesupponit, & suas propositiones iisdem superstruit. Vnde nostra sententia est; posse eius naturale demonstrari, posse huic disciplinae suam constare integritatem, in promptu eidem esse domestica principia, aut quae saltem a Theologia non dependeant; licet quis plane ignoret statum integritatis, aut cognitum non praesupponat. Eoque Philosopho, qui idem Christianus est, doctrina de statu integritatis vtique cognoscenda est, sed hoc duntaxat sine, vt articulos fidei suae plene teneat: non autem ad hoc, vt philosophetur, vt disciplinam iuris naturae & gentium adornet vniuersalem, & quae ad captum omnium hominum sit, atque controuersias super peculiari cultu diuino transcendat. Sicuti, verbi gratia, medicus Christianus nosse quidem debet, mortem & quicquid morborum homines infestat, stipendium peccati esse, adeoque a statu integritatis abfuisse, sed vt tamen hanc notitiam in nulla parte medicinae praesupponat. Manifestum praeterea est hoc nouo abstrahendi modo nostram disciplinam Theologorum controuersis implicari, & velut tributariam horum imperio subiici, sic vt eiusdem Doctoribus nihil aliud relinquatur, quam ALBERTI alicuius, aut SCHWARTZII, aut GESENI dictata & collegia manuscripta adorare, & anxia voce imitari, tanquam oracula eorum, qui supremum ius vitae & necis in nos habeant. Quo quidem bonis & erectis ingeniis nihil acerbius accidere possit. Denique hac, quam ALBERTVS commendat, via nihil aliud quam Theologia moralis producitur; cui quidem status integritatis necessario praesupponendus. Verum hac morali Theologia nostra disciplina longe latior, & magis vniuersalis est, domesticis principiis innixa, ac tradens officia hominum & regulas expediendorum negotiorum, quae ex peculiari religione, aut voluntate imperantium ciuiliu haud promanant. Eoque si quod detur officium, quod ex nostra disciplina deduci nequeat, id ex Theologia morali aut iurisprudentia ciuili est deriuandum. Sic vt reuera vbi ius naturae

turae

turae & gentium deficit, ibi Theologia moralis & ius ciuile incipiat. Est autem plane absurdum, disciplinam magis vniuersalem hypothefibus disciplinae minus abstractae superstruere. Cum hic natiuus ordo disciplinarum fit, vt generales & simpliciores praecedant, particulares & compositae sequantur, & haec illas, non vice versa, praesupponant. Quemadmodum Theologia naturalis, quam aliqui etiam ad ius naturale referunt, ordine & natura prior est Theologia reuelata, & haec illam, non illa hanc praesupponit; quatenus autem illa ad finem hominis non pertingit, haec supplet. Et prius vtique quis homo, quam Christianus esse concipitur. Homines quippe nascuntur, Christiani fiunt, adeoque & officia hominis vt talis, quam Christiani, prout haec aliquid istis superaddunt, priora concipiuntur. Atque inde ἀπαιδευτον est disciplinam, quae de officiis hominis vt talis tradit, hypothefibus disciplinae, quae de officiis Christiani vt talis agit, superstruere.

§. XVI. PRONVNCIAT deinde ALBERTVS ex noua sua abstractione hominem in disciplina iuris naturalis *concipiendum esse non alium, quam sub initium fuit; non vt orbis indigenam, aut terrae filium; non vt casu in illum proiectum; sed vt integrum & ad imaginem Dei creatum.* Vbi obseruandum, omnino quidem hominem vt integrum creatum esse concipiendum, si quis methodo Albertinae insistere velit, quippe ex qua reuera nihil aliud, quam Theologia moralis prouenire apta est. Sed in disciplina iuris naturalis vniuersali, & quae peculiarem cultum diuini Numinis transcendit, quam nos adornatum iuimus, plane non necessum est, certi & definiti quid super originibus generis humani asserere; sed ea res ibidem in medio potest relinqui, tanquam quaestio historica & facti, quam sola ratiocinatione, aut ex obseruatione, naturae rerum & hominis nunc assequi impossibile est. Quando autem in disciplina iuris naturalis occupati fumus circa demonstrationem huius propositionis: status hominis sibi soli relictus, absque auxilio aliorum hominum est miserimus: ad maiorem eius illustrationem dicimus, huic propositioni suam constare veritatem quamcunque quis originem generis humani velit praesupponere, quatenus quidem ex sola ratione iam colligere licet. (Nam notitiam de veris humani generis originibus, & primaeua felicitate solis sacris literis debemus.) Adeoque in nostra disciplina super veris generis humani originibus nihil certi aut definiti asseritur; sed tantum hoc adstruitur, hominem sibi soli relictum fore miserimum, quamcunque quis ductu solius rationis opinionem de prima hominis origine concipiat, fingatue. Conferatur si placet §. 4. *Dissertat. nostrae, de Statu hominum naturali.* Vbi & hoc obiter monendum, de suo affinxisse mihi ALBERTVM hoc vocabulum; homo non vt casu in mundum proiectus concipiendus est. Nam id quidem dicto loco in meo libro non extat; & reuera absurdum est, solam rationem sequenti concipere hominem casu in mundum proiectum: sed dico *vtcunque* seu *vndecunque* *proiectum*, vt significarem, me hoc loco veras origines generis in medio relinquere, ac thesi meae veritatem constare, qualescunque demum fingantur. Ratio autem quam dictato suo ALBERTVS subiungit, nihili est. *Id autem, inquit, nunc ex ea ratione fieri debet, quia*

quia homini ius naturae non aliter inest, quam prout reliquias imaginis diuinae ex statu integritatis in nos traductas possidet. Nam haec ratio non tantum in ius naturae quadrat, sed & in quasuis alias scientias rationi superstructas. Aequae enim Arithmetica & Geometria, aliaeque scientiae dici possunt esse ex reliquiis imaginis diuinae, ex statu integritatis in nos traductis. Neque ideo tamen in hisce scientiis homo necessario in statu integritatis est concipiendus; Alia porro est consideratio humanae conditionis theologica; alia philosophica, quatenus ab illa cognitione abstrahit, quae ex peculiari reuelatione diuinarum literarum profluit. Iuxta priorem considerationem ius naturae eo modo aestimatur, prout ALBERTVS vult. Philosophus autem id tantum respicit, quomodo in praesens illa se habeat, non considerato, an olim ea aliter se habuerit. Exemplo res fiet clarior. Prodigio ex dissipato amplissimo patrimonio mille aurei adhuc supersunt. Ex hac forte deinceps se sustentare, prodigendi sine facto, instituit. Hic vt intelligat, quantum ex hac summa lucrari possit, & quousque redditus inde prouenientes pertingant, non opus est, vt eam summam consideret tanquam reliquias magni patrimonii, & quotam partem illius haec faciat: sed simpliciter spectat, quanta ea in praesens sit. Ast vbi idem ad rationes reddendas sit vocandus, omnino totum patrimonium, quantum id ab initio fuit, & quid nunc restet, considerandum est. Eodem modo Philosophus est sollicitus, quousque rationis lumen, quod in praesens penes hominem inuenitur, pertingere queat. Sed Theologus, cuius est dispicere, quomodo homo rationes suas Deo adprobare possit, considerare vtique debet, quanta fors ab initio homini diuinitus fuerit credita, quantum hic postea sua culpa decoxerit, quid remedii ad reliquatoris poenam declinandam sit adhibendum.

§. XVII. IMPVGNAT deinceps ALBERTVS, quod ego asserueram, in disciplina Iuris naturalis hominem nunc considerari, prout eius natura est corrupta, & multis prauis cupidinibus scatens; addita ratione planissima, quod status integritatis soli rationi sit incognitus; cum tamen ex hac vnice nostra disciplina fuerit extruenda, quo foret ad captum totius humani generis. Vbi & hoc patet, corruptionem humani generis hautquidquam praesupponi tanquam normam iuris, sed tanquam affectionem subiecti, quae lege naturali compescenda & emendanda sit. Contra ALBERTVS pertendit, necessarium omnino esse, vt omnes nationes vtantur iure vniuersali, quod ad principia Theologiae in nostris Ecclesiis receptae sit adaptatum; Ac n. II. quidem fatetur, non pauca iuris naturalis praecepta vsque adeo ad hominem corruptum respicere, vt in hominem integrum plane cadere nequeant, verbi gratia, facilem esse ad condonandas iniurias, subuenire miseris. Addo & ego, si quis accurate velit euoluere totum Systema Iuris naturalis & gentium, deprehendet longe maximam eius partem in hominem integrum, prout eius conditio a nostratibus Theologis designatur, non cadere. Mox tamen n. 12. consulit sibi distinctiuncula inter principium & obiectum Iuris naturalis; quasi status integer sit principium eiusmodi axiomatum aut praeceptorum, quae tantum in statu corrupto intelligi possunt; corruptus autem status sit tantummodo eorundem praeceptorum

rum

rum obiectum. Quam distinctionem credo iuuenes imperitos magno profectos applausu, vtpote quibus illae subtilitates quam maxime solent esse admirationi, quae obscuritate sua rebus in se perspicuis maximas tenebras offundunt. Etsi statim num 13. eandem popularibus verbis proponat: *Dei prouidentia, inquit, & benignitate fieri, vt post lapsum inter reliquias imaginis diuinæ nobis ea conuascantur principia practica, quæ non tantum in eodem genere actionis moralis etsi in minore gradu hodie possunt obseruari, sed & ad eas actiones, quæ statui corrupto sunt propriae, in eodem valore extendi.* Id est, in statu integro extiterunt, axiomata, quæ nunc in statu corrupto vt tali sequenda sunt. Atqui heic quaeri potest, vtrum ista axiomata homini in statu integro actu inhaeserint, ita vt verbi gratia actu intellexerit, quibus modis hominum egestati foret succurrendum, qua ratione in defunctorum bona succedendum, quæ tutoribus aduersus pupillos obligatio, quæ forma iudiciorum, quæ ratio poenas exigendi, quæ bellorum, quæ foederum iura; antequam egestas, mors, delictum, poena, bellum in genus humanum caderet: an vero illa axiomata demum post lapsum in animis hominum enasci coeperint. Vtrumvis asserere velis, rem non exiguis implicatam tenebris deprehendes. Ast ex nostra mente planissimum est dicere; sicuti homini integro ex contemplatione naturæ suæ ratio regulas officii, quod in eam conditionem cadere poterat, suggestit: ita ratio homini corrupto itidem ex contemplatione naturæ & conditionis suæ officia illi conditioni necessaria suggerit. Pergit ALBERTVS n. 14. *Statum integrum a Christiano cognitum fieri normam status corrupti, seu ex orthodoxa illius cognitione refutare in homine sana ratione vso dictamina non pauca; quæ ad obseruandas & confirmandas reliquias imaginis diuinæ, nec non ad recuperandam perfectionem moralem, quantum viribus naturalibus fieri potest, nos obstringunt. Et ex hac causa inter praecepta iuris naturalis sunt referenda.* Vbi moneo, vix fatis tibi heic constare ALBERTVM. Nam nuper dixerat, talia axiomata nobis post lapsum conuasci, quæ nunc apud Christianos ex cognitione status integri resultare pronunciat. Haec duo quippe diuersissima sunt. Nam quod conuascitur, omnibus hominibus vt talibus adest: sed quod resultat ex cognitione status Christiani tantum noti, id in Christianos duntaxat cadit. Quo igitur iure regentur, qui articulum fidei Christianæ de statu integro ignorant aut agnoscere renuunt?

§. XVIII. EXINDE patet, frustra operam ab ALBERTO sumi, quando *vim obligatiuam status integri ad ius naturæ hodie refert vel formaliter, vel normaliter.* Nam vti hoc quidem certum est, quod omnia praecepta legis naturalis, quæ hominem in statu integro obligabant, eundem quoque in statu corrupto obligent: ita illa praecepta, quæ non nisi in corruptum statum cadere possunt, ad integrum statum tanquam normam referri, aut per extensionem quandam prouenire, citra idoneam probationem, & inepte dicitur. Perinde ac si quis dicere velit, regulas curandi morbos per extensionem quandam ex diaeta sani hominis prouenisse; aut diaetam febricitantis ad diaetam sani hominis normaliter referri. Qua methodo an multum lucis accessurum sit medicinae, Aesculapii filii viderint. Saltem ita longe petatum est illud *normaliter*, vt tantum ad tuendam vt-

Pufend. Eris Scand.

dd

cunque

cunque theſin id ſit inuentum, non quod reuera aliquid inde proficere hæc diſciplina poſſit. Nam & tanta multitudo regularum, fere obſcurarum, ab ALBERTO promulgatur, quæ confundere potius, quam dirigere aliquem in hac diſciplina queant: & ſi quis vel maxime omnia, quæ ſuper integritatis ſtatu Theologi tradunt, nouerit; tamen quid iuris in ſtatum corruptum cadat, idem diſtincte & plene non intelliget, niſi alia principia in ſubſidium adhibuerit.

§. XIX. VIDETVR quoque ALBERTO diſplicuiſſe, quod cum ius naturale ad uſum fori humani a nobis adaptetur, quod forum circa externas hominis actiones occupatur, ad ea autem, quæ intra pectus latitant, nec aliquem effectum aut ſignum foras produnt, non penetrat: idem ius *magnam partem* circa formandas hominis exteriores actiones verſari dixerim. Cum contra Theologia moralis id maxime laboret, vt animi motus ad placitum Numinis componantur. Ad hæc reponit ALBERTVS n. 21. *Honeſtum non conſiſtere in ſola actione exteriori, quæ etiam ab hypocrita ſplendide & in ſpeciem exerceri poteſt, ſed primario nititur ipſa interna actionis bonitate.* Atqui ne ALBERTVS putet, hoc a nobis fuiſſe ignoratum aut negatum, inſpiciat *operis noſtri de Iure N & G.L. l. c. 7. §. 4. & 6. & c. 8. §. 2. 3.* Et quando dicimus *magnam partem*, ſatis ſignificamus, ab eodem etiam interiores animi motus non plane inſuper haberi. Enimvero cum duo ſint fora, quibus actiones ſuas adprobare debet homo, diuinum & humanum, cuius fori, diſcrimen paſſim inſinuauimus; conuenientiſſimum fuit viſum, curam diuini fori relinquere Theologiæ, quæ actiones humanas potiſſimum conſiderat, prout reſpectum habent ad Deum, eiſque voluntati congruunt vel non congruunt, & quæ remedia ſint propitiando Deo ad expiandas quæ tam varie committuntur a lege aberrationes. Iuri autem naturali præcipuæ curæ eſt forum humanum, quod licet & ipſum intelligat, actiones, quibus vlla ab agentis animo labes adhaeret, in foro diuino reprobari; cum tamen ratio humana nullum iam remedium idoneum, & cui ſecure queat adqueſcere, inueniat expiandis apud Numen delictis, inde ea cura ad Theologiam remiſſa id maxime ſpectat, quam efficaciam humane actiones ad conciliandos aut irritandos homines habeant, & qua ratione negotia hominibus inuicem intercedentia ſint temperanda. Cum autem Deus maxime interna animi reſpiciat, homines autem iis afficiantur, quæ in actum exteriorem prodeunt, ſenſusque feriunt; ratio ſane adparet, quare diſcipline iuris naturalis maiori ex parte circa exteriores hominis actiones ſit diſpiciendum.

§. XX. SED nec omnia ad palatum ALBERTO videntur, quæ a me ſuper hac quaæſtione tradita ſunt: Num ius nature idem fuerit in ſtatu integro atque in corrupto? Quæ huc redeunt, quod vtrinque quidem ſumma eius iuris capita ſint eadem; ſed circa particularia præcepta diſcrimen aliquod emergat. Nam ex affirmatiuis quidem præceptis illa in ſtatu integro locum non inueniſſe, quæ vel præſupponunt inſtitutum a feliciffima hominis conditione abhorrens, vel ſine morte & miseria non intelliguntur. Sed & conuenientius videri cætera legis naturalis officia præceptis potiſſimum affirmatiuis iuberi, quam
eorum

eorum intermissionem negatiuis fanciri, vbi nulli prauis cupidines adsunt, qui in talia delicta propellant; etsi alias quoduis praeceptum affirmatiuum virtualiter interdictum omnis oppositi contineat. Vnde non est quaestio; num homini integro eadem vitia fuerint vetita, quae nunc sunt corrupta, seu num eadem tunc, quae nunc, inhonesta fuerint? Sed hoc quaeritur, num capita legis naturalis in quouis genere actionis in statu integro affirmatiuis potius, quam negatiuis praeceptis, seu quae potius virtutes iuberent, quam vitia diserte prohiberent, exprimi conuenientius fuerit? Quorum prius a nobis ex euidētissima ratione fuit adsertum. Neque vero quae ALBERTVS in contrarium habet, alicuius sunt ponderis N. 12. agnoscit, *inhonestum eo ipso, quo praecipitur honestum, actu oblique prohiberi.* (Satius fuerat implicite dixisse; quia quae hoc modo prohibentur, directe prohibentur.) Numero tamen 23. asserit, *certa non minus & expressa extare axiomata, quibus ius naturae inhonesta prohibet, ac quibus honesta praecipit.* Rationem subiungit n. 24. *quia homo integer, se praesertim status integritatis fuisset continuatus, etsi vires semper habiturus fuisset ad legem implendam, exercitium tamen earum in libertate erat positum, ut posset iis uti PERINDE ac abuti.* Atqui licet hominem integrum peccare potuisse euentus ostenderit; non tamen credendum est eius libertatem ita velut in aequilibrio constitutam, ut non magis versus bonum, quam versus malum vergeret. Quin potius cum ab homine integro non solum prauis cupidines exulauerint, sed & idem in statu gratiae per possessionem imaginis diuinae constitutus fuerit, omnino insignis vergentia in ipso ad bonum, & abhorrentia vltronea a malo statuenda est. Alias enim ego quidem non capio, quomodo homo regeneratus, in quo tamen radix mali heic nunquam plene extirpatur, aut otiosa & inefficax redditur, per gratiam diuinam eo vsque prouehi queat, ut lege Dei delectetur, ut detestetur peccatum, ut doleat sibi tantum facultatis non esse ad implendum bonum, quantum est voluntatis: si voluntas hominis integri, qui nullum mali fomitem intus habebat, & quem maior utique gratia Spiritus Sancti sustentabat, quam hominem regeneratum, in aequilibrio ad bonum & malum fuerit constituta, ut libertate sua *perinde* posset abuti, quam uti. Omnino igitur conuenientius videtur ei, in quo magna ad bonum, nulla ad malum procliuitas deprehenditur, officii sui regulas praeceptis potius affirmatiuis quam negatiuis proponi, etsi de caetero aequalis ad vtraque obseruanda sit obligatio. Caueat igitur ALBERTVS, ne, dum circa mea tradita nodum in scirpo quaerit, ipse foedo se errore induat, ac statum integritatis nobis plane subuertat. Sicuti & id naris non nimis emunctae argumentum est, quod n. 25. addit: *Ex hac causa Deum protoplastos in statu integritatis praecepto negatiuo a peccato retraxisse: DE LIGNO NE COMEDAS.* Nam sermo nobis utique est de praeceptis naturalibus, non positiuis. Et dicto loco ob praeceptum istud haec verba (*non positiuum*) parenthesi inclusa sunt; ne fortasse ALBERTVS putet, sese primum fuisse tam lynceum, ut rem tam abstrusam obseruarit. Et alibi sine dubio cogitationibus suis vagabatur ALBERTVS, quando scribebat: Deum isto praecepto, *de ligno ne comedas*, protoplastos a peccato retraxisse. Nam de ligno comedere peccatum non erat, nisi Deus vetuisset; eoque Deus tunc ven-

tando non a peccato retrahebat; sed efficiebat, vt actus, qui lege naturali peccatum non erat, peccatum fieret.

§. XXI. POSTHAEC operosus est ALBERTVS, vt leges naturales, quae peccatum iam commissum praesupponunt, per extensionem ex statu integritatis deducat, vtque regulas quasdam cudat, ex quibus intelligatur, quomodo status integer corrupto statui pro norma sit. Vbi id quidem certum est, non pauca particularia praecepta emerfisse post corruptam conditionem humanam, quae in integro locum plane non inueniebant. Verum vt ista *normaliter* in statu integro contineantur, non magis accurate dici arbitramur, quam si quis regulas curandi morbos normaliter referri ad regulas diaetae, quae in sanum & robustum hominem cadit, asserere velit. Sed & in eo oleas vagatur ALBERTVS, quod, vt necessitatem huius extensionis in statu corrupto ostendat, iacet; etiam in statu integritatis, si diutius durasset, necessario in quibusdam illam adhibendam fuisse; in eiusque rei illustrationem exempli loco adfert, quod cum ab initio iure naturali non prohibitum fuerit, matrimonium inter fratrem & sororem, id post multiplicatis hominibus etiam in statu integro honestatis studio prohibendum fuerit. Nam sermo heic est de lege naturali, non de positua, qua fratrum & sororum coniugia prohiberi constat. Per talem autem extensionem, qualem ALBERTVS vult, id, quod ex ista extensione producitur praeceptum itidem inter iura naturalia, non autem inter positua locum fortiri debet. Eoque interdictum connubium inter fratres & sorores non prouenit per extensionem vetiti matrimonii in linea recta, sed peculiari ratione nititur. Sed nec idoneam rationem adferre potest ALBERTVS, quare in genere humano integro post ipsius multiplicationem connubia fratrum & sororum in vetitum ire debuerint. Nam quae horum in corrupto statu prohibitorum rationes afferuntur, de latius spargendis amicitiiis, vt nuptis praesidium esset contra iniurias maritorum, aut ne cohabitatio ipsorum inobseruata stupris praeberet occasionem, in statum integrum non cadunt, abs quo itidem exulabat pudor, qui mihi aliisque inter praecipuas causas eius interdicti allegatur. Denique absurdum videtur dicere; aliquid in statu integro vetitum fuisse *honestatis causa*. Haec enim locutio videtur praesupponere, aliquid minus honestum antea vsu fuisse frequentatum, verbi gratia: Si Orientales populi dicant, apud se honestatis causa receptum fuisse, vt mulieres in publico velata facie incedant, aut a conuiujs virorum alienorum absint, satis innuunt, diuersum morem quibusdam vitiis fomitem praebuisse.

§. XXII. TANDEM ALBERTVS monet, circa eas extensiones caute agendum esse, ne in excessu aut defectu peccemus; & ei malo euitando operosum adparatum regularum huc inferuentium propinat. Circa quas illud ac initio monendum; earundem multitudinem & anxietatem certissimo esse iudicio methodi morbidae, & ad extruendam aliquam disciplinam ineptae. Cum contra, qui ad captum omnium hominum disciplinam iuris naturalis accommodarunt, vna regula eaque planissima rem absoluant. Deinde illae ipsae regulae non sunt pars Theologiae orthodoxae circa statum integritatis, sed ab ALBERTO
exco-

excogitatae sunt ex collatione praeceptorum iuris naturalis, quae in statum corruptum cadunt, cum statu integro.

ADEOQUE non possunt haberi pro axiomatibus, ex quibus ea disciplina extrui possit aut debeat, cum sint nihil aliud, quam reflexiones super officiis in vtrumque statum cadentibus, quatenus coincidunt, aut aliquam similitudinem inter se habent. Cum ergo an & quò vsque regulae Albertinae valeant, non ex Theologorum scitis de statu integro, sed ex aliis principiis demonstrandum sit, quae non alia possunt esse, quam obseruationes ex natura humana, prout ea nunc sese habet, petitae; quid opus est per ambages vagari, ac tam obscuros, intricatos & paucis cognitos tramites sectari. Nam si ponamus aliquem, qui ad vnguem calleat, quae Theologi nostri super statu innocentiae tradunt, qui idem tamen aliunde iuris naturalis disciplinam iam non didicerit, ex istis quidem regulis non maiores profectus in iure naturali faciet, quam ex Lullianarum figurarum vertigine. Et haec quidem ad commenta ALBERTI monere visum fuit.

§. XXIII. CAETERVM dum circa inuestigandam eiusmodi propositionem fundamentalem satagimus, non potuit non quoque occurrere illa disceptatio de notitiis naturalibus; quae si ad liquidum deducta esset, nihil expeditius foret quam dicere; illa iuris esse naturalis, quorum notitia animis hominum natura foret insita; quae deinceps suis cuique animus suggereret. Enimvero cum aliquid naturaliter notum esse duplici sensu dici queat, vel vt opponatur ei, quod ex diuina reuelatione fluit, aut per experientiam constat, & in facto est positum: vel vt opponatur ei, quod viribus naturalis rationis citra omnem informationem aut ratiocinationem cognoscitur; in neutra acceptione prouenit propositio, scopo nostro satis accommoda. Si enim naturalis notitia in priori sensu capiatur, legi naturali nihil eximii prae caeteris scientiis tribuitur, quae ex solo rationis lumine promanant. Hoc modo enim Logica, Arithmetica, Geometria, natura notae dici possunt, quia neque ad eas addiscendas reuelatione supernaturali opus est, neque obseruationem historicam & experimenta eadem praesupponunt. In hisce si quis circa demonstrandas propositiones nihil aliud afferre velit, quam quod natura notae sint, parum efficiet; cum ad liquidam & firmam scientiam percipiendam distinctae & propiores rationes requirantur. Adeoque si, verbi gratia, demonstrandum sit, in triangulo tres angulos esse aequales duobus rectis; & nihil aliud quis afferre velit praeter hoc, quod ratio naturalis id dicitur, is quidem inter Mathematicos nunquam illustris erit; aut si naturaliter notum capias in posteriori sensu, pro eo quod ab ipsa natiuitate per modum actualium & distinctarum propositionum citra vllam antegressam informationem aut ratiocinationem animo inhaeret, ne sic quidem propositionem habebis scopo nostro congruentem. Quid enim si contingat, non singulos tantum homines, sed & integras nationes super praecepto aliquo legis naturalis dissentire, quae via tunc erit verum inuestigandi? Cum nemo recordari queat, quid sibi nascenti in animo haeserit. Ergo deferretur controuersia ad recens natos infantes, vt ipsi dispiciant, vtra ex sententiis, super quibus controuertitur, in animis ipsorum iam haereat. Quod si quis reponat,

vtique infantes habere notitiam istarum propositionum, verum directam tantum, non reflexam, seu nosse quidem istas, sed quod nouerint, id non nosse, nec de eo cogitare, aut meminisse; is sciat, non vsque adeo arduum quidem esse, distinctionem qualemcunque comminisci; sed vt reuera existat, quod nusquam est, vtque cordati homines istud animo concipere queant, id vero oppido quam difficile esse. Sed & notum est, quantae super istis notitiis innatis disceptationes agitatae sint. Aristoteles tabulae nudae animum hominis nascentis assimilauit, cui tamen quiduis possit inscribi. Multis nihil in animo esse traditur; quod non prius fuerit in sensu, ac si omnis nostra scientia in animum sese ope sensuum penetraret. Quod essatum recentiores quidam Philosophi impugnant hac exceptione, quod vtique idea Dei, item idea harum propositionum, *ego cogito, ego sum*, in animo sit, quae nunquam in sensu fuerit. In quos tamen & ipsos alii vicissim arma mouent. Alii obseruant, inesse animo hominis non solum facultatem res apprehendendi, sed & illas inter se conferendi, ac, in quo conueniant aut discrepent, discernendi, & ex considerata ea quo conuenientia aut disconuenientia nouas notiones eliciendi, quas in sensu prius fuisse minus recte dicitur. Vnde euenit, vt felicia cumprimis ingenia multa intelligant & norint, quae nunquam auditione aut lectione perceperunt. Prorsus uti fertiles agri inspersa semina multo cum foenore reddunt. Sic & de causis & consequentiis rerum iudicare potest animus humanus; id quod inter obiecta sensuum referri non posse videtur. Eoque ita corrigunt vulgatum istud, vt nihil in memoria sit, quod non fuerit in sensu; vt tamen in mente multa sint, quae per sensus ingressa non sunt. De caetero nemini mortalium constat, quales sint imagines rerum, & quae earum consecutio in animis infantum, antequam fari queant. Nam ex quo usum sermonis habemus, cogitata nostra in animo tanquam propositiones verbis constantes tacite volui in apico est. Quo autem modo & quibus incrementis sermocinandi facultas comparetur, nemini non constat. Scilicet ex frequenti auditione primo addiscuntur nomina rerum; quae quotidie sensibus obuersantur. Inde progressus fit ad verba communissimas actiones exprimentia, sed quae modo infinitiuo tanquam simplicissimo primitus efferi solent. Inde paulatim nomina & verba combinantur. Inflexiones nominum & verborum, aliaeque particulae pedetentim, addiscuntur; Orationes autem apte connectere rationis iam adolescentis opus est. Atque iisdem incrementis ista mentalis oratio, quae per cogitationes tacitas in animo sese explicat, procedere videtur. Enimuero quia principia scientiarum ita perspicua sunt, vt facili negotio & leui ex occasione sese animis hominum insinuent, sic vt fere recordari nequeamus, quando primum ea hauserimus, ipsaque adeo non tam extrinsecus in animum penetrare, quam in eo iam latitare, & per externam occasionem excitari videantur: inde tralatitium dogma inualuit, semita scientiarum animis hominum connasci, quae habitum quandam imperfectum constituent; qui dein adhibita cultura & disciplina in perfectam scientiam adolescat. Aliis tamen omne, quod naturalis notitiae vocabulo venit, in potentia propinqua tantum animis a natiuitate inhaerere asseritur. Caeterum uti alios cum habitibus suis imperfectis, & potentiis propin-

quis

quis luctari aequo animo patior: ita disciplinam iuris naturalis ex contemplatione naturae rerum & hominum deducere instituenti non potuit, non reici illa assertio; quod animis hominum ab ipsa natiuitate congenita sint, & velut impressa iuris naturalis saltem generalia praecepta ad modum *actualium & distinctarum propositionum*, quae statim atque vsus sermonis afferit, citra vltiorem informationem aut meditationem ab homine proprio Marte possint exprimi. Ad has enim ex sola ratione deprehendendas aliis experimentis opus est, quam quae haecenus haberi potuerunt. Caeterum postquam actualis istae & distinctae propositiones ex quotidiana infantium inspectione, adeoque ex natura hominis, prout ea in sensus nostros incurrit, non adparent; ad auctoritatem S. Scripturae confugitur, & cum primis vrgetur, quod Rom. II, 15. lex naturae *cordibus* hominum *inscripta* dicitur. Enimvero hoc ipso, quod ea assertio non aliunde quam ex sacris literis hausta est, instituto nostro parum quadrat, quo omnia ad lumen rationis referimus. Deinde Phrasis illa, quae non in diuinis tantum literis, sed & alios apud auctores occurrit, manifeste metaphorica est; cuius emphasis firmitatem, stabilitatem & velut indelebitatem notitiae istius, nequaquam autem peculiarem modum eius notitiae comparandae insinuat. Vnde cum in aliis omnibus locis haec phrasis notet notitiam adquisitam; nulla ratio reddi potest, quare in solo isto loco eadem significet notitiam ac ipsa natiuitate per modum actualium & distinctarum propositionum inhaerentem. Nisi forte insipidis SCHWARTZII glossis infallibilis auctoritas sit tribuenda, qui post verba illa, *opus legis cordibus ipsorum inscriptum esse*, infercit; *antequam illud faciant, aut ratione sua vtantur*. Cuius tamen assumentis fundamenta nulla in ipso textu deprehenduntur, cum hautquidquam de infantibus ibi sermo sit, aut qui ratione sua nondum vti norunt, sed de talibus, quibus inuisibilia Dei ex visibilibus & ex rebus creatis perspecta esse poterant. Neque vero vlla haec glossa opus est, cum verba immediate sequentia clarissime pondus istius phraeos explicent. *Gentes, quae legem scriptam non habent, tamen natura opera legis faciunt, eoque sibi ipsis lex sunt, ac demonstrant opus legis cordibus ipsorum esse inscriptum: siquidem conscientia eos conuincit, & cogitationes se inuicem accusantes & excusantes*. Ex quibus verbis hicce planissimus resultat sensus; Notitia legis naturalis, quae ex contemplatione creaturarum absque peculiari promulgatione, qualis Iudaeis contigit, oritur, non superfunctoria est, & quae facile iterum euanescere & deleri queat; sed penitissimo infixata est animo, sic vt vbi quis contra eam legem peccarit, ipsa conscientia eum conuincat, & cogitationes inter se accusantes & excusantes. Vnde & locutio illa, quam Tenebrio iste velut solennem confessionem crepat: *lex naturae est inscripta cordibus per imaginem Dei*, reuera huic loco Paulino non quadrat, vbi non per imaginem Dei, sed per contemplationem creaturarum lex inscribi cordibus dicitur. Quanquam si omnino imaginis diuinae mentio sit haec facienda, hic sensus sit planissimus: quod homo ex visibilibus inuisibilia Dei cognoscere possit, id ipsum exinde esse, quod idem ad imaginem Dei creatus sit. Inepte quoque ab Eodem adducitur dictum, Ier XXXI, 13. Nam si ex hoc SCHWARZIVS exsculpere velit, legem naturalem nascentibus per modum

dum actualium & distinctarum propositionum inhaerere, praesupponendum ipsi est, quod Deus eodem modo intellectum hominis illuminet in generatione, quo eum illuminat in regeneratione; & quod lex Dei in regeneratione intellectui hominis inscribatur per modum actualium & distinctarum propositionum citra ullam informationem. Quod quomodo sit, liquido probaturus ipse viderit.

§. XXIV. DISPICIENDVM quoque paucis est, num fundamentalis propositionis locum subire possit haecce: *Honestas* sunt facienda, *turpia* sunt omittenda: quam quidem *Valentinus Velthemius*, *Professor Ienensis*, tanquam *principium primum* venditat, abs quo omnis doctrina moralis primo procedat, & in quod ultimo resoluetur, in quo fundentur omnia alia praecepta legis naturae; in quo prima ratio agendi contineatur; quod sit indemonstrabile, & vnde decisiones omnium quaestionum ac casuum moralium prodeant. Vbi monemus, vt aliqua propositio vsus, quem intendimus, exhibere queat, non quidem requiri, vt prima sit, aut prima prior, seu vt eius ratio a priori non possit reddi. Sed tamen nec hoc sufficere, vt vera & extra dubitationis aleam posita sit: verum id quam maxime requiri, vt euidentem contineat rationem propositionum particularium, quae in eam resoluendae sunt. Talem esse propositionem, quam nos fundamentalem constituimus, in aprico est; vtpote quae licet extructa ex obseruationibus, quas natura rerum & hominum suppeditat, a nemine tamen, qui sensum communem non eierauit, in dubium vocari potest; & particularium legis naturalis praeceptorum euidentissimam rationem continet, in quam itidem haec facillime resolui queant. Ast axioma Velthemianum primo est mutilum, quippe in quo deest mentio subiecti, cui aliquid honestum aut turpe, faciendum aut omittendum sit. Sane enim brutis neque honestum aliquid, neque turpe est, eoque istis nihil vt honestum faciendum, nihil vt turpe omittendum. Deinde falsum est, eam propositionem vsque adeo esse primam, vt eius ratio a priori reddi non possit aut debeat. Cum enim honestum sit, quod ad honorem & existimationem hominis augendam aut conseruandam facit, seu quod conditionem, personam & dignationem eius decet; turpe autem contrariam habeat naturam: vtrumque sane ex accurate inspecta natura & conditione hominis est inuestigandum, eoque omnino illi viae, quam nos tenuimus, est insistendum. Inuestigato autem quid hominis conditionem deceat, inquirendum iam est, vnde ipsi, tanquam agenti libero, necessitas sit vtique faciendi, quae honesta; omittendi, quae turpia vocantur. Quod ultimo tandem a voluntate & iussu Creatoris prouenire, ex ipsa natura rerum & hominis Philosopho est demonstrandum. Eoque obseruationes ex natura rerum petitae reuera sunt vltimum illud in scientiis humanis, quo vbi peruentum fuerit, nulla amplius ratio a priori locum habet. Qui autem diuersam a nobis sectantur viam, circulari sua demonstratione sibi & aliis illudunt. Ab his quippe si quaeras, quid honestum sit; respondent, quod cum recta ratione conuenit. Si quaeras, quid sit cum recta ratione conuenire; respondent ex Aristotele: rectam rationem esse, quae non prohibetur opus suum exercere per appetitum sensituum. Si ulterius yrgeas, vnde constat, rationem ab appetitu

tu

tu sensitio non prohiberi opus suum exercere: respondebunt demum; quando ratio honesta facienda, turpia omittenda dicitur. Nec liberantur isti homines sua vertigine, si vel maxime ponamus, dari honesta & turpia per se. Nam tum eadem quaestiones recurrent, unde constat, hoc vel illud in se & sua natura honestum aut turpe esse. Ad quod iterum vel nugatoriae responsiones erunt reponendae, vel tandem id ipsum ex natura rerum & hominum erit deducendum. Sic nemo vel hilo sapientior potest fieri illa doctrina VELTHEMII, quam in prooemio *Synopses suae MStae* §. 21. proponit: *Fundamentum iuris naturalis esse naturam obiecti iuris naturae, seu naturam actuum, de quibus lex naturalis proponit. Rationem esse, quia actus illi, qui obiectum iuris naturalis esse dicuntur, talis naturae sunt, ut si quis recta ratione utitur, & de hisce actibus practice iudicare vult, aliter iudicare nequit, quam quod huiusmodi actus ex sua natura necessarii sint in genere morum.* Ast quid respondebit VELTHEMIVS, si quis vterius quaerendo instet, quo demum indicio alicui constare queat, se recta ratione fuisse usum? Quod si autem aliquis cum VELTHEMIO dicat; vbi huc vsque peruentum fuerit, ut respondeatur, *hoc vel illud in se & sua natura turpe esse*, non vterius quaerendum esse; ac si adquietere nolit, colaphos & fustes ipsi intentandos: tunc suaferim quidem, ut puer aliquis niuem atram fateatur potius, quam ut saeuitiam tam duri magistri in se irriter. Sed qui manum ferulae subdixerunt, non eo minus plagosum istum Orbilius Anticyram nauigare iubebunt. Nam stultum quidem est, primorum principiorum rationes exquirere; sed stultius pro primis principiis venditare, quae magnae adhuc disceptationi obnoxia sunt. In primis autem obseruandum, haec effata; *honestum est faciendum, turpe omittendum*, in disciplina iuris naturalis esse valde sterilia, & quae ad alia dogmata eruenda parum lucis afferant. Nam in disciplina morali versantes praesupponimus, vel plena & facili demonstratione agnoscimus, honesta, seu quae hominem decent, esse facienda, contraria omittenda. Enimvero de hoc inuestigando sumus solliciti, quatenam sint illa honesta, quatenam turpia, & ad hoc dignoscendum idonea axiomata & obseruationes quaerimus; & hanc propositionem pro fundamentali amplectimur, quae vniuersale aliquod *γνώρισμα* huius rei suppeditauerit. Eoque omnia quidem, quae in praxi morali exprimenda sunt, ad haec duo capita reuocantur; honesta sunt facienda, turpia omittenda; sed qua infallibili nota vtrumque dignoscatur, ex aliis fundamentis est deducendum. Quod si autem aliquis dicat, euidenciam huius ratiocinii, (verbi gratia, honesta sunt facienda, suum cuique tribuere est honestum, qui promissum seruat, tribuit alteri quod suum est; Ergo promissa sunt seruanda;) facile constare illi, qui vitio *ἀπαίδευσις* non laborat; is eo ipso fatetur, ut quis norit, an haec vel illa species actionis honesta sit, non ex hoc axioma, (*honestum est faciendum*) deduci posse, sed ad hoc noscendum aliis principiis opus esse? Sicuti in medicina nihil magnifici praestabitur hisce effatis; salutaria sunt adhibenda, noxia est abstinendum; sed ut quae cuique morbo salutaria sint, quae noxia, intelligatur, hic labor, hoc opus est; cui sane fini alia principia subseruire debent.

C A P V T V.

D E

ORIGINE MORALITATIS ET INDIFFERENTIA MOTVS PHYSICI IN ACTIONE HVMANA.

§. I.

ETSI quae super hac materia tradidi, Diuinis literis, sanae rationi, ipsique rerum naturae maxime conuenientia sint; ita sinistrae tamen eadem per homines maleuolos aut propter praeiudicia coecutientes accepta, ita pessimis modis exagitata sunt, vt vix vnquam vlli erudito foediorem calumniam impactam crediderim. Et quanquam semel iam atque iterum publice declarauerim, quam procul & sententia & verba mea ab istorum hominum calumniis abeant; tamen postquam rei euidentia victos se cernunt, ab impudentia praesidium sibi mutantur, & calumniandi peruicacia saltem apud imperitos sinistram de me opinionem alere instituunt. Eo operosius nunc eandem controuersiam denuo deducere placet, vt saltem illud praetextum maleuolis adimatur, me sententiam meam non satis clare exposuisse. Quod si deinceps quis veterem calumniam reuouerit, non alia defensione opus erit, quam vt mendacii opprobrium publice ipsi impingatur.

§. II. Vt igitur denuo rem ab incunabulis repetamus, actionem moralem penitus introspicienti patet, aliquid in illis esse naturale seu physicum; aliquid morale, quod ab impositione, determinatione & definitione entium intelligentium promanat; Physicum est, quodcumque a potentiis homini congenitis, vt talibus, procedit; vti est non solum motus membrorum & artuum humanorum vna cum effectu, quem motus iste per naturalem habitudinem in obiecto producit; sed etiam actus animae, per quem iste motus praeuia cognitione, & ex decreto voluntatis prodire intelligitur, & ex quo consequitur, vt eiusmodi actus homini imputari, seu suus dici, & ipse eiusdem auctor haberi queat. Sed vt plena actio moralis fiat, huic motui physico superuenit & accedit qualitas quaequam seu affectio moralis, iuxta quam actio illa bona & mala in genere morum dicitur; quae affectio resultat ex congruentia aut disconuenientia eius actionis cum norma morali seu lege, & quidem vt ea conuenientia aut disconuenientia non temere & quasi fortuito, sed per vltroneam adplicationem & directionem hominis prouenerit; id est, vt homo sciens volensque actionem suam ad normam istam adplicuerit, aut adplicare noluerit. Hanc affectionem actionis,

nis,

nis, quam bonitatem & malitiam vocamus, esse qualitatem moralem, non autem physicam, in aprico est; quippe cum illa non resultet ex affectionibus naturalibus motus, quod omnes agnoscunt, qui discrimen entium naturalium & moralium capiunt. Quae autem neutra harum qualitatum imbuta est actio, eam indifferentem solemus vocare. Ex hac autem distincta consideratione apparet, quid sit illud in actione humana, ad quod Deus quoque tanquam auctor & conseruator naturae concurrat, & quid hominis sit proprium. Nimirum ad id, quod in actione humana physicum est, Deus quoque concurrat; quippe qui & membra hominis, viresque & vim locomotiuiam conseruat, nec non facultates animae sustentat, vt homo intelligere, & velle ac nolle, adeoque actionem humanam edere possit. Hominis autem proprium & peculiare est, quod in actione ista est morale; nempe facultates & vires naturales, a Deo concessas & sustentatas applicare, & ad normam dirigere vel non dirigere; quae applicatio & directio prout recte aut secus se habet, actionem bonam aut malam reddit. Ita tamen, vt si quid ab homine recte fuerit actum, causam gloriandi & velut praetendendi quid aduersus Deum non habeat, quippe qui vires homini suppeditauit, deditque vt eas recte applicare possit, ni ipse nollet. Sed contra, vbi secus quid ab homine actum fuerit, omnis culpa solius est hominis, quippe qui viribus a Deo concessis abusus est, aut vti neglexit. Qualitatem porro bonitatis & malitiae moralis in actiones humanas ex relatione ad legem oriri, constat. Et ipse sacrae literae peccatum vocant *ἀνομιαν* seu aberrationem aut defectum a lege. Ergo bona actio est aliquid cum lege congruens. Id quod vel pueri norunt, & qui nondum aere lauantur.

§. III. HUNC igitur motum physicum, seu actionem humanam quatenus ab omni lege tam naturali quam positua abstrahit, indifferentem in genere morum pronunciamus, id est, neque bonam neque malam. Quod dogma vsque adeo nihil nouitatis habet, vt etiam rusticis ex sensu communi cognitum sit, qui vtique intelligunt, & applicare norunt tritum illud: Vbi nulla est lex, ibi nulla est transgressio. Et idem iam antea a me euidentissimis rationibus demonstratum est. Nam manifestam contradictionem implicat dicere; aliquid absque respectu ad legem bonum aut malum esse in genere morum; cum ea bonitas & malitia resultet ex conuenientia aut discrepantia actionis a lege. Et quia ad quamuis actionem humanam, isthuc modo consideratam, Deus tanquam auctor & conseruator naturae positua influxu concurrat, necessum sane est, eam in genere morum indifferentem pronunciare; cum alias Deus malae quoque actionis auctor & adiutor dicendus foret. Accedit & hoc, quod dentur actiones, in quibus motus physicus plane est vnus & idem; quae tamen moraliter diuersissimae sunt, & vna ad bonas aut licitas, altera ad malas refertur. Quod fieri non possit, ni motus physicus absque respectu ad legem in genere morum esset indifferens. Sic vitam homini eripit latro, miles, carnifex, & qui se aduersus inuasorem defendit. Prior malam actionem perpetrat, caeteri bonam aut licitam. Id quod fieri non possit, nisi vitam eripere homini etiam voluntario absque respectu ad legem in genere morum indifferens foret. Sic

idem cum eadem concumbit, dum adhuc soluta, aut cum altero nupta est, & postquam ipse eandem uxorem adsciuit. Vterque concubitus in genere naturae est idem; sed in genere morum prior peccatum est, posterior non. Ergo concubitus in genere naturae, indifferens est: sed idem postquam ad legem refertur licitus, bonus aut malus euadit.

§. IV. ENIM vero ne quis hanc assertionem iusto latius extenderet, caute monui; non omnia vocabula actionem humanam significantia notare nudum motum physicum, a lege abstractum; sed plurima notare actionem plene moralem, bonam aut malam, adeoque vna cum motu physico connotare respectum ad legem. Eoque ad nauseam vsque inculcaui, pessime inferri hoc modo. Actio humana citra respectum ad legem est indifferens in genere morum. Ergo etiam homicidium, adulterium, furtum est indifferens in genere morum. Haec quippe vocabula non notant nudum motum physicum, seu actionem sine respectu ad legem; sed quam maxime praeter motum physicum connotant aberrationem a lege. Sic homicidium non simpliciter notat ereptionem vitae, sed iniustam & legibus repugnantem: adulterium non notat simplicem concubitus, sed talem qui legibus interdicitur. Et eum in finem a me adductus est locus ex ARISTOTELIS ad NICOMACHVM L. II. c. 6. vbi de indifferentia affectuum contra Stoicos disputat, & monet; quosdam affectus & actus ipso nomine cum prauitate implicari, id est non notare simplicem motum animi, aut actionem, sed motum animi & actionem legibus repugnantem; vt inuidia, ἐπιχαιρέκωνια, impudentia, item adulterium, furtum, homicidium. Sic vt profecto inauditae calumniae exemplum sit, ex hacce doctrina fingere, a me statui, verbi gratia, adulterium, furtum, homicidium esse in genere morum indifferentia. Sane enim adulterium non notat simplicem concubitus & commixtionem cum foemina; sicuti furtum non notat simplicem contrectationem rei alienae, qualis etiam est in vsufructu, commodato, precario, locato conducto, sed aliquid amplius. Eoque contrectare rem alienam est indifferens, furtum autem est malum.

§. V. QVANQVAM autem manifestum sit, bonitatem & malitiam actionum esse qualitates morales; scrupulum tamen mouere potest, quod ex actionibus turpibus pudor, qui vtique effectus naturalis est, proueniat. Iam si effectus in classe qualitatum naturalium locum fortitur, vtique & causam eiusdem, nempe turpitudinem, pari classe censendam. Quod dubium discussi L. I. c. 2. §. 7. nempe nihil repugnare, ex qualitate morali produci effectum physicum; pudoremque non ex turpi tantum actione oriri, sed & aliis ex rebus, quibus nihil moralis turpitudinis inest; quod dicto loco latius deduxi. Et huc etiam spectant verba in antecedente §. 6. a me posita, quae nonnemo improbe cauillatus est, & in alium plane & absurdum sensum detorquere non erubuit; quasi a me omnes actiones indifferentes, & natura nihil turpe statueretur. Ac nequid foedarum artium, quibus caetera calumniatorum factio in hoc negotio vsa est, ab ipso ommitteretur, parenthesis de suo verbis meis inseruit, quae plane a contextu meo abhorret: *Quod naturalem (eorum quae turpia habentur) indifferentiam*

rentiam multi aegre concipere queant, inde est, quod a teneris istorum vitiorum detestatio nobis fuit inculcata, quae opinio simplici adhuc menti impressa in vim naturalis cuiusdam affectus videtur inualuisse. Vbi manifestum est, parenthesis illam, quae infercitur, & contradictoriam producere propositionem (turpia naturaliter esse indifferentia,) & ab iis, quae ibi disputantur, plane abire. Nam utique verba immediate antecedentia in toto illo paragrapho fati ostendunt, me agere tantum de nudo motu physico citra respectum ad legem, non autem de integra actione morali, & quae conuenientiam aut disconuenientiam cum lege connotat. Aliud quippe est, si dicam: motus physicus, qui in furto interuenit, est indifferens in genere morum; aliud est, si dicam; furtum est naturaliter indifferens. Prior thesis mea est: posterior per atrocissimam iniuriam & calumniam mihi ab Asinio Tenebrione & eius sectatoribus affingitur. Licet autem verba mea iam alibi fat plane sint exposita, & in se nihil sinistrae suspitionis excitare queant, nisi apud eos, qui araneorum ad instar etiam ex innoxiiis floribus venenum trahere norunt: conabor tamen plusculum lucis istis afferre. Continent igitur illa responsionem ad tacitam quandam obiectionem, quam innuere potius, quam expressis verbis ponere malui, quod ea mihi semper scribendi ratio arriserit, vt ingenioso lectori potius aliquid cogitandum relinquerem, quam nimis anxia rerum manifestarum inculcatione taedium ipsi mouerem. Scilicet obiicere quis poterat, turpitudinem actionum esse qualitatem Physicam, ideo quod multi circa certa vitia naturalem quendam horrorem sentiant, sicuti quidam certum cibi genus caeteris gratum auersantur. Atqui cum auersatio ista sit passio quaedam naturalis, causam ipsius, nempe turpitudinem vitiorum, itidem qualitatem esse naturalem, (& non moralem ex respectu ad legem resultantem,) credi posset. Ad hanc obiectionem responsio dicto loco insinuat. Scilicet vt alias communi prouerbio, consuetudo altera natura dicitur; ita etiam apud bene educatos a iuuentute tanta inolefcit vitiorum quorundam auersatio, vt isti ab hisce abhorreere videantur, non tam quod legibus ista repugnare norint, quam quia affectus ipsi ab iis abhorrent. Quod alibi exemplo fratrum & sororum declarauit, quos carnali inuicem amore exardescere monstri simile habetur, cum tamen matrimonia eorum positua tantum lege interdici plurimi Theologorum & Ictorum agnoscant. Taliter igitur educatis vix subit originem istius auersationis ab interdicto legis arcescere aut cogitare, motum Physicum, qui isti actioni subest, esse quid indifferens; sed turpitudinem talium actionum non alio modo repugnare homini arbitrantur, atque nimium calorem, frigus, dolorem, & quod praeterea naturalium qualitatum homini est infestum.

§. VI. CVM igitur constet, bonitatem & malitiam in actionibus humanis esse qualitatem moralem, ortam ex conuenientia, aut disconuenientia cum lege, lex autem auctore & latore suo antiquior seu prior esse nequeat: consequitur etiam originem moralitatis vltimo ad legislatorem esse referendam, nec vltra ipsum retrahendam; eoque non fingendam esse honestatem & turpitudinem, quae lege aut legislatore sit prior. Quo praeter alia argumenta alibi iam

a me adducta, etiam applicari potest illud, quod ingeniosissimus Theologus IO. ANDREAS OSIANDER in *Animaduers. ad GROTIUM* p. 60. habet. *Si daretur aliquod bonum aut malum morale ante legem, quomodo obligatio, quae non nisi a superiore proficiscitur, ibi adesse posset? Nam bonum & malum morale inuoluit respectum ad personam, quae istam actionem edit; cui si nulla est obligatio, neque etiam est bonum & malum.* Cum porro ratio legis sit actus maxime voluntarius, est quippe lex decretum superioris; adparet ab origine moralitatis voluntatem legislatoris nec posse, nec debere excludi; eoque reuera de omnibus actibus, quacunque lege praeceptis aut vetitis dici posse; illos praecipere aut vetari, quia legislator voluit. Enimuero haec voluntas legislatoris non concipienda est tanquam coecus quidam impetus animi & mera libido, nulla ratione subnixi, & quae nullum alium scopum habeat, quam ut libertas subiectorum circumscribatur. Sed habenda est lex pro opere maxime rationabili, & quod subditis summae rationis loco in actionibus suis dirigendis esse debeat. Inde etiam qui leges positivas ferunt, semper respiciunt aut respicere debent bonum aliquod ex earum obseruatione prouenturum, licet id bonum, adeoque & ea ratio legis ipsis subiectis quandoque parum sit cognita. At naturalium legum obseruatio longe maximum & euentissimum bonum humano generi producit; quippe cum Creator naturam hominis ita formarit, ut nisi obseruatis hisce legibus illud incolume esse nequeat. Sic ut vltima ratio harum legum sit, quia earum obseruatio ad naturam & conditionem hominis ita quadrat, ut ex illa huius incolumitas & felicitas, sicuti ex eiusdem neglectu calamitas, miseria & destructio, dependeat. Naturam autem suam homo a volente utique Deo fortitus est; neque homini lex naturalis iniungi potuisset, nisi & natura hominis, & certarum actionum ad eandem habitudo a Deo producta fuisset.

§. VII. Ex dictis porro colligitur, quam ob causam & quo sensu a me sit reiecta haec propositio; ea de quibus lex naturae disponit, per & in se & sua natura sunt honesta aut turpia: nempe quatenus per hanc propositionem Deus, eiusque voluntas a prima origine moralitatis excluditur, & huius vel nullum plane certum principium, vel aliud extra & praeter Deum legemque statuitur. Alias enim eandem in certo sensu lubenter admittimus. Et quidem primo eam probamus, si *τὸ per se & sua natura* opponatur impositioni, conuentioni & opinioni humanae. Sicuti & ARISTOTELES iustum naturale opponit legibus ciuilibus & posituiuis, quae non ubique valent, quaeque ex impositione humana, conuentione aut opinione oriuntur. Deinde admittimus eandem, si addatur mentio subiecti, cui ea in se & sua natura honesta dicantur, verbi gratia dantur actus, qui per se Deo non conueniant, id est qui salua ipsius perfectione & citra contradictionem in eum cadere non possunt. Item, dantur actus in se & sua natura honesti aut turpes homini; seu quia natura hominis ita est comparata, ut ista non possint non eidem congruere vel non congruere: Adeoque quicumque per hanc locutionem Deum legemque diuinam ab origine moralitatis non excludunt, quique *τὸ per se & sua natura* ultra creationem non retrahunt, idque se antecedenter ad Deum, eiusque voluntatem & dispo-

sitionem

fictionem habere negant, mihi nequaquam contradicunt, aut si & ipsi clamores in me tollant, cum propria umbra stolide luctantur. Inde & plane cum sententia mea conspirant, quae in *Protheoria Annotatorum in GROTIUM* n. 18. proponit VALENTINVS ALBERTVS, Professor Lipsiensis. *Compendium orthodoxum iuris naturalis*, quam maxime enixus. *Honestum*, inquit, quod ad utrumque statum (integrum & corruptum) pertinet, est simpliciter tale, dependenter tamen a Deo. *Res se ferme habet, sicut cum propositionibus necessariis essentialibus. Homo sane non potest non esse rationalis, quia alias non esset homo. At enim haec essentiae humanae necessitas dependet a decreto diuino, quo illa sic immutabiliter ordinata ac definita est. Quemadmodum porro ius naturae necessarium omnino est, nec valet, ut ARISTOTELES loquitur, quia ita videtur, vel non videtur: legislatorem tamen, quia lex est, requiri: ita honestum simpliciter semper tale est, & arbitrio nostro eximitur, saluat tamen, quam a Deo omnis boni fonte habet dependentia. Sic & Idem ad Prolegomena GROTII thesi IV. §. 17. recte externam causam iuris Naturae vocat Deum, quia ut talia principia in nobis existerent, ipse voluit. Et §. 18. Vnde constat dependentia obligationis in iure naturali a Deo; adeo ut si daremus non esse Deum, aut non curari ab eo negotia humana, nullum etiam locum iuri naturali relinquere possumus. Lex enim sine latore legis non magis esse potest, quam effectus sine causa. Sic ad L. I. c. 1. §. 11. Idem obiectum iuris naturalis dicit actus debitos aut illicitos per se, prout conueniunt, aut repugnant, dictaminibus status integri hodiernum validis: quae ut existerent in nobis, Deum voluisse supra tradiderat. Et tamen IDEM ad §. 18. dicto loco sui oblitus, & velut vertigine correptus, reuera Deum ab origine legis naturalis excludit, dum repetit & adprobat sententiam GROTII falsam & ineptam, & quae, uti suspicor, propter solam amoenitatem figurae rhetoricae ipsi imposuit. Obiectum iuris naturalis, inquit, sunt actus debiti aut illiciti per se; positiui diuini indifferentes. Hinc illos praecipit Deus aut vetat, quia in se iusti aut iniusti sunt: hi iusti aut iniusti sunt, quia Deus praecipit eos aut vetat. Vbi sane & ipse *τὸ per se & in se* praecepto, voluntati & dispositioni diuinae opponit. Quid ergo ad ius naturae Deus contulit, si actus illi ante eius praeceptum in se iusti fuerunt aut iniusti? Humanis equidem legislatoribus illud per se iustum & iniustum opponi debet, nequaquam autem Deo, qui voluit & fecit, ut actus illi necessario humanae naturae congruerent vel non congruerent; & quem nulla necessitas subigebat, ut istos actus praeciperet aut vetaret, nisi quam ipse sibi fecerat, & quae fluebat ex fine, quem ipse sibi libere proposuerat.*

§. VIII. ENIMVERO in hac controuersia, quantum mihi constat, maxime omnium horrendis clamoribus rem gessit VALENTINVS VELTHEMIVS, Professor Ienensis, duabus Dissertationibus super hoc argumento Ienae editis. Quarum prior etiam iam in *Appendice ad Dissertationes meas* dignam se anatomen subierit, & cramben alias eandem bis adponere molestum sit: tamen quia hoc scripto vniuersa illa litigia amplecti constitutum est, non pigebit eadem heic denuo recensere. Ac initio quidem monet, hanc sibi viam videri ad inuestigandum ius naturale maxime idoneam, *contemplari naturas actuum*, qui obiectum

etum eius iuris constituunt, in iisque fundatam obligationem. Atqui contemplatio illorum actuum huc quidem facit, ut naturalia a positiuis discerni queant, nequaquam autem ut voluntas Dei ab origine eius iuris excludatur. Neque contemplatione illa multum efficias, nisi actus illos cum conditione naturae humanae compares. Inde quando termini quaestionis explicantur, fraudulenter exempli loco eiusmodi actus subiiciuntur, *colere Deum, honorare parentes, omittere furtum, homicidium*. Atqui si VELTHEMIVS hanc meam thesin oppugnat, quod motus physicus in actionibus moralibus sit indifferens, per summam ruditatem aut malitiam adducuntur exempla actionum, quae nequaquam nudum motum physicum, sed integram actionem moralem, & respectum ad legem inuoluentem notant. Quod si autem id vult impugnare VELTHEMIVS, quod a me voluntas Diuina inter origines moralitatis ponitur; tunc sane constat, in eo qui cultum & honorem alteri exhibiturus est, lumen intellectus requiri: quod sane homo ex voluntate & placito diuino fortitus est, & eo quidem fine, ut ope istius Creatorem agnosceret atque coleret. Sic & quando IDEM honestum vocat id, *quod rectae rationi ut tali conuenit*, propria vineta caedit. Nam qui ad rectam rationem prouocat, utique praesupponit, eam cognitione legis naturalis imbutam. Neque enim eius rectitudo aliunde potest aestimari, quam quod ex contemplatione conditionis humanae praecepta legis naturalis, adeoque iustum & beneplacitum Creatoris, bene ratiocinando colligat. Quin & quod rationem homo possideat, eiusque ope colligere aliquid possit, tanquam beneficium abs Deo vltro collatum possidet. Denique si vocabula *debiti & moraliter necessarii* de hominis actione efferantur, simul principium velut & fons debitionis & necessitatis innuitur, qui non in actu ipso, sed in decreto & voluntate legislatoris, per legem declarata, quaerendus est.

§. IX. CIRCA statum controuersiae porro notandum, quaestionem ad solas hominum actiones esse restringendam; de his enim solis, ut & de origine humani iuris, mihi sermo est. Vnde male VELTHEMIVS quaestionem indefinite format: *Num ab agentis libero arbitrio, qua tali procedentes actiones dentur, quae ratione sui citra impositionem conueniant rectae rationi?* Nam rectitudo in actionibus diuinis, & humanis ex diuerso plane principio prouenit, nec pari modulo metienda est. Et si quis ea, quae a me de actionibus humanis differuntur, ad diuinas velit adplicare, summam mihi iniuriam inferret. Deinde circa vocabulum *impositionis* notandum, id a me non ita stricte accipi, uti a plerisque, pro eiusmodi determinatione, quae citra fundamentum in re ex solo placito imponentis prouenit. Sed ea quoque ex impositione nobis esse dicuntur, quae ex posita voluntate & dispositione auctoris non possunt non consequi, siquidem ille sibi ipsi constare debet. Eoque alia nobis impositio est, quae nihil nisi merum placitum imponentis praesupponit; alia est, quae prouenit ex necessaria consecutione eorum, quae prius ab eodem libere determinata erant. Quarum illa in legibus & institutis positiuis, haec in actibus humanis ad legem naturalem spectantibus cernitur; quippe cum Deus libere talem homini naturam assignarit talemque finem praefixerit, ut certae actiones non possint

possint

possint non eidem conuenire, vel disconuenire. Sicuti si architectus sibi proposuerit templum extruere, partes eius vtique aliter disponendae sunt, quam diuersorii cuiuspiam, ni ipse scopo suo stolide repugnare velit. Et quis tamen ab ista partium in templo dispositione & habitudine voluntatem architecti excluderit? Vnde VELTHEMIVM vehementer ratio fugit, dum putat: *Si nulli actus sunt per se honesti aut turpes citra impositionem diuinam, aequae facile Deum quaeuis peccata posse licita declarare, atque Princeps gladii vsum aut bombardae displosionem in vrbe vetare aut permittere potest.* Nam haudquaquam natura hominis ita formata est, vt gestatio gladii necessario ipsi conueniat vel non conueniat, sicuti alii actus, circa quos ius naturale versatur. Adeoque si quaestio ita institueretur: Num natura hominis ita sit a Deo formata, vt posita ea conditione non potuerit non necessitas moralis ipsi iniungi certos actus suscipiendi aut omittendi? nulla plane futura erat controuersia, cum hoc ipsum a me operose inculcetur.

§. X. EXCVTIAMVS iam argumenta, quae pro sua sententia producit VELTHEMIVS. Ac primo loco recoquit, quod ego proposueram L. II. c. 3. §. 4. *Si omnis actuum humanorum moralitas a lege dependet, sequitur, Deum potuisse legem naturae ita formare, vt contraria forent praecepta illis, quae iam sunt, verbi gratia, vt inter officia hominis mutua esset occidere, furari, moechari, calumniari, inter vetita autem, gratum animum exhibere, pacta seruare, mutuum reddere.* Ad hoc dubium ego respondi, *id non obscure contradictionem inuolueret.* Postquam enim Deus destinasset hominem creare animal rationale ac sociale, non poterat non lex naturalis ipsi congruere & praescribi, non ex necessitate absoluta, sed hypothetica. *Si enim is ad contraria officia fuisset adstrictus, non sociale animal, sed alia ferri & horridi species animantis fuisset producta.* Heic VELTHEMIVS exclamat, contradictione me inuolui, meque respondisse, *hominem dupliciter spectari posse, 1. vt Deus eum destinavit creare animal rationale ac sociale, 2. vt Deus eum producere potuisset ferum ac horridum animal.* Atqui ni calumniandi rabies omnem VELTHEMIO frontem excussisset, nunquam ausus esset tam improbe duplicem illam hominis considerationem fingere, cuius in libro meo nullum vestigium extat. Cum sensus responsionis meae sit planissimus; contrauenturum fuisse Deum voluntati & decreto suo, si talia homini assignasset officia, quae naturae ipsius aduersabantur. Volendo enim creare hominem, voluisse creare animal sociabile; assignando ipsi praepostera officia, ferum & horridum animal produxisse; id quod contradictionem inuoluit. Sic & alia effata absurda & falsa per calumniam mihi VELTHEMIVS affingit. *Postquam Deus decreuerat creare hominem, in liberrimo Dei beneplacito fuisse, qualem naturam voluerit homini assignare, num animalis rationalis ac socialis, an naturam animalis horridi & ferri.* Item, *Deus potuit creare hominem, & potuit velle creare, vt tamen in beneplacito ipsius adhuc fuerit, qualem naturam homini vellet assignare, num animalis rationalis ac socialis, an ferri & horridi.* Depone aures tuas pignori VELTHEMI, ni ostenderis, quo loco tam absurda haec a me tradantur, & mox pro Mida camelus eris. Sed nec isthaec est mea sententia, vt alio loco VELTHEMIVS cauillatur: *Si homo non fo-*

Pufend. Eris Scand.

ff

ret

ret animal rationale ac sociale, sed ferum & horridum, non obstante externa figura inter bruta referendum, tunc actus eiusmodi, verbi gratia, adulterium, homicidium, furtum, non fore actus turpes. Sed hoc dico, si eum casum absurdum & contradictorium ponas, nullum plane futurum esset adulterium, furtum, homicidium, nec quaestio tunc de actuum turpitudine posset institui; cum non entis nulla sint accidentia.

§. XI. ALTERVM argumentum itidem ex opere meo dicto loco depromit VELTHEMIVS: *Si non dantur, inquit, actus per se honesti aut turpes, sequitur, Deum, si voluisset, potuisse constituere, ut inter officia hominis esset Deum blasphemare, inter veitta Deum colere.* Ego reposueram, id ratiocinii contradictionem inuoluere. Heic nihil habet, quod regerat VELTHEMIVS, nisi vt fycophantias suas mihi obtrudere labore; quasi ego vllibi tradidissim: *Deum ita potuisse creare hominem, ut idem non esset animal rationale ac sociale.* Tertio loco primum argumentum leui sub mutatione iterum proponitur: *Si non dantur actus per se honesti aut turpes, sequitur, quod inter hominis debita possit esse seipsum perdere, seipsum odisse, &c.* Verum vltro expirat animam miserum hocce ratiocinium, vt iugulatione nostra id opus non habeat.

§. XII. QUARTO loco vrget VELTHEMIVS, *ex nostra sententia nullum dari posse amplius discrimen inter legem naturalem & positiuam.* Verum illud fat palpabile a nobis traditum iam est L. I. c. 6. §. 18. & L. II. c. 3. §. 23. Sed quia alias hic locus valde ieiunus erat futurus, vnam atque alteram stricturam sui ingenii promit VELTHEMIVS. Primo dicit: *Vt libera voluntas hominis, penes quem maiestas est, legem voluntariam ferre & mutare potest: Quidni diuina maiestas, cum voluntas Dei sit summe libera; aequae, imo multo magis, ac in legibus positiuis fieri solet, legem naturae mutare, imo contrarium eius percipere possit?* Adparet VELTHEMIVM non meliora sibi de Voluntate Dei polliceri, quam de libidine Caligulae aut Neronis cuiusdam. Deinde impudenter plane, & absurde scribit: *Me non erubuisset statuere, ac si Deus ad contraria officia hominem potuisset adstringere.* Ita enim aperte loco supra cit. p. 162. tradit: *Si ad contraria officia, (puta ad furandum, moechandum, calumniandum) homo fuisset adstrictus, non sociale, sed alia feri & horridi species animantis fuisset producta.* Ergo iam, si diis placet, qui assumpta hypothese absurda aliquam sententiam absurdi conuincere laborat, is eam ipsam sententiam tanquam suam positive asserit. Ego qui statuo, Si creatura sub figura humana fuisset producta, ad contraria legi naturali officia adstricta, non ea sociale animal, & homo; sed bellua futura erat: Igitur positue statuo, quod homo potuerit fieri bellua, id est, quod animal, de cuius essentia est rationalitas, potuerit esse irrationale? Vbi frons tua, VELTHEMI?

§. XIII. QUINTO loco ita VELTHEMIVS ratiocinatur: *Si Deus sua natura est iustus, sequitur, quod actus dentur per se honesti, suaeque natura debiti, itemque actus per se turpes, ac ex sua natura illiciti.* Verum ego nullam heic puto consequentiam esse a Deo ad hominem. Nam ex diuerso plane principio

cipio est, quod Deus quaedam non posse, aut non posse non facere dicitur; quam ex quo homini alia agenda, alia omittenda sunt. In Deo enim id prouenit ex perfectione ipsius essentiae; in homine ex imperio superioris. Quo ipso corrumpuntur machinae illae, quas IDEM contra sententiam meam ex Ebr. VI, 18. instruere fatagit. In Deo enim promissum & iuramentum fallere impossibile est propter diuinae essentiae perfectionem. Inter homines autem ἀμετάθετα πράγματα sunt fides, & iusiurandum propter legem naturalem, & quia citra horum sanctimoniam societas inter homines salua esse nequit. Sexto loco quaestionem mouet: *Num Deus vllō modo possit velle, vt inobedientia erga Deum formaliter & in se spectata non sit peccatum?* Ego respondeo, stolidè quaestionem hanc institui, ni simul ponatur subiectum, cui inobedientia sit tribuenda. Nam posita creatura rationali negamus Deum hoc velle posse, ni eum sibi ipsi repugnare absurde fingas. Nulla autem posita creatura rationali Deus super obedientia in neutram partem decernere intelligitur. Non enim capi potest, quomodo Deus possit velle, vt sibi obediat, si nullos condiderit, qui obedire possint. Septimo denique loco ita colligit VELTHEMIVS: *Si nullus actus per se honestus ac suapte natura debitus, nullus actus per se turpis ac sua natura illicitus, sequitur, Deum posse facere omne possibile realiter a se distinctum, nullamque in genere naturae in Deo importans imperfectionem, id est, Deus poterit mentiri.* Hoc enim exemplum rei, quae in genere naturae, nullam importat imperfectionem, a VELTHEMIO adfertur. Atqui praeterquam quod de humanis tantum actibus, non de diuinis sermo mihi sit, sane *mentiri posse* in genere naturae maximam importat imperfectionem. Qui enim mentitur, vel alteri furtim nocere vult, quod malitiae est cum degeneri quadam ignauia coniunctae; vel non audet sensa animi sui palam aperire, robustiorem metuentis est; vel plura promisit, quam praestare possit, quod vires suas ignorantis est. Atque hisce septem ratiociniis, adperso passim calumniarum condimento, prior VELTHEMII Dissertatio absolvitur.

§. XIV. POSTERIOREM autem dissertationem credideram ex meris auctoritatibus, pro perfectitate Velthemiana stantibus, esse confarcinatam. Verum ea postmodum inspecta deprehendi, virum istum occupari circa cauillanda ea, quae L. I. c. 2. §. 6. disputaueram, & quae deinde in *Apologia mea* Asinio Tenebrioni monstro biforini ex IOSVA SCHWARTZIO tanquam *Indicis Nouitatum* auctore, & NICOLAO BECKMANNO tanquam eiusdem interpolatore & editore, coalito opposueram. Eoque ista iam presse erunt discutienda. Haec igitur fuerat mea thesis: *Vt disciplina Iuris Naturalis vera sit scientia, non necessarium videtur statuere, quaedam per se citra omnem impositionem esse honesta & turpia, & ea esse obiectum Iuris naturalis.* Contradicit huic thesi VELTHEMIVS, quod *alias assequi ipsi non detur genuinam differentiam inter leges naturales & positiuas.* Neque eam ingenii hebetudinem sibi posse imputari, credit, cum tot ac tantos viros Philosophos, Ictos, Theologos praeceuntes habeat. Ad haec reponimus, istum VELTHEMII stuporem affectatum videri. Et vt maxime ita obtusum ipsi sit cerebrum, nullum tamen inde veritati praeiudicium

creari potest. Istorum quoque ad quos prouocat, virorum auctoritas eo minoris est, quod iisdem sane de Iure naturae in formam disciplinae redigendo nondum in mentem venerat; eoque & iisdem nunquam cogitauerant, quae hypothefes ei scopo necessariae forent. Nec minus difficile probatu foret, omnes illos, qui obiectum Iuris naturalis dixerant actus per se honestos aut turpes, τὸ *per se* opposuisse dispositioni Creatoris, & eam perfectitatem antecedenter ad voluntatem Dei se habere asseruisse; quem sensum solum nos nescimus. Denique si quis error popularis sit factus, num adeo veritatis dignationem idem adeptus est? aut viris eruditus piaculum est, eundem destructum ire? Aut num istorum quos allegat VELTHEMIVS cuiuspiam priuilegio cautum fuit, ne in quaestione philosophica errare posset?

§. XV. INDE ad examinandum, quod a me propositum fuerat, argumentum accingitur VELTHEMIVS. *Cum honestas & turpitudine sint affectiones actionum humanarum, ita ex conuenientia aut disconuenientia a lege, lex vero sit iussum Superioris: non adparere, quomodo honestas aut turpitudine intelligi possint ante legem & superioris impositionem.* Heic admittit VELTHEMIVS honestatem & turpitudinem esse affectiones actionum humanarum; sed negat, eas oriri ex conuenientia aut disconuenientia a lege. Rationem addit: *quia obiecti legis natura, quae per se fundat realem cum lege conuenientiam aut disconuenientiam, prior sit illa ipsa conuenientia aut disconuenientia, id est, quia actus isti ante legem per se & sua natura honesti vel turpes erant.* Enimuero hoc ipsum in quaestione est, an actiones humanae ex se & sua natura ante legem honesti sint vel turpes? Vnde si quid agere volebat VELTHEMIVS, non debebat petere id, quod est in principio, sed tales nobis definitiones honesti & turpis dare, quae nullum plane respectum ad legem inuoluerent. Debebat praescribere definitionem peccati Apostolicam, quod illud sit ἀνομία, & meliorem substituere. Debebat falsi conuincere illam communem notionem; vbi nulla lex, ibi nulla transgressio. Caeterum accuratius consideranti facile patet, VELTHEMIVM inde in errorem inductum, quod vulgo legem naturalem conuenientia cum recta hominis ratione metiri soleant; quae cum rebus ipsis sit posterior, & non faciat, vt res tales vel non tales sint, ideo capere non possunt, quo modo honestas & turpitudine actionum; quae legis naturalis obiectum constituunt, a conuenientia & disconuenientia cum lege oriri possit. Accedit, quod iste videatur considerare humanam naturam velut perfecte existentem & legem velut ex interuallo post ipsi superuenientem. Cum tamen haec tempore simul extiterint, & ipsa lex naturaeque humanae conditio legi accommodata simul a Deo condita sit. Enimuero vt facile admittimus, ratiocinia humana esse aliquid posterius honestate & turpitudine, quae in actionibus, de quibus lex naturalis disponit, conspicitur, eoque hanc ab istis non prouenire, ita debebat VELTHEMIO in mentem venire, eundem qui legis naturalis lator est, auctorem quoque naturae rerum & hominum esse, & hanc ita formasse, vt certi motus hominum certos respectus ad alios haberent, certosque effectus apud alios producere apti forent. Et eo ipso, dum creauit hominem, certamque essen-

tiam

tiam eidem assignauit, iussisse, vt certi motus ad legem referrentur, & ex conuenientia aut disconuenientia cum eadem honestatis & turpitudinis rationem fortirentur. Sic vt nequaquam natura actuum humanorum lege prior sit; sicuti nec ipsa hominis essentia lege naturali prior aut antiquior est, quippe cum Deus eo ipso, dum homini essentiam quam habet, dedit, eidem & legem naturalem tanquam normam actionum tulerit. Sunt porro, vtique diuersae naturae actus adulterii, & gestationis gladii, adeo vt ex ea diuersitate certo liceat ratiocinari, illum lege naturali prohiberi, hunc non item. Neque tamen ideo prioris actus turpitudine non ex lege naturali est. Nam Deus conditor idem humanae naturae, legisque naturalis, dum hominem legi obnoxium futurum effinxit, eiusdem naturam ita formauit, vt iste actus eidem congruere non posset saluo fine & velut idea, quam circa hominem formandum sibi proposuerat. Contra idem naturam hominis non ita finxit, vt illa vtique a gestatione gladii abhorreret. In eo porro VELTHEMIVS insigniter impingit, dum sententiae suae stabiliendae ita ratiocinatur: *Vti risibilitas, quae affectio est hominis, & nigredo, quae affectio est corui, non oriuntur ex conuenientia cum recta ratione theoretica, quae est iudicium rectum de rebus, vti sunt; nec homo ideo sit risibilis, aut coruus niger, quia homo, dum recta ratione vititur, iudicat hominem esse risibilem, coruum nigrum: ita necessitas actus gratitudinis non magis ex conuenientia cum ratione practica oritur.* Nam primo stolidum est affectiones corporum naturalium, quae sensu percipiuntur, comparare cum affectione morali actionis humanae, quae diuersae plane est indolis. Neque enim, si honestas & turpitudine ex respectu ad legem resultat, ideo etiam affectiones physicae corporum naturalium ex relatione ad legem proueniunt. Deinde nos non dicimus, illam affectionem moralem actionis humanae prouenire a conuenientia cum recta ratione; sed a conuenientia cum lege, quae duo male a VELTHEMIO confunduntur, cum sint diuersissima. Nam recta ratio non facit, vt aliqua actio sit honesta vel turpis, sed mediante recta ratione homo inuestigare & cognoscere potest, quae per legem naturalem honesta aut turpia declarentur. Denique improbe heic Deum cum creatura pari passu ambulare iubet VELTHEMIVS, dum dicit: *Quoduis ens intelligens, siue Deus sit, siue creatura, recte iudicat actum gratitudinis esse honestum, quia in se & antecedenter ad rectum iudicium talis est.* Nam de creatura hoc vere asseritur; Sed dicere, aliquid se antecedenter habere ad rectum iudicium Dei, est a creatione istius ipsum excludere. Sane enim iudicio Dei, si ita loqui fas est, natura & conditio hominis ita formata est, vt, verbi gratia, gratitudo ipsi omnino conueniret. Ergo illo non magis antecedenter se ad iudicium Dei habet, quam proportio & dispositio partium aedificii ad iudicium architecti, aut capacitas & figura ollae ad iudicium figuli. Stulte porro quaerit VELTHEMIVS, *unde probare velim, quod lex in communi conceptu sit iussum Superioris.* Nam ego hoc ita manifestum esse arbitror, vt nemo, cui sensus communis est, de eo dubitare queat. Addit VELTHEMIVS: *se nondum posse penetrare, quid desit obiecto legis naturalis, quo minus etiam antecedenter ad voluntatem Dei sit verum fundamentum legis naturae.* Atqui valde hebetem oportet VELTHEMIVM esse, si hoc penetrare non potest, quod obiectum legis naturalis

antecedenter quidem ad voluntatem & dispositionem humanam sufficiens sit fundamentum (cognoscendi) legem naturalem; id est, quod rationi humanae ad intelligendum ius naturale sufficiat obiectum istius legis, eiusque habitudinem ad naturam humanam considerasse, quippe quod a voluntate & dispositione hominis originem non habet. Verum a fundamento velut existendi legis naturalis voluntatem Dei excludere, & obiecto legis naturalis vim producendi necessitatem moralem antecedenter ad voluntatem Dei tribuere, est negare Deum esse rerum omnium conditorem, & a voluntate Dei dependisse, quae & quales creaturae producerentur. Et vellem scire, an VELTHEMIVS capere possit quod verba S. Scripturae, *faciamus hominem ad imaginem nostram*, quam maxime expriment voluntario agentem, & qui velut in consilium iuerit, priusquam ad agendum, se determinaret. Vnde nisi Deum creatorem humani generis, & auctorem legis naturalis abnegare velit VELTHEMIVS, concedendum utique ipsi est, legem naturalem a voluntate Dei profectam, sed quae velut attemperauit sese ad conditionem naturae humanae diuinitus determinatae, & tributae. Neque enim quando circa constituendum ius naturale, & ortam inde moralitatem in actionibus humanis voluntatem Dei antecessisse dicimus, de hac cogitare debemus tanquam de voluntate alicuius hominis, qui etiam absurda & sibi non cohaerentia velle potest, & subiectis importune occidit; sic volo, sic iubeo. Sed concipienda est voluntas Dei tanquam Entis sapientissimi & perfectissimi, & sibi per omnia constantis, quique adeo & finem & naturam hominis, & normam actionum eiusdem sibi examussim congruentem, volens utique lubensque effinxit. Sic ut nulla haec necessitas locum habeat, nisi quae ipsam determinationem Dei per sapientissimam eius voluntatem factam, consequitur. Nihil ergo attulit VELTHEMIVS, quo minus honestatem & turpitudinem actionum humanarum a conuenientia vel disconuenientia cum lege naturali deriuare, & peccatum deinceps quoque ἀνομιαν adpellare queamus.

§. XVI. AD demonstrandum porro, originem moralitatis ad Deum esse referendam, ego addideram: *Qui extra impositionem diuinam moralitatis actionum humanarum aeternam aliquam statuunt regulam, nihil mihi aliud videntur agere, quam ut Deo adiungant principium aliquod coaeternum extrinsecum, quod ipse in assignandis rerum formis sequi necessum habuerit.* Hanc consequentiam se videre posse negat VELTHEMIVS. Ast quid mea refert, quantopere iste coecutiatur; aut lippiat. Nam modica tantum perspicacia opus est, ut quis hanc consequentiam capiat: Si moralitas actionum humanarum, earumque habitudo & conuenientia cum natura & conditione humana non est a diuina impositione, cum eadem non possit esse a seipsa, necessum esse, ut sit a principio aliquo extra Deum. De caetero non opus erat VELTHEMIVM tam prolixè aliorum sententias recensere, quae me haut quidquam mouent; ni euidenti & firma ratione nitantur; praesertim cum ex illis, quas format *posicionibus* nihil possit exculpi aduersus me; qui nihil aliud ago, quam ut asseram; Dei voluntatem ab assignandis rerum formis non esse excludendam, & ad eam nihil antecedenter se habere. Sane enim non minus *naturae actionum*, quae obiectum legis natu-

natu-

naturalis constituunt, quam aliae quaeuis res *ab aeterno fuerunt in Dei intellectu secundum esse cognitum*; id est, Deus ab aeterno praeuidit, qualis quaeque res deinceps creanda futura esset: sed simul etiam cognouit eas, tanquam suo tempore libere, adeoque concurrente utique sua voluntate creandas, & tali natura dotandas. Eoque licet moralitas actionum obiectiue in intellectu diuino ab aeterno fuerit; non tamen sequitur; eam ut actu existeret, non habere a dispositione & voluntate Dei. Cum inter ea, quae obiectiue ab aeterno in intellectu diuino esse dicuntur, hoc primo omnium loco ponendum sit, quod quasdam res ipse creare vellet. Sic fit sane *in puncto rationis naturae actionis esse obiectiuum in intellectu Dei, posterius quid conuenientia eius actionis cum lege aut disconuenientia*; quae secunda est VELTHEMII *positio*, id est, quando intellectum diuinum ad modulum nostrae rationis metimur, prius concipimus ipsum esse physicum actionis tanquam motus alicuius Physici, quam eius conuenientiam aut disconuenientiam cum lege. Sed num id prohibet, quo minus affectiones morales actionis a conuenientia aut disconuenientia cum norma orientur? Sic nec tertia *positio*, quod *natura actionis moralis ab aeterno a Deo cognita fuit immutabile fundamentum realis conuenientiae cum lege naturae aut disconuenientiae*, aliquid habet nobis aduersi. Nam naturae actionum ideo a Deo tali modo, & cum tali habitudine formatae sunt, ut necessariam cum lege naturali conuenientiam aut disconuenientiam haberent. Sed *positio* quarta VELTHEMII foedum continet errorem. *Conuenientia, inquit, cum lege naturae aut disconuenientia fundamentaliter non pendet ab assignatione Dei, sed assignatione Dei prior est nostro concipiendi modo*. Id est,abilitas actionum, secundum quam necessario cum lege naturae conueniunt aut disconueniunt, non pendet ab assignatione & dispositione Dei. Quis ergo alius praeter Deum naturas rerum formauit? Aut num ipsae sese tali modo effinxerunt? Nimirum id agi adparet a VELTHEMIO, ut munere Creatoris Deus dimoueatur; & res etiam quoad essentiam a Deo dependere negentur. Ratio quam adstruendo suo absurdo subnectit, ficulnea est: *Quia, inquit, nostro concipiendi modo prior est actio, quam Deus cognoscit ex sua natura honestam vel turpem, posterior est intellectio, qua Deus eam turpem intelligit*. Sed unde probabitur, nostrum concipiendi modum, ex imperfectione intellectus nostri resultantem, aliquid praecudicare ordini & naturae rerum a Deo constitutae? Quin ineptus & nugatorius est sensus huius rationis, nisi hoc modo explicetur; nostro concipiendi modo Deus prius cognoscit, quod in actione humana est physicum, posterius id, quod in eadem morale est; quia illud subiecti, hoc adiuncti vicem subit. Sed quid hoc contra nos? Denique nec quinta eius *positio* aliquid ad rem facit. *Natura actionis, inquit, quam intelligimus honestam aut turpem ante iussum superioris, adeoque citra superioris impositionem, secundum esse cognitum, quod habet in Deo, est ipse Deus immutabilis*. Ist est, Ideae actionum humanarum, quae obiectum legis naturalis constituunt, in intellectu Dei sunt ipse Deus; quia nihil est in Deo, quod non sit ipse Deus, quippe cuius perfectio accidentia, & imagines velut heterogeneas respuit. Sed num ex hoc sequitur: Ergo essentia & habitudo istarum actionum non est a Dei dispositione?

ne? Aut vti Deus in se & sua natura non dependet ab alio, ita & natura actionis humanae ab alio non dependet? Nondum ergo VELTHEMIVS ieiunis suis sophisticationibus effecit, quo minus deinceps quoque omnes creaturae, non existentiam tantum suam, sed & essentiam Deo tanquam primae causae in acceptis ferre debeant. Et si qui fuerunt Philosophi aut Theologi, qui quasdam naturas rerum a Deo quoad essentiam non dependenter finxerunt, omnino admittere coguntur principium aliud Deo coaeternum, ni malint dicere, quaslibet res habere naturas suas a semetipsis; quod non minus absurdum est.

§. XVII. INDE circa isthaec mea verba cauillanda occupatur VELTHEMIVS. *Deum vti omnia, ita & hominem liberrima voluntate creasse, cui consequens est, in beneplacito eiusdem fuisse, qualem homini naturam vellet assignare.* Puto satis clarum esse, id a me dici, a voluntate Dei Creatoris hominem & existentiam, & essentiam suam habere, seu quod sit, & quod talis sit. Si nondum capere potest VELTHEMIVS, quid hisce velim, ablegabo ipsum ad Catechesin puerilem, & explicationem articuli primi in Symbolo Apostolico; vbi profitemur, quod Deus nos creauerit, & quod nobis dederit corpus & animam, oculos & aures, *rationem* & omnes sensus. Cum eo autem, quod Deus homini rationem dedit, coniunctum est, quod quidam ipsius motus seu actiones omnino cum lege naturali conueniant, vel non conueniant. Id si homo non habet voluntate Dei, non opus est, vt Deo gratias agat, quod ipsum creaturam rationalem effinxerit, eoque nomine ad colendum istum sese adstrictum profiteatur. Quod enim nobis per se & sua natura citra beneficium & voluntatem Creatoris adest, pro eo quomodo ipsi obligati queamus esse, non adparet. Frustra iactat VELTHEMIVS: *Naturam hominis esse aeternam, non quasi ab aeterno homo Deo coëxisterit, sed quia immutabilis est connexio hominis cum tali natura, qualis est natura animalis rationalis ac socialis.* Ast vnde est illa immutabilis connexio, nisi a voluntate Creatoris, qui praeter bruta animalia, etiam voluit creare animal rationis compos, quod vocamus hominem? Neque enim aeternitas, quae essentiis rerum tribuitur, Dei Creatoris voluntatem excludit. Et essentiae rebus a Deo semel assignatae sunt immutabiles; quia & in hoc perfectio summi Entis relucet, quod modo quam maxime constanti operetur. Et omnino pro nobis facit locus MENDOZAE a VELTHEMIO adductus (etsi alias id genus hominum auctoritas parum ponderis apud me habeat:) *Essentiae rebus conueniunt necessario, quia Deus volens producere hominem, id est, animal rationale ac sociale, non potest illi tribuere essentiam, lapidis, id est, corporis anima & organis destituti, quia non faceret hominem, sed lapidem.* Id est, qui proposuit sibi producere animal rationale, & eo ipso produceret corpus anima & organis destitutum; is vel proposito suo per imprudentiam aut impotentiam excideret, vel absurde sibi repugnantia vellet, quorum vtrumque a perfectione diuina abhorret.

§. XVIII. INCASSVM inde cauillatur VELTHEMIVS id, quod ego scripseram: *Videmus quotidie bruta tales actus exercere citra peccatum, quibus homo patris grauissimo se scelere erat obstricturus; verbi gratia, occidendo, promiscue*

miscue coëundo. *Non quod motus physicus hominis & bruti in se differant, sed quia moralitas, quae actionibus hominum per legem est imposta, a bruti actibus abest.* Sane & ipse, dum rationem a brutis abesse subiungo, vtique satis innuo, similitudinem actus physici in homine & bruto esse intelligendam, excepta ratione. Ipsam tamen rationem, ni sensu & cognitione legis imbuta foret, citra reflectionem ad legem in hominis actionibus moralitatem deprehendere non posse, in aprico est; quia contradictionem implicat, norma non cognita aliquid tanquam normae conueniens adprehendere. Nam possent quidem eo casu actus isti considerari sub notione vtilis aut inutilis, proficui aut noxii, nequaquam autem sub notione honesti & turpis, quod relationem ad legem notat. Et falsissimum est, posita hac rationis conditione, nihilominus adesse omnia, quae ad cognoscendam moralitatem requiruntur. Nam, vt sub debita correctione retineamus exemplum a VELTHEMIO allatum de furto, adesset quidem tunc attractatio rei, quam quis in vsus suos seposuisset inuito seponente: (nam non data lege proprium & alienum non daretur: quippe cum dominium humanum nitatur pacto, cuius firmitas ex lege est:) daretur etiam natura eius actus, vt nempe irritaretur is, cui ea res auferretur, aut violentam rei defensionem, aut laesionem auferentis; ex quo sequeretur relatio ad rationem legis ignaram, quae adprehenderet eam actionem, tanquam rixae, & pugnae, & comitantium hanc malorum occasionem. Sicuti bruta quoque, si auferatur cibus, quem sibi destinarant, ad laedendum irritantur: eoque imbecillior canis robustiori cibum eripere timet. Sed si nulla existeret lex, quae istum actum sub nomine furti vetaret, impossibile foret rationi eam sub notione turpis, id est, a lege discrepantis concipere. Nam morsibus & calcibus inter se decertare apud bruta quidem nihil turpitudinis habet. Imo inter homines, posito statu belli, in quo lex dominii filet, tunc certare odiis, tunc res rapuisse licebit. Sic, verbi gratia, posito, diaetam nulla lege adstringi, sana ratio humana capere potest, esum graminis nutritioni esse ineptum. Sed vt eundem turpem quoque concipiat, fieri non potest.

§. XIX. VALDE quoque fatagit Noster circa torquendum locum ARISTOTELIS Nicom. II. 6. a GROTIO citatum L. I. c. I. §. 10. sed non tam vt solidi quid afferat, quam vt praesidium in professione stuporis & impudenti negatione collocare videatur. Et sensus quidem istius loci est planissimus, alibi iam a nobis expositus. Sane ARISTOTELES ibi non docet, dari affectus aut actum vitiosum citra omnem respectum ad legem: verum affectus dari asserit malos & turpes, qui non demum propter excessum & defectum, sed etiam intra mediocritatem considerati legibus repugnant. Nam etiam mediocriter aut modice inuidere, maleuolum esse malis alienis laetari, vitiosum est. Vnde & vocabula dantur, quae vitiositatem istius affectus statim connotant. Sicuti & dantur vocabula actionum, quae non notant nudum & indifferentem motum physicum, sed motum cum vitio coniunctum, seu actionem vitiosam & legibus repugnantem. Ex hisce dixi non consequi; Ergo dari affectus aut actiones in se turpes, sine respectu ad legem; cum illud ipsum vitium, quod ei affectui aut actioni inest, ex disconuenientia cum lege proueniat. VELTHEMIUS tamen pro

Pufend. Eris Scand.

gg

imperi

imperio hanc consequentiam valere iubet: ἐπιχαιρῆκαλον aut inuidia in se mala est, nec demum vitiosa fit propter excessum aut defectum: Ergo vitium illud non oritur ex discrepantia a lege. Simulque pronunciat, vocabulum in se hoc loco opponendum respectui ad legem, *excessum* autem & *defectum* notare conuenientiam & disconuenientiam cum lege. Et quia videbat, hac explicatione nihil dari stolidius, & a ratione, & mente ipsius ARISTOTELIS alienius; igitur ne quis contra hincere audeat, sacrosanctum suum decretum interponit: *Sic enim intelligi haec verba debent*, inquit. Ast ego contra dico: ea verba sic intelligi non posse nec debere. Vti creditis Quirites?

§. XX. CAETERVM vt ego clarius ostenderem, locum citatum ARISTOTELIS contra meam sententiam nihil facere, operose explicauit, *vocabula ista, verbi gratia, malevolentiam, impudentiam, inuidiam, adulterium, furtum, homicidium, &c. non notare nudos & meros motus physicos, quos nos indifferentes pronunciamus, sed motus physicos vna cum aberratione a lege, adeoque actiones quam maxime morales.* Sed vsque adeo nihil effecisse me apud VELTHEMIVM video, vt dum circa clarissima stuporem suum obtendit, in longe maiores absurditates, & nugacissimas cauillationes prouoluatur. Ac primo quidem putide inculcat, sermonem esse de actibus voluntariis; quasi ea res vnquam in controuersiam venisset. Sane & ipsissimi motus voluntatis, obstrahendo ab omni lege, verbi gratia, velle, nolle, appetere, auerfari, non minus quam aliarum facultatum motus indifferentes sunt. Dein stolide & contradictorie statum controuersiae format, dum dicit: *Quaestio est, an adulterium* (hoc enim exempli causa adsumit,) *per se ac citra respectum ad legem sit turpe?* Nam manifeste contradictionem inuoluit quaerere: An adulterium, quod est actus legi repugnans, sit turpe citra respectum ad legem? cum legi repugnare ad essentiam & definitionem adulterii spectet. Perinde ac si quaererem, num homo citra respectum ad rationem, & ab eadem abstrahendo sit rationalis. Enimvero si in adulterio consideremus id, quod remanet semota ἀνομία, seu moralitate & aberratione a lege, adeoque merum actum physicum, ad quem etiam Deus tanquam conseruator naturae concurrat; dicimus illum actum mere physicum esse moraliter indifferentem. Est autem ille actus mere physicus in adulterio, misceri eidem, cui miscetur & alter; cui tamen nullum in eam peculiare ius competit. Quae quidem est definitio non adulterii, sed actus seu motus illius physici, qui adulterio tanquam materiale subternitur. Huic autem actui mere physico si accedat morale, seu illud, quod ex aberratione a lege prouenit, tunc illa commixtio fit pollutio, id est, impura & turpis commixtio, quia exercetur in alienam vxorem, id est, in talem, in quam per leges foli marito ius, vt cum ea misceretur, erat quaesitum. Vnde patet, quam stupide aut improbe VELTHEMIVS queratur, a me statum quaestionis mutari. Non enim quaesitum aut dubitatum vnquam fuit a me; an adulterium per se, id est, lege naturali, turpe sit, quippe cum natura humana sit ita a Deo formata, vt adulterium non possit non eidem disconuenire. Sed id quaeretur, an remoto omni respectu ad legem, seu si separet ab adulterio, quae ex

ἀνομία

ἀνομιὰ seu aberratione a lege ei accedunt, & retineas illud solum, quod in isto actu est physicum, in eo motu physico aliquid turpe sit. Hoc est, quod nego; sed & illud simul nego, istum actum mere physicum ab *ἀνομιὰ* abstractum, adulterium esse, aut eo vocabulo recte appellari. Fieri enim potest, vt duo viri eidem foeminae misceantur, sed vt tamen, variantibus requisitis lege determinatis, alia eiusmodi commixtio sit adulterium, alia licita, alia alio vocabulo veniat. Sic si duo viri soluti eidem scorto misceantur, non adulterium est, sed simplex scortatio. Sic rem habet quis cum vxore alterius, quam post ab isto repudiatam ipse in matrimonium ducit; huic par pari refert prior maritus. Hoc casu concubitus vnus eiusdemque cum eadem foemina, nunc licitus est, mox adulterium euadit, & vice versa. Actus physicus heic idem, sed accedente legis determinatione diuersae indolis actus morales inde proueniunt. Puto non nimis acri opus esse ingenio, vt intelligatur, quid proprie in controuersia sit, & quam stulte cum propria vmbra luctetur VELTHEMIVS, cuius nugas presse excutere cum summo taedio est coniunctum. Quam furiosum enim est, quod dicit: *totum meum scrupulum hac redire: Si concubitus cum alterius vxore non est adulterium, nisi lex alii vxorem prius addixerit, sequitur, quod citra respectum ad legem adulterium non sit turpe.* Vbi quaeso huius delirii vestigia in meis scriptis deprehendisti, VELTHEMI? An non intelligis ad asserti contradictionem inuoluere; esse alterius vxorem, antequam lex eam certo viro addixerit? Nam vxor est socia thori legitima, & cuius possessio soli marito est addicta. Et eo ipso dum aliqua fit vxor, leges eam soli marito addicunt; & quae alicui viro soli per leges addicuntur, eo ipso vxor fit. A lege inquam, est conditio & obligatio vxoris, & quod, si alius cum ea concubabat, adulterium admittatur. Ea antequam leges foeminam alicui viro soli addixerint, ea ipsius vxor non est, nec in ea adulterium patrat. Ineptiae autem sunt plusquam pueriles, putare, aliquam prius fieri vxorem, & postea, cum iam vxor facta est, soli viro per leges addici. Quid porro cerebri in illo esse credamus, qui quaerit: *Quisnam superior inter homines segreges & extra ciuilem societatem constitutos, vxorem marito addicat, num homo, an Deus?* Credo, nullum rusticum in tota Thuringia tam stupidum esse, quin respondere norit; a Deo tanquam auctore legis naturalis, & per hanc legem marito soli vxorem addici. Atqui reponit VELTHEMIVS, *liberrimo vtriusque consensu vxor huius mariti (in statu illo segrege extra ciuitatem) proprie facta est.* Sed num inde sequitur: Ergo lex diuina naturalis vxorem marito non addicit? An non in ciuitatibus quoque liberrimo viri & foeminae consensu matrimonia contrahuntur? An solus omnium mortalium VELTHEMIVS ignorat, pacta, mutuo quamuis consensu inita, firmitatem & sanctimoniam suam a lege habere? Denique friuola plane est illa subtilitas, *qua lex quidem antecedenter se ad adulterium habere admittitur, sed non tanquam fundamentum, verum tanquam nuda conditio, eoque turpitudine adulterii utique antecedenter se habeat ad voluntatem legislatoris adulterium vetantis.* Quis enim nudam conditionem antecedentem vocauerit, quod dum Deus indolem generis humani ita formauit, vt eidem utique congrueret, sociam generationis vni esse addictam, id vt obserua-

retur, lege in ipsa creatione lata sanxerit, & contra hanc legem patratum concubitum adulterii nomine damnauerit? Ergo per taediosas suas nugas nondum euicit VELTHEMIVS, quo minus lex naturae, quae est decretum & iussum Dei Creatoris, se antecedenter ad moralitatem in quibusuis actibus humanis habeat.

§. XXI. MONVERAM deinde ego, non videri GROTIUM rem recte expendisse, dum inter illa, ad quae diuina se potentia non extendit, eo quod contradictionem inuoluat, refert malitiam quorundam actuum humanorum; sicuti ut bis duo non sint quatuor a Deo effici non possit. Talem enim contradictionem non adparere in actibus iuri naturali aduersantibus, qualis adparet, si bis duo negentur quatuor esse. Hoc discrimen qui deprehendere non possit, eum ingenio valde infelici oportet esse. Nam ut res numerari possit, non opus est certa eiusdem dispositione, nec praecepto aliquo superioris: verum eo ipso, quo qualiscunque res existit, vna est. Si iuxta hanc alia res existat, vnum & vnum est, quod compendii causa duo vocamus. Vnum & vnum si bis sumatur, sit vnum, vnum, vnum & vnum, quod compendii causa quatuor appellamus. Vnde qui negat, bis duo esse quatuor, negat idem esse idem. Ad eiusmodi contradictionem reduci non potest turpitudine, quae in actionibus humanis conspicitur; quae ut resultare possit, requiritur tum, ut peculiari modo natura hominis sit formata, tum ut lex tanquam norma actionum ipsi sit posita, ex cuius relatione demum illa qualitas moralis prouenit. Cum ad hoc, ut res numerabilis sit, nihil aliud requiratur, quam ut quocunque modo existat. Vnde quod turpe est, non potest quidem non turpe esse; sed ut quid turpe esse queat, id est a peculiari conditione humanae naturae; & coeua illi lege naturali. Ex quo fonte quicquid est per se & in se naturalis & intrinsecae turpitudinis vel honestatis in actionibus humanis tandiu deriuabimus, quousque Deus munere Creatoris & summi Legislatoris a VELTHEMIO nondum fuerit dimotus.

§. XXII. ISTHAEC quanquam circa praesentem quaestionem sufficere poterant: tamen quia in ista Dissertatione VELTHEMIVS prolixam telam miserarum sophisticationum subnectit, ad ista quoque nonnulla reponam, num forte inflatissimus homo ad agnitionem suae vanitatis adduci queat. Ac initio quidem a suae sententiae sectatoribus conatur remouere incommodum illud, quo ipsos implicari pronunciaueram in *Apologia mea* p. 35. quod nempe qui ita crude iactant; quae in se & sua natura turpia sint, lege naturali vetari, non constituent certum aliquod *γυγισμα*, ex quo constet, an & cur aliquid in se turpe sit; simulque quod non possint non hoc modo in circulum reuolui. Aduersus haec VELTHEMIVS primo reponit auctoritatem *Dissertationis suae de Primis moralibus*, quae, uti reliquae omnes ipsius, non tam conscripta, quam per vomitum in chartam eructata videtur. Deinde huc confugit, quod prima principia probari nequeant: esse autem prima principia moralia; per se & sua natura honestum est expetendum, per se & sua natura turpe est fugiendum. Id quod non vno nomine ineptum nobis videtur. Nam in iam citata Dissertatione haec principia simpliciter ita erant expressa: *Honesti sunt facienda, turpia sunt*

sunt omittenda. Nunc autem affluitur τὸ per se & sua natura; cum tamen non solum ea, quae positiva lege iubentur aut vetantur, utique facienda sint & omittenda; sed etiam id quam maxime in controuersiam veniat, an & quo sensu aliquid in se & sua natura honestum sit, aut turpe. Atqui alio loco ostendimus, ea non esse prima principia, ut ut alias sententiae sint verissimae; quia ratio a priori reddi potest, cur homini necessitas incumbat honesta faciendi, turpia omittendi. Denique in moralibus nil magni praestitit, qui nouit, honesta esse facienda, turpia fugienda: cum hic praecipuus labor sit inuestigasse, quaenam honesta sint, quaenam turpia, & quodnam γνώριμα sit ista liquido dignoscendi. Quod quidem nunquam constituere poterit VELTHEMIVS, quamdiu nil nisi circulum suum crepare nouit. Inde paris me vertiginis reum peragere instituit VELTHEMIVS, velut ex principio a me constituto idem proueniat circulus, & a me itidem obscurum per aequae obscurum explicari. Nam si quis ex me quaerat, de quibusnam necessario lege naturali disponatur, me respondere, de iis, quae necessario faciunt ad socialitatem hominis, aut eam turbant. Sin ulterius quis instet, quaenam autem faciant ad socialitatem, nihil me habere quod respondeam, quam ea, de quibus lege naturali disponitur. Verum longe tibi heic abest calumniandi artificium VELTHEMI. Nam nuppiam haec propositio, homini colenda est socialitas, a me pro principio primo & indemonstrabili, ac per se noto, & in quo demum subsistendum sit, venditata fuit. Sed vocauit eam propositionem fundamentalem, seu, ad quam omnia praecepta legis naturalis, inprimis quae alios homines spectant, reduci, & in eam resolui queant; quae tamen ipsa ex obseruationibus, e natura rerum & hominum petitis, a priori demonstratur. Sicuti & illa omnia, quae ad socialitatem facere, aut eidem repugnare a me dicuntur, ex paribus obseruationibus deducuntur. Quod VELTHEMIVM latere non poterat, si vel legit ea quae calumnianda sibi sumpsit, vel genuinum demonstrandi modum intelligeret, cuius ipsum ignarissimum esse patet. Vnde & recte pronunciat, *abesse a se ut iudicet*; illisque iudicium relinquit, *qui iudicare possunt, & debent.* Et sane quid indignius est, quam quod homo; qui nihil aliud quam per plusculos annos Ienae in lacunis Metaphysicorum volutatus est, apud nos aliquid de studiis hiscere velit? Quod enim luculentius specimen esse poterat triobolaris eruditionis, quam quod ad lectionem GROTII adspiraturo, fundamenta Logices & Metaphysices potissimum commendet; aut quod ultra dogmata Aristotelica in morali & ciuili doctrina progredi velle nefas iudicet, aut quod sententiam meam de demonstratione tanquam Aristoteli contrariam reiiciat; cum tamen eandem in praxi expriment Mathematici, penes quos solos hactenus demonstrandi artificium fuit; nisi quod non ita pridem multi eruditi ad alias Philosophiae partes; & ad morales quoque doctrinas eandem adplicare coeperunt. Quod autem primus ego sim habendus, qui glaciem fregerit, viamque ad solidam de iure naturae & gentium scientiam monstrauerim, id iactasse a mea semper modestia abfuit, nec tanto vnquam me sum dignatus honore. Quid laboris heic exhauserim, ipse noui; quod operae pretium fecerim, optimus & eruditissimus quisque liquidissimo iudicabit. Id sane confido, si quam meritis sum eo nomine laudem, fore, ut eam furialis calumniato-

lumniatorum factio mihi non detrahat; & si viuum liuor premat, posteritas saltem mihi decus meum rependet. Et tu VELTHEMI, non alio facinore superstes eris, quam quia a me vapulasti.

§. XXIII. INDE specimine quopiam ostendere vult VELTHEMIUS, in doctrina a se propugnata vtique dari γνώσιμα, ex quo liquido constet, an & cur aliquid in se sit honestum & turpe. In exemplum adsumitur quaestio: *Cur promissa sint seruanda?* Rationem ipse hanc adfert; quia promissio est translatio iuris in personam, cui fit promissio: Ius vero suum cuique tribuendum. Spero neminem, qui *iudicium domi habet*, & qui *helleborosus* non est, (en flosculos Velthemianos!) desideraturum, vt cum VELTHEMIO id ratiocinium in formam syllogismi refingam. Enimuero etsi hanc sententiam, *ius suum cuique tribuendum*, ego quidem verissimam norim; eam tamen ita comparatam nego, vt quis distinctam, claram, & vltimam rationem istius effati, *promissum est seruandum*; inde perspicere possit. Sed quia talis iuris bruta non sunt capacia, nec de illis dici potest, ipsis esse ius suum; aut iisdem aliquid tanquam ius suum esse tribuendum: igitur merito quaeritur, cur homini aliquod ius suum competat: quod ipsi omnino ab altero homine sit tribuendum? Item, cur per promissum tale ius in altero producat, cuius vi omnino quid ipsi sit tribuendum? VELTHEMIUS sine dubio reponet; frustra hoc quaeri, cum nemini ignotum esse queat, alteri iniuriam non esse faciendam: id quippe esse per se turpe, sicut ius suum alteri tribuere per se honestum. Atqui hoc modo aequae ac antea ignoro rationem huius effati, *promissum est seruandum*; nec eo magis adparet γνώσιμα aliquod, & quidem vniuersale, & ad omnes quaestiones adplicari idoneum, ex quo cognosci queat, quare in se & sua natura honestum sit promissum seruare. Ac nisi ad quaestiones a me motas apte respondeatur, intelligi nequit, quare promissio non seruato iniuria fiat. Id quod tamen ex nostra hypothese planissime, & ad captum etiam idiotarum deduci potest. Interim hoc monemus, etsi Grotiana definitio, ex Scholasticorum lacunis hausta, non nisi per circulum explicari possit; haud ideo tamen istum virum, cuius ingenio tam multa debemus, arguimus, quasi is omnes quaestiones per circulum explicet: Nam fieri potest, vt qui in generali aliqua quaestione impingit, circa particularia rem acu tangat. Neque tamen ideo definitio illa redditur inculpabilis, etiamsi vel sexcentae quaestiones adducantur, quae a GROTIO recte decisae fuerint.

§. XXIV. ALIQVANDO tamen humaniter mecum videtur agere velle VELTHEMIUS, dum *lubentissime admittit, non peccare, qui ad quaestiones de certis quibusdam actibus respondet per conuenientiam aut disconuenientiam cum lege socialitatis homini a Creatore iniuncta*. Vbi illud obseruari velim, si assumam aliquam propositionem, verbi gratia: fides est seruanda, & eam ex hac ratione adstruam, quia fides ad socialitatem necessario requiritur: eum dante VELTHEMIO fidem seruare per se & sua natura sit honestum; vtique & haec propositio, quae istius rationem continet, nempe de colenda socialitate, erit per se & sua natura honesta. Et tamen VELTHEMIUS dicere non veretur, *legem socia-*

socialitatis homini a Creatore iniunctam. Cum in eo controuersia nostra praecipue vertatur, quod ego voluntatem, dispositionem & legem Creatoris istius perfectitate priorem esse adstruam, nec *ro per se honestum aut turpe* legi Creatoris opponendum, sed subordinandum contendam: ille contra per se & sua natura honestum & turpe antecedenter ad voluntatem summi Legislatoris se habere clamitet. Verum mox, ne nimis erga nos liberalis fuisse videatur, adducto supercilio addit; *modo responsa sua non venditet pro scientificis, id est, talibus, quae solidam scientiam quaerentibus ex asse satisfaciant.* Solidam autem scientiam quaerunt illi, qui tam *candidos*, qualis VELTHEMIUS est, *nacti fuerunt manu ductores*, & vere *πεπαιδευμένοι* *lectionique commendatissimorum auctorum assuefacti sunt*, id est, qui ex *Toleto & Zabarella* doctrinam analyticam hauserunt, & per omnem aetatem in luto Sophistarum, & qui quintas inde essentias extraxerunt, volutati sunt: Hac scilicet via sola itur ad astra.

§. XXV. INDE culturam socialitatis, a nobis in fundamentalis propositio- nis locum assumptam, carpit VELTHEMIUS, quasi hoc modo nulla statuantur officia erga Deum & seipsum. Enimuero qui librum meum non solo calumniandi animo inspexit, facile deprehendit, mihi praecipue propositum fuisse, officia hominum erga se inuicem tradere, & quid iuris inter homines mutuo exerceatur; cui fini nullum commodius principium adsumi, quam socialitatem posse, in aprico est. Et eam ob rationem caput de Religione Naturali in eo libro nusquam extat. Hoc quippe consecrarium est doctrinae naturalis de Deo, quam alii ad Philosophiam primam referunt, alii peculiari disciplina sub vocabulo Theologiae Naturalis adornant; eoque nativam velut sedem in disciplina Iuris Naturalis non fortitur. Sed cum postea in usum iuuentutis officia hominis & ciuis iuxta legem naturalem in compendium redigenda forent, caput de Religione Naturali ex illa siue Theologia Naturali, siue Philosophia prima mutuo sumsi, & in eum libellum transtuli. Quod eo minus heterogeneum debet videri in ea disciplina, vbi caetera omnia ex socialitate deducuntur; quia non solum lex naturalis a Deo vim atque auctoritatem legis nanciscitur, sed & quia Religio naturalis in hac disciplina, prout ea a nobis adornata fuit, eo tantum modo considerari potest, prout humanae societatis vinculum, & velut coagulum est. Nam de Religione tradere, prout ad salutem aeternam acquirendam spectat, aut prout illa circa hominem in statu integritatis sese habuit, Theologorum est, in quorum messem falcem mittunt, qui cum VELTHEMIO *finem Philosophiae moralis salutem aeternam animae* dicunt. Officia autem hominis erga seipsum partim ex religione, partim ex lege socialitatis fluunt, ita vt ni homo feruus Dei, & membrum societatis humanae esset, ipsius nulla erga se- met officia intelligi possent. Quae cum a me iam exposita sint in libello de *Officio hominis & ciuis* L. I. c. 3. §. 13. mirum tamen est, vociferante VELTHEMIO auditorium Ienense hac immani calumnia reboasse; *me nulla agnoscere officia hominis erga Deum & seipsum.* Ex dictis porro facile dispellitur calumnia, qua isthaec verba praefationis in opere nostro impetuntur; quod *nondum valeam dispicere, quatenam sit illa morum honestas ubique & extra societatem, hoc est,*
refle-

reflexionem ad alios homines obseruanda. Nam puritas illa animi, & interno-
rum motuum sanctimonia, quam maxime etiam societatis humanae bono exuberat,
& quo quis decentius erga Deum se gesserit, eo religiosius idem officia
erga homines obseruabit. Vnde & diuinus Scriptor hac nota dilectionem Dei
agnosci iubet, si quis fratrem suum diligit; & mendaces proclamat, qui amore
Dei se iactant, cum fratres suos odio prosequantur. Fuit etiam qui obiiceret
exemplum hominis solitarii, qui extra societatem humanam constitutus, utique
peccaturus sit, Deum in illa sua solitudine blasphemando, cum brutis corpus
commiscendo, aut vitam sibi adimendo, etsi societati, abs qua semotus de-
gere praesupponitur, nihil incommodi inde afferatur. Sed uti quid circa blas-
phemiam & *αυτοχρηστων* respondendum sit, ex superioribus facile adparet: ita
commixtio cum brutis utique socialitati repugnat. Quin & illa ipsa vita solitaria,
ni ob commodum humanae societatis sit suscepta, legi naturali repugnat. Nam
ad hoc, *ut quis absque vllis impedimentis tanto maiori studio, pietati & precibus
ad Deum incumbat, opus non est a consorcio hominum, & impij huius mundi se-
gregare se, vitamque solitariam societati anteferre.* Quasi non in vita quam
maxime sociali locus sit precibus fundendis, aut quasi pietas commodius inter
feras syluestres, quam homines exerceatur. Add. Matth. V, 14. 15. 16. Quin &
rectius thalamum quam eremum cogitat, cui de tanta foeditate patrandi in
mentem venire potest. Pariter quod adducitur de Adamo ante Euam conditam,
cuius innocentia & pietas a societate, quae nondumerat, mensurari non
potuit, nihil habet difficultatis. Additur, si omnis honestas ad custodiam so-
cietatis referenda foret, tunc fas fore, verbi gratia, urgente fame, ut aliqui sese
interimant, quo societati multitudine laboranti consulatur; probandum factum
Lacedaemoniorum iuuenes promiscue cum vxoribus concubituros mittendum
apud IUSTINVM L. III. c. 4. laudandam communionem omnium rerum Plato-
nicam. Enimuero hic casus partim inepte ad praesentem quaestionem appli-
cantur, partim confundunt bonum particularis cuiusdam societatis cum socialitate;
cum hautquaquam ex illo, sed ex hac officia hominum inter se deducantur;
multo minus pro regula honesti haberi queat, quod quis per stoliditatem
ex vsu certae societatis fore credidit. Sic sane omnes particulares societates
ad honestatem metiendae sunt, non vice versa; nec eo minus tamen
quid homini aduersus hominem honestum ex socialitate colligere licet. Ex qua
itaque antecedenter iudicari potest, quae peculiaris societas bona aut mala ad-
pellari debeat. Denique & in superioribus fatis ostensum fuit, non repugnare,
fundamentalem iuris naturalis propositionem esse, hominem debere socialibilem
esse; & huius propositionis euidenciam atque necessitatem ex contemplatione
humanae naturae exsplendescere. Vnum tamen fateor, nostrae methodo deesse,
quo VELTHEMII decreta, solide fulciuntur. Hic enim cum fateatur, doctrinam
suam moralem, quam ex probatis & receptis scriptis, viua voce hausit, tandem
in hasce propositiones resolui: *Est per se honestum ac sua natura, adeoque
expetendum, faciendum: Est per se turpe ac sua natura, adeoque fugiendum,
omittendum:* ut stupidos illos homines protelet, qui viam istam in circulum
reuolui arguunt, & rationem nosse cupiunt, cur hoc vel illud per

se honestum aut turpe dicatur; *fustes* demum potius illis quam rationes intendas pronunciat. Vbi miror, VELTHEMIVM vsque adeo a grauitate Patriarchae sui NICOLAI BECKMANNI degenerasse, vt ad rustici alicuius instar fustibus depugnare cupiat; cum tamen hic egregius vir omni annorum genere, spectante & pollicem premente Domino Episcopo PETRO WINSTRVPIO in huiusce aula Lundenfi cum circumforaneo lanista tantus Doctor & Professor gloriose decertauerit; eiusque artis fiducia litem, quae sibi a me propter impressum Indicem Nouitatum intentabatur, duello maluerit, quam sententiae iudiciali decidendam committere. Enimuero ego vltimam rationem doctrinae meae a fustibus aut gladiis petere hautquicquam constitui. Qui rationes meas capere non potest, aut non vult, non habet, quod cuti suae metuat. Neque vsque adeo operam & oleum me perdidisse iudico, vt non spes mihi sit, fore ingenia recta & praecudiciis non distorta, quae citra metum fustium scripta mea sint aestimatura. Quod si quis tamen tabellis suis & collegiis manuscriptis, quibus insueuit, immori malit, ego sane neque indignor, neque inuideo. Quin vltro omnes Bibliopolas oro obsecroque, ne mea scripta deinceps in illa loca adportent, vbi Asinii Tenebrionis sectatores rerum potiuntur.

§. XXVI. MVLTa quoque blaterat VELTHEMIVS circa haec verba *Apologiae* meae: *Ex quo & aliud horribile absurdum consequitur: si nempe datur aliquid honestum & turpe in se antecedenter ad Deum, vel admittendum esse fatum Stoicum, cui & ipse Deus sit alligatus; vel dari aliquod principium Deo prius aut coaeternum, formas rerum quasi determinans & specificans, cui ne Deus quidem contravenire possit aut debeat.* Quia cum homine stupido mihi res est, aut qui stuporem simulat, vt calumniandi occasio ne desit, tentabo, an efficere possim, vt vim ratiocinationis meae capere queat. Mea igitur sententia est, moralitatem actionum humanarum, & habitudinem illam, iuxta quam aptae sunt honestae aut turpes vocari, esse a Deo, eiusque definitione & determinatione pendendam, abs qua nullo modo eiusdem voluntas excludi queat. VELTHEMIVS contra contendit, eam moralitatem antecedenter se ad voluntatem Dei habere. Heic ego repono: Si illa moralitas non refertur ad auctorem Deum, tanquam Ens liberum, cum illa vtique a seipsa esse nequeat, necessum esse, vt sit ab alio principio extra Deum. Iam autem non adparet, quodnam aliud principium heic fingi possit, praeter fatum Stoicum, aut principium Deo prius aut coaeternum, formas rerum determinans: id est, vt vel dicatur, actiones humanas moralitatem habere ex immutabili fato, siue ex indeclinabili rerum serie, nescio vnde producta cui etiam ipse Deus sit alligatus; vel vt alius praeter Deum sit, a quo formae rerum sint productae. Vtrumque absurdum ego pronuncio, quia per id Deus Creatoris & supremi rerum arbitri munere dimouetur. Heic igitur VELTHEMIVS id primo fastidit, quod fatum Stoicum, aut principium Deo coaeternum *horribile absurdum* vocarim. Nam ipse rem leuiculam putat, Deum abnegare, omnium rerum Creatorem, modo perfectas sua salua perstet. Dein displicet, quod non distinctius explicarim, quid per fatum Stoicum intelligam, quippe de quo diuersae sint eruditorum opiniones. Atqui moris mihi non est,

Pufend. Eris Scand.

h h

qua-

quacunq; occasione locos communes expilare; & quae addidi verba, *cui & ipse Deus sit alligatus*, fati, quale fatum intelligam, arguunt. Hinc miserrimus & vere deplorandus Sophista delirat; me, quod fati Stoici mentionem fecerim, id velle inde concludere, quod qui peccant, ex fatali necessitate peccent, & culpam a se in fatum amoliri queant. Hanc enim consequentiam nectunt illi, qui fatum Stoicum admittunt. (*Nemo fit fato nocens, ast apud Senecam.*) Atqui ego fatum Stoicum seu a Deo independens reiicio, & horribile absurdum pronuncio. Quid ergo mihi cum consequentiis, quas eius fati defensores nectunt? Praeterea negat VELTHEMIUS, GROTIUM, & qui eandem heic cum ipso fouent sententiam, statuere aliquod principium extra Deum existens, eique coaeternum, a quo intrinseca honestas aut turpitudine actionum dependeat. Ast ego nusquam dixi, eos expresse id statuere: sed hoc dico, id *consequi* ex sententia eorum, siquidem *τὸ per se & sua natura* dispositioni & determinationi diuinae opponant. Saepe autem contingit, vt quis thesin aliquam asserat, cuius absurdam consequentiam non praeuidet; saepe vt hanc inde fluere neget, caeteri asserant. Addit, *a suae sententiae defensoribus neminem in dubium vocare, discrimen honesti & turpis a Deo, eiusque definitione & determinatione petendam esse.* Credas iam VELTHEMIUM sapere velle. Sed quod vna manu videri voluit dedisse, altera mox iterum eripit. Statim enim addit: *Modo hoc admittatur, quod a Deo aliter honestas ac turpitudine actuum determinari nequeat, nisi vt horum istorumue actuum, quos per se & sua natura honestos statuimus, natura fert. Quales intellectus Dei sapientissimus agnoscit actus, tales iudicat, vt tamen in puncto rationis semper prior sit turpitudine actus, a Deo facta definitione eius turpitudinis atque determinatione.* Atqui hoc ipsum iam maxime quaeritur, vnde sit illa natura actuum, cui determinatio diuina attemperare sese debuerit? Ego dico, hanc naturam actuum itidem esse a determinatione Dei, vt-pote qui hominis naturam ita formauit, vt & legis esset capax, & quae naturalis vocatur lex, omnino cum eius conditione quadraret. Nam nemo vtique praeter Deum homini dedit, vt talem haberet naturam, vt talis actuum ab ipso exercendorum esset indoles. Cum autem Deus hominem crearet, cum talem ipsi, eiusque actibus naturam daret, quam maxime voluntarie agebat. Igitur moralitas illa actuum humanorum ad voluntatem Dei antecedenter se habere falso dicitur. Equidem quales actus Dei intellectus agnoscit, tales iudicat; sed tales & non alios, taliter & non aliter agnoscit, quam quales creare constituit: id est, agnoscit actus, qui legis naturae obiectum constituunt, omnino naturae humanae congruere, vel non congruere, sed & hoc agnoscit, actus illos eam habitudinem cum natura humana obtinere, quia ipse eiusmodi creaturam libere creare constituit. Vnde falsum est, quod in puncto rationis turpitudine actus prior sit definitione a Deo facta. Sed primo omnium concipitur homo tanquam creatura rationalis a Deo libere producenda. Inde concipitur habitudo ipsorum actuum, ad normam dirigi aptorum. Post hanc lex, tanquam norma, ad quam actus isti necessario referendi & dirigendi sint, ac demum concipitur honestas & turpitudine, tanquam affectiones actuum ad normam relatorum. Aliud punctum rationis heic comminisci, aut ordinem hunc interuertere, contra rationem est. Quicunque igitur naturam

illorum

illorum actuum, de quibus sermo est, ad auctorem Deum referunt, ab ipso in creatione hominis ita adornatam, illi mecum consentiunt. Qui autem actus illos habitudinem & indolem suam non a diuina definitione, determinatione, & voluntate habere contendunt, illi viderint, quem sibi creatorem velint adoptare. Sane neque VELTHEMIVS, neque vniuersa ista factio hanc mihi persuasionem nunquam eripiet, me Deo debere, & quod sim, & quod homo sim, & quod creatura sim legis capax, & quod quidam motus mei voluntarii eam habeant indolem, vt omnino adaptandi sint ad normam, quam Deus in creatione mihi iniunxit, & quod actus meus, si ad eam normam quadret, honestus & bonus, vbi ab ea discrepet, malus & turpis sit; & denique quod aliquid horum antecedenter ad Deum se habere qui asserat, in Deum Creatorem sit iniurius.

§. XXVII. TANDEM atrocem quoque oppugnationem subeunt, quae super necessitate in actionibus moralibus versante proposueram; eam nempe esse non absolutam, sed hypotheticam, supponentem creationem animantis rationalis, quam nemo est, quin liberrimae voluntate Dei adscribat. Heic vt appareat omnem VELTHEMII conatum frustra in aërem effundi, obseruandum est; eum locum a me opponi verbis GROTHII L. I. c. I. §. 10. quod actus, circa quos lex naturalis versatur, a Deo necessario praecipiti aut vetiti intelliguntur. Quaestio igitur est, qualis heic necessitas sit in ordine ad Deum, seu quale genus necessitatis Deum subegerit, vt circa actus istos legem statueret? Ego respondeo, eam esse non absolutam, sed hypotheticam, quia supponitur a Deo animal rationale liberrima voluntate creatum. Posito enim, Deum libere voluisse creare animal rationale, non potuit non circa certos illius actus lege disponere; quia alias voluntas Dei sibi ipsi repugnare fingeretur. Adeoque non absolute necessarium fuit a Deo legem naturalem ferri; sed ea necessitas orta fuit ex suppositione actus, abs Deo liberrima voluntate suscepti, nempe ex creatione hominis. Quae autem necessario consequuntur actum libere & contingenter susceptum, illa vtique ex necessitate non absoluta, sed hypothetica fieri dicuntur. Si currit, mouetur, est exemplum necessitatis hypotheticae a VELTHEMIO positum. Antequam quis cursum libere susciperet, neque currere, neque moueri necessarium ipsi erat; posito autem cursu libere suscepto, non potest non simul existere motus. Sic antequam Deus crearet hominem, neque creare hominem, neque legem naturae ferre Deo necessarium erat. Sed posito, creationem hominis ab eo libere susceptam, non potuit non lex naturae simul ferri. Sic vt sperem, me adplicationem huius termini augustissimis imperii Metaphysici Monarchis fatis adprobare posse. De hac ergo specie necessitatis circa actiones morales versantis, quatenus nempe ad Deum illa refertur, vnice mihi sermo fuit. Ast si alio modo formetur quaestio, aliam quoque emergere oportet responsionem. Si enim eam ad hominem referam hoc modo; quae necessitas homini insit ad actus istos obseruandos aut omittendos? respondetur, eam esse necessitatem quam vocant obligationis. Sin praecise quaeram de cohaerentia affectionis moralis cum certa actione humana, verbi gratia, honestatis cum honore parentum, turpitudinis cum adulterio: seu quaenam sit illa necessitas, qua pa-

rentes honorare honestum, moechari turpe sit: respondetur, esse necessitatem absolutam in genere morum, quae contradistinguitur necessitati absolutae in genere naturae, qua affectiones physicae cum rebus naturalibus, verbi gratia, vis comburendi cum igne, coniunguntur. Quae duo genera necessitatis in hoc differunt, quod haec nil aliud praesupponat, quam actum creationis, quo rebus eiusmodi natura est a Creatore insita; illa autem praeterea superioris impositionem & legem praerequirat. Ex quibus manifestè adparet, a VELTHEMIO primam illam quaestionem, de qua mihi sermo est, cum postrema confundi. Quod vtrum per imprudentiam factum sit, an vero vt ansam arriperet tam abstrusae eruditionis Oceanum exonerandi, simulque proterue mihi insultandi, dubium est. Sane vti cucurbitas lippire, & toto coelo a sententia mea aberrare isti homini insolitum non est; ita splendidum & se dignum finem vt dissertationi suae imponeret, operam dedisse videtur; dum ea occasione per aliquot paginas doctrinam de necessitate, sexcentis tabellis expositam, & quam lenae passeres quoque cantillant, non minore eloquentiae torrente euoluit, quam agyrtae virtutes adipis mucium Alpinorum solent. Hinc sublato immensum supercilio & acerbitate plane Orbiliana imperitiam genuinae, ac diuinitus apud Ienenses fancitae Metaphysicae mihi exprobrat, in quam impingendo grauissimo me laesae Maiestatis pedanticae crimine adstrinxerim. Ad quam accusationem paucis repono: ex supra dictis manifestum esse, in quaestione a me proposita terminum necessitatis hypotheticae proprie, & ex vsu omnium Metaphysicorum fuisse adhibitum: sed quod VELTHEMIVS aliam quaestionem substituerit, cui iste terminus non quadraret, culpam nullam penes me esse. Deinde, si vel maxime ego terminum aliquem Scholasticum aliter accepissem, quam tabulis Stahlianis, velut aeterna Parcarum lege, fancitum est; num tamen ideo tam inficeto more insultari par erat viro, cui oblatrasse vnicam sibi viam ad qualemcunque famam acquirendam sufficere VELTHEMIVS iudicauit? An tantus ideo tumultus excitandus, ac si de Ecclesiae & reipublicae salute ageretur? Praesertim cum omnem illam sapientiam Velthemianam, cuius praecipuam partem *Institutiones Logicae* sui affinis, & *Tabellae STAHLIANAE* absoluunt, plane ignorasse, aut saltem eius notitiam dissimulasse apud solide eruditos, & quibus me ac mea scripta potissimum adprobare gaudeam, non magis rubori sit, quam aulico cuiquam, quod hircum non oleat. Sed vt quod res est, fatear, iuuenilibus annis, & cum studia impetu potius quam iudicio tractarem, non paucas bonas horas in ea Philosophia, cuius pulchritudine VELTHEMIVS attonitus stupet, me perdidisse memini. Quin & cum lenae eo ipso museo, in quo Stahlius animam exhalauerat, vterer, quotiescunque respirarem, atomos quasdam distinctionum & terminorum Metaphysicorum videbar deglutire, quibus aër iste pertinacissime infectus erat. Postea tamen diuersum coelum pulueres istos vltro discussit, & ex tota illa scientia id praecipuum remansit, quod sciam, eum qui istam solam scit, nihil scire.

§. XXVIII. Ex hisce igitur quilibet cordatus iudicabit, num VELTHEMIVS recte clamitet: *Totam litem in abusu terminorum a me facto consistere, & me reuera cum istis sentire, quos ex pruritu nouandi impugno.* Sane enim non
 intra

intra sola vocabula haeret isthaec disceptatio; num moralitas actionum antecedenter ad voluntatem Dei legemque se habeat; num illa natura actuum, qui per se honesti aut turpes dicuntur, voluntati Creatoris opponi, an vero potius eidem subiungi & subordinari debeant? Et cum nusquam thesin suam VELTHEMIVS reuocet, aut ita explicet, vt cum mea conspiraret, ac nihil attulerit, quo mea sententia destruat, nescio, quo iure me velim nolim inter suos numerare queat. Verum quid ille sentiat aut non sentiat, mea nihil refert, modo tam inficetis clamoribus meam famam lacerare desinat. Nam vti nihil facilius mihi, quam istius miseris sophisticaciones destruerē; ita poenitenda est pugna, vbi vicisse hostem inglorium habetur.

§. XXIX. CVM ad alia pedem iam proferrem, occurrit alia VELTHEMII Dissertatio, quae inscribitur *De Statu Controversiae*; in qua per foedum mendacium haec mihi thesis affingitur; quod *nullum actum necessario turpem statuam, sed velle contingenter turpes esse illos actus, quos consensus communis necessario turpes iudicat, exempli gratia: contingenter esse turpe adulterium, quatenus contingit committi ab homine, vt est rationalis.* Bone Deus, in quot sese formas vertere non nouit dira calumniandi rabies! Si micam boni viri habet VELTHEMIVS, ostendat, vbinam locorum in meis scriptis ea assertio extet. Quam porro non minus ruditatis, quam malitiae isti calumniae subest! Cui enim ignotum est, omnes actiones humanas respectu exercitii aut existentiae esse contingentes, quia a voluntate tanquam facultate libera procedunt. Verum haec contingencia non obstat, quo minus illis certae affectiones necessario competant. Quod iam docui in *Opere meo* L. I. c. 2. §. 5. Neque etiam quo minus, verbi gratia, adulterium homini necessario, id est, ex necessitate obligationis sit omittendum, & quod adulterium necessario turpe sit, id est, lege naturali, non positua, non obstat, quod illud intelligi nequeat, nisi posito animali rationali & sociali a Deo libere creato. Sicuti incendium intelligi non potest, nisi posito igne, & materia combustibili a Deo libere creata. Ex quibus tamen non nisi triobolaris Sophista inferret: Ergo adulterium contingenter est turpe: Ergo ignis contingenter est calidus.

§. XXX. NONDVM Iena nos dimittit. Post Velthemianas alia nobis Dissertatio offertur anno 1675. habita sub praesidio celebris Icti, sed quam stylus adolescentis foetum arguit. Cuius temeritatem responsione indignam iudicarem, ni suspicarer, robustiores quosdam tela isti suppeditasse. Sed rem ipsam excutiamus, de auctore parum solliciti. Initio igitur sophisticacionibus suis astute viam struit. Cum enim *honestum & turpe bono & malo morali respondere* pronunciaisset, honestum dein ita definit, *quod praecisa delectatione est conueniens naturae rationali, quatenus est talis.* Quod primum est falsum, quo incautioribus fucum facere conatur. Honestas quippe & turpitudine, bonitas & malitia moralis per conuenientiam & disconuenientiam cum lege, tanquam norma actionum, definienda est. Sed conuenientia vel disconuenientia cum natura rationali, vt tali, proprie est affectio actionum, quae naturali lege praecipuntur. Equidem cum optimo & sapientissimo Creatori placeret condere hominem,

minem, cuius libertas certis legibus foret circumscribenda, eiusdem naturam ita simul formauit, vt actiones, quae lege naturali praecipuntur, non possent non naturae hominis conuenire, & quae vetantur, repugnare. Sic vt legem ferendo, & libertatem hominis circumscribendo non nude potestatem suam ostentare, aut inuiti vinculo molestiam homini faceffere, & velut laqueos tendere vellet; sed vt homo, dum obsequium suum Creatori adprobat, & naturae suae conuenienter ageret, & incolumitatem iuxta atque emolumentum suum promotum iret. Vnde conueniunt quidem actiones bonae cum natura hominis; sed in ea conuenientia formalis ratio bonitatis moralis non consistit. Sicuti & cum bonitas & malitia actionum sit argumentum obedientiae & inobedientiae, quam fauor aut indignatio superioris sequitur; intelligi nequit, quomodo quis praecise eo nomine, quia naturae suae conuenienter egerit, obsequii laudem, & superioris adprobationem mereri queat. Accedit quod vtique actio bona fit legi positivae obtemperasse, mala eandem violasse. Atqui quae positiva lege praecipuntur aut vetantur, hautquidquam cum natura rationali, vt tali, conueniunt, aut discrepant, eoque ex conditione naturae rationalis inuestigari nequeunt. Deinde ineptum est, quod diuisio actionum honestarum hoc modo instituitur: *Conueniunt porro actiones morales bonae vel honestae naturae vel simpliciter, vel ex arbitrio solius praecipientis.* Nam quae ex arbitrio solius praecipientis naturae rationali, vt tali conuenire heic dicuntur, reuera eidem non conueniunt; sed ad eam in vniuersum consideratam indifferenter se habent, aut saltem certis duntaxat hominibus ex peculiari ratione conueniunt. Adeoque alterum huius diuisionis membrum reuera contradictionem implicat. Quia qui positivam legem fert, nequaquam eo ipso naturam hominis ita format, vt ea lex ipsi, qua rationalis est, omnino conueniat: sicuti Creator fecit, dum legem naturae homini abs se condendo iniungere constituerat. Mendose quoque mox dicitur; quod quae positiva lege praecipuntur, *casu tantum*, non intrinsece & sua natura honesta sint. Nam sane Deus & humani Legislatores nequaquam *casu* leges positivas ferunt, sed graui ratione moti, etsi ea quandoque subiectos lateat. Sic & animaduersionem merentur sequentia: *Contra ea, quae simpliciter homini conueniunt, illa non ex hypothesi, sed sua natura sunt honesta: quoniam non demum agenda sunt propter voluntatem iussimque diuinum, sed propter intrinsecam suam cum ratione naturali conuenientiam.* Vbi priora verba quidem tolerari possunt, si hoc modo exponantur: *Quae simpliciter homini*, id est, prout est animal rationale ac sociale, conueniunt, *illa non ex hypothesi*, id est, non ex suppositione absolutae & nudae voluntatis Legislatoris, *sunt honesta*; seu illa non ideo honesta sunt, quia absolute Legislator ita voluit, non attemperata & formata simul natura & conditione humana, vt ea honesta omnino ipsi congruerent: *sed sua natura sunt honesta*, id est, quia natura hominis ita formata est, vt ista non possent non eidem conuenire. Sed posteriora verba plane ferenda non sunt; quod quae sua natura honesta dicuntur, *non demum agenda sunt propter voluntatem iussimque diuinum, sed propter intrinsecam suam cum rationali natura conuenientiam.* Atqui profecto vltima ratio, quare agenda sint; quae lege naturali prae-

prae-

praecipuntur, est voluntas & iussu Creatoris; neque qui peccat, ideo Dei offensam incurrit, quia naturae suae conuenienter non egit, sed quia aduersus voluntatem diuinam egit. Qui voluntatem Domini sui non fecit, ille vapulat. Sane LUTHERVS noster in Catechesi puerili rationem obsequii praeceptis diuinis praestandi a iussu & voluntate Dei arcessitum it, dum ita diligenter inculcat: Debemus Deum timere & diligere, vt hoc vel illud faciamus; cum satius fuisset, ex Theologia istorum hominum dixisse: debemus naturae nostrae conuenienter agere. Neque Dauid Rex vsquam orat; doce me conuenienter agere naturae rationali vt tali; sed, doce me agere secundum voluntatem tuam. Sed nimirum ista veteris pietatis scita nouae sectae patronis fordent, qui omni conatu hoc videntur agere, vt voluntas Dei a constitutione legis naturalis, & formatione generis humani excludatur. Ex dictis porro facile colligitur, quo sensu conclusio istius loci admittenda sit: *Quocirca necessario sequitur, condito homine Deum non potuisse non talia iubere vel prohibere, id est, cum Deus ex libera voluntate constituisset, creare animal natura rationali ac sociali a se donandum, non potuit non talia iubere vel prohibere; quia alias Deus aberasset a scopo suo, quem in creando homine sibi praefixerat, adeoque sibi ipsi velut repugnasset & contradixisset. Qui enim cum ratione agit, non potest non designationi suae conuenienter agere.*

§. XXXI. NEC minus infelicem aut fraudulentum se gerit Disputator ille in formando quaestionis statu, dum dicit: *Disquirendum est, vtrum dentur actiones morales intrinsece, siue in se honestae aut turpes? An potius omnes omnino ex hypothesi ac mera voluntate Legislatoris sint tales? Quis non videt, decipulam instrui vocabulo merae voluntatis? Nam nemo vnquam asseruit, quod actiones humanae, de quibus lege naturali disponitur, honestae sint vel turpes ex mera voluntate Dei, id est, vt nulla plane ratio eorum praeceptorum praeter nudam & absolutam voluntatem Dei allegari possit. Quippe cum Deus non potuerit non eas tales declarare, posita creatione animantis rationalis ac socialis libere suscepta. Eoque voluntas Dei, qua actiones istas honestas vel turpes declarauit, non mera est, sed quae non potuit non resultare exposito actu voluntario creandi animal rationale ac sociale. Vt iam non amplius obscurum sit, quo sensu honestas & turpitudine illis actionibus in respectu ad Deum & necessario, & voluntate eiusdem inesse dici queat. Vnde mirum est, quod cum iste in sequentibus scripisset: *A Deo hominem ad certum finem procreatum, & inde necessarium fieri, vt actiones hominum conuenienter fini instituuntur; in maxima autem illarum varietate quasdam ad finem vtiue esse necessarias, quasdam eidem repugnare: mox tamen addat; id non ex voluntate diuina contingere, sed simpliciter atque ex intrinseca actuum natura.* Nam quia & finis iste homini voluntate diuina est constitutus; & voluntate itidem diuina ita fit formata hominis natura, vt certae ipsius actiones non possent non ad finem congruere vel non congruere: igitur heic natura actuum intrinseca voluntati diuinae non opponenda, sed subordinanda est; cum nisi illud voluntate diuina constitutum fuisset, hoc consecuturum non fuerat. Vnde & lubenter admittimus, quod porro dicit: *Cum sapientissimum Numen ita velit institui hominum actiones, vt*
*finem,**

finem, ad quem conditi sunt, etiam consequantur, necessario quoque iubere debuit actiones fini respondentes, aduersas vetare; quia alias sibi contraria voluisset. Sed quod sequitur, ferri non potest: Tametsi Deus nunquam praecepisset aut vetasset, tamen exercendae omnino vel omittendae forent ex sua & subiecti agentis natura. Conspirat quippe hoc cum flosculo illo Velthemiano, parum a blasphemia abeunte; quasi lex naturae obligatura fuisset gentes, etiam si Deus non esset. Et si quis omnino absurdam & impiam hanc hypothesein supponere velit, istos actus nunquam a Deo lege sancitos fuisse: tunc tamen impossibile foret, eas concipere sub notione honestatis aut turpitudinis, sed tantum sub notione commoditatis aut vtilitatis concipi possent. Sicuti conuenienter meae naturae ago, si saeuiente frigore luculentum focum instruam, aut vestes pellibus suffultas geram; quod tamen cum nulla lege sancitum sit, nec fecisse honestum, nec omisisse turpe dicitur. Ac nauci est noua illa Philosophia, quod *legis ea duntaxat vis sit, vt obligetur subiectum, & incurrat poenam contra praeceptum Legislatoris nitens.* Nam hactenus omnes sani crediderunt, primam vim legis esse, subiecto significare, quid agendum, quid omittendum, iniuncta simul per imperium obligatione. Neque intelligi potest, quomodo quis obligari, aut poenae capax fieri queat, nisi prius significatum sit, quid ab ipso fieri & quid ab ipso non fieri debeat. Quae igitur necessitas subigit ad tam absurda, & a sensu communi abhorrentia commenta confugere; nisi forte coelum terrae miscendum est, vt Asinii Tenebrionis calumniae aliquo fuce adornentur? *Itaque licet ante legem neque transgressio sit, neque poena; nihilominus tamen actus aliquis necessarius subiecto ad obtinendum finem aut fugiendum statui potest.* Bene; sed non sub notione honesti aut turpis, nisi lex accesserit. *Quod si iam necessario quaedam iubentur aut vetantur, inquit, propter inuiscam suam honestatem & turpitudinem:* (mendose; nam scribendum erat, propter conuenientiam, aut repugnantiam cum natura animali ac rationali abs Deo libere formata, quia honestas & turpitudinis sunt affectiones actionum, quae legem sequuntur,) *manifestum etiam sit, haud omnia iussa diuina vel prohibitiones, mere arbitraria esse.* Atqui haec conclusio aërem ferit, quia nunquam mihi asserere in mentem venit, *omnia iussa diuina mere arbitraria esse, aut quaecunque a Deo mandata aut vetita sunt, ex solo arbitrio ipsius omnia prouenisse, nullo habito respectu ad conditionem naturae rationalis & socialis ab ipso libere formatam.*

§. XXXII. VIDEAMVS, quo acumine candore argumentum a me allatum dissoluere aggrediatur: *Si honesta quaedam sunt ante legem diuinam, ergo & ante voluntatem Dei, ergo & ante Deum & aeternitatem.* Quod argumentum Ipse dicit *acutum & hebetiori inexplicabile.* Expectamus inusitatum & admirabile acumen. Negat igitur id, quod legem diuinam antecedit, statim etiam ipsam voluntatem Dei antecedere. *Aliam enim esse voluntatem, aliam declarationem voluntatis cum praeceptione aut prohibitionem coniunctam, quae legis appellatione venit.* *Quaquam enim lex omnis voluntatem Dei praesupponat; nequiquam tamen quicquid ille voluerit fieri vel omitti, statim praecipere aut vetare.* Atqui omnino quicquid Deus vult fieri vel omitti ab homine, seu quas actio-

nes

nes suscipi, aut omitti, id ipsum quoque praecipit aut vetat, & cum voluntatis illius nullus sit effectus, nisi subiecto innotescat, etiam reuelat seu promulgat: quippe cum heic nihil desit, quod ad legis essentiam requiratur. Quod enim Noster excipit: *Quid si aliunde perspecta Superioris voluntate vltro eandem sequamur? quid opus tunc lege foret?* id ad praesentem quaestionem stolidè applicatur. Nam impossibile est, creaturam aliunde voluntatem diuinam perspicere, nisi Deo reuelante. Quicquid ergo ille quocunque modo reuelauit, vt ab homine fieret vel non fieret, lex est. Quod non reuelauit, id vt ab homine cognosci nequit, ita & lex non est. Quanquam autem *lex posterior sit voluntate, si non semper actu, at ordine considerandi*; quia nempe prius concipimus voluntatem, posterius decretum voluntatis: tamen in hac quaestione nihil interest, vtrum neges, honestatem oriri a lege Dei, an a voluntate Dei, quia Deus aliter, quam per modum legis velle non potest, vt honesta ab aliis fiant; eoque ipso dum vult ea fieri, etiam legem fert. Et ab aeterno voluit Deus, vt honesta fierent tunc, quando existerent, qui facere honesta possent; eoque ipso ab aeterno legem ferre homini abs se condendo voluit; et si ipsa lex actu, antequam homo conderetur, lata non fuit. In has angustias redactus Noster Disputator, nullam aliam elabendi viam videt, quam vt foedum illud, VELTHEMIO tantopere commendatum carmen resonet: *Honestà heic loci intelliguntur, quae faciendâ nobis sunt, quantumuis nunquam voluisset Deus, nunquam praecepisset, vt faceremus.* Ergo hoc solum restat, vt isti homines dicant; humanum genus futurum fuisse, licet nunquam a Deo fuisset creatum. Pergit; quae (honestâ) *ideo velle, ideo praecipere debuit, quoniam homini faciendâ erant.* Mirum in ista secta nouum quempiam Deum comminiscatur, antea ignotum, qui Deo Creatori humani generis iniungeret, quid ipse velle & praecipere deberet. Et quid lege lata opus erat, si ista & antea homini faciendâ & antea honesta erant? Sequitur: *Posita igitur honestate ista, ponitur simul voluntas diuina, vt tempore coniuncta sint, ordine considerandi duntaxat separentur.* Prius enim adsit oportet obiectum voluntatis, antequam velis. Sed nimirum oblitus est Noster, sermonem esse de voluntate eius, cuius nullum obiectum extra ipsum extaret, ni ipse voluisset; & quod voluntas diuina obiecta extra se determinet, non quod obiecta determinent voluntatem diuinam. Hactenus igitur sat crasse circa resolutionem huius difficultatis versatus est Noster. Sed nunc *subtilius rem rimatus* ita demum statuit. *Non datur honestum, nisi respectu hominis.* Ergo non praecedit aeternitatem, id est, non datur honestum, nisi in actionibus humanis ad legem conformatis. *Quod si ab aeterno conditus fuisset homo, quin ab aeterno quaedam eiusdem fini conuenerint aut repugnarint, nihil dubitandum.* Non intelligit Noster, contradictionem implicare, *conditum esse ab aeterno.* Quod enim ab aeterno est, id conditum non est; & quod conditum est, non potuit ab aeterno esse, sed omnino principium habuit. *Vt igitur finem obtineri Deus, ita & congrua atque necessaria ei fini, contraria vitari ab aeterno voluisset.* Sed num ex admissa hac etiam stolidâ hypothesi sequitur, quo minus honestas sit affectio actionum humanarum ex conformitate cum lege resultans? Aut numquid per hypotheses contradictorias

Pufend. Eris Scand. ii veritas

veritas destrui potest? *At legem forte nullam praescripisset.* Ast hoc non forte, sed fortiter delirare est. Ponitur finis, ponitur effectus, ast non ponitur medium necessarium, seu quo non interueniente, nec finis obtineri, nec effectus intelligi potest. Si rationem quaeras tanti absurdi, nihil audis, nisi forte nullam legem praescripisset. Ita disputare solent, qui VELTHEMIUM, tantum Analytices artificem, cominus vociferantem audiunt? *Quocirca habuissimus honesta, aeternitati coaeva. lege priora, cum voluntate Numinis arctissime, & in ipso ortu hominis coniuncta.* Adspargamus frigidam huic ratiocinio, quia iamiam sub manibus videtur expiraturum. Et tamen theatro obmutescente plausum sibi ipse dat miser histrio. *Ita obtudimus, inquit, acumen.* Risum te neatis amici!

§. XXXIII. NEQVE tamen post tanta deliria desinit arguator Noster: *Licet porro finis, ad quem homo procreatus, positus in diuino arbitrio fuerit, ut illo demum constituto actiones quaedam intrinsece honestae aut inhonestae dicantur; id tamen nobis nihil negotii facessit.* Et quid tali modo disputandi negotium facessere posset, qui per contradictorias hypotheses sua absurda stabilit? *Nam accipiendus iam est finis, inquit, prout constitutus est.* Atqui finis iste, prout constitutus est, omnino includit legem, tanquam medium aut normam, ad quam actiones hominum fini a diuino arbitrio constituto attemperandae sint, ut honestae audire queant. Ergo in mille se formas vertat licet Noster, nunquam tamen efficiet, ut honestas actionum legem, diuinam anteuertat. Denique ut adpareat, istos homines omne suum praesidium in Sophisticationibus reponere, ita totum locum concludit: *Quare non est, cur assentiamur illis, qui omnia Dei iussa vel interdicta tantum voluntaria esse volunt, quasque ante legem nihil referat, siue actus aliquis instituat, siue omittatur ab homine, siue contrarium eius fiat.* Ast vbinam ego hanc rem ita explicauit, dum voluntatem Dei uti non a creatione, ita nec a legis naturalis latione excludendam contendit; quod nihil referat, quicquid homini praeciperetur? Cum ad nauseam, vsque a me inculcatum sit, posita tali natura, conditione & fine hominis, non potuisse non eas leges a Deo humano generi ferre. Fine enim & natura atque conditione semel designata, non amplius *meri* res arbitrii est, quae media, aut quae leges sint praescribendae. Et immane quantum fallitur Noster, quando dicit: *Si meri res arbitrii fuisset, etiam in contraria fini suo potuisset actus dirigere.* Nam in contraria fini suo tendere stultitiae est. Eoque absurdum iuxta impium est, arbitrio Creatoris talem libertatem tribuere, quae contraria fini suo suscipere possit. Hinc & stolide alia quaestio instituitur: *Virum ius naturae constet ex praeceptis mere arbitrariis, an vero necessariis?* Nam ego semper mere arbitraria praeceptis legis naturalis contradistinxi, & necessitatem sui generis hisce nunquam detraxi. Sic quando dicit: *Naturale ius ex natura obiecti oriri, posituum a praecepto;* id ita interpretandum, ut a naturali iure praeceptum non excludatur, sed quod attemperatum est ad naturam & conditionem hominis in vniuersum, qualis attemperatio in posituius legibus non conspicitur. Tandem a Nostro carmen Velthemiaeum repetitur: *Subsistendum esse sciscitanti, cur aliquid natura praecipiat aut vetet?*

vetet? in illa ratione; quia intrinsece honestum; quia intrinsece turpe est. Haec prima iuris naturalis principia, ultra quae causam nullam reddere a priori scimus. Honesti enim natura sunt, quae in se, nullo respectu ad legem, conueniunt rationali naturae, siue quae in se respondent fini, ad quem homo est conditus. Vt hoc dogma a nemine deinceps impugnetur, opus fuerit terribili anathemate id munire. Pergit: Itaque male sic reddideris honesti causam; quia conuenit humanae naturae, seu quia conuenit cum fine, ad quem a Deo sumus procreati. Quis enim sobriae mentis ita loquatur? Homo, id est, animal rationale est, quia est, quia est animal rationale. Hoc quidem VELTHEMIO & sociis recte canitur. Verum ex mea sententia quaestiones & responsiones ita sunt formandae. Cur hoc vel illud, verbi gratia, gratum esse & honestum? quia id lege naturali praecipitur. Cur lex naturalis id lege naturali praecipit: Quia id congruit cum natura & conditione hominis in vniuersum. Vnde eam naturam & conditionem fortitus est homo? ex assignatione & dono Creatoris. Cur eiusmodi naturam & conditionem isti creaturae assignare eidem placuit? Quia eius sapientiae & bonitati ita visum fuit. Huc vsque vbi peruentum fuerit, ego subsistendum demum iudico. Atque haec isti Disputatori sufficiant.

§. XXXIV. ADDAMVS etiam, quae super hac quaestione philosophatus est Iosua SCHWARTZIVS, qui, vtut mandato Regio iuberetur silentium agere, tamen ne per inclusae sapientiae fermentationem intestina creparent, maluit spretae Maiestatis Regiae reus esse, quam isthaec mysteria non eructare. Quaerenti, inquit, cur quae lege naturali prohibentur, absolute, per se & sua natura sint turpia? Respondet, & quidem absque omni ruditatis, malitiae aut uerborum doctus rubore, & prout tam illustris Indicis auctore dignum est: Non ideo quod rationi repugnant, (id enim circulus iste foret) qui nobis (Tenebrionistis) immerito assignitur; verum quod infinitae sapientiae & iustitiae Dei, adeoque summae rectitudini intellectus, & voluntatis diuinae aduersatur. Vbi primo obseruandum, quaestionem ex mente VELTHEMII & aliorum vitiligatorum inepte hoc modo concipi: Nam illi τὸ per se & sua natura opponunt cuius rationi a priori: seu quando aliquid per se & sua natura honestum, dicitur, nullam amplius rationem inquirendam putant, sed plane in eo adquiescere iubent. Vnde & iidem clamant; honestum & turpe, quod per se tale dicitur, antecederet se ad voluntatem Dei habere. Dein quae tanto cum supercilio profertur responsio, obscuritate, & ambiguitate laborat. Nam non satis distincte exprimitur, vtrum hoc, quod per se turpia sapientiae & iustitiae Dei aduersantur, ex dispositione, sanctione, & iussu ipsius Dei prouenerint; seu vtrum ipse Deus effecerit, vt ista per se turpia diuinae sapientiae & iustitiae repugnant; an vero illa citra dispositionem Dei per se extiterint. Posterior sensus reuera discedit in sententiam VELTHEMII, quam tamen iste visus fuit, reiecisisse. Prior autem sensus mihi non contradicit. Nam ego quidem non repugno, si quis asserere velit, Deum condendo naturam hominis procurasse, vt certae hominis actiones eius iustitiae & sapientiae congruerent, quaedam non congruerent. Sed tunc vterius notandum, eam responsionem esse remotam, & velut saltum committere, simulque ex diuersa disciplina peti. Nam proxima & im-

mediata responsio ad propositam quaestionem est haec: Quia Creator naturam hominis ita formauit, ut ista non possent non repugnare legi, quam conditio eiusmodi naturae requirebat, eoque homini esse vitanda. Ast si quis ulterius quaerendo instet; cur Deus naturam hominis ita formauit? tunc quidem ex lumine rationis nullum aliud responsum superest, quam quod istud optimo & sapientissimo Creatori ita placuit. Nam ea responsio, quod id congruerit sapientiae & iustitiae diuinae, aut quod diuina iustitia hoc requisierit, ex scitis religionis Christianae petita est. Ratio enim sibi relicta ignorat, quod iustitia diuina praecise requisierit eiusmodi animal creari, cuius certae actiones cum ipsa conuenientiam aut discrepantiam haberent. IDEM quoque circa terminum necessitatis hypotheticae cum VELTHEMIO diuersas quaestiones confundit; qua de re supra satis dictum. Denique & nouam heic difficultatem mouet Noster. Negat quippe, posita mea assertionem, quod *omnes actus illi, qui vel turpes sunt, ut blasphemia, incestus, vel honesti, ut cultus & honor Dei, castitas, temperantia &c. ex hypothese rationis aut socialitatis liberrime a Deo creatae, tales sint. Turpes enim & honestos eos esse respectu infinitae sapientiae & iustitiae Dei; quod eidem vel repugnant, vel conformes sunt. Cultum quippe Dei & blasphemiam, illum honestum, hanc turpem esse, non solum prout ab homine animante sociali, sed etiam ab Angelo vel Spiritu sociali non creato, id est, diabolo proficiscerentur.* Enimuero & hic scrupulus nihil est. Nam primo ex nostra sententia id, quod ex voluntate Dei profectum est, & id, quod cum ipsius sapientia & iustitia congruit, sibi inuicem non sunt opponenda; quippe cum commode simul stare possint. Deinde vnice mihi propositum fuit, ius quod in homines cadit, inquirere. De iure Naturae Angelorum & diabolorum dispiciant subtiles isti homines, qui cum Doctoribus Angelicis & Seraphicis familiaritatem contraxerunt, & qui de conditione spirituum non minore confidentia, quam Medici de partibus humani corporis, disputant. Quod autem cultus Dei spiritibus creatis honestus, blasphemia turpis sit, id prouenit ex causa, quae in homines aequae ac in istos cadit; nempe quia a Deo creati sunt, intellectu ac voluntate praediti. Tali enim Creaturae non potest non cultus Creatoris conuenire, blasphemia disconuenire. Addantur quoque supra disputata §. 25. Sed qua ratione in Spiritibus castitas, incestus, temperantia cadat, nunc intelligemus, quando a SCHWARTZIO de diuersitate sexus in Spiritibus, eorundemque diaeta traditum fuerit.

§. XXXV. FUIT insuper non nemo, qui alibi locorum scrupulos suos circa meam sententiam publice exposuit. Is igitur admittit, *proximam rationem aut causam, qua Deus adductus sit ad talem nobis viuendi regulam proponendam, esse naturam humanam; quippe cum frustra ab homine exigenterentur tales actiones, ni homo esset homo, id est, animal anima rationali praeditum. Remotum tamen rationem esse ipsam illam actuum, qui lege naturali imperantur, honestatem & pulchritudinem intrinsecam.* Nam tales actus, verbi gratia, *benefactorem amare, colere, venerari, innocentem non laedere, ius suum cuique tribuere, ordinatam & castam degere vitam, stare pactis, non mentiri, neminem iniquis fraudibus opprimere, in se & sua habitudine intrinseca adeo esse iustos & honestos,*

nestos, ut pro summa sanctitate & iustitia sua non potuerit non istos Deus exigere abs quouis, qui per naturam tales praestare possent. Enimvero fatis patet, gratis heic contradicendi ansam fuisse quaesitam. Nam & nos asserimus, Deum sibi ipsi fuisse repugnaturum, si creato animali rationali ac sociali tales actus eidem non iniunxisset. Sed id inde consequi negamus, voluntatem diuinam hinc excludendam, aut actus istos denominationem bonitatis moralis non fortiri a conuenientia cum lege. Absurdum quoque est, hisce actibus intrinsecam aliquam habitudinem tribuere citra suppositionem idonei subiecti, abs quo isti actus exerceri debeant. Nisi enim ponas creaturas rationales ac sociales, hi actus non magis intelligi possunt, quam discrimina sonorum remoto ex rerum natura omni auditu. Eoque habitudo illorum non ex intrinseca & abstracta a subiecto, sed relativa ad subiectum idoneum, cui & ipsi notio legis subest. Inde IDEM contendit, actionum quarundam bonitatem & malitiam non vnice a cuiusquam voluntate, aut libera quadam superioris impositione, sed a necessaria istarum actionum cum subiecta conuenientia vel repugnantia metiendam esse. Sed incassum opera heic ponitur, si meminisse voluisset, nos distinxisse inter impositionem, quae a mera & libera voluntate superioris proficiscitur, & quae constructionem & determinationem ab eadem factam consequitur. Quarum illa in posituiis, haec in naturalibus legibus locum habeat. Fatetur deinde, in ipso motu potentiae physicae, per se non inesse aliquam moralitatem: humanam tamen actionem non solum motus physici specificatione absolui, sed attendendum etiam ad principia actionum, circumstantias, obiectum; sed & illud simul monitum, quicquid in actione humana a lege determinatur, id morale esse, caetera ad motum physicum referri. Frustra quoque iactatur, in primis habendam rationem obiecti, congruatne illud actioni, an repugnet. Inde, verbi gratia, amare Deum, honorare parentes, benefactores & superiores, probare honesta, vituperare turpia, occidere infestum patriae hostem, &c. in se & sua natura aequum & honestum haberi. Atqui an aliquod obiectum congruat vel repugnet actioni, id est, an motus aliquis Physicus recte, nec ne circa aliquod obiectum exerceatur, id intelligi nequit, nisi posito certo subiecto agente; cui an congruat vel non congruat circa certum obiectum aliquem motum exercere, ex ipsius subiecti conditione iudicandum fuerit. Sic si pronuciare velis, qualis actio sit honorare parentes, necessario ponendum est certum subiectum, nempe homo: posito autem homine, ponitur quoque lex conditioni naturae ipsius a Creatore assignatae congrua. Eoque *eo in se & sua natura* heic imperite legi opponitur. Porro IDEM vt probet, etiam citra respectum ad legem deprehendi posse moralitatem in actionibus humanis, exempli loco adducit quaestionem, *an Deus sit colendus, an contemnendus.* Cuius priorem partem affirmandam dicit, posteriorem negandam ex sola consideratione naturae diuinae, idque colligi non lege quadam, sed necessaria praedicati cum subiecti seu actionis Physicae cum obiecto congruentia. Atqui quaestio haec moueri, & locum habere nequit, nisi posita creatura rationali, ex cuius indole facile colligitur, necessitatem colendi Numinis lege ipsi iniunctam. Nam an nulla creatura praeter brutam existente haec quaestio

ftio fit in cathedris agitata, vix crediderim. Pariter ineptum est, quod additur: *Innocentem laedere, suum nemini tribuere, fidem frangere, probos homines maledictis insectari &c. adeo manifestam implicare iniquitatem, ut quamuis nullus esset sensus legis, nulla veneratio Numinis, nullum supplicii periculum, tamen non possint non etiam sceleratissimi homines fateri, si ad ipsam foeditatem actionum istarum attenderent, laudaequum & honestum esse, ut tali modo se erga proximum & aequalem gerant: saltem alios, ad quos actio illa non spectaret, tale iudicium laturos.* Atqui tales actus dari non possent, nisi existerent homines legibus obnoxii. Nisi forte credimus, quaestiones de honesto & turpi multum negotii daturas, si praeter bruta nullum animal orbis terrarum caperet. Et vellem scire, vtrum, qui ita pronunciant, rationales ac sociales sese creaturas esse praesupponant, an minus. Si prius, sane dubitandum non est, quin ipsorum iudicium procedat ex animo sensu legis naturalis penitus imbuto. Sin posterius, tunc pari certitudine heic pronunciant, ac si homo de meditationibus bestiae, aut avis, aut piscis liquidi quid definire praesumeret. Quin si quis assumpta tam absurda hypothesi de honestate actionum humanarum pronunciare instituat, perinde feliciter rem expediet, ac si sublata ex rerum natura luce super coloribus disputare vellet. Ex eiusmodi igitur praemissis & hypothesibus num aliquid contra sententiam nostram firmiter concludi queat, & num exinde obligatio aliquid faciendi aut omittendi citra iussum superioris & legem demonstrata sit, eruditi iudicent. Quae praeterea rationes adferuntur pro hac sententia, quod *detur aliquid in se & sua natura absque omni respectu ad legem, turpe aut honestum, facile destrui possunt.* Dicitur, *quod Dei actiones iustae sint & honestae, id non esse ex impositione & lege superioris.* Enimvero iam antea monitum fuit, quaestionem esse non de rectitudine actionum diuinarum, sed de origine moralitatis in actionibus humanis. Additur: *adeo necessariam esse actuum quorundam ad certa obiecta relationem, & conuenientiam, ut ni ad conueniens sibi obiectum illi referantur, non possit non moralis deformitas oriri; idque non ex lege vel superioris imperio, sed ex ipsa rerum actionumque ad se inuicem habitudine prouenire.* Atqui illa habitudo ex conditione subiecti promanat, cui lex simul includitur. Sic *cultus Dei* non intelligitur, nisi positus creaturis intelligentibus, quas dum tales produxit Deus, simul sui cultum iisdem imperauit; & ut ille cultus in eas cadere posset, talem naturam iisdem attribuit. Sic *amare & venerari benefactorem* nemo potest, nisi naturam habeat, ut quid & qua de causa ab altero in ipsum conferatur, intelligere queat. Ast qui talem naturam fortitus est, eidem illud ipsum lege iniungitur. Idem de *honore erga parentes, obedientia erga Dominos, seruanda fide, non laedendo innocente* & similibus iudicandum. Et sane posito subiecto idoneo tales actus inhonestos pronunciare, aut contrarios hisce honestos, contradictorium foret: non autem existente subiecto idoneo tales quosque actus dari nullo modo possunt, eoque de habitudine illarum frustra anquiritur, cum nonentis nullae sint affectiones. Adiungitur: *cum acquisita notitia honesti & turpis ducatur ab actuum cum obiecto, circumstantiisque & principis collatione, eiusmodi notitiam nullam fore, ni dentur actiones quaedam in se & sua natura tales, quibus absque vilo ad legem*

respectu honestas insit. Sed fateor, me non esse ita lynceum, vt connexionem huius ratiocinii perspicere valeam. Vrgetur denique: *Si nihil antecedenter ad legem turpe aut honestum sit, necessum esse ius imperii, parendique debitum, omnemque adeo legum vim & obligationem tolli. Vanam enim esse legem, nisi antecedenter ad legem ponatur in imperante ius imperandi, legesque condendi & in parente obligatio ad componendum actiones suas iuxta alterius praescriptum. Equidem rationem, cur hoc vel illud agendum sit, recte reddi hanc: quia lege praecipitur: sed cur legi & iussu superioris parendum sit, inepte poni rationem; quia id lege praecipitur, cum idem per idem hoc modo probetur. Ergo saltem hoc antecedenter ad legem per se aequum & honestum erit, vt praestantiori, eminentiori, & prudentiori benefactori cultum, honorem & obedientiam praestemus.* Hoc ratiocinium vim aliquam haberet, si praeter humanas leges nullae diuinae darentur; ac si nullum esset imperium, praeter hominis in hominem. Enimvero quia Deus hominem qualem vellet, creauit, & qua vti conditione deberet, eidem assignauit, non opus est aliqua ratione a priori, vt ostendatur, quare Creatoris legibus sit parendum. Nam vt haec summa esset lex; creatura rationalis legibus Creatoris parere debet, ipse Creator fecit. In conceptu autem Creatoris, notio praestantioris, & eminentioris, & prudentioris, & benefactoris inest. Vt autem humanis legibus pareamus, lex diuina imperat. Est autem cerebri valde vertiginosi, aliquem heic circulum somniare; velut quando ex nobis quaeratur, cur, verbi gratia, furtum non sit faciendum, & respondeamus, quia in lege est vetitum; vbi ulterius vrgeamur, cur quod in lege est vetitum, non sit committendum, nil aliud habeamus, quod reponamus, nisi quia illud lege prohibitum sit. Nam quando nos hucusque peruenimus, vt dicamus, aliquid lege diuina interdici, stultum credimus quaerere, qua alia lege ista lex diuina confirmetur. Sed hanc rationem eius interdicti afferimus; quia optimo & sapientissimo Creatori placuit naturam hominis ita formare, vt intermissio eiusmodi actus non posset non eidem congruere. Et huius rationis rationem ulterius inquirendam non arbitramur.

§. XXXVI. FRIDERICVM GESENIVM extremo loco referuauimus, quippe cui nihil aliud propositum, quam calumniandi & conuiciandi artem ostentare. Cuius hoc palmarium ipsi videtur specimen, quae in alios iacta sunt conuicia in nos deriuare, vtut sententiae vtrinque toto coelo differant. Sic cum HOBBSIVS dixisset: *Nullam esse communem regulam boni & mali a natura obiectorum petendam, verum a persona, vbi respublica non est, vel in republica a magistratu.* Hanc assertionem licet ego confutauerim, eidem tamen simile iste dicit, quod origo moralitatis in actionibus humanis ad impositionem, determinationem, & iussum Dei a me reuocata sit. Igitur iam ex ratiocinio Garlaeano aequipollent hae propositiones: Nulla est regula boni & mali omnibus hominibus communis, &, Deus est auctor & lator legis naturae. Prior Thesis HOBBSII est, posterior mea. Etsi mox cum totum meum locum adduxisset, fateatur, si quis caute & cum cura explicationem meam legerit, videre eum posse, ad impositionem legis diuinae originem honestatis & turpitudinis a me reuocari. Et nihilominus nimium cautus Vigil metuit, ne ex ea locutio-

ne vulgus credat, honestatem & turpitudinem illam esse ex impositione hominum, citra fundamentum in re. Atqui ego doctis scripsi; odi profanum vulgus & arceo; & quo doctior obtingat lector, eo aequius ab ipso iudicium mihi polliceor. Illud autem valde flagitiosum duco, iudicium de aliquo scripto ferre velle, nisi idem prius caute & cum cura lectum fuerit. Et cum expressissimis verbis a me legis diuinæ & Dei mentio facta sit, quomodo metuere potui: ne quis eum locum de lege & impositione humana caperet? Inde *peffimas consequentias*, prout ipse vocat, neclere instituit; quarum haec instar omnium esse potest: Si actiones humanæ honestatis aut turpitudinis notionem fortiuntur ex conuenientia aut disconuenientia cum lege diuina, & ex Dei legislatoris definitione, determinatione, impositione & iussu; sique legis naturalis praecepta inter homines inuicem exercenda in socialitatem resoluuntur: Ergo *unica tantum virtus erit, quae malitia dicenda*. Antecedens meum est, ex quo tam lepidum consequens deducit bonus noster Praeful. Num huic bipedi definitionem animalis rationalis accommodabimus? Idem deinde me cum CARAMVELE sentire scribit, quo conuicia, quibus iste adpersus est, in me iactare queat. CARAMVELIS Thesis prout a GESENIO refertur, haec est: *Multa praecepto diuino reperiri interdicta, quae praecisa a praecepto debeant dici indifferencia*. (Si de iis, quae lege positua vetantur, sermo est, thesis haecce nullam reprehensionem meretur.) *Peccatorum contranaturalium vnumquodque seclusa Dei interdictione nunquam fore malum*. (Hanc thesin contradictionem implicare ego arbitror.) Mox adducitur mea thesis, huic, si diis placet, similis: *Actiones hominum antecedenter ad legem, seu abstrahendo ab omni lege, sunt indifferenter, neque bonae, neque malae*. Debuerat etiam non omisisse GESENIUS haec verba: *prout sunt nudi motus facultatis alicuius Physicae, seu eius negatio*. Audiamus aliud ratiocinium Garlaeanum. Cum communis sit omni naturae rationali iustitia Deo, Angelo & homini, non erit moralitas in actionibus humanis ex impositione Dei; quia absurdum foret dictu, iustitiam Dei habere essentiae suae rationem a placito, voluntate, & impositione diuina. Enimvero diuersissima est indolis iustitia diuina a iustitia humana; quippe cum illa essentialis sit, haec nequaquam. Eoque non sequitur: iustitia in actionibus diuinis non oritur ex impositione & iussu Dei, sed ex essentiali huius perfectione: Ergo iustitia humana non habet essentiae suae rationem a placito, voluntate & impositione diuina. Sicuti nec hoc sequitur: Dei & hominis actiones rectae in multis conueniunt, seu Deus in multis eodem modo erga creaturas se gerit, quo homines aduersus se inuicem gerere debent; ergo ex eodem principio vtriusque actiones promanant. Quae supra iam dicta sunt, repetere nihil attinet. Neque arbitror, quenquam deinceps fore tam *Helleborosum*, (quae VELTHEMII dictio est) qui ex eo, quod ego voluntatem Dei a constitutione legis naturalis non magis quam a creatione excludendam contendere, conclusurus sit iuxta regulas Analytices Garlaeanae; me hoc ipso omne ius naturale funditus euertere aut veterem Carneadis errorem recoquere. Cum nec diuinis literis infrequens sit, vt secundum voluntatem & beneplacitum Dei, & secundum legem facere aequipolleant. Add. quoque Psal. CXV, 3.

Ephes. I, 11. Apocal. IV, 11.

CAP.

C A P V T VI.

D E

EXAMINE DOCTRINARVM.

§. I.

CVM L. VII. c. 4. partes summi Imperii ciuiles distincte explicarem, inter has quoque tanquam partem summe necessariam, magnique vsus & ponderis referebam examen doctrinarum, quae in ciuitate traduntur. Cum enim homines plerasque suas actiones ex propriis opinionibus regant, & si qua publicae leges ab hisce diuersae abire videantur, mussitantes pareant, omnesque vias tentent obsequium detrectandi, aut leges quique has sua auctoritate tuentur subuertendi: inde patet, quantum periculi ciuitatibus, eorumque rectoribus immineat, si per doctrinas in publicam sparsas eiusmodi opinionibus animi ciuium imbuantur, quae cum vsu & sine ciuitatum, (quem semper rectum legique naturae conuenientem praesupponimus; & nihil nobis negotii cum corruptelis rerumpublicarum prauisque dominantium artibus protestamur,) repugnant. Eoque conclusimus, *expedire, vt publice ciuitas eiusmodi doctrinis velut personet, quae cum sine & vsu ciuitatum congruunt, simulque animi ciuium a puero istis imbuantur.* Cum autem mihi propositum non esset, vniuersam hanc materiam, imprimis de potestate summorum imperantium circa sacra Christiana plene exsequi, quod illud a Scopo operis, vt pote a quauis religione peculiari abstrahentis, alienum videretur; igitur sufficebat mihi, proposuisse distinctionem inter dogmata, quae non sua natura, sed tantum propter intemperiam hominum turbas excitare possunt, & inter illa, quae sua natura animos hominum ad turbandas ciuitates disponunt. Circa priora dixi impediri quidem non posse, quo minus dissensiones oriantur; attamen ne turbent pacem publicam per summum imperium effici posse, poena in conuiciatores & vitiligatores statuta. Verum talia dogmata, quae *sive sub specie religionis, sive alio modo obrudantur, ius naturale & principia sanae Politicae conuellunt, adeoque exitiabiles morbos in ciuitate producere apta sunt*, a summo imperio ciuili ad examen reuocanda, & e ciuitate plane proscribenda statuo. Ex hac igitur doctrina tam salutari ac necessaria, grandem mihi calumniam impingendi ansam arripiebat Iosva Schwarzius, quam & postea ipsius socius Nicolavs Beckmannvs impudentissime crocitabat, velut a me traditum fuisset; religionem statui Reipublicae esse accommodandam, & pro instrumento huius habendam. Videbatur autem isthaec calumnia scopo ipsorum cumprimis idonea, quod & quam maxime valeret ad irritandos Sacerdotum animos, quos sui in me furoris ministros fore sperabant; & quod eadem Machiauello foleret tribui; quod nomen tantopere vulgo inuisum est. Et obseruanda est hoc loco

Pufend. Eris Scand.

kk

dete-

detestabilis vel focordia vel malitia SCHWARZII, qui, vt calumniae suae fucum allineret, ita articulum suum formauit: *Statuit, ciuitatem eiusmodi doctrina personare debere, quae cum fine & vsu ciuitatum congruat; explicatque hoc ipsum non tantum de scientia humana, sed etiam ea, quae est circa cultum Dei.* Ast si cui in animo sit, candorem istius loliginis cognoscere, inspiciat modo l. c. p. 910. Vbi postquam scripseram, expedire, vt ciuitas doctrinis personet cum fine & vsu ciuitatum congruentibus, subiungo: *Equidem nullum fere datur dogma, neque circa cultum Dei, neque circa scientias humanas, vnde dissensiones, discordiae, conuicia, & demum bella oriri non possint; idque fieri dico, non propter dogmatum falsitatem, sed propter intemperiem & ambitionem humani ingenii.* Quem locum his verbis claudo: *Verum de hisce dogmatibus proprie sermo non est.* Igitur expressis verbis nego, me de religione agere, sed tantum de falsis dogmatibus ethicis & politicis, quae *sub specie religionis* alicubi obtruduntur. Et tamen nullus pudor est isti homini mendacia spargere, quae deprehendere potest, quisquis legere nouit. Occinit tamen nobis bonus iste vir dictum Matthaei X, 34. 35. quod vtique ex religione Christiana dicantur prouentura diffidia etiam inter coniunctissimos, quam tamen eo nomine e ciuitate proscribendam nemo dixerit. Verum nescio, an magis in Doctore Theologo despuenda sit plusquam puerilis ruditas, quod indoli doctrinae tribuat effectum, qui ex perueritate hominum oriebatur, sanctissimam doctrinam vesano odio prosequentium; an blasphemiae similis contumelia religioni Christianae impacta, quasi illa fini & vsui ciuitatum repugnaret, aut ad turbas generandas apta nata esset. Quo sane nihil malitiosius aut impudentius vnquam inter antiquas illas persecutiones religioni Christianae obiectum fuit. Obiter quoque addamus aliud exemplum, in quo singularem suam felicitatem circa interpretandas diuinas Scripturas Doctor iste ostentauit. Nuper enim elapso die 29. Octobr. anni 1676. cum per quatuor menses suggestu abstinuisset, receptus ea die Dominica textus ex Matth. XXII, 15. seqq. ipsi idoneus cumprimis videbatur, expromendo in Regiam Maiestatem Sueciae, qualem ter repetitum iuramentum requirebat animo, simulque vt de fide & obsequio Principibus legitimis debito auditores suos instrueret. Eaque occasione ex textu arrepta, non sine affectata verborum grauitate auditores informabat, vtri ex Regibus circa Scaniam pugnantibus tanquam legitimo suo Domino & velut ex praecepto diuino obsequium adprobare deberent. Cui fini locus Roman. XII, 1. ad Regem Daniae adplicabatur, qui vtique potestatem in ipsos haberet, occupatis huius prouinciae oppidis portibusque, & Malmogia obsidione cincta. Nimirum, quia si diis placet, statim legitimus noster Magistratus fit, qui hostis in terras nostras irrumpit, aut quia inter vim hostilem, & potestatem legitimam nihil interest, aut quia statim facta inuasionem subditorum fides soluitur erga Regem suum, quam maxime circa sua vindicanda satagentem. Vbi scire velim, si quis isti homini crimen perduellionis & perfidiae obiicere velit, num eo ipso Christianos Domini tetigisse censendus sit; quo elogio ipsum, fociosque inuolabiles pronuntiabat G E S E N I V S, quam maxime circa me calumniis & mendaciis onerandum laborantes.

§. II. ISTHÆC omnia cum late deducta sint tum in Apologia mea, tum peculiari Dissertatione de *Concordia Religionis Christianae*, (primaevae illius, & ab erroribus atque assumentis humanis repurgatae) cum *vera politica*; tamen adiungere placet *peffimas* quasdam *consequenrias* GESENI, vt adpareat, quousque malitia & vesania hominum progredi possit. Ex quibus haec est instar omnium: Quia Hobbesius, dum Euangelium Christi vna cum religione a ciuilibus potestatis auctoritate suspendit, iudicatur omnem religionem euertere; igitur & ego, dum falsa dogmata politica, sub specie religionis obtrudi solita, proscribenda iudico, quae turbarum & seditionum femina continent, & ad euertendum imperium ciuile tendunt, veram religionem destructum eo. Pari scilicet modo atque frumentum it destructum, qui paleas ab eo separare instituit. Allatrat quoque iste bipes hanc meam assertionem: *Religio quatenus ad disciplinam iuris naturalis perinet, intra sphaeram huius vitae terminatur*. Id est, in disciplina, quae & sola ratione, prout ea nunc sese habet, extracta est, de religione non vterius tractari potest, quam quatenus homines per eandem ad vitam hancce honeste exigendam disponuntur. Sed quatenus per ipsam salus animarum paratur, alterius disciplinae est dispicere. Sane in patria mea rusticorum pueri docentur, quod extra Christum nulla sit salus. Iam autem de Christo non ius naturale, sed Theologia docet. Num igitur GESENIUS hoc vult, vt ius naturale viam salutis aeternae tradat? Aut num ipsi probantur, quae VELTHEMIUS in Epitome Philosophiae Moralis, qua auditorum suorum calamos non ita pridem fatigauit, *quaestione prima* habet? *Vtrum finis Philosophiae Moralis salus & beatitudo sit aeterna*. Super qua cap. i. §. 8. ita censet: *Finis vltimus Philosophiae Moralis salus & beatitudo est aeterna: intermedii vero conseruatio Legum Naturae, & sanctimonia vitae, quae Legibus Naturae conformetur. Sive potius accuratae philosophando* (nam sane antegressa eius Philosophia sat crassa fuerat,) *finis huius Philosophiae adaequatus conseruatio Legum Naturae, & status istius, in quo rectae rationis nostrae, legumque naturae auctori homo non potest displicere, quantum a studio profectae honestatis, hoc est, pietatis, probitatis & iustitiae exercitio pender*. Et §. 6. dicto loco pergit: *Finis vltimus Theologiae Moralis idem est, qui Philosophiae Moralis, nempe salus & beatitudo aeterna*. Ebr. XII, 14. Roman. VIII, 13. Marc. XIII, 13. Enimuero aut me omnia salunt, aut ab incolis valde desertum erit coelum, quo illi recipiuntur, qui per VELTHEMII Philosophiam moralem saluantur. Non dubium ergo est, quin ipse GESENIUS pessimam hanc consequentiam suam sit vocaturus: Quia ego nego, ex iure naturali, prout id nunc sese habet, salutem aeternam adquiri: Ergo nego eandem adquiri, per veram religionem ex diuinis literis hauritam; Perinde ac si dicerem; rana non potest volare; ergo nec ciconia. Non multo melior est haec eiusdem argumentatio: Quia expedit ciuitati, vt ipsa personet doctrinis, quae cum vlu & fine ciuitatum congruunt, id est, vt bona ethica & politica publice doceantur: Ergo expedit ciuitatem personare religione Muhamedana, & gentili Chinesium. Sane ego vt iasserui, doctrinam, quae sua natura ciuitatem perturbat, eadem esse eiiciendam: ita nunquam vice versa dixi, quaecunque doctrina ciuitatem sua natura non perturbat, ea omni-

no est recipienda; cum religio esse possit saluti animarum exitiabilis, cui tamen nulla praua dogmata politica sunt admixta. Multo minus, qui dicit falsam politicam in ciuitate non esse docendam, is negat, veram religionem ibidem docendam. Sicuti qui dicit, Praefulem Garlaeanum non debere infulsis & maledicis libellis nauseam seculi laceffere; is non negat, eundem cereuisiae coctioribus concionari debere. Similis farinae est haec GESENI argumentatio: Quia iam nemo per religionem naturalem saluatur: Ergo auctoritas religionis Christianae non dependet a Deo. Per eiusmodi igitur consequentias cum viam sibi quaerat GESENIUS atrocissima quaeque conuitia in me spargendi, penes lectores est discernere, vtrum homo iste coeco quodam mentis stupore, an infinita malitia laboret. Me sane siue bona fide GESENIUS deliret, siue furorem simulet, eius maledicta non tangunt; cum quo animi morbo alii infestentur, praestare meum non sit.

§. III. RESTAT denique, vt verbo tangamus eam controuersiam; num in Republica Christiana detur alia doctrinarum ex lumine rationis promanantium censura, eminentior & sanctior illa: quae summis imperantibus ciuilibus, quos & ipsos Christianos praesupponimus, competit? Quam quidem quaestionem ego contradictionem implicare censeo, & quod diuersa assertio grauius incommoda in republica producere apta sit. Affirmatiua tamen videtur placere IOSVAE SCHWARZIO, sociisque, quam & concionabundus adstruit FRIDERICVS GESENIUS. Quorum ille quidem colorem inde petit excusandae temeritati, aut potius sceleri suo, quod modo tam importuno & praepostero censuram ferre instituit in librum a Regia Maiestate per eos, quibus id muneris competit, reuisum & adprobatum. Quod ausum suum tanta peruicacia persecutus est, vt quanquam repetitis vicibus ipsi graui sub comminatione iniunctum esset silentium, & vt nullo modo me lacefferet, ipse *Index Nouitatum*, dignus tam illustri ingenio foetus, publice per carnificem in foro oppidi Lundenfis crematus esset; tamen praeter calumnias, quibus perpetuo imperitorum aures animosque opplere laborauit, & cathedra sacra ad euendum suum in me virus abuti, publicis Disputationibus me laceffere non est veritus. GESENIUS autem id factum insigniter commendat, velut hic *Atlas*, qui dudum ferendo coelo defessus est, iam tantorum virorum humeris innixus placide adquiescat. Enimuero id quidem certum est, post tam foedum specimen censuram librorum in hoc regno SCHWARZIO haud quidquam defarendam. Quod si autem in publicum prodeat, qui rationibus istam praetensionem stabilire aggrediatur, non deerunt, qui iura summorum imperantium sunt vindicaturi. *Ite domum saturae, venit Hesperus, ite capellae.*

SAMVELIS PVFENDORFII
SPICILEGIUM
CONTROVERSIARVM,
CIRCA IVS NATVRAE
IPSI MOTARVM.

QUANTVAM spes fuerat, post editum *Controuersiarum Specimen* tandem aliquando liberum mihi fore molestissima scriptione superfedere, cuius necessitatem initio mihi maleuolorum improbitas, & inde vitilitigatorum quorundam pro asserendis suis naeniis importunitas imposuerat: haud tamen adparet, qua ratione hoc saltem scripti commode defugere queam, per quod vltimus aduersae partis conatus est destruendus. Video enim post concisos calumniarum exercitus, vnum aut alterum cauillationum manipulum adhuc frontem obuertere, tum praecipue Serenissimam ac Potentissimam Reginam Metaphysicam, velut fidum barbariei tutelare Numen auxilio vocatam, par distinctionum puluere hautquidquam decoro fordidarum submisisse, quae feroculae toto late campo volitant, veluti solae telis suis in acicularum subtilitatem attenuatis bellum confecturae. Quas quidem facile opaca nube tectas magnum per inane circumuolitantes ferre poteram; ni subsidentem in insidiis animaduertentem sicariorum manipulum, infamibus telis instructum. Id enim iam egregium, ac si diis placet, Theologicum facinus habetur, viros orthodoxos, probataeque vitae deterrimarum haeresium, ipsiusque adeo atheismi conuitio adspergere, occasione quaestionum Philosophicarum, quas salua S. Scripturae auctoritate ex solo rationis lumine ventilare se profitentur, & quidem antequam ad liquidum fuerit deductum, quid proprie in controuersia sit. Id quod plane per silentium digeri non potest. Equidem si solum eruditionis aut ingenii certamen ageretur, facile probarem eorum sententiam, qui non cuilibet contradicendi & cauillandi prurigne laboranti officium scabendi praestandum censent, praesertim cum tempus nostrum publico ac longe nobiliori labori debeatur. Enimuero cum maleuoli non id solum egerint, vt fructu & adplausu industriae meae priuarer, quod conscientia rectae voluntatis subnixo vile damnum erat: sed & me velut auctorem ac propagatorem impiorum & noxiorum dogmatum, adhibito omni calumniarum arte, differrent: nimirum inter sanctissima officia est, malefactorum hominum conatus euertere. Nam eruditione aut ingenio vt pollere credamur, an minus, parum interest. Sed ne pestilentes opiniones fouere,

aut in publicum spargere videamur, vsque adeo interest, & magnum scrimen sit eiusmodi criminationem abs se non depulisse; & eiusmodi calumniis fidem adstruat, qui non refellit. Demus igitur & haece horas tuendae nostrae estimationi, nec viuiac videntes istam liuoris importunitatem feramus. Veniam tamen facile dabunt, qui labores nostros norunt, quod carptim tantum & breviter, quae ab vno aut altero adhuc obiiciuntur, refellam. Nam nugis destruendis vterius, quam necessum est, insudare, idipsum quoque nugari est.

C A P V T I.

QVO RESPONDETUR AD EA, QVAE A DN. ZENTGRAVIO OBIICIUNTUR.

§. I.

PRIMO autem loco excutiemus ea, quae Dn. Io. IOACHIMVS ZENTGRAVIVS, Professor Argentoratensis mouet in *Disquisitione de Origine, Veritate & immutabili rectitudine Iuris Naturalis secundum disciplinam Christianorum, ad Gentilium tamen captum instituta*. Quae ipsa inscriptio, insidiosum quid redolens, citra animaduersionem praeteriri non debet. Cum enim mihi propositum fuerit, ius naturale adaptare ad captum omnium hominum, abstrahendo quam peculiarem religionem foueant; (nam agnitionem & cultum Numinis in vniuersum id ius praesupponit, & cum eo stat, caditque) consequens erat, sequestrari quasdam sententias nonnullorum e Christianis Doctorum quatenus extra communem rationem, & consensum generis humani cadunt, vt adeo omnis disceptatio quaestionum circa ius naturale ab auctoritate certorum hominum, ad sanam rationem vnice reuocetur. Ast ZENTGRAVIVS vt Scholasticorum, & qui sputa horum lingunt, sententias sanctitatis quadam specie adornaret, titulum hunc commentus est, velut abs se tradita ex disciplina Christianorum promanarent; quae cum etiam circa haecce ad captum Gentilium quadrent, dubitandum non sit, quin eadem reliquis omnibus praeferi debeant. Enimuero ego quidem circa ius naturale ad disciplinam Christianorum adaptandum operam frustra sumi arbitror, quanquam id a quibusdam propositum meminerim, & IOANNIS SELDENI institutum ZENTGRAVIO prae oculis fuisse videatur, qui ad disciplinam Ebraeorum id ius traditum fuit. Nam quod Ius naturae & gentium Ebraicum ab vniuersali illo, & ad captum omnium gentium formato in non paucis differt, ratio praecipua videtur, quod Ebraei circa fruitionem iuris communis discrimen facerent inter eos, qui

qui Iudaei, aut horum religioni forent additi, & ex aliis gentibus oriundos, aliaque sacra professos. Ad hunc quippe fontem pleraque referri videntur posse, quae ista Ebraeorum disciplina peculiaris habet. At Christiana religio id discrimen ignorat, per quam etiam praerogativa illa nationis Iudaicae prae Gentilibus est sublata, ac nulli nationi prae altera, praecipui quid tam circa gratiam a Christo partam, quam fruitionem iuris communis tributum. Neque sane in libris Noui Foederis praecepta Iuris Naturalis alterata, laxata aut restricta deprehenduntur. Eoque si quis ex istis libris praecepta & officia iuris naturalis colligere velit, quatenus eadem etiam ad captum rationis, & vniuersi generis humani sunt, nihil inueniet, quod peculiarem disciplinam desideret. Equidem iubemur praeepto Apostoli beneficentiam exercere aduersus omnes, sed maxime aduersus consortes fidei. Hoc ipso tamen nihil detrahitur officio, quod omnibus hominibus, vt talibus, citra respectum peculiarium sacrorum exhibendum lege naturali est; cui non repugnat, ex certa ac peculiari societate ac coniunctione certum officii gradum constitui, vniuersali officio caeteris paribus praeualiturum. Quae autem in religione Christiana traduntur de causis ad obsequium legi naturali praestandum impellentibus, & de huius effectu circa salutem aeternam animae, ad Theologiam pertinent, eoque ipso, vt & omnia, quae captum communis rationis transcendunt, ab vniuersalis iuris disciplina excluduntur. Praeterea si quis sub obtentu disciplinae Christianorum aliquod dogma venditare velit, ei ex Diuinis Scripturis id fuerit adstruendum, aut saltem ostendendum, omnes Christianos, aut maiorem & saniorum horum partem constanter & continuo ita sensisse, & praxi expressisse. At sane ZENTGRAVIUS scripto SVAREZ, VASQUEZ, BONACINA, ESCOBAR, PHILIPPVS A TRINITATE, PETRVS A S. IOSEPHO, DVRANDVS A S. PORCIANO, & id genus Sophistae vtramque paginam faciunt. Quorum nugis immori si dulce sibi iudicat ZENTGRAVIUS, caueat tamen dignationem Christiani nominis tanta contumelia adspargere, vt istorum quisquillas venerabili vocabulo disciplinae Christianorum venditare velit.

§. II. PRAECIPVA controuersia est *de Origine moralitatis*, ipsiusque legis naturalis, abs qua nos voluntatem Dei hautquidquam excludendam, sed illam ad hanc consequenter se habere contendimus. Vbi id initio probe obseruandum, quid circa hanc quaestionem DN. ZENTGRAVIUS nobis concedat; quid deinceps & quibus de causis, quoque rationum adparatu oppugnet. Ac imprimis consideratione digna sunt haec istius verba: *Causa, quare diuinam voluntatem moralitatis principium esse contendunt, (ego & alii) est, quia semper considerant hominem in ordine ad existentiam, quatenus dependens & quid ex constitutione Creatoris sit; cum nos eundem absolute ratione essentiae suae praeciso isto respectu in hac inuestigatione considerandum esse, & considerari posse, prout prima Philosophia docet, existimemus.* Agnoscit igitur Noster, nihil a me falsi circa hanc quaestionem asseri; sed ea tradi, quae rerum naturae, prout a Creatore actu ipso constituta existit, congruunt. Cuius autem tradita cum existentia rerum congruunt, non solum vera sunt, sed & euidenti, solido atque immutabili fundamento innituntur. Neque vero alia ratione hominem considerat

Theolo-

Theologia, quam prout actu in rerum natura a Creatore constitutus est, quem etiam quoad existentiam suam ad salutem aeternam perducere laborat, de essentia quatenus ab existentia prescindit parum sollicita. Et tamen nunquam auditum fuit, Theologis eo nomine dicam eiusmodi fuisse scriptam, qualem mihi ab initio Asinius Tenebrio, & alii eius exemplo impactum iuere. Sic & illud fatetur ZENTGRAVIUS, aliique, legem naturalem referre suam originem ad diuinam voluntatem, quatenus lex est, & vim obligandi habet; cum lex iussum sit, iubere autem aperte voluntatis actum notet. Vnde contendit quidem; *data hypothese, non esse Deum, ea quae congrua sunt rationali & sociali hominis naturae, talia fore, quia essentiae rerum sint immutabiles.* Agnoscit tamen, *eadem leges non fore, quod lex sit iussum Superioris.* Et alibi: *Quae lex naturalis iubet, non libero demum Dei arbitrio bona facta fuerunt, (agnosce detorsionem nostrae dictionis ac sententiae;) sed antecedenter ad legis huius latoris voluntatem se habent; non tamen hoc ipso lege tenebitur homo ad ea facienda, aut turpia per se vitanda. Quia aliud est decere, aliud est lege praecipere.* Quanto commentorum inanum adparatu opus est, ut Asinii calumniae qualiscunque color circumponatur.

§. III. CVM igitur nobis concedatur, quod moralitas quoad existentiam hominis, & lex naturae ut talis considerata, ad voluntatem Diuinam consequenter se habeant, cur nobis heic subsistere non licet? Nimirum, quia id vetat *Philosophia prima*, illa diuinae humanaeque sapientiae arbitra, quae mystas suos magnum inane ingredi, hominemque considerare iubet ratione essentiae, praeciso existentiae respectu. Quo considerandi modo moralitas, ut & lex naturalis, prout spectatur non ut praecceptum, sed ut *veritas* antecedenter se ad voluntatem diuinam habebit. Habet autem par hoc distinctionum ex intimis nugarum recessibus depromptum, id efficaciae, ut non solum voluntatem Dei in ordinem redigere, & velut erroris aut prauitatis suspectam post formas rerum collocare queat; sed & dogmata sua naturae rerum adaptantes impune & citra ullam impudentiae, improbitatis aut furoris notam Pelagianismi aut Athismi conuicio adspargere. Vbi primo nosse velim, quid necessitatis subsit, ut non sufficiat nobis, hominem & quamuis rem aliam quoad existentiam considerasse, cum Deus, primum & perfectissimum ens, non possit & debeat considerari, quoad essentiam, praecisa existentia. Et sane etiam absque consideratione ista essentiae citra existentiam licebit distinguere ea, quae alicui rei in vniuersum & perpetuo insunt, ab iis, quae certis duntaxat indiuiduis, aut non perpetuo inesse deprehenduntur, ut ut semper res velut existens oculis obuersetur. Quem enim alium usum ea praecisio aut abstractio habeat, perspicere non possum. Deinde cum essentiae illae ab existentia praecisae nihil sint aliud, quam conceptus rerum inadaequati, substantiam suam ex cerebellis Sophistarum fortiti; quare, cum moralitas homine quoad existentiam adeoque conceptum adaequatum considerato consequenter ad voluntatem diuinam se habere concedatur, illa antecedenter sese ad eandem habere fingitur, si homo inadaequate & praecisa existentia consideretur? Aut quomodo diuersus concipiendi modus tantam diuersitatem circa influxum Creatoris producere queat?

Igitur

Igitur abstrahamus, quantum velimus, praescindamus, concipiamus, modo fixum id sedeat, vti omnes res creatae a diuina voluntate existentiam, ita & essentiam; vti materiam, ita & formam; vti quod sunt, ita & quod tales sunt habere. Cum enim Deus sit bonitas infinita, non potuit ab alia ratione boni impelli ad optimum quodque faciendum. Et cum Deus sit ens infinitum, aeternum, incomprehensibile, omnis boni auctor, & a quo omnia dependentiam habent, in eius conceptu errant, qui aliquid putant esse posse independentem ab eius voluntate.

§. IV. EODEM modo inanis est distinctio illa legis naturalis, vt est *praecceptum*, & vt est *veritas*, velut illo respectu ista abs voluntate diuina dependeat, non autem hocce. Veritas quippe est aliquid ordine posterius existentia. Prius enim concipitur aliquid existere; aut posse existere: posterius veritas, quae ex congruentia intellectus cum ista re, prout existit & reuera se habet, resultat. Vnde nulla plane re existente nulla quoque circa res existit veritas; re intra potentiam haerente, veritas quoque parem indolem gerit. Praeterea si a voluntate Dei prouenit lex naturalis, vt est lex seu praecceptum, verbi gratia, si ita exprimitur, adulterium est omittendum; etiam proueniet eadem a voluntate diuina, si concipiatur, vt veritas; verbi gratia, adulterium est turpe, adulterium aduersatur naturae hominis sociali. Hae quippe propositiones in effectu aequipollent; cum etiam posterior, quae affectionem aut effectum actionis vetitae exprimit, praecceptum simul insinuet: & prior dum praecipit, praeccepti quoque rationem complectatur. Add. RICHARDVS CUMBERLAND de Legibus naturae, c. 4. §. I.

§. V. QANQVAM autem haec sufficere poterant ad ostendendum, voluntatem diuinam a designandis rerum essentiis & veritatibus excludendam non esse: placet tamen strictim percurrere, quae dicto tractatu DN. ZENTGRAVIUS molitur, qui omnes thesauros illius sapientiae, quae tam parum voluntati diuinae defert, exhaustisse videtur. In *Prooemio* igitur pronunciat, *duo in honestate actionum spectari, LEGALE & MORALE, illud legem Dei aeternam consequitur: hoc vero, quare scilicet alii actus praecisa voluntate diuina, vel antecedenter ad eandem, vel sub hypothesi, si non datur Deus, vti ob illos, quibus sic statum controuersiae formare placuit, loqui cogimur, in se boni vel mali sint, consurgere iudicamus ex concursu principiorum illorum, quae ex se dant esse morale, & citra mentis operationem illud dare censentur, prout vel conuenienti vel inconuenienti quadam ratione, quae in se talis, obiecto accidunt, vel inter se connectuntur.* Heic adparet, inepte, & non nisi ad saluandam absurdam thesin discrimen inter *morale* & *legale* in honestate actionum fingi. Mirum quoque, quis virum orthodoxum *coegerit* laborare circa adstruendam originem honesti, a Dei voluntate non dependentis, ob impiam & absurdam Scholasticorum hypothesin, *si Deus non datur.* An eo iam res rediit, vt *cogamur*, stolide philosophari, quia Sophistis illis ita *placuit*? Quando praestiterat, istam hypothesin plane damnare & proscribere, ac improbam iuxta & stolidam curiositatem ducere, anxie inquirere de conditione creaturarum sublato Creatore, de indole *Pufend. Eris Scand.* effectus

effectus sublata causa. Aut cur non potius deformant nobis conditionem generis humani sub illa hypothefi, *fi non datur homo?* postquam illuftria ifta ingenia non fatis habent ea inquisiuiſſe, quae reuera ſunt, ni ſimul circa fingendas aut adſtruendas impoſſibiles hypothefes fatagerent. Denique *concurſus ille principiorum, quae ex ſe dant eſſe morale*, ſi Dei voluntate conſtitutus dicitur, noſtra ſententia propugnatur; ſi aliunde ortus feratur, oſtendatur eius origo; ſi denique a ſeiſpſo|citra concurſum Dei aut alterius cauſae extitiſſe ſtatuitur, iam etiam, ſi Diis placet, credemus, hunc mundum ex concurſu fortuito atomorum in tantam pulchritudinem ſurrexiſſe. Abſtrahere equidem & praeciſcindere in Philoſophia licet, ſeu ex pluribus natura coniunctis vnum conſiderare, non conſideratis reliquis; non tamen, vt praeciſo antecedente conſequens ab hoc naturaliter dependens etiam citra idem ſubſiſtere ſingas; ſeu vt negata cauſa effectum nihilominus ſuſtinere velis. In illis porro verbis, quae dicto loco, ſequuntur; *honeſtatem atque turpitudinem nonnullis actibus per ſe citra ſuperioris alicuius libere ita determinantis arbitrium in eſſe cenſemus*; fraus, quae vocabulo *libere* ſubest, notanda; qua imperitis adoleſcentibus fucus obiicitur, velut quiſpiam ſtatueret, ex ſimplici ſuperioris placito abſque vllō ad indolem creaturae rationalis a Deo formatam reſpectu eam determinationem factam.

§. VI. ALIAM inde dicto loco, rationem reddit ZENTGRAVIUS, quare *aliquid in ſe bonum & malum, praeciſa voluntate diuina tale, vel antecedenter ad eandem dari* probatim iuerit. Scilicet id *non ideo factum, quaſi ſi moralia diuinam voluntatem conſequi affirmaret, Deo voluntatem mutante in lege naturali hoc ipſo poſſit contingere aliqua mutatio, quod Vaſquius aliique crediderunt; cum leges naturales, quae vtiq; ſunt morales & ipſe a voluntate Dei latus ſentiat, de aliqua harum mutabilitate minime anxius*. Miram audaciam, Vaſquio non aſſurgere, & conſtantiae diuinae tam multum deſerre! Niſi fortaſſe ideo non amplius deſultoria quaedam leuitas in Deo metuitur, quia, iam magno cum ſupercilio definitum fuit, quid Deum deceat. Quare ergo hypothefin iſtam ZENTGRAVIUS propugnat? *Amore veri, & vt oſtenderet, huic vniuerſo decus, generique hominum honeſtatem morum conſtare poſſe, ſi vel maxime Deus non detur*. Hoc quippe eſt verum illud, cuius amor tantopere homines iſtos vrit. Tum *vt ſolidius ex vltimis oppugnetur Indifferentiſmus principis*. Oportet vero horribilem beluam eſſe illum Indifferentiſmum, Aſinū Tenebrionis foetum, quod is ex fundamento deſtrui nequit, ni ſupponatur, Deum non dari. Aſt ego credideram, quo magis de voluntate Dei legem naturalem ſancientis conſtiterit, eo maiorem actionibus moralibus neceſſitatem adferri, eoque magis indifferentiam tolli. Quanquam alias non opus erat, per tam abſurdas hypothefes indifferentiſmum oppugnare, de quo quidem nemini mortalium, cui ſanum ſinciput, in mentem nunc veniſſet, ni monſtrum id ex concubitu Nicolai Beckmanni & Iofuae Schwarzii genitum, inde a praefule Garlaeano aqua luſtrali circumlatum maleuolis potiſſimum placuiſſet ad calumnias eo impudentius in me ſpargendas. Addit: *Nec finguntur hoc nomine Ideae extra diuinum intellectum exiſtentes, quas leges naturales laturus Deus in-*
tueri

tuere debuit, cum quae sit alicuius rei idea, ex se sciat Numen eminentissimum & sapientissimum. Atqui cur isthoc ex se scit Deus, nisi quia diuina voluntas cuique rei suam indolem assignauit? Resplendent alias in isto prooemio emblemata quaedam, haud exiguam bonae mentis eclipsin arguentia, Nonnulli, inquit, de iuris naturalis origine & reſtitudine periculose errant, & seposita lege diuina actuum humanorum indifferenciam sine fronte aſſerunt; taciteque omnis impietatis semina spargunt. Nimirum quia iam omnis pietatis fundamenta in eo vertuntur, vt iuris naturalis reſtitudo iuxta tam sanctam hypothesin deducatur, si Deus non datur; aut quia summa iam impietas est, voluntati Creatoris O. M. origines formarum vindicare. De caetero nemo ZENTGRAVIUM fronte carere arguet, quam adparét, dum ista eruçaret, in chalybem vsque adeo induruisse, vt vel aduersus Beckmanniana aut Schwartziana cornua arietare possét.

§. VII. IN ipſo Tractatu ZENTGRAVIUS primo oppugnatum it sententiam nostram, quae extat L. I. c. 2. §. 6. *de Iure Naturae & Gentium, in beneplacito diuino fuisse, qualem naturam homini vellet adſignare; seu hominem eam quam habet naturam ex voluntate Creatoris fortitam. Cui diſceptationi praemittit (p. 35.) Deum pro arbitrio nos formare potuisse secundum sapientiae suae ideam perfectissimam, rerum creandarum naturae & veritati examussim respondentem; cui ob summam essentiae suae perfectionem immutabili quadam & naturali necessitate Deus, libere licet si exercitium actus spectes, conuenienter agit, qui alias a seipſo diuerſus eſſet, & sibi contrarius futurus, si cum idea & sapientia diuina non externa conueniret actio. Est nimirum diuini intellectus idea de re aliqua conceptus in Deo formalis & immutabilis, ad cuius similitudinem creaturae producuntur, cuique ita accurate respondent, vt eo modo perficiantur, quo fuerunt diuinae mentis conceptui repraesentatae, iuxta tamen liberae voluntatis determinationem. Quemadmodum vero diuina sapientia perfectissime omnia intelligens diuino intellectui ex naturali perfectione, non per liberum voluntatis actum competit: ita quoque ante eundem diuinae menti rerum creatarum rationes exemplaris conuenire, hasque proinde aequae immutabiles esse, vt immutabilis est sapientia diuina, censeſi debet. Ex quo conſequitur, Deum hominem creaturum, etſi libere quoque eidem hanc, & non maiorem perfectionem tribuat, si tamen hominem & non brutum creare velit, non aliam quam rationalem eidem posse concedere essentiam. En Sapientiae Seraphicae abyſſum! Vbi obseruandum, DN. ZENTGRAVIUM heic primo intuitu nobiscum sentire videri, dum aſſerit; Deum pro arbitrio nos formare potuisse, & iuxta liberae voluntatis determinationem. Sic & conclusio plane mea est: Deum hominem creaturum, etſi liber eidem hanc, & non maiorem perfectionem tribuat, si tamen hominem, & non brutum creare velit, non aliam quam rationalem eidem posse concedere essentiam. Nam & nos ipſi dudum aſſeruimus, Deum dum decreuit hominem creare, non potuisse non creare animal rationale. Addimus rationem planissimam; quia alias sibi ipſe contradixisset. Amphora coepit institui, currente rota cur vrceus exit? Id quoque in confesso vtrinque est; creationem hominis quoad exercitium actus a libera Dei voluntate proueniſſe. Et quia id iam agitur, vt*

diuina essentia ad modulum nostrae rationis exigatur, ponamus & id tantisper Deum dum hominem creat, contemplatum fuisse aliquam rationem exemplarem, aut ideam: sicuti homines ad archetypum aliquem opera sua formare soleant. Quanquam in homine id ipsum ex imperfectione intellectus humani prouenit; ad quem dum nimis presse diuina mens exigitur, Ideae Platonicae primum resultasse videntur. Sicuti & Aristoteles, dum animo concipere nequit, abs Numine omnia ex nihilo fuisse facta, mundi & materiae aeternitatem nobis commentus est. In eo tamen ratiocinio nulla est consequentia: *Vti sapientia diuino intellectui ex naturali perfectione, & non per liberum voluntatis actum competit; ita quoque ante voluntatis actum diuinae menti rerum creaturarum rationes seu ideas conuenire.* Non inquam sequitur; Dei intellectus non dependet ab eius voluntate, ergo ab exemplaribus rerum rationibus voluntas Dei excluditur, aut illae plane absque eadem proueniunt. Nam ideae istae, rerum creandarum formas exprimentes, non vtique velut vltro intellectui diuino sese potuerunt offerre; non magis quam aliqua res seipsam creare potuit. Eoque ideae istae reuera praesupponunt decretum voluntatis diuinae de talibus rebus libere creandis. Equidem rerum iam existentium ideae intellectui creato sese velut vltro insinuant. Ast vnde primae omnium rerum causae idea rei nondum existentis offerri queat, nisi praesupposita voluntate talem rem producendi, sane intelligi nequit. Vnde & in eo, quod sequitur ratiocinio, antecedens falsum est: *Cum homo pro animali rationali habeatur a diuina sapientia antecederet voluntatem diuinam respiciente, non vero demum per liberam voluntatem eiusdem tale sit; Deum quoque hominem conditurum non aliud quam rationale animal creare potuisse relinquatur, quia non nisi sapientissime, id est, essentiali, & per consequens immutabili rerum perfectioni conuenienter agere potest.* Praeterquam quod sapientia Dei in ordine ad sua opera, seu quando aliquid sapienter a Deo factum dicitur, absque voluntate intelligi nequit. Sapienter enim non agit, nisi qui voluntario agit. Sicuti & insipida est explicatio illa *sapientissime, id est, essentiali & per consequens immutabili rerum perfectioni conuenienter.* Sapientia quippe diuina ex praestantia operum abs se productorum aestimatur; non quod illa ad essentiales rerum perfectiones sese attemperet, quae vtique ab ista promanant.

§. VIII. IDEM quoque praemittit (p. 37.) de *essentiis rerum, quas aeternas & immutabiles* dicit, *non eo sensu, quasi, verbi gratia, hominis essentia sit semper & irrevocabiliter, idque ab aeterno & omnino independenter a Deo: sed ob perpetuam & immutabilem connexionem requisitorum ad certae alicuius essentiae, verbi gratia, hominis constitutionem necessariorum.* Ast vnde ea connexio, nisi a diuina voluntate? ni forte essentias illas a seipsis ortas comminisci velis. *Immutabiles itaque sunt rerum naturae, seu considerentur secundum se & absolute, seu in quantum diuinum respiciunt intellectum, in quo repraesentantur.* Huius asserti vera ratio est; quia talis quaeque res est, qualem Creator voluit, qui & assignatam semel rebus indolem constanter seruat, quoad hanc rerum naturam non tollit: & quia non potest non intellectui diuino repraesentari, quod a Deo decretum aut factum. Dicit porro Noster (p. 39.) *Ex hoc non sequi,*

sequi, plura praeter Deum esse immutabilia. Nam aliud est necessarium independens, quod a se simpliciter est necessarium tam quoad essentiam, quam attributa propria: qua ratione solus Deus absoluta & immutabili necessitate, est id, quod est: aliud dependens, quod licet non a se, in se tamen in certo genere, ratione scilicet, veritatis suae est immutabile. Ast cum dependentia isthaec non se habeat per modum necessariae emanationis, sane voluntatem diuinam eadem non poterit non inuoluere. Nec vera esset haec propositio, homo est animal rationale, si Deus nunquam hominem creare decreuisset. Ex superioribus quoque satis patet, quid ad sequentia sit reponendum (p. 40.) *Immutabiles quoque sunt naturae rerum, si considerentur, prout diuinus intellectus eas cognoscit, & prout in mente diuina per ideas repraesentantur. Ob summam enim & infinitam intellectus sui perfectionem Deus creaturas non aliter agnoscere potest, quam quales ut sint, natura ipsarum debita exigit. Nec ipsius menti aliter obici possunt, quam quales in se sunt, & esse debent: nec eas Deus aliter ut sunt vel fiant concipere, & aliter concipiendo immutare potest, ob infinitam scientiae suae eminentiam, qua ipsius iudicium rei, prout est, & esse debet, exactissime respondet: Ast vnde est illud debet? Num naturae nondum conditae, & antequam de iis producendis a Deo decerneretur, potuerunt sibi ipsis ius aliquod, & velut competentiam tribuere, ut tales utique abs Deo creandae decernerentur? Pariter friuola sunt, quae sequuntur: Diuino intellectui obiectae res non aliter adprehenduntur, aut diiudicantur, quam quales sunt & adparent. Numquid ergo illae res diuino intellectui vltro sese obiciunt, sicut rerum natura iam condita sensibus humanis se sistit? Vnde sequitur, non posse Deum, id rei & ipsius naturae conueniens iudicare, quod ipsi repugnat, vel illud ei tribuere, quod eandem destruit, aut in aliam speciem immutat.* Ast causa est, non quod essentiae rerum absque voluntate Dei proueniant; sed quia Deus non potest non opera sua cognoscere, siue producta iam, siue adhuc producenda, & quia circa eas cognoscendas aberrare non potest. Addit ex AVGVSTINO: *Ideas, res creatas diuinae menti repraesentantes esse formas quasdam principales, vel rationes rerum stabiles atque immutabiles, quae ipsae formatae non sunt, ac per hoc aeternae, & semper eodem modo se habentes, quae in diuina intelligentia continentur. Et cum ipsae neque oriantur neque intereant, secundum eas tamen formari dicitur omne, quod oritur & interire potest.* Ast, quod pace Augustini dixerim, splendidae sunt istae Platoniorum nugae, quae si accuratius attendas, non vno modo contradictionem inuoluunt.

§. IX. HIS praemissis reiicit nostram sententiam, velut ex eo, quod Deus hominem liberrime condidit, non sequatur; in beneplacito Dei fuisse, qualem homini naturam velit assignare, ita ut hanc, qua iam gaudet, naturae conditionem Creator homini libere attribuerit. Ea verba iam aduersus VELTHEMII clamores asseruimus in Specimine Controversae c. V. §. 17. 31. 33. Et sane cum Deus, quem nulla utique necessitas ad creandum hominem cogebat, constituisset nobilioribus brutis animal condere, non potuit quidem non istud fini, quem circa id sibi proposuerat, conforme creare; quia alias sibi ipse repugnasset. Neque vl-

la tamen heic adparet necessitas, quae non a diuinae voluntatis suppositione proueniat, aut quae eandem excludat. Id autem plane absurdum est, quod ZENTGRAVIUS de indiuiduo aliquo hoc concedit; *Deum Te, vt libere condidit, ita si voluisset, brutum condere potuisse.* Atqui cum & Adamus fuerit indiuiduum, & quicquid hominum vnquam extitit, aut extitutum est, indiuidua sint, sane si Deus omnia illa indiuidua bruta condere potuit, etiam hominem brutum condere potuit. Et quod in omnia indiuidua cadit, quo iure speciei idem denegabitur? Quae sequuntur libenter concedimus: *Quando Deus te hominem condere statuerit, aliam quam humanam, id est, rationalem naturam tibi attribuere non potuisse, vt proinde quanquam libere & ex diuino beneplacito sis homo, cum tamen homo sis, ex immutabili quadam necessitate naturam humanam sortitus sis.* Modo necessitas haec ex suppositione decreti diuini vtique voluntarii promanasse intelligatur. Eodem loco negat, per sententiam nostrae aduersam adiungi Deo principium aliquod extrinsecum, quod ipse in assignandis rerum formis sequi necessum habuerit. *Negamus quippe, inquit, Deum extra se quidquam positum intueri, vt secundum id constitueret, quod constituebat. Qui enim agit secundum sapientiam suam omni perfectionis gradu perfectissimam rerumque naturas in se immutabiles, (vnde sunt illae naturae, aut vnde immutabilitatem suam habent?) immutabiliter quoque ob exactissimam inter diuinam ideam & rerum externarum conuenientiam, non agit secundum principium externum. Diuino enim intellectui creaturae non repraesentantur per species ab illis desumptas, sed est aliquid intimius Deo, quod res creatas ei adhibet, ipsa nimirum diuina essentia, in qua omnes rerum naturae, sicut in se sunt immutabiles, ita quoque ob summam diuinae mentis perfectionem immutabiliter inhaerent. Quid est sine mente sonum dare, si hoc non est? Denique cum nos dicto loco ex diuino beneplacito originem quoque moralitatis assertum iuerimus, ZENTGRAVIUS itidem contradicit (p. 44.) *Sicut immutabili quadam ratione, inquit, homo est animal rationale, & ab immutabili quoque diuina sapientia pro tali animante immutabiliter habetur ante diuinae voluntatis actum: ita quoque ante eandem, & sic quoque ante legem certos actus homini & naturae eius rationali conuenire, & non conuenire. Falsum antecedens, falsum consequens.**

§. X. ALIO inde ratiocinio voluntatem Dei ab origine moralitatis exclusum it ZENTGRAVIUS (p. 88.) *Prudentia, inquit, Dei legislatoria non debet a nobis concipi citra dictamina diuinae rationis practicae in agendis, quibus secundum Suarez (par Apostolis nomen) iudicat, quid deceat suam bonitatem, sapientiam, iustitiam.* Atqui hae velut essentialis Dei perfectiones antecedenter se habent ad voluntatem & beneplacitum Dei. *Igitur moralitas actionum sese antecedenter habet ad voluntatem Dei.* Ast ego nego haec consequi: Sapientia, sanctitas & iustitia Dei, iuxta quas creaturarum motus diriguntur, non se habent consequenter ad voluntatem Dei; ergo nec moralitas actionum humanarum. Et si enim sapientia & iustitia Dei non sint ab eius voluntate: vt tamen existerent creaturae, quarum motus ad sapientiam & iustitiam Dei exigi possent, voluntatis diuinae actus vtique praesupponitur. Sane erat Deus iustus, sanctus, sapiens,

piens, etiam antequam vllae creaturae existerent, quae ad earum perfectionum dictamen motus suos dirigere possent; eoque ut istae perfectiones diuinae actu regulae agendorum essent, necessarium non erat, nisi posita voluntate producendi creaturas mentis capaces. Adeoque ut sapientia & iustitia Dei innotescat, actuque se exferat, & ut extent, qui eandem imitari queant, id utique a voluntate Dei est. Idem post ait: (p. 97.) *Sapientiam Dei legislatariam habuisse simul rationem diuinorum attributorum, & simul naturae humanae.* Atqui a designatione velut naturae humanae voluntatem diuinam excludere, quomodo possumus? De quo & idem tradit: (p. 100.) *Neque prudentiam Dei legislatariam, neque dictamina rationis diuinae practica habere rationem legis, quia non proponunt praeceptum aliquod, sed tantum ostendunt indicando, quid rei natura habeat, & si considerentur in ordine ad ipsam diuinam voluntatem, discunt, quid Deum ex ratione suae bonitatis, iustitiae, sapientiae velle deceat. At quando Deus secundum ista dictamina decernit, (quod est voluntatis actus) quo pacto creaturae rationales suum seruare ordinem debeant, tum istud decretum voluntatis diuinae vim legis acquirit, & vocatur Dei lex aeterna.* Enimvero per hanc distinctionem voluntas Dei a prima origine legis naturalis, etiam ut est veritas, nequidquam excluditur. Nam ne quid moueam, quod hoc modo nimis proterue Deus ad humanae rationis modulum exigitur, iam supra ostensum, nil interesse, vtrum ea dictamina concipiantur per modum praecepti, *fac*: an ut congruentiam actionis cum subiecto expriment; *hoc hominis naturae competit.* Neque illa dictamina intelligi possunt, nisi praesupposito subiecto, creato aut creando, cui actus conuenire aut non conuenire dicatur; abs quo utique voluntas Dei excludi nequit.

§. XI. *Post vbi de naturali discrimine honestorum & turpium commentatur, repetit fere, quae haecenus discussa sunt: (p. 234.) Honesta & turpia stricte talia esse talia in se & antecedenter ad diuinum beneplacitum, eiusque impositionem, quam legis quidem, non item bonitatis & malitiae naturalis in se & idealiter, ratione item veritatis suae, non prout existit in nobis, consideratae, causam esse dicit. Id quod sic probatum est. Antecedenter quidem ad ipsum Deum, diuinamque essentiam in ordine causalitatis, vel ratione existendi nihil debet concipi. (Quippe ni? cum ex mente ZENTGRAVII non nefas sit assumere hypothesein, si Deus non datur.) Cum tamen aliquid possit esse obiectum intellectus diuini, quem ceu principium dirigens, ante voluntatem diuinam ceu principium imperans & exequens concipimus, quin idem ceu obiectum diuini intellectus antecedenter quoque ad diuinam voluntatem id quod est, esse, dici & concipi queat, dubium non est.* Enimvero magnum mihi adhuc dubium est, num quae nos concipere possumus, dum diuinam essentiam ad nostrae modulum animae metimur, reuera ita se habeant. Aut num fas sit, intellectum diuinum priusquam voluntatem concipere, saltem haecenus, ut illa prioritas effectum aliquem in ordine ad res obtineat. Deinde nego, aliquid esse posse obiectum diuini intellectus ante diuinam voluntatem, si fermo sit, uti nobis est, de ideis rerum, quae aliquando actu a Creatore condendae fuerant; uti iam supra ostensum. Sane non obscure contradictionem implicat, alicuius rei ideam, quae reuera a Deo con-

condita est, intellectui diuino velut obuerfantem concipere, nisi decretum (qui voluntatis actus est) de eodem condendo supponatur. Si quis tamen his non adquiescens contendere velit, saltem ideas rerum possibilium, quae nunquam futurae sunt, tale decretum voluntatis diuinae non praesupponere, aut circa ideas rerum creandarum ab eiusmodi decreto praescindendum esse; ei post copiosam hellebori potionem non superfunctoria opus erit castigatione, vt importune diuinae naturae adyta rimari metuat. Velim quoque expendi subtilitatem istorum verborum: *Quod est obiectum intellectus diuini ante diuinam voluntatem potest esse id, quod est.* Vnde inania sunt, quae sequuntur: *Sicut homo est per essentiam,* (quae nimirum seipsam a seipsa diuino intellectui sticit independentem a voluntate diuina) *agens intellectuale, & sic ex naturae suae ratione moraliter agere potest,* (etiam quando nondum de norma actionum fuit cogitatum) *sic quoque esse morale, quod ab agente intellectu per naturam est inseparabile, eandem antecedere recte dicitur.* Negato antecedente negatur etiam consequens. *Sicut itaque haec propositio,* homo est animal rationale, *vera est citra diuinae voluntatis operationem* (vtut citra hanc ne idea quidem hominis intelligi queat,) *salua omni Dei perfectione eminentissima: ita quoque salua eadem blasphemia, adulterium turpia sunt, praecisa voluntate diuina, imo praeciso omni diuino iudicio etiam quando nondum Deus cogitasse intelligitur de condenda creatura, in quam tales actus cadere possent. Id quidem satis pro imperio. Et quia haec talia sunt, sapientissimus Dei intellectus ex infinita perfectione omnia sapientissime iudicans, congruum, imo necessarium iudicauit, eadem lege lata hominibus praecipere, quae etiam praeciso diuino intellectu, ei ceu qui per naturam agens morale est, sunt inseparabiliter conuenientia.* Vt patet, iam etiam intellectu diuino praeciso natura hominis, quamuis nondum de ea creanda a Deo decretum praesupponitur, Deo necessitatem adferre potuit certos actus lege sancienti. Mirum ni homines isti rationem norunt mundum absque Deo condendi. Absurdus adhuc est, quod sequitur: (p. 241.) *Semper nulla etiam prohibente lege malum est, Deum conuictis proscindere, si vel maxime fingas, ne Deum quidem dari.* Antehac credideram, nonentis nullas esse affectiones. Igitur si ZENTGRAVIUS cum suis Sophistis Deum vtique mundo exterminare cupit, simul eius affectionem, qua creaturis intelligentibus venerabilis est, exturbare ne obliuiscatur.

§. XII. DEMVM & peculiarem sibi doctrinam de moralium actionum indole format Cl. ZENTGRAVIUS, qua non vno in loco, quae nos super eadem tradidimus, euertere conatur. Ac primo quidem displicet, quod ego formalem rationem actionis moralis consistere dixerim in *imputatiuitate*, (p. 242.) ad quod vocabulum, non citra veniae praefationem a me positum nescio, quare frontem contrahant homines, qui totam aetatem ad aures vsque lacunis barbarorum Sophistarum rostrum immerferunt, *cum ea potius rō morale consequi ceu affectio videatur, quam id ceu formale constituere.* Nam nisi actui vel obiecto eius valor quidam insit, qui aestimari queat, vel ad laudem vel ad vituperium, imputatiuitas non habebit locum, cum nihil sit, quod imputari queat; hoc autem existente, data insuper proaeresi & libertate agentis, actio iure imputabitur. A
valore

valore enim actus proxime habet, ut imputari possit; a libertate autem remote mediante valore. Atqui adparet, imputandi vocabulum a ZENTGRAVIO in diuerso sensu, quam a me accipi. Mihi enim per hanc dictionem, *actio huic imputatur*, nil aliud notatur, quam hunc auctorem eius actionis haberi, aut eandem ad hunc pertinere, ut super ista ratio ab eo exigi, & qui inde proueniunt effectus, in eundem deuolui queant. Cuius actionis dein, prout ad normam refertur, affectiones sunt bonitas & malitia moralis, iustitia & iniustitia. Valor autem ille, quem velut formalem rationem moralis actionis iste substituit, ad quantitatem actionum designandam pertinet. Addit: *Quibusdam actibus ex solo obiecto inesse moralitatem, positis caeteris principiis, nemine cogitante, & praecisa omni voluntate. & ut sese ad superioris cuiusdam impositionem, legem & voluntatem antecedenter habeat.* Enimvero ista congruentia aut discongruentia velut naturalis, quae in multarum actionum obiectis ad agentem comparatis, reducet, haud quidquam voluntatem Creatoris excludit. Quin potius cum Creator animal legibus obnoxium formare constituisset, ita naturam hominis temperauit, ut actus certi eidem congruerent, aut non congruerent, prout illos praecipere aut vetare constituerat. In quo ipso discrimen legum naturalium a posituius verti alibi docuimus. Ad illud porro ratiocinium iam in superioribus fuit responsum: quia sanctitas & iustitia in Deo sunt perfectiones essentiales, ex perfectissima essentia, non ex libera voluntate resultantes: igitur & moralitas in actionibus humanis antecedit voluntatem diuinam. Id enim consequi negamus, cum non ex absoluta aliqua necessitate, sed ex voluntate diuina sit, quod creaturae dentur, quae imaginem quandam sanctitatis & iustitiae diuinae referre possent. Quod autem ZENTGRAVIUS ita confidenter pronunciat, verbi gratia, sanctitatem, bonitatem, iustitiam Dei, *quo minus perfectiones morales adpellentur nihil obflare*; id mihi nondum persuadet: cum non adpareat, quomodo ab hoc termino istae imperfectiones abstrahi queant, quae ex primaeua significatione & communi vsu eidem adhaerent, qua morales perfectiones illis, quae natura aut per essentiam insunt, opponuntur. Sane maiore auctoritate est opus, ut iste terminus citra scandalum legatur. Tandem & nihili est ratiocinium hocce: *Deus ex naturae suae perfectione est amabilis & adorabilis, non ex voluntatis suae arbitrio: Ergo actus hi, Deum amare, colere morales sunt antecedenter ad voluntatem diuinam.* Nam actus illi utique non possunt intelligi, nisi positis creaturis rationalibus. Etposito actu, agens quoque necessario ponendum est. Hoc autem ut esset, a voluntate diuina est. Pergit ZENTGRAVIUS: *Ex quo sequitur, effectum legis formalem non esse hunc, ut ei valor ille, qui esse morale constituit, acceptus debeat referri, ac si hic non possit inesse, nisi lege ita constitueretur.* Ast ego quidem istum effectum hautquicquam legi simpliciter tribui, sed voluntati diuinae, naturam rerum & hominum ita formanti, ut huic certi actus utique congruerent, aut non congruerent. Quae voluntas Dei legem simul naturalem includit. Nam quia legibus obnoxium animal creare Deus constituerat, ideo naturam huic fini accommodatam finxit. Et eo ipso, dum certa ratione naturam hominis

temperat, ad conuenientes isti leges hominem adstrinxit. Quibus obseruatis ruunt etiam sequentia: *Quod actus physicus fiat actus moralis, id non semper ab impositione superioris prouenit, sed consurgit rō esse morale ex concursu certorum principiorum obiecti, finis, circumstantiarum, agentis rationalis, quae ex rei veritate per se antecedenter ad omnem voluntatem superioris necessaria sunt;* (ast utique & ista principia, & vt concursus eorundem in actionibus humanis certam habitudinem produceret, id per voluntatem Conditoris prouenit,) *nec libere ita definita.* Vlitata istis hominibus est caullatio vocabuli *libere*, velut prius natura hominis a Deo formata fuisset, cum libertate & indifferentia omnium suarum actionum, & postea ex puro beneplacito citra vllum alium respectum lata lege quosdam actus bonos, quosdam malos esse iusserit. Quod quidem asserere ne per somnium in mentem mihi venit.

§. XIII. HINC ad impugnandam indifferentiam motus physici accingitur. Ac primo negat, (p. 278.) *motum physicum determinatae & certae alicuius actionis, verbi gratia, blasphemiae esse indifferentem.* Atqui omnes fatentur, in quavis actione humana interuenire motum physicum. Fatentur quoque, Deum tanquam primum motorem ad quemuis motum physicum concurrere; qui tamen ad malum vt tale non concurrat. Ita tollitur a ZENTGRAVIO motor, relinquatur motus. Valde tamen errat Noster, quod putat, merum motum physicum hac dictione exprimi, *motus linguae contra Deum.* Nam in vocabulo *contra* Deum iam latet moralitas; ac *contra* Deum loqui, & blasphemare synonyma fere sunt. Igitur motus physicus in blasphemia laxioribus verbis est exprimendus. De caetero heic circa rem ipsam dubium esse nequit. Nam verbi gratia in iudicio, vbi de blasphemia anquiritur, eadem verba, quae reus per blasphemiam euomuit, recitat testis, & actuarius plane sine peccato, diuersissima tamen abs reo intentione. Vnde facile colligi potest, quid in ista actione physicum sit & indifferens, quid morale & paruum. Sed iam, consumta repente modestia Noster eandem cum illis tibiam inflat, qui iure optimo maximo calumniatores audierunt. *De indifferentia*, inquit, (pag. 279.) *in ordine morali dupliciter possumus loqui, I. sicut ipsum valorem & esse morale ad bonum & malum indifferentem se habere dicamus, & verbi gratia blasphemiam, caedem, adulterium, quod iam adpellamus actiones in se indifferentes esse, bonas etiam futuras, si a Deo, vti Vasquez & Reterfortis, vel a Magistratu, quod Hobbes opinatur, fuerint praeceptae, ita vt bonum & malum antecedenter ad diuinum beneplacitum naturale nullum detur.* Enimuero toto coelo a commentis Vasquii, Reterfortis & Hobbii distat sententia eius, qui asserit, moralitatem se non habere antecedenter ad voluntatem diuinam, quippe per quam sunt creaturae moralitatis capaces. Et nihilo-fecius pronunciat Noster: *Hunc indifferentissimum moralem alunt, fouent, pingunt, & comunt omnes illi, qui moralitatem, omnem bonitatem & malitiam in hoc ordine talem, a nuda impositione prouenire affirmant, etsi se id agere contraria factis suis protestatione negant.* Bona verba quaeso, mi ZENTGRAVI. Sane ego non vsque adeo eruditum seculum spiritu calumniae obsessum confido, vt
de

de mea sententia non mihi potius, quam tibi sit crediturum. Praefertim cum haec abs Te non minus infamium artium adhiberi deprehendam, quam quas in caeteris calumniatoribus iam acriter, non tamen supra meritum, castigavi. Nam fraudulenter infarctum est vocabulum *nuda*, cum sat clare a me ostensum sit, longe aliter se habere impositionem circa res, quae lege naturali, & circa res, quae positiva lege sancitae sunt; cum Deus legem naturalem homini daturus, eiusque actionibus moralitatem impositurus naturam hominis simul certo modo formarit: id quod circa leges positivas secus se habet. Idem & circa sequentia verba observandum: *Dum enim, inquit, in actionibus & obiectis mortalitatem a tali impositione TANTVM, & lege superioris, provenire urget, indifferentia hoc ipso sint, necesse est, in se omnia, si qualia sint in ordine ad τὸ morale, praecisa ista impositione considerentur.* Sed addendum est, istam praecisionem ita fieri debere, ut simul & lex, & quae pari passu cum lege ambulat, formatio naturae humanae ad eum finem peculiari a brutis modo facta abstrahatur, utque adeo nihil remaneat, nisi quod mere sit physicum. Sequentia autem verba mirum stuporem prae se ferunt. *Concubitus, verbi gratia, cum alterius vxore si ideo adulterium adpellatur, quia est contra legem naturalem, hoc quidem sequitur, adulterium tunc non esse actum indifferentem. Quo minus tamen ipse concubitus cum alterius vxore antecedenter ad omnem legem & talem impositionem spectatus, nisi in se etiam, scilicet ut Grotius Thomam secutus, Deum non esse fingas, aut actum talem lege eum non prohibuisse ponas, turpis esse dicatur, indifferens ex data hypothese sequatur, nihil impedit: quicquid deinde sit de adpellatione talis actus, seu adulterium adpellari debeat, seu non, si lege non est prohibitus. Relinquitur enim ipsum concubitus cum alterius vxore antecedenter ad impositionem & praecisa lege consideratum esse actum indifferentem, quod admitti nequit.* Enimvero mihi fermo fuit de actu physico, abs quo omnis moralitas abstracta concipitur; ZENTGRAVIUS autem profert exemplum actus, quam maxime moralis, *concupitus cum alterius vxore.* Hic enim non est actus physicus indifferens, sed moralitatem & legem quam maxime inuoluens. *Concupitus cum foemina est actus physicus, sed cum vxore alterius moralis & lege vetitus, qui vno vocabulo adulterium vocatur.* Vxor enim notat foeminam, quae vni soli legitime data fide corpus suum addixit. Vnde contradictoria & nugatoria est quaestio: An concubitus cum alterius vxore sit malus antecedenter ad omnem legem & voluntatem Dei? Quid autem pronuncian- dum sit, posita insana illa hypothese, si Deus non datur, tunc demum patebit, quando ZENTGRAVIUS ad hanc quaestionem liquido responderit: num, posita hypothese, si Deus non datur, Nicolaus Beckmannus & Iosua Schwarzius cum infamia e Suecia fuerint relegandi? Pergit nugari Nofter: *Illam difficultatem non tolli distinctione mea inter vocabula, quae merum motum physicum significant, & quae actum physicum cum moralitate coniunctum.* Cum enim omnis moralitas ex ipsorum mente sit ab impositione, recte, quaeritur, qualis ergo sit iste actus, cohabitare alterius vxori, praecisa impositione illa consideratus, an mere Physicus, an quid moralitatis in se contineat? (Eodem iure quaeri potest, num ZENTGRAVIUS sit animal rationale.) *Posterius dici non potest, cum praescindamus principium, quod genuinum & adaequatum τὸ esse moralis dicitur.* Ast si velis prin-

cupium moralitatis, totamque adeo moralitatem heic praescindere, & nihil praeter merum Actum physicum retinere, amouenda quoque est notio *uxoris alienae*, quae citra moralitatem intelligi nequit. Add. quae in Specim. Controuersiarum c. 5 §. 20. aduersus Velthemium disputauimus. Hinc inepte infert ZENTGRAVIUS: *Prius ergo dicendum erit, quod cohabitatio alterius uxori facta, sese mere physice habeat, in se indifferens sit, nisi lege prohibeatur cum alterius uxore consuescere turpe non sit.* Non minus stolidi sunt sequentia: *Ex quo ulterius hoc consequitur, quod de posse absolute loquendo, siue Legislatoris sapientiae ita visum fuerit, adulterium vti prohiberi, ita & praecipi possit; posse enim in vita sociali, & naturae humanae conuenienter tales dari casus; ut ceu personale, non commune adulterium in se malum non foret; quod nos contendimus, praecipi posset, dubium non est.* Apage istas consequentias, ZENTGRAVIUS, quae non nisi Gesenio cuiquam condonari possunt, cui sensum communem Garlaeae fumi dudum ademerunt. Te enim ita delirare non decet. Ac non possunt non viri cordati valde detestari artificium illud obsoenum, quo aliqui ita impudenter se iactant, vt primo falsam quampiam hypothesin alteri affingant, indeque deductas absurdas consecutiones isti nolenti volenti impingant, non sine horrendarum haeresium exprobratione. Caeterum pleraque haectenus disputata a ZENTGRAVIO repetuntur *Articulo X. de Immutabilitate Legis Naturalis*; quam cramben recoquere putidum fuerit; cum praesertim aduersarii circa modos concipiendi, abstractiones, praecisionesque & absurdam hypothesin sese torqueant: mea autem sententia id, quod re ipsa existit, fatente ZENTGRAVIO, exprimat.

§. XIV. CIRCA alia diluenda minus operae est. Ac circa fundamentalem propositionem iuris naturalis de socialitate mouet, ex eadem officia erga Deum & nos ipsos deduci non posse aut debere. Cui obiectioni iam satisfactum in Specim. Controu. cap. 5. §. 25. Tantum id heic obseruo, ea verba, quae ex praefatione libelli mei de Officio hominis & ciuis carpuntur, *religionem naturalem ex socialitate indirecte deriuari*, insidiosè interpolari, additis de suo verbis, *ceu ex fundamento*: quae in loco, quem iste respicit, non extant. Circa amorem sui seu philautiam quoque monet, *eam esse priorem obligatione erga alteram, quia ordinata charitas incipit a seipsa; alius etiam facere non debemus, quae nobis facere nolumus.* Ast nondum probatum est, amorem sui in se, & si homo non consideretur, vt seruus Dei & societatis humanae membrum, esse in obligatione. Sic non falsa solum, sed & Reipublicae perniciofa est sententia: *Neminem teneri alterum magis diligere, quam seipsum.* Nam dantur casus non infrequentes, vt vita & fortunae nostrae a nobis pro aliis impendi debeant. Falsum quoque est, quod *officia, quae homo sibi ipse debet, regula sint officiorum, quae alteri, quicum viuimus, exhibere decet.* Quin contra amor ille nostri, ne in deuia abeat, neue societatem humanam perturbet, per officia erga alios homines est temperandus.

§. XV. CAVILLATUR inde rationes a me Lib. II. c. 3 §. 20. (pag. 123.) adductas, quod socialitas homini pro imperio iniuncta sit; petitas a constructione

Etione naturae humanae, a religione, & a moribus conscientiae. Si quis enim considerauerit naturam humanam ita abs Creatore formatam, ut nisi culta vita sociali salua esse nequeat; & leges, quae socialis vita continetur, cuiusuis religionis partem constituere, hominemque violatis illis legibus morsus conscientiae sentire, certissimum laesi Numinis indicium; sat firmiter puto, quis inde concluderet, socialem vitam abs Creatore homini pro imperio impositam. Quibus argumentis & alii multi tam Gentiles, quam Christiani Scriptores ad idem demonstrandum vsi sunt. Quae in contrarium a ZENTGRAVIO afferuntur, vix aliud arguunt, quam inane studium aliorum labores maligno dente arrodendi. Ait, *persuasio, quod Deus velit, iubeat, ut homo sit sociabilis*, non sufficere ad hoc euincendum, quod vita socialis pro imperio sit homini imposita; *cum persuasio illa si vera & efficax esse debeat, lege quadam, quae satis innotuit, nitatur opus sit*. Atqui ex tali persuasione, quae non temere in genus humanum inuasit, sed ex ipsa consideratione humanae naturae promanauit, recte ad inuestigandam legem naturalem ascenditur. Et cum ZENTGRAVIUS agnoscat, *ex hac ratione necessitatem tantum legis pro vita sociali ferenda inferri*; nobis sane ulterius ratiocinari licebit: cum Deus naturam hominis ita formarit, ut necessarium ei sit, per legem vitam socialem imperari, Deum utique legem eiusmodi tulisse. Addit, *persuasionem istam primo & per se non in honestate, sed utilitate fundari, quam etiam id quod indifferens est, non intrinsece necessario honestum promouere potest: probatque eadem praecepta socialitatem concernentia, vtilia quidem, non autem necessario honesta esse*. Ast potest aliqua utilitas ita comparata esse, ut etiam necessitatem arguat; praesertim cum eidem argumento alia quoque coniungantur. Nec quia Apostolus *pietatem ad omnia vtilem* pronunciat, ideo eadem in praecepto non est. Friuolum quoque est, quod circa argumentum a religione & metu Numinis petitum mouet. *Hic Numinis metus, inquit, nisi aliunde homini obligatio imponatur, non adigit per se eundem, ut vitam socialem pro imperio sibi iniunctam agnoscat; cum de quo non constat, quod sit a Deo mihi pro lege praescriptum, illud nec numinis metus praecise, ut pro lege, cui aduersari non liceat, habeam, efficit*. Atqui omnes, qui aliquam religionem & metum Numinis agnoscunt, hanc quoque religionis partem fatentur, ut homo aduersus hominem socialitatis leges obseruet. Pergit: *Conscientiae morsus nihil aliud probant, quam quod diuina aliqua lege ista prohibita sint, quae commissa conscientiam sic affligerant*. Atqui sic probatur meum ratiocinium: si conscientiae morsus consequuntur facta vitam socialem perturbantia, igitur vita socialis homini pro imperio est a Deo iniuncta. Inania quoque sunt sequentia: *Quod peccatis societas humana turbatur, id ad effectum, non rationem sceleris vel peccati, qua tale est, pertinet. Lege quidem prohiberi illa, quae socialem vitam tollunt, euincunt morsus conscientiae: sed id per se & primo esse propter vitam socialem, aut legis vice esse, si quis hoc asserere vellet, vel genuinum & adequatum harum legum fundamentum, principium & rationem, ex hoc non sequitur*. Ast qui meminerit, quo sensu & quatenus a me legis naturalis fundamentum socialitas asseratur, satis videt, propria cum vmbra luctari ZENTGRAVIUM.

§. XVI. *QVAE* dicto loco aduersus sufficientiam socialitatis disputantur, iis facile superfederi poterat, si scopus mei scripti, & quae in Specim. Controu. c. 5. §. 25. monui, obseruata fuissent. *Autochiriam* tradit Noster, *peccatum fore, etsi vel extra omnem societatem, vel solus in mundo ceu species monadica homo uiueret.* Hanc ego illicitam probaui, quia homo a Deo in huius mundi statione locatus est; & quia adeo seruus Dei, & membrum societatis humanae est. Probet iam ZENTGRAVIUS, vllum homini ad se conseruandum obligationem esse, si idem nec Dei seruus, nec societatis humanae membrum foret. Sed & nusquam a me assertum est; *socialitatem sufficienter exprimere finem hominis, ad quem Deus eum destinauit.* Aut, *imaginem Dei homini concreatam propter socialem vitam tantum, vel praecipue concessam fuisse.* Aut, *reliquias imaginis diuinae non primo cultum Numinis, inde vitae socialis conseruationem inculcare.* Nec *supercilium* profecto est, naturalem Theologiam, a disciplina iuris naturalis, officia hominum inter se complexa, distinguere. Iniuste quoque arroditur, quod ego dixeram; religionem, quatenus ad disciplinam iuris naturalis pertinet, intra sphaeram huius vitae terminari; quo nomine etiam ad socialitatem referri potest, quatenus socialitati humanae efficax vinculum praebet. Sane enim nec de religione, quatenus ad salutem animarum post hanc vitam facit, agere ad disciplinam iuris naturalis pertinet; & religioni naturali peculiaris a me disciplina assignata fuit. Cum autem ei, qui societatis humanae indolem, vincula, legesque vnice sibi exponenda sumpsit, non possit diuini Numinis consideratio plane sequestrari; quippe cum ab eo legum socialium origo & firmitas promanet, non alio quam hoc respectu religio in hac disciplina considerari potest: quam quatenus ea societatibus humanis firmissimum coagulum praebet; nisi diuersas plane disciplinas turpi errore miscere velimus. Ex hoc autem non nisi per calumniam inferri potest; *socialitatem esse religionis & cultus per naturam debiti fundamentum.* Et non decebat Zentgrauium, dudum castigatam Asinii Tenebrionis & fraterculi eiusdem Gesenii cantilenam coccyllare: *Non profecto ludendum est cum religione, quasi pro ratione status ea formanda esset, vel ceu medio politico ea vti liceret, ad terrorem simplici populo incutiendum.* An enim, si dicam, Deus est auctor & stator vitae legisque socialis, nec citra hanc persuasionem ciuilis societas firmo stare talo potest; id perinde est, ac si dicam; religio etiam saluifica pro ratione status est formanda; aut ficta religione simplici plebeculae est illudendum? Tales sane consequentias nemo format, quem pudet calumniae conuinci. Vnde & inanis est sollicitudo ZENTGRAVII: *Religio, quae ad societatem vnice refertur, ex ductu rationis sibi soli relictae, facile potest in idololatriam degenerare.* Et febricitantium somnia referunt illa, quae sequuntur: *Ex iis, quae ad socialitatem aduersus alios colendam faciunt, non cognosces, qua ratione Deus etiam per naturam coli debeat.* Nam vel ex vitio seculi, vel duro populi genio permittuntur, quae in se impia sunt, vt libellus repudii; & inter piratas ac latrones societatem esse, (numetiam ad ius naturale formatam?) *iustitiam & honestatem non esse.*

§. XVII. (p. 169.) PERGIT socialitatem carpere noster. *Normam, inquit, secundum quam a nobis diudicari debeat, quid sit iuris naturalis, non ego quidem in thesi esse hominis socialitatem.* Ast ego nusquam socialitatem pro norma iuris naturalis venditavi, sed pro fundamento, & quidem eo sensu, qui explicatus est in Specim. Controu. c. 4. §. 1. & quo dilectio fundamentum legis dici potest. Vnde aequae bona est haec consequentia: hoc necessario facit ad finem & conseruationem vitae socialis, igitur est iuris naturalis; quam isthaec; hoc est contra dilectionem Dei & proximi, igitur & contra Decalogum. Sicuti & ipse ZENTGRAVIUS nupero scripto charitatem pro fundamento legis naturalis ex disciplina Christiana substituit, me sane non repugnante, cum ista socialitati amice conspiret. Nisi quod magis Theologiam moralem id sapiat; vsu autem fori humani ob oculos habenti socialitas magis congrua videtur. Et ex vsu fori humani certa tantum sunt officia, quae ex charitate proprie prouenire dicuntur. Vnde qui, verbi gratia, aes alienum exsoluit, & alia ex obligatione perfecta praestat, non ex charitate agere dicitur. Caeterum quam maxime cauendum ab illa fallacia, per quam ZENTGRAVIUS aliique viam sibi ad calumniam struunt, dum socialitatem generis humani confundunt cum peculiaribus inter homines societatibus, & quae ad illam necessario faciunt cum his, quae ad singularem harum vtilitatem referuntur. Quo obseruato hautquidquam sub censum legis naturalis venient *etiam ea, quae in se indifferentia sunt, vtut societatem humanarum particularium vtilitatem promoueant.* Reliquis, quae isto loco mouentur difficultatibus, ex supra dictis facile satisfieri potest. Adducit tandem scrupulos viris cordatis indignos, ac prope dixerim aniles. *Vtilitatem veram promouere, idesse Iuris Naturae & Gentium fatetur; negat tamen naturam vbique dici, quid vile sit reuera & constanter.* Audiamus elegantem probationem. *Vtile putet religionem veram fouere, quamdiu Respublica in tranquillo statu est. Sin autem ea propterea turbetur, vel in periculum adducatur, quod iactura religionis haecenus recepta auerti possit, non cogitur sua scilicet naturae lege veram religionem abiicere, vt Respublica seruetur?* Hoc ratiocinium mulierculae forsan, & olitores cum plausu excipient; sed metuo, vt cordati sibilo se abstinere possint. Nam primo socialitas generis humani cum vtilitate vnus aut alterius oppidi vel prouinciae male confunditur. Sane socialitas ista, nunquam postulabit, vt vera religione ob quemcunque respectum abiecta falsa suscipiatur. Deinde nusquam ego officia hominis erga Deum, multo minus, quae ex religione Christiana promanant, ex socialitate deduxi; cum duas tantum propositiones Theologiae naturalis mutuo sumptas in opus meum transfulerim: quod nempe Deus & legis naturalis, & societatis ciuilis, & quae huius seminaria sunt, matrimonii & imperii paterni, auctor sit. Vid. L. II. c. 3. §. 2. & L. VII. c. 3. Ista quippe ad institutum nostrum sufficere poterant. Quae autem mea sit sententia circa casum notatum colligi, potest ex L. VII. c. 8. §. 5. p. 1004. lin. 8. & L. V. c. 12. §. 23. p. 737. lin. 12. Paris indolis reliquae sunt obiectiones *de magistratu colendo, caede vitanda, polygamia, stupris & illegitimis diuortiis detestandis, fide seruanda, honestate colenda, &c. quamdiu ea e Republica fuerint; sin e re huius magis fuerit contrarium facere, tum demum iure naturali non obligari, vt id perpetremus.* Quid his ratiociniis putidius? quorum futilitas adhuc magis pelluceret, si peculiare casus distincti expressi

preffi fuissent. Addit: *Tot perplexos & intricatos casus saepe in praxi imprimis, quando ad specialiora descenditur, occurrere, ut si illos e ratione utilitatis & necessitatis, quae societati humanae & Reipublicae (debebat Reipublicae vocabulum omisisse) incumbit, decidere velis, grauiter sis aberraturus.* Nimirum, si modo tam anili ratiocinari instituas. Pariter ineptum est, quod sequitur: *Socialitatem cum rationalitate coniunctam admitti pro norma tantum officiorum, quae aliis debentur.* Quasi nobis de socialitate formicarum & sturnorum, non de socialitate animalium rationalium actum foret. Falsum denique est illud: *Amor sui est norma amoris erga alios, ergo philautia est magis fundamentum iuris naturalis, quam socialitas.* Quin amor iste maximis malis ansam praebet, ni respectu socialitatis rite temperetur. Et inter dogmata illa, ob quae Hobbesius tantopere vapulat, est vel praecipuum, quod amorem sui velut fundamentum legi naturali substernat. Neque sequitur: *Diliges proximum tuum, sicut teipsum; ergo officia aduersus alios homines exercenda ex amore proprio aestimanda sunt.* Est quippe iste amor inter praesupposita societatis humanae, cum haec intelligi nequeat, ni singulis conseruatio sui sit cordi, ac saepe ab aliis exigi nequeat illa cura, quam sibi quisque praestare potest.

§. XVIII. QUANQUAM autem nobis sufficiat ea, quae contra nostram sententiam afferuntur, diluisse, neque indignemur aut inuideamus, si quis suo sensu abundare malit: paucis tamen monemus circa *conformationem creaturae rationalis cum Creatore*, quam pro socialitate nostra obtudit ZENTGRAVIUS, eam huic scopo parum esse accommodam. Id quod iam in Specim. Controu. c. IV. §. 3. seqq. late ostensum. Neque statim quod aliqui Platonici aut Stoici per solitam sibi grandiloquentiam iactant, id statim ad captum est omnium hominum. Et in genere quidem dici potest, estote sancti, misericordes, benefici, sicuti Deus talis est, et si & isthaec diuersa ratione in Deum, atque in homines cadant. Sed si ad particularia praecepta descendatur, facile patet, neque officia hominis erga Deum, neque magnam partem officiorum erga seipsum & proximum inde liquido deduci posse. Nec aliud insinuant ista verba: *Vti diuinae sanctitatis rectitudo & diuinae rectitudinis sanctitas est boni & mali ἀρχήτυπον* (nolo cauillari hoc, sanctitas Dei est ἀρχήτυπον mali;) *ita quicquid nobis conmatum partim est, partim ad quam contendere debemus, rectitudo ἐκτροπον istius esse debet, ut sic ista gentilibus & Christianis tantopere depraedicata hominis ad Deum assimilatio oriatur.* Quae quidem non quoad omnimodam aequalitatem cum infinito bono, sed qualemcumque cum virtutibus huius similitudinem aestimanda & affectanda est. Atqui vt liquido discerni queat, quae attributa diuina ab homine vtcunque exprimi possint & debeant, quae non possint, ad nostra demum principia erit recurrendum. Ast si qualiscumque similitudo sufficit, magnam vim hypothesium in iure naturali fingere licebit. Sic iubemur in diuinis literis imitari formicas, esse sicut serpentes & columbae, iubemur esse non sicut asinus & mulus. Reuera tamen quicquid eiusmodi hypothesium assumitur, non tam illustrandae, quam intricandae huic disciplinae inseruit. Sicuti & ipse ZENTGRAVIUS talia de sua hypothese tradit (pag. 326.) quae parum liquidae

ac distinctae cognitionis pollicentur. *Phrasi Scripturae*, inquit, *quid imaginis diuinæ notione veniat, in talibus constitui nequit, quae etiam in hominis non renati animum cadunt. Vnde confirmatio illa & similitudo non ea intelligenda est, quae imaginis diuinæ per lapsum amissae reparationem infert, quippe quae non nisi per renouationem fieri potest, nec huius est loci; sed de assimilatione quadam externa ad exemplum diuinum, diuinaque attributa est instituenda.* Et alibi: *Ne ius quidem rectorium inter homines per omnia coincidere cum iure rectorio, quo Deus vitur aduersus creaturas. Concessum esse hominibus aliquid iuris rectorii, non tamen ulterius, quam ad vitam sociale necessarium est.* Quid igitur ambagibus opus est, vbi plana via patet? Sic idem alibi: *Sensu Biblico imaginem Dei amissam, sed sensu Ecclesiastico rudera eius imaginis superesse.* Quae Ecclesia eius sensus est auctor? vniuersalis, an particularis; an certi Doctores? Num & his infallibilis auctoritas circa designanda illa rudera? Num & illi haeretici, qui horum tradita adspernantur? Et ne tricandi materia desit, iam etiam si Diis placet, ius naturale est adornandum *ad disciplinam Platoniam*, & circa eius dicta accommodanda aut detorquenda labor est sumendus: velut parum sit scholas per tot secula explicandis Aristotelis textibus incassum infudasse. Equidem maxima fuit ingenii vis Platoni, fuit & Aristoteli; sed vt disciplinae abs natiua sua habitudine ad ipsorum tradita vtique detorqueantur, id necessum non est.

§. XIX. DISPLICET quoque Dn. ZENTGRAVIO (p. 142. seqq.) quod a me propositiones actuales & distinctae circa agenda & fugienda in animis infantum deprehendi negentur. Quas cum nemo mortalium obseruare possit, nec ipse diserte eas statuere audeat; sed tantum per ambages dicit: *Legem homini interiore esse habituale quid, congenitum, ipsiusque intellectui tanquam lumen re-cti, & semen boni superadditum, & intellectui ipsius animae tanquam tabulae in-scriptum.* Addit tamen: *Sicut illa, quae ex aetatis imbecillitate, quae vsum rationis derogat, eueniunt, non possunt negare ipsam rationem, ita ex eo, quod paulatim sese notitiae insitae exserant, non licet propterea illas negatum ire.* Ast ego contradico; vti infantes quidem rationem habent, actu exserendam, vbi aetas accesserit, nec ideo tamen per infantilem aetatem actualia & distincta obseruantur ratiocinia: ita inest vtique animis infantum facultas intelligendi legem naturalem, quando vsum rationis sese exseruerit; vt tamen ante vsum rationis actuales & distinctae propositiones non adsint. Ex dicto Rom. II, 15. nego duntaxat consequi, actuales & distinctas propositiones de legibus naturalibus infantum animis inhaerere. Neque opus est, vt cum ZENTGRAVIO litigem, num phrasis *inscribi cordibus* proprie an tropice sit intelligenda, cum ipse nescire videatur, quale genus actionis scripto proprie dicta denotet. Dicitum Lucae II, 12. eo tantum fine a me adductum fuit, vt ostenderem, aequipollere phrasas illas, recondere aliquid in corde suo, & inscribere cordi. Ex eo porro, quod vis & obligatio conscientiae non fit ab adsuetudine, sed a Deo, nimis liberaliter infertur; animis infantum actuales & distinctas propositiones circa agenda & fugienda adesse. Quando dicitur, legem naturae intellectui hominis quid esse *superadditum*, obseruandum est, legem primo & proprie in

Pufend. Eris Scand. 211 legis-

legislatore esse, cuius notitia dein subdito imprimitur. Eoque & lex naturalis non est pars hominis aut facultas aliqua congenita. Sed ut eadem lex a Deo insita homini queat dici, sufficit, naturam hominis a creatore ita formatam & dispositam, ut notitia eius legis utique animo hominis sese insinuet, quamprimum rationis usus sese exserit. Sicuti verbi gratia non necessum est, ut organum sensuum species visibiles actu ab ipsa natura inhaereant, sed sufficit, illa per naturam sic esse disposita: ut ubi ab istis feriantur, statim eadem comprehendere & diiudicare queant. Sic & mens hominis a Deo formata est; ut statim atque super actionibus suis se possit reflectere, de eorum rectitudine & prauitate, & num sibi conueniant, an minus, iudicare queat. Ea vis humanae mentis lumen, ac semen, radius an scintilla vocetur, mea nihil interest, cum nihil horum actuales & distinctas propositiones notet. Vellem quoque scire, quibus popularibus verbis suum illud *habituale quid* explicaturus sit. Nam sine dubio dat sine mente sonum, quando dicit (p. 151.) *Etsi homo ubi nascitur, actu nondum cognoscât leges, promulgationem tamen vel nondum factam, vel hominem recens natum per leges has non obligari dici nequit. Penitus enim infantes ignorare non possunt, dari leges hasce, ceu quas habitu cognitas habent, etsi ista cognitio se nondum exserat: ex quo sequitur, quod non sint penitus sine obligatione scilicet habituali.* Quaeso amoue ista verba insignificantia, & si quid dicere velis, dic, infantum animis inesse actuales & distinctas propositiones; & simul eas nobis ostende.

§. XX. QVAE restant, exigui sunt momenti; velut quod carpit, a me iuris naturalis scita ad usum dumtaxat fori humani adaptari; quia in Theologiam moralem mihi falcem immittere non placebat: aut quod ius naturae dicto modo tractatum *maximam partem circa formandas hominis exteriores actiones versari* dixeram. Aduerfus quod frustra a ZENTGRAVIO obiicitur: *Ex impuro corde non nisi impuras exoriri actiones; & cui impune licet in mente atrocitas quaeque moliri scelera, quid mirum, si cogitationum impuritas in exteruam abeat malitiam.* Atqui dixi ego *maximam partem*: igitur & interioribus actionibus suum reliqui locum. Quod autem in foro humano & diuersas inter gentes maximam partem super actionibus exterioribus disceptetur, impudens foret negare. Cogitationis poenam in foro humano neminem luere tralatiuum est. Impuritatem autem cordis & actionum considerare ad Theologiam spectat. Est & illa sequela oppido quam crassa, disciplina iuris naturalis ad forum humanum adaptata maximam partem circa exteriores hominis actiones versatur; igitur impune licet in mente atrocitas quaeque moliri scelera. Nam nos utique passim discrimen diuini & humani fori insinuamus. Pergit: *Amplitudini diuini in homines imperii aduersatur, si quando actus interiores, qui per se & primo sunt actiones hominis, quorum signa sunt actus exteriores, eidem mortales obnoxios negemus.* Indagandus est ZENTGRAVIO, cui hanc obiectionem obtrudat. Nam mihi quidem nunquam in mentem venit negare, actus interiores diuino imperio obnoxios esse. Nescio etiam, quam accurate dicatur, actiones exteriores interiorum *signa* esse. Displicuisse quoque ipsi videtur, (p. 86.) quod ego tradiderim, Decalogum in republica Iudaica habuisse vim legum

legum

legum ciuiliū. Quo sensu id a me dictum fuerit, ostendit Apologia §. 13. Quin autem ea praecepta, quatenus dictamina legis naturalis continent, omnes homines etiam gentiles obligauerint, nullibi a me in dubium fuit reuocatum. Quod porro dicit: *Quanquam Mosis ministerium ad Israëlitas tunc pertinuerit, ipsa tamen LEX MORALIS a Deo per Mosē promulgata omnes concernebat homines* (imo & ante Mosē promulgationem) *ita ut lege Decalogi obligarentur non ideo praecise, quod quae eo continentur, moralia sunt, sed quatenus etiam ab ipso Deo solenniter est promulgata;* id Theologis excutiendum relinquimus, qui nescio an sint probaturi, obligationem gentiliū ad legem moralem & naturalem a promulgatione Decalogi in monte Sinai facta deriuari. Ab eodem quoque falso (pag. 18.) arguitur, me contradicere illis, quae ab ipso super pudore traduntur; quod cuius, qui meam & ipsius thesin contulerit, ad oculum patebit. Denique & nescio, quid Dn. ZENTGRAVIO (p. 117.) in mentem uenerit, quod dum ipse negatum it, *legem naturae esse ipsam vim animae nostrae intellectuam & facultatem iudicatricem,* uerba mea p. 179. uelut istam sententiam propugnancia adduxerit, cum dicto loco, utique *primorum & uerorum principiorum,* seu *axiomatum* a me expresse mentio fiat, quae sane a vi animae differunt. Atque haec fere sunt, quae amoliendis Dn. ZENTGRAVII obiectionibus monere uisum fuit.

C A P V T II.

Q V O I I S,

QVAE A DN. D. VALENTINO ALBERTO,
LIPSIENSI PROFESSORE, OBIICIUNTUR,
R E S P O N D E T U R.

§. I.

VENIO nunc ad Dominum D. ALBERTUM, aduersus quem quo scriptio- nis genere utar, fere dubius haereo. Ita enim proterue me lacessit, id iracundiae & ineptiarum miscet, ut non leui brachio castigari mereatur Praesertim cum humanitatis officium videatur, nimium suorum libello- rum amorem excutere viro caetera non spernendo, & amarius aliquod antido- tum opponere nimis saccharatis amicorum encomiis, qui deosculando ipsius compendio immoriuntur. Contra non est, quare id feruitutis mihi imponi patiar, ut cuiusuis scabiei scalpendae mihi utique vacandum sit. Ac spes est, bonam mentem ultro scabituram, postquam ab Asinio Tenebrione excitata nu- bes iam euauit. Igitur non plura dicam, quam pro me necessarium est; cae- tera veteri amicitiae condonabuntur. Eoque omisso titulo libelli, nostro Spe-

cimini Controuersiarum ex parte oppositi, qui *μυνον* viro graui parum decoram prae se fert, circa *praefationem ad Lectorem* moneo, dictata ipsius, cum a me conspicerentur, hautquaquam me *ad indignationem* commouisse; cuius affectus vestigium libellus meus eo loco prae se non fert. Fas tamen mihi fuit, non insuper habere horribilem criminationem, velut & ipse sim inter eos numerandus, qui instinctu diaboli disciplinam iuris naturae & gentium cum orthodoxa fide commiserint: nisi forte inter blanditias isti ducitur, inter ministros Satanae alios disponere. *Dignitas iuris naturalis* a me violata dicitur, quam Dn. ALBERTVS omnibus modis asserere studet. *Quam obscurant*, inquit, *diuinam originem iuris naturalis ea, quae de homine in mundum vndequaue proiecto, inque statu miserrimo primum viuente fingit*. Ast quam obcurant opinionem candoris & ingenii tui, quod in ipso disceptationis limine obscoenum IOSVAE SCHWARZII carmen resonet? *Fingere*, quid dicitur, vel qui falsi aliquid pro vero venditat, vel qui aliquid, quod ipse falsum profitetur, tantisper supponit certae rei illustrandae gratia. Posteriori sensu ego fingo hominem vndecunque in mundum proiectum, vt declararem, quam miser futurus esset homo solus in mundo inculco destitutus, & ni peculiari Numinis cura foueretur. Ast D. Albertus priorem sensum mihi affingere non erubescit, quasi ego *fingam*; id est, falso asseram, hominem nescio, vnde in huncce mundum coniectum. De caetero meam methodum sequenti non minus diuinitas iuris naturalis oculis obuertatur, quam qui in pictura compendio Alberti praefixa inconniuis oculis defixus haeret. Sed nec detrahitur quid dignitati iuris naturalis, quod illud ex ratione iam corrupta deriuatum eam, *adeoque caecum caeco ducem dem*. Sane corruptela illa non obstat, quo minus homo adhuc sit animal rationale, & Mathematici demonstrationes fallere nescias extruant. Neque enim viam salutis aeternae ex nostra disciplina inuestigatum imus. Quin vehementer fallitur D. ALBERTVS, si putat, aliunde se regulas suas, & canonum illud *formaliter normaliter* hauisse, quam ex ratione eheu! quam corrupta. Sane, quod accuratiores Theologi asserunt, nec D. ALBERTVS abnuat, phrasi Scripturae quid imaginis diuinae nomine veniat, in talibus constitui nequit, quae etiam in hominis non renati animum cadunt. Ex quo recte inferitur, quae in Diuinis Literis de imagine Dei traduntur, ad doctrinam de iure naturali nihil pertinere. Neque vero in historia status integritatis, quam sacer Codex describit, vola aut vestigium regularum istarum adparet. Et reuera tota ista machina innicitur phrasi extra diuinas Literas a Philippo Melanchthone ni fallor inuenta, & ab aliis citra curiosam inquisitionem assumpta; qua nihil ad illustrandum ius naturale profici compendium D. ALBERTI fati ostendit. Denique nec in eo quid a me dignitati iuris naturalis detrahitur, quod idem ad socialitatem referam, & circa exteriores actiones maximam partem versari doceam. Nam ego illa, quae ad Theologiam spectant, disciplinae ad vsum fori humani adaptatae admiscere *ἀπαιδευτον* iudico. Nec qui proximum & peculiarem finem alicuius disciplinae exprimit, is ideo communem finem excludit, aut abnegat. Et quod ius naturae exercendum esse aduersus alios homines ad colendam socialitatem dicitur, id non obstat, quo minus illud ad auctorem sui

Deum

Deum nos manuducat. Claudis istum locum ridiculo ratiocinio ALBERTVS: Quia ipse in postulata mea consentire nullo modo vult, nec potest, ideo me dissenfum eiusdem aegre ferre. Quasi aut ille sapientiae humanae dictator foret; aut mea tantopere intersit, num alius mihi consentiat, an minus.

§. II. INSTITVTVM porro meum, quo a peculiari religione abstrahendo disciplinam iuris naturalis ad captum omnium hominum, quae aliqua rationem excolendi cura, adaptaui, elumbi valde cauillo insultat ALBERTVS, nescio, quae *de scientia ac fide vniuersali Comoeniana* ganniens. Quasi disciplina iuris naturalis & gentium non sua indole sit vniuersalis, seu omnes homines, gentesque spectans; quae stolido consilio ad certarum duntaxat gentium captum restringitur. Notantur inde quaedam a me tradita, velut a captu omnium hominum abhorrentia. Exempli causa adducitur, quod ego doceam, *paternum imperium niti praesumpto liberorum consensu*, non vnice, sed inter alias rationes, & *pro occasione illius, non pro causa natiuitatem habendam esse*. Atqui ni ostendatur, haec rationi repugnare, vtique ad captum omnium hominum eadem esse censendum est. Socialitatem quoque inter arcana dogmata a Chinesibus habitum iri iudicat, lepido fane ratiocinio: Quia Principes omnia ad socialitatem referunt, igitur non iudicabunt e re ciuilis societatis ius naturale publice doceri. Id est, quia omnium Principum interest, vt ciues sui socialibiles se gerant, igitur praecepta socialitatis publicanda non sunt, sed inter paucos tantum secreto sunt habenda. Caeterum nec ego gentilibus rationem, & quicquid facultatum humano generi concessit Deus, eripio. Quae modo si retineant, haud aegre laturo videntur, quae praeter Scripturam sacram finguntur, rudera diuinae imaginis sibi eripi. Quod si tamen Christianus Orbis D. ALBERTI Compendium non capit, me fane non inuidente iter ad Chineses suscipiat: vbi sine dubio maximus populi adplausus aduentantem excipiet, si picturam Compendio suo praefixam, Dioxippi Atheniensis pugilis, & Horatae Macedonis pugnam, ex Curtii L. IX. vt puto exprimentem, sibi praeferrari curauerit; ex qua inusitatum sibi spectaculi genus pollicebitur.

§. III. SCRIPSERAM quoque ego, exemplis constare, quam non ex vsu fit, Theologis politicam architectonicam formandam relinqui. Excipit D. ALBERTVS, id ad orthodoxos Theologos non spectare. Id quod ego facile admitto; cum illa, quae innui, exempla a Iesuitis & Fanaticis profecta sint. Sed quia nulla non ex sectis Christianorum orthodoxiae sibi gloriam vindicat, vbi nostrates Theologi sibi, vt talibus, Politicam subiecerint, ne caeterarum quidem sectarum Theologi deterioris esse conditionis volent. Igitur in vniuersum satius fuerit, Theologos vt tales suae Theologiae adquietere; Politicam velut disciplinam rationi superstructam propriis & domesticis principiis relinquere. ALBERTVS tamen, cum *pestilentissimam aliorum πολυπραγμοσύνην* perstrinxisset, sui oblitus mox subiungit: *De hac iniuria viderint alii, Iesuitae & Fanatici, ad quos ea propius pertinet*. Ergo quibus ipse pestilentissimam *πολυπραγμοσύνην* tribuit, iisdem dum paria a me obiciuntur, iniuriam fieri arguit.

guit. Valde suaferim D. ALBERTO, ne per iracundiam deinceps quid in chartam coniciat. Sed nec video, quare D. ALBERTVS in se potissimum trahere voluerit, quae ego in genere de solitudine antiquorum magistrorum circa collegia sua tetigeram; cum communis iste sit affectus eruditibus, ut foetibus suis existimationem detrahi aegre ferant; cui affectui vincendo vix centesimus quisque par fuerit. Neque vero tam *grauem culpam* ALBERTO impingere, in mentem venit, *ac si doceret, ut ditesceret*. Sane quo minus praemium laboris accipiat, nemo vitio vertet. Nam quod iactat, se suos libros gratis docere malle, quam meos cum spe lucri, non is contemptus pecuniae est, sed pura puta inuidia; cui an id futurum potentiae sit, ut libros meos omnium manibus sit excussura, valde dubito: qui cur non absque ipso interprete legi aut intelligi possint, nihil rationis video. Id quoque parum Ipsi decorum, postquam passim iam Asinii Tenebrionis vesania despuitur, ab isto vocabula *novitatum & incautae iuuentutis* mutuo sumere, ac iam dudum exhibitam calumniam denuo in scenam producere. In docendo ei *gloriam Dei & bonum publicum* esse propositum facile crediderim. Sed & illud sibi persuadeat velim, non alium mihi scopum fuisse, & esse. Neque sane Pufendorfio veritate corrupta opus est, cuius asserendae Albertus necessitatem sibi impositam credit, nisi forte animi sanctimoniam prolixitate pallii metitur. Haud quidquam tamen gloriae divinae magis interest, ut veteres & inanes naeniae cantillentur, quam ut bonae scientiae natio cultu adornatae exsplendescant. Id quoque nunc facile crediderim, nihil ipsum affectui in affinem suum Virum Celeberrimum Dn. D. Scherzerum dedisse. Nam cum ALBERTVS profligatam iam litem ultro suam fecerit, ille longe sapientius ac generosius sollicitationes Beckmanni, Schwarziique & Gesenii adspersus est, ac indignum se iudicavit, istorum sese furori propugnatorem praebere. Cum iste contra, quo plura per inconsultum animi imperum conscribillat, eo magis morbos animi sui pandit. Quam effoeminatum enim hominem arguit, quod *Christiana patientia* in subsidium aduocanda fuerit digerendae contumeliae, quam vocabulo *veterum Magistrorum, naris minus emunctae, commentorum* sibi iniustam credit. Etsi dente plusquam Theonino armata sit illa Christiana patientia, quae pro veteris Magistri honore *irrisoris & malignantis* conuicium, quam modestissime reponit, ac impietatis arguit illum, qui certa in re parum perspicacem ipsum monuerat. Sed & illud valde putidum est, quod velut magnam mihi invidiam facturus me subinde *Censorem* indiget: cum abs ipso censendi & traducendi initium sit factum; mihi autem aduersus alienas obrectationes defensio suscipienda fuerit. Quanquam reuera non ita sit inuidiosum in Alberti Compendium censuram exercere. Sed nimirum non possunt non istorum hominum animi per enormia elogia, quae aures ipsorum quotidie verberantur, inflari. Qui enim nil aliud audit, quam lumen & columen Ecclesiae, flumen & fumen sapientiae, bitumen & alumen eruditionis; ubi alium citra adulationem de se iudicare videt; velut maxima iniuria illata excandescit. Circa stylum denique satius fuerat, nihil tangere, cum ego nunquam Alberto scribendi Magistro uti constituerim. Id tamen non praeter rem, quod *similitudines* meae ipsi tantopere diiplicent; quippe quae

Asinium

Afinium fociosque ad viuum tactos constat. Et haec quidem ad praecalidam illam praefationem.

§. IV. IPso in opusculo LAMPERTI DANAEI verba adducuntur: (p. 4.) *An Deus possit quoduis malum, etiam odium sui praecipere, & omne bonum prohibere, etiam amorem & cultum sui.* Quibus subiungit: *Vtinam si ab illis semper dissensit Pufendorfius, nulla harmoniae in vocibus extarent vestigia.* Iura liquido, si potes, Alberti, te isthoc non calumniandi animo scripsisse; cum satis nosset, me istam sententiam contradictionis & absurditatis arguisse. Controuersiae Hofmannianae (p. 5.) ego sane nondum ingens ponere pretium possum, quippe quam ratiocinia ex sensu communi petita destruere valent. Ac modestius vtique iudico, morositatis aliquem & zeli a scientia parum instructi arguere, quae humana vitia sunt, quam per mansuetudinem, si Diis placet, Theologicam inter diaboli instrumenta referre. (p. 6.) Distinctiuncula inter *essentiam & existentiam* iuris naturalis hautquidquam efficit, vt ius naturale orthodoxae fidei aduersum euadat ob admixtos a Doctoribus errores. Sicuti Verbum Dei ob falsas quorundam interpretationes non ideo quoad existentiam corruptum dici potest. Quod si tamen quis errata auctorum a veris eius disciplinae scitis separare instituat, illi paulo curatius lauare manus conuenit, quam Asinius Tenebrio fecit, qui ad cubitum vsque malitiae & calumniarum fordibus heic inquinatus adparet; nec parum ipsius ALBERTI digiti illuue squalent. De caetero in ALBERTI gratiam nemo me in exilium expellet. Neque multum mihi a censuris eorum metuo, queis suo iure de politica architectonica cura est, modo ipsi propriis oculis, non perspicillis ab Asinio Tenebrione corruptis, cernere velint. (p. 8.) Num commendata ALBERTO methodus, vt iuxta thesin semper antithesis ponatur, commodissima sit, ingenia iudicent, quae furfuribus saginari non sueuerunt. Et maneant equidem capita & libri ex Aristotele, quibus veterum quorundam commenta destruit, aut cauillatur. Sed vt ista in perpetuum refricentur, etiam quando nemo est, qui veterem errorem defendit, inutilis ac inamoenus labor habeatur. Facile quoque Platoni assentimur, vt a falsis dogmatibus animum repurgatum habeat, qui veris est imbuendus. Sed saepe de falsis in mentem non venisset, ni intempestiua repetitione quis monitus fuisset. Praeterquam quod non omnibus est ea stomachi firmitas, vt ad talia non nauseent. Id tamen valde modeste ALBERTVS, quod *praefiscini* exclamare non obliuiscitur, dum *ad virorum maximorum iudicia* prouocat, quae vsque adeo inuitus audire *necessum* habuit, vt vi metuque coactus ea frontispicio libri sui praemiserit, nescio, an ultra tertium lapidem valitura. Denique & insolenter & pueriliter facit ALBERTVS, quod me interrogare non patitur, vnde ipse hoc sibi arroget, vt sana ratione melius, quam caeteri vsus, iudicetur. Nam si hypothesein suam pro foetu sanae rationis venditat, cur nemo caeterorum mortalium ex inspectione naturae rerum, aut ex sensu communi haectenus eam eruere valuit?

§. V. ACCEDIT inde ad thesin suam primariam adstruendam D. ALBERTVS: (p. 11.) quod *pura iuris naturalis notitia ex orthodoxa doctrina de statu inte-*

integritatis hauriri possit ac debeat. Ratio praecipua additur: Quia ius naturae est inter reliquias imaginis diuinæ, quam homo in statu integritatis habuit. Ad quam statuminandam toto sacro rancidulae distinctiones scholasticae effunduntur. Enimvero eam operam frustra sumi adparet, si consideretur, accuratiores Theologos, non refragante ipso ALBERTO tradere; imaginem Dei sensu Biblico sola spiritualia complecti; quo sensu eam penitus periisse. Igitur quae in diuinis literis super imagine Dei traduntur, ad ius naturale penitus non spectant, eoque per Theologiam orthodoxam, quatenus ea diuinis literis innitur, & ex hisce deducitur, ad ius naturae nihil proficitur. Et alias cultura iuris naturalis ad reparationem imaginis diuinæ in regeneratis, & sanctificationem pertineret; quod nemini per somnium haecenus asserere in mentem venit. Conceduntur tamen ab iisdem usu Ecclesiastico rudera aliqua diuinæ imaginis. Id est, quia Theologus quispiam notionem imaginis diuinæ praeter sacram Scripturam finxit, quem alii complures citra accuratorem disquisitionem secuti sunt: igitur ne, qui errorem istum deprehenderunt, cornicum oculos confingere voluisse videantur, sensus Ecclesiasticus concedendus est, sensui Biblico contradistinctus, & rudera sunt agnoscenda, quae nunquam ad aedificium destructum pertinuerunt. Sic quia Theologi quidam antipodes dari negarunt, aut Solem die Paschatis saltare, coelosque vetustate corrugatos iam multis miliarium millibus humiliores asseruerunt; ideo ne isti quapiam in re impegisse videantur concedendum est, sensu Ecclesiastico homines in altero hemisphaerio in coelum prolabi, eodemque sensu Solem tripudiare, aut coelos ingentibus rugis obsitos esse. Equidem vt quis impropria locutione vtatur, ego parum curauerim. Ast vt locutioni per Melanchthonem introductae sacrosancta quaedam auctoritas circumponatur, & eam explodentes heterodoxiae conuicio notentur, id sane ferendum non est. Nec qui sapit Theologus, si quid extra Scripturam sacram proferat, prae caeteris Philosophantibus auctoritatem sibi arrogabit. Nec promouet, quid ALBERTVS suis distinctiunculis, quae ad absurdum redactis Magistris nostris vltimum νενοφύγεται sunt, ne plane obmutescere necessum habeant. Distinctio inter ius naturae, & eius notitiam, ad rem nihil facit. Nam qui intelligit, quid lex sit, in homine praeter notitiam legis nihil inuestigabit. Notitia perfectior & imperfectior hautquidquam exinde prouenit, quod quis orthodoxus aut heterodoxus, planeue infidelis sit, quippe cum, quae sacra Scriptura de imagine Dei tradit, ad ius naturale non spectent. Et quae ALBERTVS in naturali iure nouit, ea non Orthodoxiae suae, sed lectioni Grotii debet. Vnde & falso Christianorum propria dicitur cognitio distincta eius iuris. Nam distincta cognitio cuiusuis disciplinae a studio & meditatione prouenit; quae per se aequae in infidelem, quam in Christianum cadit. Quod autem ea cognitio iam maxime inter Christianos floret, est, quia pleraeque bonae literae a Christianis excoluntur. Nec minus inepta sunt sequentia: (p.14.) Principum, inquit, τὰ ἐν εἰσὶν in scientiis & intelligentia; (quarum haec congenita principia praestat,) maxime vero in intelligentia est Theologia reuelata. Ab hoc principio pendet orthodoxia & heterodoxia in Philosophia. Si enim illud negligimus, aut in erroneum (Haeticorum) incidimus, heterodoxe philo-

loso.

lofophamur; si verum & genuinum assumimus & sequimur, orthodoxe. Nam Theologia reuelata vel eadem principia tradit, quae ratio inuenit, vel aliqua hisce superaddit. Vbi prius fit, sane & qui coniunctim illis principiis bene vtitur, recte philosophari simpliciter dicitur, non orthodoxe: & qui solam rationem secutus S. Scripturae ignarus, si ex veris principiis bene ratiocinetur, itidem recte philosophari dicitur, non orthodoxe, nec heterodoxe. Sicuti verbi gratia Cicero, qui de Officiis absque Theologia reuelata tradit, hautquidquam heterodoxe aut haeretice philosophari dicitur, etiam vbi a vero aberrat. Contra qui Philosophiae aliquid ex Theologia reuelata admiscet, is non orthodoxe philosophatur, sed intempestiue theologicatur. Sic quando ALBERTVS inter prandendum de rebus Theologicis differit, aut Nicolaus Beckmannus cum recentibus suis combibonibus Monachis inter pocula de virtutibus Rosarii commentatur, non ideo aut ille orthodoxe prandere, aut hic heterodoxe potare dicitur.

§. VI. OPPOSVERAM porro ego: Statum integritatis inter duos homines ad breue tempus fuisse, nec in eius descriptione iuris naturalis mentionem fieri; eoque illum non posse normam esse tam variarum actionum, quae in genere humano multiplicato certum moderamen desiderant. Heic ne plane obmutescat Dn. ALBERTVS, sententiola adducitur: *Breuitatem perfectione compensari, & ad hanc, non illam in norma adspici.* Ast non ideo verum esse definit, quod de naturali iure in historia status integri nulla mentio fiat. Quin de actionibus Adami in Paradiso nihil memoratur, nisi quod animantibus vocabula imposuerit, Euam dilexerit, & nudus absque pudore incesserit: hinc statim de lapsu memoratur. Praeter haec, quantum ego recordor, in tota S. Scriptura de actionibus Adami Paradisiacis nihil recensetur; nec vllibi eadem in imitationem, aut exemplum perfectae vitae caeteris hominibus proponuntur. Nam nouus ille homo, quem Paulus induere nos iubet, Adamus non est. Et si ALBERTO utique placebat Theologiam moralem, cum naturali iure confundere, cur non potius in normam eius iuris placebant actiones saltem communes Saluatoris nostri Iesu Christi? Obiter quoque mirari lubet, quod, cum ALBERTVS vsum similitudinum mihi exprobrauerit, ipse exempla de acu magnetica, & horologio attulerit, quae ridiculae plane ad praesentem quaestionem adplicantur. Negat inde ALBERTVS (pag 16.) requiri, *vt in sacris literis totidem verbis extet. ius naturae esse inter reliquias imaginis diuinae.* Atqui ne res quidem ipsa, sensusque diuinis literis continetur, prout supra h. c §. 5. ostendimus. Opposueram quoque ego, principia etiam theoretica ab ALBERTO inter imaginis diuinae reliquias referri; nec ideo tamen Arithmeticis aut Geometris ad statum integritatis confugiendum. Aduersus quae iste excipit, vtraque quidem principia esse interna, id est, naturae humanae congenita; differre tamen in hoc, quod theoretica testimonio sensuum declarentur, practica non item. Quae exceptio inanis est. Nam & principia theoretica ratione, & practica, per sensus illustrari possunt. Sic si D ALBERTVS ope sensuum declarare velit principium illud iuris, neminem laedere, abeat modo, ac viro forti colaphum impingat, ac statim veritatem sibi eius principii circa aures

Pufend. Eris Scand, o o ober-

oberrare sentiet. Tandem (pag. 18.) D. ALBERTVS *inferiorem certitudinis gradum non inuidet lumini rationis sibi relicto, superiorem vero eidem ad ductum luminis gratiae pollicetur.* Atqui summus, quem naturale lumen pollicetur, certitudinis gradus est demonstratio; qua obtenta nemo ulterius inquirere laborat. Lumen gratiae aliam certitudinem suppeditat non circa res demonstrationi Logicae subiectas, quae sciuntur, non creduntur, sed rationi humanae absconditas, & ad salutem animarum facientes; quae certitudo fide constat, veritati & promissis diuinis innixa. Igitur, si Diis placet, eadem fide, qua credimus Saluatorem nostrum pro peccatis mundi satisfecisse, deinceps credemus, pacta esse seruanda, gratum animum benefactoribus adprobandum.

§. VII. MIRE dehinc se torquet D. ALBERTVS (pag. 20.) vt Philosophiam nobis aliquam Christianam comminiscatur. Sed adhuc desideramus illas *Theses aut assertiones Spiritus Sancti quas Philosophus Christianus in foro humano conuertit in hypotheses certissimarum scientiarum.* Quaeso, ne inuideas orbi erudito istas theses reuelatas, scientiarum humanarum hypotheses. Nam de aquis supracoelestibus ipse vltro remittere videris. Nec quid nouae scientiae humanae e *propositionibus personalibus* exculpi queat, adparet. Equidem iure merito castigor ego, quod non satis pedantice dixerim, *illas ideo iniustas vocari, quia ratio humana capere non potest connexionem subiecti & praedicati.* Id enim longe sublimius & diuinius erat dixisse: *non praedicantur nec in quid, nec in quale.* Assume tamen quaeso thesin illam Theologicam, & conuerte eam in hypothesin certissimae scientiae, ac gigne nobis noua theoremata Philosophica; ac deinceps nobis Magnus Albertus eris. Nam a Deo posse fieri, quae rationis humanae captum excedunt, etiam Philosophi non Christiani admittunt. Et *materiam Deo non esse coaeuam, nec mari meteoricam esse naturam,* etiam ex ratione ostendi potest.

§. VIII. INDE dum circa obiectiones meas dissoluendas satagit, primo iactat, quia ego *abstrahendi* vocabulo aliquoties vsus eram (p. 23.) idcirco sese meo exemplo idem vocabulum adhibuisse. Ast mihi nunquam *abstrahere* idem fuit, ac praesupponere; quae ALBERTI confusio est. Quanto fatius igitur fuerat, agnoscere, per inaduertentiam istud excidisse, quam ita impudentem & friuolam excusationem comminisci. Praefracte dehinc contendit, Christiano ad hoc, vt philosophetur, intuendum esse statum integritatis (p. 24.) *Intueatur,* inquit, *homo corruptus hominem integrum, pie, iuste, tranquille peragentem omnia; nae ille statim videbit, quomodo se huic in actionibus suis conformare, eoque ipso praeceptis iuris naturalis satisfacere possit & debeat.* Atqui tam pauca de actionibus Adami traduntur, vt quomodo nostrae actiones ad illas formari queant, non adpareat. Sed nec si totos dies illum integrum hominem, quem ALBERTVS in frontispicio Compendii sui aeri incisum exhibet, intueri velim, adparet, quid ad sapientiam aut probitatem inde proficere possim, nisi forte nudo saltare placeat. Addit, valde id quidem aniliter (pag. 25.) *Vtinam eodem modo puerperae & obstetrices, respicientes ad Euam in statu integritatis, dolores in pariendo minuere possent.* Quae talia fando Pnyllomache, Bau-

Baucisue, vxorque edentula Fauni Temperet a lachrymis! Sed parcite ocellos fletu corrumpere aniculae. Nam auspicatum secretis vestris nomen ALBERTVS, vti videtur, libellum de arte obstetricandi ad analogiam status integritatis commentabitur, pari felicitate, ac *bellum* nuper ad eandem analogiam dedit. Abs cuius ingenio etiam commentarium de officio carnificis ad analogiam status integri expectamus. Enimuero etsi *praecipuae Christianorum factiones* in eo consentiant, *hominem integrum fuisse virtutibus examumissim imbutum*; cum tamen de hoc non nisi ex lumine reuelato constet, non ideo statim id pro hypothese disciplinae ex naturali lumine profluentis habebitur. Sed nec ideo Philosophis Christianis sola obsequii gloria relicta est, quia ALBERTVS Logicam & Physicam tantopere ex Theologia locupletauit, &, quod mysterium haecenus omnes Philosophos latuit, ostendit, mare non esse meteorum, & materiam non esse aeternam. Cum porro iuri naturali domestica sint principia (p. 26.) quid opus est hypothesein *ex verbo reuelato* eidem substernere, quod fatente ALBERTO ei disciplinae *externum est principium*. Ne tamen plane obmutescat, fingit nobis *duplicem scientiarum subordinationem, secundum esse, & secundum bene esse*. At nobis sufficit obtinuisse, ius naturale quoad esse suum Theologiae non subordinari. Num autem ALBERTVS (pag. 27.) tantum lumen isti disciplinae intulerit, vt ad bene esse eadem Theologiae utique sit subordinanda, eruditus orbis iudicet. Qui sine dubio multum ingenio istius viri debere se agnoscat, quod repente Rempublicam literariam noua disciplina auctiorem dedit, dum iam etiam *Theologiam naturalem Christianam* eleganti contradictione enixus est. Sicuti & gratulabitur sibi de isthoc theoremate Albertino: (p. 28.) *Philosophus Christianus imaginem Dei, puto integram, praesupponere potest ac debet tanquam normam certissimam, cui actiones nostrae secundum reliquias ipsius sint conformandae, adeo vt in hac consideratione Philosophica imago Dei se habeat idealiter, in Theologia actualiter*. Hoc quidem est sine mente sonum dare; nisi forte in euphonia vocabulorum (p. 29) *idealiter, actualiter*, mysterii quid latitat. Post exhaustum distinctionibus pedanticis faccum, ne plane ad silentium redigatur, e calumniis Nicolai Beckmanni & Iosuae Schwarzii nonnihil mutuo sumit, velut istis sua elogia inuideret. Quin enim tantus distinguendi artifex discrimen a me ad nauseam vsque inculcatum inter socialitatem aduersus omnes homines exercendam, & inter peculiare commodum seu interesse societatis alicuius particularis etiam vitiosae, animo complecti potuerit, mihi persuadere non possum. Quod ergo tam graue ac certum periculum reipublicae imminet ex mea socialitate, nisi quod ab Asinio Tenebrione primo fictum, mox alii pari stupore an impudentia distulere? Id tamen constat, homines Reipublicae tractandae peritos, quos ipse inuidioso scilicet vocabulo Statistas vocat, ius sibi suum ex compendio Albertino non formaturos; sed facile passuros, vt in aula pedanteriae istud se iactet. Denique & illud (p. 30.) a Nicolao Beckmanno mutuo sumptum, quod perstricto Winstrupio *charitatem proximi & reuerentiam superiorum* a me violatam arguat. Ergo ius naturale Albertinum requirit, vt inepta carmina, & insipida scribendi stribligo diuinis elogiis onerentur; vtque atroces errores falso obiecti

non arguantur, sed per silentium agnoscantur, ne alter calumniae conuincatur. De caetero Winstrupius ille nunquam eousque superior mihi fuit, quo minus iniuriam inferentem repellere potuerim. Quem omni officio colebam, quamdiu se, vti decebat, aduersus me gerebat. Cum furori Beckmanniano ducem se praeberet, repuli, sed longe breuiore brachio, quam merebatur; ac vindictam Deo commisi. Quanquam & reuera inter officia humanitatis sit, stultam alicui philautiam excutere. Sicuti, ni fallor; Philaemon iste, qui Dionysii carmina stultitiae plena adspernabatur, de hoc melius merebatur, quam adulatores, qui ista ad coelum efferendo aliorum ludibrio tyrannum exponebant. Sicuti & ego, si recte aestimare velis, de tuo Compendio orthodoxo melius mereor, quam amici tui, qui isti deosculando immoriuntur.

§. IX. *IN capite secundo* alias quasdam assertiones suas vindicare nititur ALBERTVS. Ac primo quidem cum constet, quaedam praecepta iuris naturalis locum habere non nisi in statu corrupto posse, vt nihilo secius ex statu integro deriuentur, asserit: (p. 31.) *Ea praecepta habere statum corruptum pro obiecto, integrum pro principio.* Ego censebam haec obscuritatem habere apud iuuenes praesertim. Et quanquam cernebam, ista ALBERTO velut maxime perspicua iactari, tamen admiratione potius quam inuidia tantae perspicaciae perfrictus dixeram: *Sive illa axiomata homini in statu integro inhaesisse, sive demum post lapsum in animis hominum enasci coepisse statuuntur, rem difficultate non carere.* Difficultatem illam latius deducere omiseram, quod crederem, non temere fore aliquem ita stupidum, cui illa non vltro in mentem veniat. Nam primo homini in statu felicissimo haec praecepta actu in animo haesisse; pauperibus eleemosyna est danda, pupilli non sunt defraudandi, defunctorum bona pro ratione graduum cognationis sunt diuidenda, & similia, vix ALBERTVS mihi persuaserit, praesertim cum tam breue tempus Adamo in Paradiso tribuatur, vt vix otium ipsi fuisse videatur, hypothesin mortis & corruptae naturae fingere, & ad isthanc leges naturales & conditionem generis humani speculari. Cum probabilius sit, ipsum praeter cultum Numinis rebus naturalibus contemplandis potissimum vacasse. Ni dicere velis, ista omnia etiam sub diuersis hypothesibus considerata vno intuitu eius intellectui sese obtulisse. Quod facilius dixeris, quam probatum dederis. Quod si autem ista principia in animis corruptorum hominum enata demum dicas; mirum videbitur, plus luminis congeniti actu existere in homine corrupto, quam integro. Ast ALBERTO omnia haec plana; omnia expedita. Vnde citra scrupulum pronunciat: *Ista partim homini in statu integro actu inhaesisse, & in nos propagata esse, vt superiori est parendum, Deo aut magistratui iusto: partim apud Christianos e cognitione status integri purissime resultare.* Enimvero vti facile concedo, Adamo vel primo loco hoc praeceptum, Deo est parendum, animo haesisse: ita an etiam actu de hoc in mentem venerit, magistratui iusto est parendum, non immerito dubites. Sane enim in Adamum huius praecepti exercitium nunquam cadere poterat, quem ego filiorum imperio nunquam subiiciendum haut crediderim nisi & hoc velis esse ex decore status integri, vt pater cum filiis fasces alternis gerat. Deinde de magistratu

stratu

stratu paradisiaco res nondum ad liquidum perducta est. Et si quid ingenio polles, nec cenforem metuis, quaeso deforma nobis Ciuitatem Paradisiacam, & distincte exprime, quae ratio ad eam instituendam homines mouerit, & cur non imperio paterno, inde auctoritate contenti, libertatem naturalem, qua nulla tunc mala libidine, secure gaudere poterant, retinuerint: quae vis tunc imperii, quae potestas magistratus, quae indoles legum ciuilium, quae sanctio: an maiore studio homines recta sectaturi fuerint ob iussum magistratus. Tum quae forma ciuitatum; quis imperium habendi modus; num magistratus tunc a sacerdotio distinctus: num istius magistratus potestas amplior, quam paterna fuerit; & eius generis plura. Quae tu si ita explicaueris, vt cordati risum aut lachrymas continere queant, non triobolaris Statista habebis. Sed circa alteram praeceptorum classẽ, quam Christianos ex consideratione status integri hausisse dicis, vereor ne petas id, quod est in principio, & iubeas nos de natura habitus iudicare ex priuatione, de natura lucis ex tenebris. Sane de beneficentia haecenus tum ex lumine rationis, tum eximie ex libris Noui Foederis Christiani cognouimus. Et nullibi tamen sacrae literae, quibus haec doctrina maxime cordi est, iubent nos heic ad statum integritatis respicere. Nec vlli puto mortalium ante Te in mentem venit beneficentiam erga pauperes deductum aut illustratum ire ex statu Integritatis; id est, illam actionem, quae vnus hominis abundantiam, alterius miseriam & egestatem praesupponit, ex eo statu, vbi quae homini alendo requirebantur, natura vltro suggerebat, vbi nulla opum exundantium cura, nulla eas cumulandi causa & ratio, nulla indigentia, nulla debilitas. In quo statu etiam *communicationem* fuisse *benignissimam*, ego quidem capere nondum possum. Aut tu me doce, quaenam demum illae res fuerint, quae ita liberaliter communicauerint homines, inter quos nullum augendi res studium, nulla egestas; & quibus pleraeque res ignotae, aut nulli vsui, circa quae iam vita nostra maximam partem occupatur. Idem censendum (p 33) de his quae sequuntur: *Haereditates, actiones tutorum, sententias iudicum, poenas, bella, foedera, innumera alia recte se habere intelligimus, quando audimus, ea, quae statui corrupto propria sunt, hodie ad analogiam status integri fieri non posse, nisi in ius naturae impingere velis.* Atqui de his omnibus recte haecenus & perfecte a ICtis & Politicis traditum fuit; quibus de ALBERTI hypothese nunquam cogitatum. Nec video, quid ex isthac rectius aut accuratius circa talia, quam ex horum principiis tradi queat. Denique in quamcunque se formam vertat ALBERTVS, inepta est illa & absurda, quam comminiscitur analogia. Cum enim analogia in similitudine, proportionem, & paritate rationum consistat, sensus communis vtique dicitur, affectionem illam analogicam in illo, ad quod alterum analogiam habere dicitur, in excellentiore gradu inesse, quam in eo, quod ad istud analogiam habet. Quo posito necessum fuerit, hereditates, actiones tutorum, sententias iudicum, poenas, bella, foedera, in statu integro longe sublimiori gradu extitisse, quam nunc in corrupto. Dicere autem, quod non existit, cum eo quod existit analogiam habere, aut illud huius normam esse, extremum in stultitia est. Et si deliciis dictionum suarum vti me patitur AL-

BERTVS, potius dixerim; non nisi ea normaliter ad statum corruptum referri posse, quae statui integro insunt formaliter. Sanctitas & innocentia status integri nobis in statu corrupto norma esse possunt; non ea, quae ab isto statu plane abhorreat. Vnde quanquam etiam ALBERTO non monenti discrimen inter medicinam & ius naturale notum sit, verum tamen adhuc perstat; non magis de legibus peccatum & mortem praesupponentibus, quam de natura & cura morborum; ex statu integro cognosci posse.

§. X. REPETIT dehinc obsoletam querelam ALBERTVS, quod ius naturale maximam partem ad vsum fori humani retulerim. Cuius instituti me nondum poenitet. Quod tamen *forum internum quam maxime rectitudinem motuum internorum requirat*, ego dudum docui L. I. c. 8. §. 2. de Iure Naturae & Gentium. Vt mirum videatur, ALBERTVM dicere, me haec *neglexisse, aut spernere*. Sed quia etiam ex lumine rationis intelligo, me peccatorem esse, non autem, qua ratione Numen peccatis offensum placandum sit, quod sola Theologia reuelata docet: igitur ius naturale ex solo rationis lumine traditum frustra ad forum internum, saltem primario, refertur, vbi solo hoc iure instructus damnari possum, absolui non possum, & vbi morsus conscientiae sentiuntur, medicina non inuenitur. Vnde, quae ad forum internum spectant, ad Theologiam remittere placuit, quae praeter cognitionem peccati etiam expiationem docet. Id porro facile concesserim: ALBERTVM de libero hominis integri arbitrio recte sentire, (p. 37.) quippe cui imago Dei *vtrosque oculos implet*: (credent homines ALBERTO duo paria oculorum esse,) sed tamen reuera vocabulum *perinde* cum magno grano falis capiendum est, quod neque in dictis ex Augustino citatis occurrere deprehendo. Quae dein ego de praecipis negatiuis in statu integritatis *praefatione libelli de Officio hominis & ciuis* meditatatus sum, ALBERTO improbari video rationes sententiae meae, destructas non video. Nec valde me mouet augustum & terribile nomen DOMINICI A SOTO, qui adducto loco in principia Theologiae impingit, quod de statu integritatis loquens peccati *mortalis* mentionem faciat, cum ea distinctio peccati mortalis & venialis in statu tantum regenerationis locum habeat. Vbi enim omnia peccata quoad effectum paria sunt, tautologum est terminum *mortalis* adhibere. Deinde, etsi nemo negauerit, si Adamus in statu innocentiae aliud quoddam peccatum admisisset, non impune fuisse laturum: tamen quia in solam comestionem de arbore vetita atrocissima illa sanctio mortis expresse statuta legitur; quid obstat, quo minus dicamus, modo isto peccato abstinuisset homo, nullum aliud peccatum fuisse patraturum. Certe quomodo hanc sententiam ex sacris literis refutare possis, non video. Et si solis auctoritatibus res agatur, cur non potius mihi, quam Dominico a Soto credere malis? Praesertim cum illecebra arboris vetitae in S. Scriptura exprimitur, Deo similem fieri; aliorum peccatorum illecebras in eo statu, vbi vitiosi cupides non sunt, percipere non possim. Et rationes quae exaggerando illo peccato adferuntur, in alia peccata non quadrant.

§. XI. CIR-

§. XI. CIRCA prohibitionem matrimonii inter fratres & sorores, (p. 39.) quam etiam in statu integro maioris honestatis causa faciendam ALBERTVS absque idonea ratione tradit, nihil habet quod adferat, praeter par distinctionum; *inter legis sanctionem & repetitionem, & inter ius naturae primaeuum & secundarium.* Atqui non sufficit distinctiones adferre, sed oportebat etiam eas ad praesentem quaestionem adplicare. Nam si vel maxime concedam, legem de vetitis inter fratres & sorores connubiis, Leuit. XVIII. non primum esse latam, sed tantum repetitam: ostendendum tamen erat, quando illa utique lata foret. Nescio quoque, an qui tot per annos Logicam publice docuit, capere possit, nullam esse hanc consecutionem: Leu. XVIII, 9. lex de vetitis inter fratres & sorores connubiis non primum lata est; igitur illa in statu integritatis post multiplicatos homines maioris honestatis causa ferenda fuerat. Ut autem inanem illam distinctionem inter ius naturae primaeuum & secundarium admittamus, maiore auctoritate opus est. Quid tamen reuera super hac quaestione definiendum sit, ego hautquidquam me torserim. Id tantum monuerim, solam communionem sanguinis in statu integro sufficientem rationem non esse prohibendi connubii, inde videri constare, quod primi hominis vxor ex viri costa formata sit, caro de carne ipsius; quo nulla maior communio sanguinis existere potest. Igitur ni inutili quaestione abstinere malit D. ALBERTVS, aliae ipsi rationes fuerint inuestigandae.

§. XII. AD extremum regularum suarum auctoritatem adfruit ALBERTVS (p. 40.) quas *sponte sibi venisse* asserit, sicut zizania solent, quorum etiam proprium est, facile se multiplicare. Num autem nos infelices, quibus reuelatio regularum Albertinarum facta non est, *confusam forte* duntaxat iuris naturalis notitiam obtineamus (p. 41.) *quae ex genuino istarum regularum usu obtinetur certissima*, tunc demum liquido adparebit, quanto earum regularum adminiculo huic disciplinae fastigium impositum fuerit. Interim non possum non miserari puerilem plane D. ALBERTI iactantiam, qua regulis suis triumphum acclamat, velut a me vltro campus esset desertus: cum mihi suffecerit fundamenta subruisse; quibus sublatis debilis compages vltro corruit. Vnde verendum est, ne intempestiuo triumphatori occinatur: *O Corydon, Corydon, quae te dementia cepit!*

§. XIII. TERTIVM caput D. ALBERTVS miscet ex illis, quae ipsi per iniuriam scilicet a *Censore* imputata sunt. Negat igitur primo, mihi abs ipso imputatum, quasi ego statuerim, hominem *casu* in hunc mundum proiectum. Ibi enim Epicuraeos sibi ob oculos fuisse. Sed *lupum ante clamorem festinasse*, qua humanitatis plenissima phrasi utitur latrator ALBERTVS. Ast profecto tantam calumniarum colluuiem expresso aut suppresso nomine in me effusam hisce annis comperi, ut vitio mihi vertendum non sit, si cuiquam plus iusto suspicax videar. Et nihilominus dum vnam a me auertit calumniam, parem mihi impingit, (p. 42.) iubens me *audire sententiam Lactantii aduersus eos, quibuscum loquor, mutata saltem voce casu, in agnatas particulas* utcunque vel vndecunque. Sane quid Lactantius contra Epicuraeos disputet, non demum
ex

ex ALBERTO discere debebam. Quid ergo opus erat, ista verba mihi occidere, ni forte arbitratur, de veris humani generis originibus non aequè mihi atque ipsi constare. Quam porro immanem calumniandi rabiem hoc arguit, quod vocabulum *casus* & *undecunque* agnatas particulas vocet, velut & ego non multo melius, quam Epicuræi hominem in mundum proiectum statuam. Cum ego isto vocabulo innuam, me dicto loco, origines hominis in medio relinquere; non quod illas ignorem, aut de iisdem dubitem; sed quia thesi, quam ibi probandam suscepi, veritas constare potest, quamcunque de illis originibus sententiam supponas. Quod si autem neget, calumniandi causa ista ab se scripta, arguendus erit stupor tam aperta perspexisse non valentis. In secundo loco, (p. 43.) dum vna via a contradictione extricare sese nititur, alia in eandem prolabi videtur, dum meis verbis hanc de suo parenthesis infercit; *axiomata (iuris Naturalis quae statui corrupto propria sunt:)* Si enim nobis post lapsum conascuntur, quae statui corrupto propria sunt, quomodo eadem apud Christianos ex cognitione status integri resultare dici potest? Cum illa, quae ex cognitione Christianis propria resultant, non conascuntur; quae autem conascuntur, etiam in non Christianos cadunt. Circa vocabula *oblique ac perinde* importunam pertinaciam ostendit, (p. 44.) dum ne incommodius quidem verbum sibi excidisse agnoscere detrectat, velut ipse mera oracula funderet. Nec eo fecius mihi fas erit circa vires liberi arbitrii in homine integro vocula *perinde* abstinere. Par pertinacia est (p. 45.) circa phrasin *a peccato retrahere*, quam peccatum iam praesupponere sensus communis dicat: eoque absurde adhiberi censetur, vbi de Legislatore fermo est, legem positivam primum condente. Illa vero (p. 46.) non est eximia humanitas se a foedissima & malitiosissima calumnia abstinuisse, quasi quidquam erroneum illa dictione contineatur: *Deum condito praecepto positivo effecisse, ut actus, qui lege naturali peccatum non erat, peccatum fieret.* Credo apud Alinium ista calumnia etiam citra hederam venditari poterat. Sed nimirum nemo adhuc repertus est tam impudens, ut aequipollens GROTHII dictum L. I. c. I. § 10. (p. 46.) cauillari auderet: *Deus positiva vetando illicita facit.* Gloriat inde, se humanitatis, ut nempe in meliorem potius, quam deteriore partem incautius dicta interpretetur, in Compendio suo aliquoties specimina edidisse, *non applaudentibus omnibus.* Atqui non aliud abs isto heic praestitum, nisi quod naturali lege praecipitur, & bonis omnibus in usu est. Quod si tamen iactura istius applausus Te torquet, mi D. ALBERTE, age, retracta tuam humanitatem, & impudenter calumniare. Quo facto statim quatuor viri calumniarum, Schwarzzius, Nicolaus Beckmannus, Fridericus Gefenius & Valentinus Velthemius in maximos plausus erumpent, teque lubenter fraternitati suae adscribent. Sed & circa sextum operam ludit Albertus. Licet enim vel maxime *honestum* etiam *utili* opponam, ac dicam, in statu integro matrimonia inter fratres & sorores non ob utilitatem fuisse prohibita, sed ob *honestatem*: non minus tamen haec dictio praesupponit, id quod ante istud interdictum in usu fuit, minus honestum fuisse. Quid denique (pag. 47.) solidi subsit commentitiae distinctioni *inter assertiones de re practica, & praecepta de eadem iam alibi excussum.* Non puto

puto habet ALBERTVS, quod iactet, per Vindicias suas *plenissime* mihi *satisfactum*.

§. XIV. CAETERVM ne DN. ALBERTVS gratis mihi titulum Censoris impegerit, pauca quaedam circa *Compendium* ipsius *Orthodoxum* monere lubet. De cuius scopo haud obscure videtur colligi ex palmario isto axiomate: *Quidquid ex hypothese status corrupti necessario nobis faciendum est, id ad analogiam status integri orthodoxe exposito facere nos iubet ius naturae*. Sane analogiam istam S. Scriptura nullibi deducit, nec de illa cuiquam mortalium ante istum puto in mentem venit. Et pauci videntur eo delirii proiapsuri, vt bellum, & quicquid actum in genere humano ex peccato & subsecuta inde miseria redundauit, ad chymaericam analogiam status integri concipere possint aut velint. Restat igitur, vt deinceps Ius Naturale ALBERTI dictatis sit metiendum, & qui cum eo senserit orthodoxi vocabulo superbus incedat; caeteri, ad quorum palatum ista non sunt, haeticorum nomine traducantur. In *Praefatione ad Lectorem* video Albertum pari sollicitudine circa Decalogum agitari, cum Indicis Nouitatum auctoribus; quae vnde originem duxerit, mihi persuadere non possum. Sane perstat Decalogo auctoritas & sanctimonia sua, etsi disciplina iuris naturalis ad ordinem decem praeceptorum non digeratur. Quin ipse ALBERTVS in Compendio suo non Decalogum, sed fictitiam analogiam & regulas passim inculcat. Dein scire velim, ex qua visione ALBERTO constet, quod *diabolus toruo vultu Decalogum adspiciat*. Cum, siquidem exitio hominum iste laetatur, gaudio potius perfundi eundem credibile sit conspecto Decalogo, quo maledictio & damnatio aduersus peccatores promulgatur. Sed & nescio, quid purulenti habet adiecta similitudo. Sane infecit genus humanum peccato diabolus: idem, dum Decalogum quoque corrumpere fatagit, num *peccati medicinam* corrumpit? Mallem quoque claro latratu, quam obscura mufitatione expressum fuisse, (p.2.) quinam forent illi non pauci, qui *rationi magis, quam reuelationi faueant, & quibus Decalogus nauseam magis quam animum moueat*. Fortasse enim fustis non defuisset. Gratis quoque dicitur; (p.3.) *qui olim ac hodie in incunabula iuris naturalis inquisuerunt, utroque oculo ad antiquissima tempora respexisse, & quomodo primi homines vixerint, fundamenti loco posuisse*. Id enim factum est, & fieri conuenit ab illis, qui de origine culturae humanae, aut ciuitatum anquirunt. Circa originem iuris naturalis id neque factum ab omnibus, aut plerisque, neque fieri necessum est. Sane Grotius primaeuum hominum statum fundamenti loco non supponit, sed obiter de eo mentionem iniicit, vbi origines domini indagat. Sed nec in nostra hypothese necessarium est super primaeua hominum conditione inquirere, cum etiam hodie vita humana citra socialitatem sit miserrima. Et qualem vitam primi homines egerint, quaestio facti (p.5.) est, quae nisi ex S. Scripturis cognosci potest. Sed & nullum est illud ALBERTI ratiocinium: ius naturae perfectum est, igitur illud ex perfectissimo statu deriuandum. Per imperfectum enim statum perfectioni legis Naturalis nihil decedit, sed cognitio tantum eius redditur difficilior, & obsequium ei debitum imminuit. Quod porro ALBERTVS in Theologiam reuelatam exspatiatus quaesiuit & inuenit, id

Pufend. Eris Scand.

pp

ex

ex primo illo & perfecto homine non eruit, sed ex cerebro suo in futiles regulas foecundo per vanitatem venditavit, velut summam perfectionem legi naturali dare idoneum. Quin inter spatiandum in ecstasim incidisse videtur, ita multae phantasiae homini occurrerunt, quas nunc exagitare non vacat. Ex dicto Rom. I. 25. (p. 7.) nihil minus, quam id colligi potest, hominibus in statu defectionis citra revelationem liquido de iure naturae constare non posse, nisi in subsidium adfiscant doctrinam Christianam orthodoxam de statu integro. Et quid fiet de dicto Rom. II. 25. cuius heic data opera obliuiscitur? Debuisset & nobis nominare *Monarchomachos illos*, qui citra paralogismos & ἀσολλογισίαν socialitatis via incedentes in id praecipitium inciderunt, licitum ob socialitatem esse regem, si Rempublicam peccet, medio tollere. Absurde quoque pro se adducit ALBERTVS (p. 14.) illa Grotii verba: ius naturae per se hominibus non corruptis patet. Per tales non intelliguntur, qui in statu integritatis viuunt, sed quorum iudicium per prauam educationem & consuetudinem non est detortum. Et alias non ignotum, quid Grotius de perfectione primi hominis senserit. Neque ob dictum Iac. III. 9. ad intelligendum ius naturae cognitio de homine integro est excutienda. Sane & qui hodie exaggerare velit peccatum iniusti bellatoris, eodem modo dicere posset; eum morti obiicere homines, pro quibus Saluator noster sanguinem suum effuderit. Num vero inde colligere licet: fontem e quo a Christianis pura iuris Naturalis notitia hauriri debeat, esse orthodoxam doctrinam de passione Saluatoris? Denique & testimonium MELANCHTHONIS hoc, quo ALBERTVS vult, sensu prolatum non fuit. Qui sane in argumento ad Officia Ciceronis (membro I.) quod ad hanc disciplinam attinet, expressis verbis a Scriptura abstrahi iubet. Neque ego, inquit, de religione dico, quae ex sacris libris petenda est. Civilis vitae consuetudo a Cicerone describitur, cum qua religio nihil pugnat. Scripsit de Officiis etiam D. AMBROSIVS, credo ut pueris inculcaret religionem, de qua videbat in Ciceronianis nihil praecipere. Verum ego religionem ex diuinis literis censero hauriendam esse, de civilibus malim audire Ciceronem. Obiter quoque scire velim, num qui ex cordatis Theologis fidei orthodoxae censores se vocari velint. Sane vitiosa, aut quae vitii suspecta sunt, censurae obnoxia habentur. In fidem autem orthodoxam, qui censorem feret? cuius tituli stoliditatem & insolentiam ipse credo Romanus Pontifex adspernabitur.

§. XV. QVANQVAM autem in ipso D. ALBERTI Compendio passim occurrant, quae castigationem merentur, tamen cum tam ignobili labore tempus impendere improbum sit, paucis tantum notabuntur ea, quibus nostra tradita cauillatur, & vellicat. Inter quae vel praecipuum est, quod dicit (p. 39.) *me hominem in hunc mundum proiectum sine artibus & extra societatem misere viuentem posuisse loco hypotheseos meae*, quantumuis ficta illa sit. Sed non magis calumniam certorum hominum, quam stuporem circa istum locum discussisse molestum est. Thesis mea serua & vera est; hominem, prout nunc se habet, in solitudine destitutum citra vllam opem humanam, aut peculiare Dei auxilium vitam miserissimam agere. Alias enim neque in deportatione poena erit, neque

que in expositione infantum scelus. Ad illustrandam hanc thesin, quam nemo sanus abnuet, dico; ei veritatem constare, si sequestrata notitia, quae super veris humani generis originibus ex S. Scriptura hauritur, quamcunque velis hypothesein de origine generis humani fingas. Num eiusmodi fictio veritati quid praeiudicat? Sic si dicam, Nicolaus Beckmannus, si vel maxime Spartaci familia ortus, aut e nubibus ad ranae instar depluisse fingatur, obscoenissimus morio est. Vnde ideo veritati natalium eius quidquam detrahitur? Vnde insipida valde est grauitas, per quam ALBERTVS crepat: (p. 40.) *Nos Lutherani adfueti sumus ad fingendum nihil (ne in Philosophia quidem, quia Christiana esse debet,) cuius contrarium a Deo ipso reuelatum est.* Quasi ad Lutheranam fidem quid faciat, docendi gratia falsi quid tantisper vt fictum, non vt verum supponere. Aut quasi ZENTGRAVIUS minus bonus Lutheranus censeretur, licet aduersus me ex absurda hypothese, si Deus non datur, disputet. Calumnia quoque est, quod quispiam *verissimam Christianorum notitiam de actuali hominum statu, eoque felicissimo in gratiam Gentilium dissimulet, aut in fictionem de statu miserrimo transmutet.* Sane si quis Euangelium Gentilibus annuntiaturus esset, is male faceret, si in ipsorum gratiam de statu integritatis dissimularet. Sed disciplinam iuris naturalis, abstrahendo a peculiari religione vniuersaliter traditurus, non magis de statu integritatis mentionem facere necessum habet, quam qui Medicinam docet, quod vero, *si status integritatis habeatur pro hypothese, ius naturae longe certius & clarius, quam vilo alio modo sine omni errandi periculo deduci possit;* id quidem ex ALBERTI Compendio nondum adparet, ex quo generis humani oculi nondum eximia quadam luce perfusi cernuntur. Et vellem scire aliquid ad disciplinam iuris vniuersalis pertinens, quod ex nostra methodo *confuse* tantum, ex Albertino Compendio *distinctissime* percipiantur. Porro qui leges naturales ad caput de socialitate (p. 42.) refert, non ideo negat, actionum humanarum finem esse *debere gloriam Dei.* Num autem solus integritatis status *naturalis* vocabulo insigniri debeat. Specim. Controu. c. 3. §. 3. (p. 44.) satis expositum. Ea quoque foeda est calumnit, quod §. 33. thesin meam; in disciplina iuris naturalis hominem esse considerandum, prout ipsius natura est corrupta, hoc additamento interpoletur: *Recte, modo i. non excluderetur status integer tanquam principium.* Ast ego non excludo statum integritatis, sed ab eo praescindo, tanquam qui ad Theologiam reuelatam pertineat. Quem quare non praesupposuerim, tanquam principium huic disciplinae, satis ostendi. Inepta quoque est secunda nota: *Modo status corruptus habeatur pro obiecto.* Vbi quaeso diuersum a me traditur? Sane ego prauas inclinationes hominis considero non tanquam regulam agendorum, sed tanquam morbum, cuius prauis affectus per legem naturalem sunt sistendi. Quod carpit, a me tradi, (p. 47.) Ius Naturale maximam partem circa externa occupari, praeter alibi dicta repono illud PHILIPPI MELANCHTHONIS Epit. Philof. moral. p. 3. *Philosophia moralis est explicatio legis naturae, demonstrationes ordine in artibus vsitato colligens, quantum ratio iudicare potest, quarum conclusiones sunt definitiones virtutum, siue praecepta de regenda disciplina in omnibus hominibus, congruentia cum Decalogo, quatenus de EXTERNA disciplina concionatur.*

§. XVI. DE illa quoque quaestione, (p. 49.) an congruum fuerit in statu integritatis praecepta legis naturalis positivis potius quam negatiuis vocabulis exprimi, alibi a nobis dictum. Frustra ALBERTVS obiicit: *Exemplo legis diuinæ positiuæ cognoscimus, ad ea expresse inculcanda, ad quæ nulla inclinatio est, libertatem contrarietatis sufficere.* Nam ad fructum illius arboris vtique congenitus homini adpetitus erat, innoxius, ni diuinum interdictum accessisset. Ast, verbi gratia, ad homicidium, adulterium, furtum, nulla congenita erat inclinatio. Et mirum est, ALBERTVM vsque adeo sensui communi ex sola contradicendi libidine reniti; cum meae sententiae, quoties placuerit, capere queat experimenta. Sane si etiam infimæ conditionis ciui Magistratus pupillae cuiuspiam tuellam deferat, ac ipsi inculcet, vt pupillae bona diligenter administret, eiusque pudicitiam custodiat; ea monita aequo is animo admittet. Ast si id sollicitè ingeratur, ne dissipet aut furto subducat rem pupillae, ne ipse eandem constupret, aut aliis prostituat, ne venenum eidem propinet, cum indignatione ista audiet, velut contumelia sibi allata. Reliqua alibi discussa sunt; aut talia, vt non sit operae pretium, istis confectandis tempus impendere. Non possum tamen, quin impudentiam viri notem, qui, vt sese Strimesio, velut nimium me laudasset, purget, dicit: *Comparatiue, & si cum HOBESIO comparer, me laudasse;* & vt pullus ipsius, cui adhuc rostrum flauet, pipit, non tali comparatione, qua virtus cum vitio, sed qua minus vitium cum maiore vitio comparatur. Ast ego te cum comparatiua tua laude in malam rem abire iubeo, & te vicissim quoque comparatiue ad Fridericum Gesenium, & Valentinum Velthemium, aut si haec non sufficiunt, ad Iosuum Schwarzium & Nicolaum Beckmannum laudo. Equidem gratia Te mea opus non habere lubens agnosco. Et ita morosus ego sum, vt si vel in coelum me laudibus extollas, Compendium tamen tuum exosculaturus non sim. Vehementer tamen suaferim, vt cauillandi & calumniandi finem facias, & si vtique litibus delectaris, alium tibi deligas aduersarium, magis otio abundantem, quicum vitilitigationis ferram reciproces. Est enim, cuius prurientes in satyram manus vix contineo, abs quo erudito orbi ludibrio expositus, sero ingemifces, ni quietem tibi mature imperare queas.

CAPVT III.

QVO OBJECTIONIBVS, DN. SAMVELIS STRIMESII RESPONDETVR.

§. I.

ACCEDENDVM tandem est ad Dn. SAMVELEM STRIMESIVM, Professo-
rem Francofurtanum, quem adparet ingressu noui muneris me potissi-
mum oppugnato inclarescere voluisse. Cui & ipsi quantopere extra
oleas vagetur, paucis ostendendum est, postquam iam plane istis litibus de-
fungi placet. Ac in *Praxiologia* quidem *Apodictica* p. 43. cum Hobbesii statum
naturalem atrocibus verbis damnasset, addit: *Ob eandem causam me non vllam
mereri excusationem, quod statum tantum corruptum & ab omni integritate alie-
num tanquam hypothesin non quidem veram, sed fictam propterea praestruo, vt
disciplinam ita generaliter traderem, vt & eadem ad captum Ethnicorum foret,
quos statum integritatis, vel rectius Creationis, ignorare facio ex solis diuinis Scri-
pturis addiscendum.* Circa istam accusationem obseruandum, primo STRIME-
SIVM mihi de suo affingere, quod supponam statum *tantum* corruptum, & *ab
omni integritate alienum*. Contrarium enim huius a me docetur L. II. c. 1. §. 5.
& L. II. c. 2. §. 9. Deinde naturam hominis nunc corruptam ego non suppo-
no tanquam *hypothesin fictam*, sed tanquam thesin nimis quam veram. Nisi
forte Francofurti homines absque labe originali nascuntur. Sed longe diuersa
sunt, quae a me velut ficta tantisper supponuntur; quae accuratius expendisse
decebat STRIMESIVM, antequam viuum & respondere paratum lacefferet.
Denique num rectius dicatur *status creationis*, quam integritatis alii litigent.
Id saltem constat, illam integritatem & sanctimoniam, quae lapsu primi homi-
nis amissa fuit, Ethnicis ignoratam, ex sola sacra Scriptura addisci. Cuius
contrarium non euincunt dicta quorundam Philosophorum PHILIPPO MOR-
NAEO & aliis adducta, quae nullam aliam corruptelam hominum, quam ex
praua adfuetudine & velut contagio praesupponunt. Vnde & nimis pro im-
perio pronunciat STRIMESIVS: *Non esse necessarium, vt in disciplina Iuris N.
homo nunc consideretur, prout ipsius natura est corrupta, & prout est animal
multis prauis cupiditatibus scatens.* Atqui citra istam considerationem aequae
perfectum habebimus Iuris N. systema, ac si Theologi sua disciplina peccatum
& corruptionem hominis excludere vellent. Quod tamen hi altius ad primae-
uam integritatem ascendunt, ratio est, quae in disciplinam Iuris N. non cadit.
Et ipse STRIMESIVS p. 85. tam de statu *institutionis*, quam *perfectionis* post
hanc vitam pronunciat: *Neuter status heic attendi meretur, alibi nempe in Theo-
logia iterum atque iterum inculcandus.*

§. II. HAVD saniora sunt, quae p. 89. seqq. circa statum naturalem a me traditum cauillatur. Vbi primo per summam iniuriam *idem cum Hobbesio inculcae* me arguit, quem prius horridorum errorum reum peregerat. Ast ego efficiam, vt omnes cordati intelligant, illum quid carperet, non intellexisse; quod quale sit nemini ignotum est. Quam friuolum enim est, quod p. 90. ait: *Statum naturalem, qui per fictionem talis est, nulli omnino vsui inferuire, nisi vt subministret, vel quo modo genus humanum calumniis prosciindi, vel quo pacto origo rerum Creatori erepta cum Epicuro atomis, aut alii inepiori causae tribui.* Iurares, istum Friderici Gesenii fraternitatem ambire. Talia refutationem non merentur, quae scriptorem quid scriberet nesciuisse arguunt. Circa statum naturalem qui reuera existit, monet: *Male ei opponi aduentitium, qui statum etiam inter patrem & filium complectitur quam maxime naturalem.* Nimirum incognita est ambiguitas vocabuli naturalis, quod pro diuersa oppositione diuersas sortitur notiones. 2. *Contradictorie dici: Statum hunc id habere, vt quis cum aliquibus hominibus peculiari societate iungatur, & tamen hominem nemini praeterquam Deo in eo subiectum esse, omnibus vero hominibus aequalem.* Male sit illi, qui STRIMESIO librum meum legenti perspicillum subdixerat. Sane neque citato loco, neque alibi extat; in eo statu hominem soli Deo subiectum omnibus hominibus aequalem esse; sed ista verba ibi extant: *Quis cuius alteri, cui neque ipse subiectus est, neque eundem sibi subiectum habet, aequalis censetur.* Vnde magni stuporis est argumentum, quod ostendi sibi a me petit societatem, in qua omnes aequales sunt, nec alter alteri subiectus. Magnus profecto pudor est, quod Professore Moralium a me demum inculcandum sit, quod coniuges & parentes cum liberis inuicem non viuunt in statu naturali. Quod de caetero ab inaequalitate virium ad inaequalitatem iurium non liceat argumentari, discere poterat ex L. III. c. 2. §. 2. de Iuris Naturae & G. Aequae stupida est quaestio p. 91. *Vbi locorum reperiatur hominum societas, in qua omnes tum ex proprio iudicio agunt, ex proprio itidem iudicio de medijs ad sui conseruationem facientibus definiunt, tum singuli agunt, quae rectae rationi consona sunt.* Ego trado de Iuribus eorum, qui in libertate naturali viuunt. STRIMESIVS quaerit, vbi locorum sit societas, in qua omnes utantur iuribus libertatis seu status naturalis, id est, quae non sit societas. Est magnae patientiae argumentum, etiam a puero talem quaestionem aequo animo audire. Denique conseruationem sui a me conseruationi vniuersi non opponi, satis adparet ex iis, quae a me traduntur L. II. c. 3. §. 16. Et sui ipsius conseruationi quam maxime studet, qui credit, se non sibi, sed toti mundo genitum. Quia porro STRIMESIVS p. 220. quam Fridericus Gesenius in me calumniam euomuerat, regustat, etiam illa, quae huic dudum a me responsa sunt, sibi dicta putet. Ad illam quoque calumniam, quae p. 221. ponitur, alibi abunde responsum. Vanum quoque est, quod contendit, non nisi quatuor hominum status dari posse, eoque naturalem statum non dari: cum quadripartita illa diuisio ad Theologiam spectet; qua non obstante in alia disciplina alia humani status potest esse consideratio.

§. III. SED & circa illam quaestionem, num quid malum sit ante omnem legem diuinam & humanam, aliquot sophisticationes promulgat STRIMESIVS p. 232. *Si nulla, inquit, actio ante interdictum vel diuinum vel humanum mala est, tum nec Deus nec homo vnquam malum prohibuerunt. Ratio consequentiae est, quia iuxta hanc hypothesein prohibitio semper prior est malo, quod per & propter illam demum naturam suam nanciscitur. Sed illud absurdum foret dicere: Deum nihil vnquam prohibuisse, nisi quod sua natura vel bonum vel indifferens fuit. Ergo: nec illud sibi constat, nullum sua natura bonum vel indifferens esse.* Enimuero si sophismate hoc nostram sententiam petit STRIMESIVS, longe ipsum ratio fugit. Nos quippe illam actionem necessario bonam dicimus, quae cum conditione humanae naturae a Deo conditae ita congruit, vt haec sine illius obseruantia subsistere nequeat: malam contra, quae ita repugnat naturae a Deo conditae, vt eandem destruat. Vnde absurde concipitur actio bona aut mala, antequam concipiatur subiectum, a quo actio illa exercenda sit, ni effectum prius, quam causam concipere velimus. Non autem credo aliquem eo absurditatis prolapsum, vt diceret, malum actu extitisse ante legem, quae humano generi coaeva, id est, adiunctum ante subiectum. Id autem ego nusquam tradidi, quoduis malum per & propter solam prohibitionem naturam demum suam nancisci. Iungitur quippe a me prohibitioni certa humanae naturae structura a Creatore facta. Inde & secundum istius argumentum vltro corruit: *Si nihil ante est malum, quam prohibitum, & ideo solum malum, quia prohibitum, tum omnia mala possunt fieri bona.* Nam vt quae lege naturali repugnant, mala sint, non a nuda & sola prohibitione diuina oritur, sed etiam, quia indoles humanae naturae a Deo condita violatur. Non minus inane est tertium ratiocinium: *Si omnia per se sunt indifferentia, tum Deo impossibile est ad quidquam nos obligare. Nam alias facta etiam clarissima legis promulgatione adhuc in nostra potestate situm erit, num illi promulgationi fidem habere velimus, nisi per se bonum sit, Deo credere; & per se malum, illius veritatem in dubium vocare.* Ad hoc iam in Specim. Controu. cap. 5. §. 35. p. 205. respondimus. Nam quod homo necessario fidem Deo adhibere & parere debeat, id prouenit ex indole naturae humanae, quam Deus ipsi in creatione assignauit: qua non posita, intelligi nequit, necessarium esse, hominem Deo parere. Quae autem rationalis creatura intelligit, hanc legem a Deo conditam esse, ei non amplius integrum est, iussa Dei pro libidine sequi aut detrectari; quia hoc indoli creaturae rationalis aduersatur.

§. IV. IDEM tamen in *Originibus Moralibus* non parum in melius profecisse videtur, saltem circa praecipuam quaestionem super origine moralitatis in actionibus humanis; quam vt ante voluntatem diuinam reponat, extrema argumenta videtur adferre. Vt non videam, quid istis destructis amplius aduersus meam sententiam reponi queat. Eo magis opera danda est, vt plane & perspicue difficultates istae remoueantur. Ac primo, quidem monendum, fermonem nobis esse de sola moralitate in actionibus humanis. Nam quod bonitas diuina a voluntate diuina originem non ducat, nemo, cui sensus commu-

nis,

nis, negabit. Vnde a STRIMESIO quaestio infidiose formatur: *Num nihil omnino boni concipi possit ante voluntatem diuinam?* p. 65. Deinde quanquam alii eandem mecum, aut similem sententiam propugnent; tamen quatenus vel eandem iusto latius porrigunt, vel ex alio fundamento deducunt, me nolle teneri vel ad fulciendum istorum argumenta, vel ad consequentias, quae illis impinguntur admittendas, praesertim vbi non strictissime cum nostra sententia conueniunt. Nam & saepe exiguo discrimine veri & falsi confinia discernuntur; & fieri potest, vt duo eandem thesin tueantur, sed quatenus ex diuersis principiis eandem deducunt, in vno sinistra quaedam consequentia haeret, abs qua alter est immunis. Vnde caeteri, quos iste impugnat, Clarissimi Viri, si adhuc in viuis sunt, sententiam & rationes suas defendant. Mihi de mea nunc vnice curae est.

§. V. IAM igitur eo sunt redacti aduersarii, vt admittant, controuersiam non esse de rebus, prout reuera & actu existunt, sed de nostro concipiendi modo, & fere quatenus nos mortales essentiam diuinam ad modulum nostrae rationis concipimus. Vnde si vel maxime aduersarii suam intentionem obtinissent, non tamen adhuc euictum foret, rem vtique sic se habere. Vertitur autem cardo causae in distinctione inter essentiam & existentiam: iuxta hanc voluntas diuina moralitatem actionum humanarum antecedere conceditur; iuxta illam non item. Huic sententiae statuminandae STRIMESIVS p. 52. pronunciat, *essentias rerum sine existentia nil aliud esse, quam possibilitates seu aptitudines ad existendum, in ipsum existendi actum erupturas, simul ac Deus voluerit.* Enimuero valde dubito, an isthanc essentiae descriptionem proceres regni Metaphysici sint probaturi, quorum concilium prius cogendum fuerit, antequam istud dogma publice recipiendum sit. Sane si essentiae rerum in sola illa possibilitate consistunt, & vero vniuersitas creaturarum omnipotentiam diuinam non exhaurit, adeoque Deus intelligitur posse quae nunquam produxit, aut producturus est, etiam non-entium dabitur essentia. Aut ostendat mihi, quantum a nihilo differat possibilitas, quae nunquam in actum deducta fuit, aut deducenda est. Enimuero essentiis illis existentiae contradistinctis ortum dedit abstractio Philosophorum. Nam vti quod existit proprie & reuera esse dicitur: ita & illa realis & vera est essentia, quae cum existentia est coniuncta: & quod Deus esse iubet, id eo ipso existit. Ast Philosophi naturas rerum ortui & interitui obnoxiarum contemplantes ista duo, essentiam & existentiam, natura coniunctissima cogitatione coeperunt diuellere; quod absurdum ducerent, veritates de indole rerum semel existentium hisce intereuntibus mutari, aut interire. Vnde formati sunt generales conceptus & propositiones de rebus; quae propositiones quia praescindebant ab existentia mutationi obnoxia, pronunciatum de illis est, eas esse aeternae veritatis, id est, eas cum indiuiduis rerum mutationi obnoxiarum non stare aut cadere, verbi gratia. Quae de natura rosae traduntur, ea in hyeme quoque vera esse, quando nullae vsquam existunt rosae. Hinc & factum, vt essentiae rerum pronunciantur aeternae. Id quod vti hoc sensu facile admittimus, quod nempe conceptus

conceptus

ceptus generales de rebus ab interitu indiuiduorum non dependeant : ita absurdum est, illam aeternitatem ante primam rerum originem velut retrahere, ac fingere, essentias rerum, a voluntate Creatoris, quae existentiam iisdem dedit, non dependere. Extra hanc explicationem pronunciatum illud de aeternitate essentiarum non magis admitti potest, quam hoc, mundum esse aeternum.

§. VI. HIS praemissis adparet, STRIMESIVM arcem causae suae in eo ponere, vt possibilitates illas, quas essentias rerum vocare ipsi placet, statuatur obiectum esse potentiae diuinae ante actum voluntatis, & omnipotentiam Dei veram & adaequatam essentiarum omnium causam atque originem. Et has ante voluntatem Dei concipiendas esse; quia in ordinata attributorum diuinorum conceptione & adprehensione omnipotentia Dei voluntatem eius, ceu potentia actum necessario anteuertit. Quoniam autem posita omnipotentia Dei conceptaque omnes simul possibilitates seu essentiae ab omnipotentia omnino illatae non possunt non poni & concipi; etiam id patere, eas ipsas essentias ante voluntatem Dei secundum nostrum concipiendi modum antecedaneas esse. Eoque omnipotentiam diuinam esse causam adaequatam, immediatam & proximam essentiarum, sicut voluntas diuina causa adaequata, proxima & immediata existentiarum perhibetur. Enimvero probe heic obseruandum, quaestionem proprie non esse confusam & indeterminatam, hoc modo: quodnam primum velut fundamentum sit, vt aliquid extra Deum esse queat. Ad hanc enim quaestionem ita confuse formatam vltimata est responsio: quia Deus est omnipotens, seu quia in Deo est potentia aliquid extra se producendi. Sed quaestio a nobis agitur distincta & determinata: vnde sit, quod verbi gratia, homo talem habeat naturam, vt certa quaedam ei necessario honesta, quaedam turpia sint, quae brutis talia non sunt. Ad hanc quaestionem vltimata responsio non est; quia Deus est omnipotens, sed quia Deus ita voluit. Sane aliter sese habent potentiae determinatae, finitae & velut brutae, quibus positus effectus talis, & non alius ponitur. Sicuti in quouis genere machinarum conspicitur, vbi vera & adaequata effectus causa ad potentiam refertur. Aliter se res habet in potentia indeterminata, libera, exercitiique sui moderamen penes se habente, abs qua quod talis vel talis effectus producat, causa ad liberam determinationem eius potentiae refertur. Adeoque quando circa originem talium effectuum anquiritur, potentia quidem necessarium est praesuppositum ad producendum effectum, proxima tamen & adaequata causa est beneplacitum agentis. Et sane omnipotentia in Deo concipitur non tanquam facultas necessaria, sed tanquam libera, seu quae non necessario sese exerit, sed prout Deo placet, alias enim Deus semper ageret omnia, quae posset; cum Deus illa tantum faciat, quae vult. Vt falsum plane sit; posita omnipotentia Dei poni omnia eius obiecta. Vnde quilibet ex sensu communi iudicare potest: si quaeram, cur Deus hominem creauerit animal rationale, incongrue responderi, quia est omnipotens. Nam statim excipere possem: si omnipotens est, cur non potius aliter, quam sic fecit? Sed si respondeas, quia Creatori sapientissimo & optimo ita placuit; nil habeo, quod excipere queam.

Pufend. Eris Scand.

q q

§. VII.

§. VII. INDE vltro corruunt argumenta, quibus sententiam suam stabilire nititur D. STRIMESIVS. *Quia*, inquit, *essentiae rerum theoreticarum ex attributo voluntate Dei priore, nempe omnipotentia Dei deriuantur. Ergo & essentiae rerum practicarum. Ratio consequentiae est, quia inter essentias theoreticas & practicas nullum discrimen intercedit. Nam vti posita omnipotentia diuina, necessario ponitur idea & essentia hominis exituri, simul ac Deus voluerit: ita eadem posita ponitur necessario idea suum cuique tribuendi. Quae omnia inania esse ex superioribus constat. Quibus addo, in artifice quidem, verbi gratia, figulo, cui potentia sua acquiritur, ideam ollae necessario videri praecedere voluntatem ollae faciendae, quae exurgere non potest, nisi posita potentia seu facultate agendi. Ast in Deo, qui est a seipso, & cui omnipotentia est essentialis, nullas definitas ideas rerum creandarum praesupponi necessum est, antequam ponatur voluntas quidquam extra se producendi. Vnde & nulla est consequentia; negata possibilitate hominis ad existendum, negatur simul eius omnipotentia; igitur & posita omnipotentia, statim idea distincta, aut essentia hominis ponitur.*

§. VIII. QVAE porro IDEM p. 62. excipit aduersus dicta a me Specim. Controu. c. V. §. 21. quod in turpitudine actionum humanarum non sit eiusmodi contradictio, qualis est, si bis duo negentur esse quatuor, pariter inania sunt. Est quoque illa friuola argumentatio p. 63. *Ad ideam boni ad humanam naturam restricti non opus est certa dispositione hominis, nec praecepto aliquo superioris. sed vel sola omnipotentia diuina sufficit, vel hominis essentia ex omnipotentia emanans, qua supposita bonum morale secundum essentiam adeo necessarium est, vt negans id neget idem esse idem.* Ast vel verba mea non intellexit STRIMESIVS, vel data opera cauillari voluit. Nam vt res sit numerabilis sufficit, si qualiscunque sit. Musca aequae ac Elephas numerari potest. Sed vt alicuius entis actiones turpes sint, non sufficit qualecunque id esse, sed requiritur, vt certo modo a Deo sit formatum. Vnde non in rem inanimem aut brutum, sed in hominem turpes actiones cadunt, quia hic certo modo a Creatore prae illo formatus. Interim non negamus, esse in turpitudine certum genus contradictionis, quae exposito hominis fine & natura resultat. Nam contradicetur sibi Deus fuerat, volendo creare hominem, id est, animal rationale, & ad sublimiorem quam bruta finem, & tamen certum genus actionum ipsi non interdiceret volendo. Neque cuiuslibet ideae turpitudine repugnat, sed ideae hominis, quae ab aliarum rerum ideis, in quas numerus cadit, vti que differunt.

§. IX. SECUNDO Argumento STRIMESII iam neruus est praecisus, vt id repetere superfluum sit. Sed nec Tertio quid roboris inest. Admisi ego duplicis generis impositionem; vnam ex solo lubitu imponentis citra peculiare fundamentum in re: alteram ab imponentis voluntate ita ortam, vt aliter imponere velle non potuerit, siquidem sibi constare debeat. Quaerit STRIMESIVS; *Vnde sit illa necessitas volendi, & quodnam istud fundamentum in re, ob quod imponens non potest non quaedam velle?* Ast ego puto, sufficiens responsum contineri hisce verbis; *siquidem sibi ipse constare debeat.* Scilicet quia ad perfectionem

tionem sapientissimi & optimi Entis pertinet, sibi conformiter agere, & non mutari in horas: ideo recte voluntas antegressa sequentis velut regula dicitur; sic vt quia Deus voluit antecedens, non possit non velle, quod cum eo connectitur, & ex eo necessario sequitur, & si finem vult, non possit quoque non media velle. Sic vult Deus sui cultum, sed non nisi volita prius creatura intelligente. Nam si Deus nihil creasset, aut non nisi bruta creasset, cultum etiam sui velle non potuisset. Caeterum voluntati sapientia & bonitas non opponenda, sed coniungenda est; etsi effectus potissimum ad voluntatem refertur, tum quia haec agendi principium, tum quia sapientia & bonitas sine voluntate, ac nisi liberae, non intelliguntur. *Quartum* denique STRIMESII argumentum est, quia posito omnia bona moralia ad hominem restricta a voluntate diuina tanquam prima origine profluere, ratione originis inter legem naturalem, & legem Dei positiuam nulla amplius reliqua erit differentia. At quid absurdi erit, si dicam, ratione originis tam naturalem, quam positiuam legem ad Dei voluntatem referri: id tamen esse discriminis, quod positiuam a Dei voluntate absoluta proueniat; naturalis autem certam conditionem humanae naturae adsignatam praesupponit?

§. X. Ex eo autem nihil sane candoris relucet, quod p. 64. arguere videtur, me in Specim. Controu. c. IV. §. 3. p. 60. non rectius, quam BVRMANNVM sentire, cui errorem Sociniano simillimum tribuit. At vbi ego nego, necessitatem iustitiae Dei punitivae ex ipsa Dei natura fluere? Quod si tamen STRIMESIUS ex solo rationis lumine demonstrauerit dogmata circa iustitiam diuinam, quae substernuntur & implicantur articulis fidei de lapsu Adami, & subsecuta inde generis humani labe, de incarnatione Filii Dei, eiusque satisfactione, merito & passione, de iustificatione hominis, & similibus, adeoque haec omnia captum humanum non superare, nec abire a regulis iustitiae in foro humano usitatae, lubentissime ipsi fasces ingenii submittam. Interim tutissimum reor ista fide amplecti, quam rationem ne quidquam fatigare.

§. XI. CONATUR hinc p. 71. STRIMESIUS argumenta mea elidere palmaria illa distinctione inter essentiam, & existentiam, cui quid roboris inest; abunde a me ostensum fuit. Peculiariter autem circa exceptionem ad argumentum meum primum, mirum videtur, cuinam eandem opponat, aut quid ad praesentem quaestionem faciat, dixisse: *Nil prohibet, quo minus peccatum vocetur à Deo: aut quo minus morales Doctores altius quam rustici adscendant, & originem moralitatis ab ea sententia deriuent; vbi nullus Deus, ibi nullum bonum morale.* Nisi forte putat, qui bonum morale a voluntate Dei deducit, illum idem a Deo non deducere. Circa secundum meum argumentum id quoque mirum est (p. 72.) quare negare velit, omnem obligationem esse a superiore, ac neminem sibi ipsi obligari, nisi de stricte dicta obligatione capiatur. Atqui sane de proprie dicta obligatione mihi sermo fuit, & quidem de tali, quae a principio extrinseco prouenit. Circa exceptionem ad argumentum meum tertium verbo monendum, haudquaquam aequipollere; hoc rectae rationi, humanae naturae, & imagini diuinae congruit; & hoc per se & sua natura est honestum,

nestum. Circa exceptionem denique ad quartum meum argumentum moneo, illam abs Deo necessitatem utique remouendam, per quam voluntati eius detrahitur, quod creaturae tales factae sint.

§. XII. DESIGNAT quoque p. 79. nouum conceptuum ordinem STRIMESIVS, vt ab origine suarum essentiarum diuinam voluntatem utique excludat, qui citra animaduersionem praetermitti non debet. Quando enim primo omnium loco concipitur Deus, consideratur tanquam a seipso existens, & cuius perfectiones omnes sunt essentiales, quarum in respectu ad ipsum Deum vna non est prior aut posterior altera, (non loquimur de perfectionibus personalibus, de quibus ex sola religione Christiana constat,) nec vna velut ex altera emanat. Hoc modo etiam Deus consideratur tanquam *αυταρκης*, nulla re extra se indigens, omnes beatitates ac perfectiones in se continens, & qui solus necessario est. Quia autem praeter Deum nihil necessarium est, igitur quando ad res extra Deum concipiendas progredi volumus, primo omnium concipiendum est, Deum voluisse aliquid extra se producere; qua voluntate Dei non posita eius omnipotentia velut otiosa quiescere intelligitur: sed eadem posita Deus rebus naturam suam pro sapientia & bonitate sua assignat, actuque ipso attribuit. Ita credo D. STRIMESIVS non prohibebit, quo minus voluntas Dei primum principium rerum extra Deum sit, ac in posterum quoque maneat.

§. XIII. TANDEM & socialitatem tantopere agitatam plane iam *extermi- nare* constituit, (p. 97.) vt vacuum commento suo locum faciat. Vbi id primo reprehendendum, quod pro socialitate a me posita *societatem* substituit, quam siue fraudem, siue incuriam in aliis iam notauit. Rationes hasce adfert, quia ex isthac socialitate non possunt deduci officia hominis erga Deum, seu religio naturalis; neque officia, quibus homo extra societatem consideratus sibi ipsi obstringitur: neque officia nostra in bruta tendentia, quale est, vt ab omni crudelitate erga ea abstineamus. Ad primam Obiectionem praeter ea, quae alibi a me dicta sunt, repono: cum a me religio naturalis & ius naturae pro distinctis disciplinis habeantur, non opus mihi fuisse principium indagare, ex quo officia erga Deum & homines simul deducerentur. Deinde non repugnat, praecepta de socialitate colenda, seu dilectione proximi esse partem religionis naturalis praecipue quatenus exercentur, obsequio in communem Creatorem testando; & socialitatis humanae praeceptis firmitatem a religione accedere. Circa alteram obiectionem scire velim, quaenam officia homini solitario tribui possint, quae nullum plane respectum, ad Deum aut alios homines habeant. Nam si forte obiicias castitatem, sane totus is apparatus naturae humanae, illique stimuli ob socialitatem sunt instituti: sic vt si ad solitariam vitam homo a Deo esset destinatus, non magis castitas in ipsum caderet, quam in arborem aut lapidem. In hoc tamen fateor a me grauissime peccatum fuisse, quod dum officia hominum inter se trado, eiusmodi principium non adsumpserim, ex quo officia quoque erga boues & asinos deduci queant. Quo nomine etiam Aduocatum Generalem asinorum, qui Leonis Frideburgii vocabulum sibi imposuit, non mediocriter indignari video; oblitum, inter ea, quae

Sa-

Sapiens Hebraeus a finis praestare iubet, esse quoque fustem & verbera. Poterat tamen minore in a finos pietate tangi STRIMESIVS, si voluisset inspicere, abs me tradita L. IV. c. 3. §. 6. de Iure Naturae & Gentium. Obiicit praeterea, deprehensum fuisse, quaedam manifeste naturali legi repugnantia societati parum aut nihil obfuisse; vti furta, & adulteria in Republica Massagetarum & Lacedaemoniorum. Ast non sequitur, ob corruptos mores certae Reipublicae hoc vel illud vitium, hanc vel illam societatem peculiarem parum turbasse: ergo id vitium non repugnat socialitati generis humani in vniuersum. Adu. L. VIII. c. 1. §. 3. de Iure Naturae & Gentium. Oportet quoque valde superfunctorie STRIMESIVM legisse scripta mea, dum pronunciat, omnia officia legis naturalis, quae alios homines respiciunt, valorem, omnemque obligationem suam vltimo a cultu societatis fortiri. Nigraue est, inspiciat L. II. c. 3. §. 20. de Iure Naturae & Gentium. In hac porro propositione; officia aduersus alios homines exhibenda in socialitatem resoluuntur, non magis tautologum quid est, quam in illo Poëtae: vt ameris, amabilis esto. Denique theses illae; innocentem ab aeternis poenis immunem asserere, peccatum haud impunitum dimittere, cum sint axiomata iustitiae diuinae, indagandus est quispiam STRIMESIO, qui ista ad socialitatem hominis referat. Qui autem considerauerit, quae a me super differentia iustitiae diuinae & humanae tradita sunt, agnoscat, absurde dici, iustitiam diuinam & humanam, qua formam similem esse, non qua modum & gradum. Sane essentialis Dei, & imperata hominum iustitia, quoad formam eadem non sunt; cum ad formam iustitiae quam maxime pertineat, ex quo principio id, quod iuste factum dicitur, sit profectum.

§. XIV. DENIQUE quod post exterminatam, si diis placet, socialitatem substituitur principium, *suum cuique tribuere*, non est pro tanto hiatu. Reuera id certam duntaxat iustitiae speciem absoluit; ac non nisi per violentiam velut ad omnia officia extenditur, ac inuita plane Minerua. Sic ridicula est illatio: furtum non est faciendum, homicidium non patrandum, quia suum cuique est tribuendum. Sed & difficultatem a me Specim. Controu. c. 5. §. 23. motam hautquidquam dissolui posse arbitror, si cum STRIMESIO dicamus; sola terminorum explicatione opus esse, (p. 120.) Expectaueram subtilius quid a D. STRIMESIO, quam vt commento stuporis Velthemiani adquiescere vellet. Nam adhuc quaestio restat; vnde aliquid cuique *suum* sit: cum, verbi gratia, bruto aduersus hominem nihil suum sit; & Hobbefius neget, cui aduersus ciuitatem aliquid suum esse. Vnde ad istud axioma stabiliendum plus, quam nuda terminorum explicatio requiritur. Sed mihi mea vindicasse suffecerit, quo minus quisque suis deliciis gaudeat, ego nec inuideo, nec curo.

MEREBATUR etiam castigationem VALENTINI VELTHEMII Introductio ad libros GROTIJ de Iure belli & pacis. Sed quia is, postquam Asinii Tenebrionis Archiarius factus est, non mores solum, sed & dictionem Nicolai Beckmanni exprimere studuit, eiusque nugae & a nobis antea destructae sint, & ab illis ipsis, qui nostra impugnant, resciantur, turpe foret, cum barbaro

isto animali vterius colluctari velle. Et constat lixiuum a Rolleto temperatum mire ad ipsius scabiem quadrasse: cuius adhuc affatim superest, si mutire deinceps ausus fuerit. Quale balneum etiam illis polliceor, si qui nondum calumniandi & cauillandi pruriginem exuere poterunt. Longe turpius foret, mendacia & calumnias IOSVAE SCHWARZII maiore, quam latratus canis scabiosi dignatione habere, cuius periurio non simplici, & flagitio cooperti contactum merito omnes honesti refugiunt. Et satis iam istam belluam vlti sunt mores sui; quem licet altera vice carnificis manus elapsum, intra praecordia ipsius habitans tortor fat excruciatum dabit.

IVLII RONDINI DISSERTATIO EPISTOLICA,

SVPER CONTROVERSIIS,

QVAE

SAMVELI PVFENDORFIO

CVM QVIBVSDAM ALIIS CIRCA IVS NATVRALE

INTERCESSERVNT.

PETIS a me Marce Primasi, Consobrine suauissime, vt breuibus tibi exponam, quo demum redactae sint controuersiae, quas aliquot ante annos Samueli Pufendorffio circa Libros de Iure Naturae & Gentium ab ipso editos, nonnulli haud leui animorum motu intentauerant. Nam per triennium Cantabrigiae agenti nihil amplius ad eandem spectans occurrisse fastidio Bibliopolarum Anglicorum, eiusmodi scripta fere adspernantium. Et tamen Te pro singulari in eam scientiam studio exitum istius certaminis nosse cupere, cuius primordia Tibi saepe indignationem, quandoque & risum excitauerint. Idemque petere V. Cl. Richardum Cumberlandum, aliosque ibi eruditos viros, quibus Te suggerente ea lis innotuerit. Quibus & eiusdem disceptationis genio perspecto mirum desuit videri, tam pauca, quae solidam, profundamque meditationem sapiant, illis ex oris prodire, quae alias scholis, virisque literas professis refertae sunt. Quis enim circa expoliendas bonas scientias operam impendat, si id summum laboris fuerit praemium, calumniantium importunitati non succubuisse. His igitur viris vt gratificer, ac Tibi praecipue, cui imperium in me necessitudo nostra, ac singularis, quo iungimur, amor detulit, faciam, quod alteri vix annuiturus eram, non tam ob rei difficultatem, quam quia tantum temporis negotiis, quibus premor,

premor, aegre in praefens decerpere licet. Ac ne mutilato officio defungar, non solum quod ex eo tempore, quo tu hinc abiisti, scriptorum sit editum, Tibi nunc transmitto; sed & quid circa alterius partis postrema scripta mihi videatur, adiacere placet. Nam Pufendorfiū post editum Controuersiarum Spicilegium grauiora, quibus distringitur studia, non permittunt de istis altercationibus amplius cogitare, quas aduersa pars prurigne scribendi & contradicendi in infinitum extractura videtur. Praesertim cum eidem tota hac disceptatione, id tantum fuerit propositum: vt calumnias sibi intentatas depelleret; caetera securus, quid opinionum Metaphysicarum vnus aut alter Ienae aut Francofurti ad Oderam in deliciis habet.

INTER Pufendorfiū igitur, & Valentinum Albertum, Theologum Lipsiensem, non tam super re ipsa & dogmatibus, quam super methodo disceptatum fuit. Nam ille quidem legibus methodi conueniens duxerat, suam disciplinam e genuinis & domesticis principiis adornare, abstractis tantisper & sepositis, quae a religione diuinitus reuelata commodato sumi possunt; non quidem fastidio diuinarum literarum, sed ne controuersis Theologicis velut vortice quodam inuolueretur disciplina vniuersum mortalium genus spectans, non prout peculiaribus & ad salutem aeternam tendentibus circa sacra dogmatibus imbutum, sed prout ratione praeditum est. Tum & quia praxis eius disciplinae non inter Christianos duntaxat, sed & inter Gentiles & Muhammedanos inter se, & cum Christianis negotia tranctantes conspicitur. Ast Alberto potius visum scita Iuris Naturalis ipso e Paradiso petere! quo fine & regulas quasdam concinnauit, non absimiles illis, quae apud Logicos de inuentione medii termini occurrunt, insigni vsu ad iuuandam hominum ratiocinationem, si iam consecutionem rerum norint. Quibus quidem vt se suosque oblectaret Pufendorfiū nihil intererat. Vnicus titulus scrupulum iniiciebat, cui orthodoxiae vocabulum infarctum erat, quo se perstrictum, suosque libellos, a quibus adolescentes ab Alberto absterreri constabat, heterodoxiae argui non obscuris indiciis iudicabat. Qui non parum in fermento erat. aduersarios suos tam detestatam cordatis artem a Monachis, & immitibus Sacerdotibus Romana sacra professis mutuari, vt etiam circa innoxias quaestiones ab se dissentientes haereticorum vocabulo apud imperitos differre instituunt. Vnde vindicandae existimationi acrius ad destruendum id commentum connixus est, quam alias istius indoles merebatur. Albertus contra, ne per *Spicilegium* ad silentium redactus videatur, in *Paraenese* sua praecipuis rebus tacite praeteritis tantum hinc inde nonnulla sat frigide vellicat, & haud eo secius velut pro tribunali calculum pro se fert; quo iure, quae in iuria extra studia partium positi iudicent. Mihi sane isthoc e scripto decessisse potius nonnihil, quam accessisse sentio ad aestimationem, qua alias istum virum prosequerbar. Equidem recenset hic exempla Philosophiae per Theologiam locupletatae, vbi denuo adducuntur propositiones, quas vocant, *inutilitatae*: sed per quas etiam ipsius Logicae theorematum non magis augentur, quam Physica aut Medicina e miraculis. Circa *aquas supracoelestes* debuisset distinctius supponere certum mundi systema. Ptolomaicum, an Copernicaeum aut Carte-

Cartesianum. Sed nec vsquam Sacra Scriptura docet, *fontes & flumina* ita oriri e mari, vt ex hoc ad illorum capita per tubos seu canales quosdam subterraneos aqua permanet. Eoque Scripturae Sacrae non contradicit, si quis docet vapores e mari adscendere, e quibus in pluuias reolutis & spongiosa tellure exceptis fontes & flumina oriantur. Nec ad reliqua exempla, quod excipi possit, forte defuerit. Sed si vtique deinceps ita philosophari pertendit Albertus, nemo sane prohibebit, nec puto magnopere admirabitur, modo alios, quibus confusus philosophandi modus non placet, heterodoxias crimine non adspergat, nec velut literarum diuinarum contemptores traducat. Equidem in hisce complures passim propositiones occurrunt, cum ad alias Philosophiae partes, tum praecipue ad moralem spectantes. Sed cum is earundem scopus non sit, vt Philosophiam doceant, istae velut obiter & extra primum scopum adiectae intelligi debent, quaeque adeo natiuam constitutionem & indolem disciplinarum, e quibus quaeuis istarum propositionum petitur, alterant. Sic licet Propheta Regis Ezechiae apostemati emplastrum imposuisse dicatur e ficibus confectum, aut Samaritanus oleum & vinum viatoris vulneribus infudisse, haud ideo chirurgia vtique e diuinis literis discenda aut Chirurgia Christiana est comminiscenda. Non magis, quam Geometria Christiana opus est, quia populari modo in libris diuinis ratio diametri ad circumferentiam exprimitur. Quamquam autem ponas, omnia praecepta legis naturalis sacrarum Literarum complexu contineri; id tamen non obstat, quo minus peculiaris sit disciplina iuris naturalis domesticis principiis, modoque demonstrandi & deducendi sua scita constans. Sic Scriptura S. praecipit, ne quis fratrem suum in emendo vendendoque defraudet. Sed num ideo ex eadem petendum, quid emptio venditio sit, quaeque eius requisita? Aut ideo Iurisprudentia Christiana extruenda, & si quis ex indole eius contractus, ac communi constitutione generis humani id praeceptum demonstrat, tantum non pro homine profano est habendus? Aut quia Apostolus vltimas voluntates validas esse debere dixit, ideo ICI non e domesticis principiis de natura & validitate testamentorum tradunt? Vnde etsi ipsa praecepta legis naturalis in Theologia & iure perpetuo eadem sunt; manet nihilominus iuris perpetui peculiaris disciplina, alteri non subordinata, praesertim vbi non quaestio est de veritate praeceptorum, sed de methodo eius disciplinae, principiisque & modo demonstrandi; quae vsque adeo vnice e rationis lumine promanant, vt ne Theologi quidem e sacris literis petere soleant, qua methodo corpus aut systema Theologiae sit adornandum, sed Logices tradita respiciant: Sed & labes, qua intellectus humanus infectus deprehenditur, non minus illos vrget, qui sacra tractant, aut hypotheses suas e paradiso petunt, quam alios, qui solo rationis lumine praeuio philosophantur; cum non minus errorum & contradictionum sit aut fuerit inter eos, qui circa sacra dogmata versantur, singuli orthodoxiae elogium sibi raptantes, quam inter Philosophos. Vbi tamen ob praua hominum interpretamenta veritas Verbi diuini in se non corrumpitur, sed absteris istis eadem pura enitescit: ita errores Philosophantium lumen rationis, & naturam rerum, velut genuinae Philo-
phi-

phiae principia, non corrumpunt, quin eiusdem liquida scita elucescant illis, qui abdicatis praeiudiciis solidam ratiocinandi & demonstrandi viam insistant, quoad quidem humanae perspicaciae penetrare datur. Iniuriam porro Philosophiae faciunt, qui eam hominibus, ut sunt labe infecti, auctoribus attribuunt, cum & illa diuinae sit originis, resultans ex lumine rationis, nobilissima utique Dei creatura, opera diuina debito studio contemplantis. Quod si labe humanae mentis eo usque porrigi debeat, ut ne modus quidem demonstrandi & sequelas necsendi sincerus supersit, non video, quid certi ipsa Theologia sibi polliceri queat. Sane haec res ipsas duntaxat, non modum sciendi tradit, & formalis connexio thesium Theologicarum, & quam subinde in ore habent Theologi bona consequentia animae humanae foetus est, quam nisi obseruauerit Theologus, sine mente sonum dare, aut delirare videbitur, quicquid verborum aut sententiarum hinc inde e sacris libris confarcinet. De caetero inanis est Alberti metus; vniuersalem hominum socialitatem ideo non posse haberi regulam agendorum, quia peculiaris societatis bonum eiusmodi regulae vicem sustinere nequit. Id enim perinde est, ac si dicerem; bonus ciuis non potest omnia metiri proprio commodo, igitur non potest omnia metiri bono ciuitatis. Sed quia Albertus causae suae praesidium non tam in ponderibus rationum, quam flosculis eloquentiae suae reposuisse videtur, dum precibus blanditiisque tantum non puellaribus delicias suas inuitat, ut Lipsiam iterum aduolare velint ad degustandam compendii orthodoxi ambrosiam, nemo ipsius aduersario suaferit, ut ineptiendo cum isto certet, aut ad captandos aliquot imperitorum adolescentum plausus velut ad aram Lugdunensem non sine anxietate declamet.

ACRIVS insurgit in Episcopi sui SAMVEL STRIMESIVS, Professor Francofurtanus, non solum omni Sophisticis adparatu, sed & effusa vbertim conuiciorum & scommatum colluue, qua tanto importunius iactare se coepit, postquam immensos spiritus eidem videntur accessisse, quia Pufendorfius rationes ipsius circa quaestionem de origine moralitatis prae Velthemii scopis dissolutis commendauit. Quem & audio ingenti desiderio responsum a Pufendorffio haecenus expectasse, quod scabiosum ipsius caput acri lixiuio valde opus habeat. Sed puto praestiterit, ut Strimesius seipsum scalpat, postquam in praesens nemo tanto honore eundem dignaturus est, ut tam foedam impudentiam aliter quam contemptu vindicandam iudicet. Mihi in tui gratiam, Marce suauiissime, suffecerit paucis perstrinxisse, quae circa rem ipsam idem dicto scripto mouit.

§. I. ARGVIT igitur, Pufendorffium, circa considerationem hominis, in disciplina Iuris Naturalis statum tantum corruptum, ac nihil integri complexum supposuisse. Pufendorfius hoc ipso iniuriam sibi fieri queritur, cum locis ibi adductis de Iure Naturae & Gentium L. II. c. 1. § 5. & c. 2. § 9. considerauerit hominem prout multis, egregiisque a Deo dotibus est praeditus, quae & hodie licet infra primaeuam perfectionem supersunt: uti est dignitas & praestantia humanae naturae prae brutis, anima immortalis, ratio, ingenium,

Pufend. Eris Scand.

r r

in

intellectus ordinis; ac non solum in statum integrum, sed & eum, qui nunc est, cadunt. Hisce bonis affectionibus eiusdem pravae inclinationes subiunguntur. Ast qui in homine bona considerat, & idem hominem considerat, *prout* natura ipsius corrupta est, is hautquaquam hominem *tantum* considerat vt corruptum: nec si posteriori considerationi particula *prout* adponatur, ideo statim consideratio immediate praegressa aboletur. Sic & circa statum hominis quid velut fictum, quid tanquam verum consideret PUFENDORFIUS de Officio L. II. v. 1. §. 4. & Dissertatione de statu hominum naturali aperte tradit. Eas fictiones si Strimesium pro sua gravitate *considerare non decet*, non decebat quoque easdem haud intellectas aut cauillatione detortas damnare. Interim Pufendorfius hominem semper consideravit non vt bestiam, sed vt hominem, id est, vt animal ratione praeditum. Id quoque nullus mortalium animo concipere potest, quare indignum sit homine, aut quomodo ad genus humanum susque deque habendum disponat, si quis vel hominem ab omni auxilio humano destitutum, vel genus humanum imperio plane sublato sibi animo conceperit, vt vel vtilitatem societatis, vel imperii civilis aestimare inde discat. Hypothesin aut thesin Pufendorffii per hoc retundi, quod *in nobis supersint reliquiae bonitatis*; neque opus esse, *vt in iure naturali homo consideretur prout corruptus est, & prout scatet multis pravis cupiditatibus*, id gratis & sine sensu dicitur. Nam reliquiae illae bonitatis non vtique vniuersas humanas affectiones absoluunt, sed praeter eas in homine multae quoque occurrunt pravae cupiditates. Cur ergo non liceat in homine considerare & quod bonum superest & quod corruptum est? Addit: *Huiusmodi hominem hic supponendum, non vero in disciplina iuris Naturae tractandum ex professo*. Sed quis vetuerit in disciplina regendis hominum moribus destinata pravae in homine cupiditates non supponere solum, sed & ponere, quippe quae etiam citra sublimioris disciplinae subsidium ipsis sensibus deprehenduntur? Praesertim cum citra has necessitas vitae civilis intelligi nequeat. Neque tamen ex professo de statu corrupto hic, vt in Theologia, agitur, quae in oppositione ad statum integrum, & secundum alios effectus, alioque fine istum considerat. Ita de prauitate mortalium Pufendorfius iure agere potuit, cum de primaeva integritate paucis duntaxat insinuaret, quia iuris naturalis disciplinam pro hominibus, quales nunc sunt, tradidit, non pro illis, quales in Paradiso quondam erant.

§. II. CIRCA statum hominum naturalem quae Strimesius mouet, parum candoris aut ingenii prae se ferunt. Mirum est, istum Pufendorffio Hobbesium exprobrare non desinere, cum satis constet, in Germania hunc, qua a verbo abit, a nemine solidius destructum, quam a Pufendorffio, & quidem non solo Nouatoris conuicio, quo velut fulmine Cartesium prosterni a se iudicant veteramentarii, sed rationibus ab ipsa naturae & rerum indole petitis; vt tamen idem multa durius dicta ad genuinum sensum, quantum res ferret, deflexerit, & recte dicta adspersanda non duxerit eam solam ob causam, quod ab Hobbesio prolata forent. Quo candore si omnes Philosophantes vterentur: plus profectum, minus rixarum in re literaria existeret. Igitur qui post tot protestationes

tiones

tiones ac demonstrationes Hobbesii nomine Pufendorffio inuidiam apud vulgus literatorum facere non desinunt, malignitatem animi sui nimis quam impudenter apricantur. Porro quae Strimesius circa statum naturalem, prout is a Pufendorffio designatus est, carpit, manifeste arguunt, ipsum quid hic eo sibi statu velit, non intellexisse. Ad nauseam vsque a Pufendorffio inculcatum fuit, statum naturalem ipsi vocari conditionem eorum, qui nulli humano imperio subsunt, vt talium. Quali in statu omnes viuunt Reges, & qui par hisce imperium habent. Cuius indolem atque iura ita distincte & perspicue descripsit Pufendorffius, vt ante eum nemo. Eo turpius labitur Strimesius, quod eum statum naturalem a Pufendorffio *sociali statui opponi* scribit; quod nuspiam ab hoc factum. Recte porro Pufendorffius in statu suo naturali hominem a nemine praeter Deum dependere statuit. Sed quod idem eiusmodi homini ius tribuat ad omnia conseruationi sui se iudice inferitura, idque iuxta naturalem, omnibusque animantibus insitam legem; aut quod genus humanum non ad superiorem dignioremque quam de corporis sui conseruatione homini cum brutis communem legem alligatum arbitretur; id quomodo salua fronte dici queat, non video. Sane rationem, eamque sensu aeternae legis imbutam in statu naturali viuentium regulam facit Pufendorffius; quae puto non omnibus animalibus est insita, nec homini communis cum brutis lex. Dum autem Strimesius Pufendorffium reprehendit, quod suo sensu statum naturalem dari dixerit; eadem opera damnat Reges atque Respublicas, quibus ea praecipua dignatio habetur, quod praeter Deum neminem superiorem agnoscant. Quod de contradictionibus pergit, quibus statum naturalem a Pufendorffio designatum premi arguit, vix citra commiserationem legi potest. Iam antea monitum fuit; Pufendorffium nuspiam statum naturalem reuera existentem *statui sociali* opponere. Vnde non magis contradictio est, si dicam; status naturalis reuera nunc existens id habet, vt quis cum aliquibus hominibus peculiari societate iungatur; quam si dicam: Rex Persarum viuunt in statu naturali respectu aliorum Regum & Rerumpublicarum qui tamen idem cum vxoribus, cum liberis, cum ministris, cum ciuibus suis peculiari societate iungitur. Secundam contradictionem ipse Strimesius explodet, si mente concipere possit, vnum eundemque hominem respectu quorundam hominum viuere in statu naturali, respectu aliorum in statu aduentitio. Sic Rex Persarum respectu Turcae, Mogoris, Moscici aliorumque Regum in statu naturali, respectu, subditorum suorum in statu ciuili degit. Nam Persa, Turca, Mogor, Moscus inuicem vnus alteri non sunt subiecti, neque communem in terris habent dominum; quae est definitio in statu naturali viuentium: qui tamen plurimos alios homines possunt habere peculiari ipsis vinculo innexos. Tertiam contradictionem nemo somniabit, cui integra valetudo constat: *Hominem cum aliquibus hominibus peculiari societate iunctum, nemini tamen praeterquam Deo subiectum esse.* Sane Schach Abas cum aliquibus hominibus, puta vxoribus, liberis, aulicis, ciuibus suis peculiari societate iungitur; nec eo minus gloriatur, se nemini praeterquam Deo subiectum. Quarta itidem contradictio expirat, si Pufendorffii thesis cum Strimesii commento conferatur. Illa est: in statu naturali constitutus, habet facultatem e proprio

iudicio & arbitrio agendi omnia, quae sanae rationi congruunt. Quae plurimum discrepat ab ea, quam Strimesius finxit: *Hominem statu naturali ex proprio iudicio atque arbitrio agendi habere facultatem; & nihilominus singulos iuxta dictamen certae rationis agere.* Id nimirum ex mente Pufendorffii est fraternitatem Gesenii affectare, non de sacris eiusdem participare velle, sed alterius theses non intellectas aut malitiose detortas impudenter cauillari. Paris indolis est quinta contradictio. Thesis Pufendorffii est: *Status naturalis antequam in ciuitates concessum est, id est, status patrum familias sequegum multa habet adiuncta incommoda.* Hanc ita deformat Strimesius: *In hoc statu singulos iuxta dictamen rectae rationis agere, & nihilominus statum hunc per se plurima habere adiuncta incommoda.* Hoc nimirum est alium contradictionis arguere. Porro quanquam status verbi gratia, parentum & liberorum recte possit vocari naturalis hoc sensu, quod naturae rerum & placito Creatoris sit congruus; haud minus tamen fas fuit Pufendorffio, eundem statum parentum & liberorum inter aduentitios referre, naturali in alio sensu contradistinctos; quia idem non nisi facto humano interueniente existit. Id quoque contradictionem inuoluere videtur Strimesio: *Statum naturalem id habere, ut quis cum aliquibus hominibus peculiari societate iungatur, & tamen hominum nemini praeterquam Deo in eo subiectus sit, omnibus vero hominibus aequalis.* Etsi hoc a Pufendorffio tradi Strimesius negat: aequiualentia tamen verba sensumque apud eundem reperiri contendit. Nam, inquit: *Si in statu naturali quiuis cuius alteri, cui neque ipse subiectus est, neque idem subiectum habet, aequalis censetur: qui fieri aliter potest, quam ut aliquibus hominibus peculiari societate iunctus, & nemini praeterquam Deo subiectus, illis omnibus, pariter nemini praeterquam Deo subiectis, aequalis sit?* Hanc sententiam Pufendorffio non repugnare perspicio: sed eandem priori sententiae Strimesii haud aequiualere manifestum est. Sane aequiualentia non sunt: qui in naturali statu viuit, omnibus hominibus est aequalis: & qui in naturali libertate viuit nulli homini subiectus, is aequalis est omnibus illis, qui nemini subiecti sunt. Prius assertum, quod Strimesius sibi finxit, falsum est. Posterius Pufendorffii traditum manifestae veritatis est: saltem illis, qui rem intelligunt. Pertinacis porro stuporis est indicium, quod Strimesius denuo sibi ostendi petit *Societatem*, in qua omnes aequales sint, nec alter alteri subiectus. Nec minus, quod idem *societatem & statum naturalem* pro synonymis habet. De caetero, quid planius est illis, quae Strimesius animo concipere non potest? Sane, verbi gratia, Schach Abas cum aliquibus hominibus, puta Persis, peculiari societate iungitur, ipse velut Rex soli Deo obnoxius, cum caeteris Regibus itidem nemini subiectis, aequalis agit, quod in omnes Reges congruit. Sed & nosse debebat Strimesius, statum eorum, qui in naturali libertate inuicem degunt, vtut communi socialitate iunctorum, societatem proprie non esse, nec vocari posse: verbi gratia, Mogor, Persa, Turca, Moseus inuicem in vna societate non viuunt, seu vna peculiari societate non continentur; singuli tamen cum aliis sibi subiectis in societate viuunt. Sententia Pufendorffii, *quod sui ipsius conseruationi quam maxime studeat, qui credit, se non sibi, sed toti mundo conditum, quare carpatur, non perspicio, cum*

ei conspiret dictum 2 Sam. XVIII, 3. 21. 17. Negat denique Strimesius, rationem fuisse redditam, quare plures quam quatuor status dentur. Atqui subiunxerat utique Pufendorfius, in Theologia quadruplicem duntaxat hominis statum dari: id quod non obstat, quo minus hominis status seu conditio in disciplina Iuris aut Medicinae alio respectu consideretur. Ita toto hoc capite stuporem suum apertus est Strimesius, dum a se non intellecta miro animi impetu oppugnat.

§. IV. SUPER principali quaestione de origine moralitatis in aperto est, statum controuersiae a Pufendorffio non insidiosè, sed ingenue & simpliciter formatum, & ad moralitatem in actionibus humanis fuisse restrictum; extra quam aliis eandem protrahere fas non est, ni cum propria umbra luctari velint; a qua culpa nec Strimesius immunis est. Caeterum principio eius controuersiae de distinctione inter existentiam & essentiam rerum nihil iactatum reperi, sed ab auctoribus rixae illius simpliciter voluntatem Dei ab origine moralitatis exclusam; eamque distinctionem post prolatam ab illis, qui nugatoribus istis succenturiari voluerunt. Pufendorffio etsi satis esse poterat euicisse, moralitatem rerum quoad existentiam voluntate Dei posteriorem esse; tamen laceffentibus aduersariis idem quoque circa essentiam asserere est conatus. Et quia de rerum essentia, ideis atque vniuersalibus veteres iuxta & recentiores philosophi in diuersa abeunt, Pufendorffio haec arrisit sententia, quae essentias rerum ab existentia abstractas non nisi conceptus rerum inadaequatos agnoscit, in cerebris philosophorum primum enatos. Vnde nimis liberalem putamus illationem Strimesii: *Si conceptus rerum generales e rebus utique existentibus aut exituris formati, ab interitu indiuiduorum, seu ab existentia vel non existentia huius vel illius indiuidui non dependent, (non simpliciter ab existentia vel non existentia;) absurdum non esse istorum aeternitatem ante primam rerum actualem originem & existentiam velut retrahere* haecenus, ut cum existentiam earundem voluntas diuina antecedit, haec in conceptibus illis abstractis rerum naturam consequatur. Omnipotentiam autem Dei, prout a voluntate eiusdem abstrahit, essentias rerum non inferre haud obscurum arbitramur. Nam praeter rationes iam a Pufendorffio allatas patet, essentias rerum utique certi quid esse, atque definiti. Atqui omnipotentia Dei, antequam ad certi quid per voluntatem determinata fuerit, indifferenter ad hanc vel illam, talem vel talem essentiam habere se intelligitur. Igitur posita potentia Dei, ponitur sane aliquid extra Deum esse posse: sed quia illa potentia in se non est definita, & ad certi quid determinata, seu quid est *omnipotentia* ideo illis, quae esse posse dicuntur, certa & definita essentia tribui nequit, quousque omnipotentia illa per voluntatem Dei ad certi quid restricta fuerit. Sane qui negat hominem esse posse, negat Diuinam omnipotentiam. Nequaquam tamen posita omnipotentia Diuina ponitur essentia certa & definita hominis seu rei, cui certa definitio competat, nisi, posita quoque voluntate Dei. Igitur Pufendorffius quando concessit; *primum fundamentum, ut aliquid extra Deum esse possit, esse omnipotentiam*, nihil concessit, vnde Strimesio paeana sibi canendi tanta causa surgeret. Nam nuda & indeterminata possibilitas essentiae no-

mine venire nequit, & *essentia in determinata οὐδεὶς ἔστω* est. Contra vltimata responsio, quare cuiusvis rei essentia talis sit, non est haec, quia Deus est omnipotens, sed quia Deus ita voluit. Quo non parum faciunt, quae Pufendorffius de discrimine potentiarum addiderat; ad quae vltro oculos sibi clausisse videtur Strimesius, vt sine rubore conuitari posset. Sane quam maxime ad rem facit, omnipotentiam Dei, quantum ad exercitium & ad extra non esse facultatem necessariam, vt eadem essentialis sit. Equidem si Deus non esset omnipotens, Deus non esset: eius tamen omnipotentia non necessario, sed libere se exferit. Saltem id inde patet, male ratiocinari Strimesium, quando ait: *Omnipotentia diuina concepta essentias rerum in genere & indeterminatas, sicque per consequens easdem in specie hominis & honesti humani determinatas, etiam non concepta Dei voluntate, concipiendas esse.* Sic posito figulo & argilla, possunt fieri vasa fictilia. Sed antequam figulus secum constituerit, an operari omnino, & qualia vasa conficere velit, vrcei aut patinae essentiam frustra inuestigaueris; quae tunc demum resultat, quando figulus ad operandum, & hoc ac non alio modo operandum, se determinauerit. Ante eam determinationem, quae voluntatis est actus, potentia figuli indifferenter ad hanc vel illam vasis essentiam se habet. Vasibus semel confectis licet eorum essentiam etiam ab existentia abstrahendo concipere; vt tamen, si quaestio exurgat, vnde vasibus talis & non alia sit essentia, voluntas figuli nullo modo excludi, aut illa essentia ante eiusdem voluntatem poni queat. Nam conceptus, & modi concipiendi sequuntur ipsas res, prout existunt, non vice versa: Est tamen discrimen inter Deum Creatorem & figulum, id est, inter omnipotentem, & eum, cui finita est potentia, disciplina aut meditatione acquisita, quod in hoc ante opus requiratur idea, quae & existere potest ante voluntatem producendi: quod inde prouenit, quia in isto est potentia certis limitibus circumscripta. Id quod in eo non videtur necessarium, in quem quadrat illud: *Dixit & facta sunt.* Igitur infeliciter ratiocinari arbitramur Strimesium: *Si acquisita potentia ideas obiectorum necessario infert,* nempe propter finitam naturam; ergo & omnipotentia Dei essentielles obiectorum suorum ideas necessario inferet, & quidem tales, quae voluntatem diuinam antecedant. Perdit quoque operam Strimesius in sequentibus.

§. VIII. NON negat Pufendorffius in actionibus turpibus occurrere certum genus contradictionis, quod tamen, nisi posita voluntate diuina, intelligi nequeat. Talem tamen in actionum humanarum turpitudine contradictionem negat apparere, qualis est, si bis duo negentur esse quatuor. Hoc enim negato, idem negatur esse idem. Qualem quidem contradictionem Strimesius hic nondum demonstraui.

§. IX. PORRO vt Strimesio *πρῶτον ψεῦδος* Pufendorffii videtur, hominis ideam a sola voluntate diuina ceu origine proxima suspensam, non autem ab omnipotentia Dei antecedenter ad eius voluntatem promanasse: ita contra Pufendorffius *πρῶτον ψεῦδος* Strimesii iudicat, aliam originem existentis rerum, aliam essentis, quae non nisi inadaequati istarum conceptus sunt, attribuere;
& cum

& cum concedatur, a voluntate Dei esse, vt res, quales sunt, existant, negare earundem essentias, vt tales sint, a voluntate diuina esse. Cui & displicet, essentias rerum velut possibles ab omnipotentia diuina, velut voluntatem diuinam antegressa, deriuare. Sufficere quoque iudicat Pufendorfius essentias rerum inquirere, quae per voluntatem diuinam extitere, & adhuc existunt. Sed quia omnipotentia Dei latius se extendere posse intelligitur, quam vniuersitatem rerum creatarum vtpote finitam; haec puto Strimesii mens est, illis etiam, quae contradictionem non inuoluunt, cum ab omnipotentia Dei produci non repugnet, essentiam vtiue velut possibilem tribuendam esse, vtut ea Deus neque produxerit, neque producere voluerit. Quibus essentiis delineandis, vt Strimesius sese iactat, Pufendorfius credo non inuidebit. Caeterum neque in Cartesii, neque in vllius Philosophi verba iurauit Pufendorfius, etsi valde probet institutum virorum ingeniosorum, qui magis e dictatis sanae rationis, & curiosis naturae obseruationibus, quam e Scholasticorum ac vulgarij Peripateticorum nugis sapere malunt. Strimesius porro nunc omnipotentiam diuinam sanctitati & bonitati sociat, cum haecenus solius omnipotentiae mentionem in hac disceptatione fecisset. Eam sapientiam atque bonitatem liberam facultates neque absurde neque incogitanter pronunciauit Pufendorfius; quia sapientia & bonitas ideo maxime adoranda est, quod libera voluntate comitante exercetur. Sed glossæma Strimesii putidam cauillandi libidinem arguit, *liberas, id est, non necessarias*: quasi quispiam sanus in dubium reuocare possit, quod Deus vtiue essentialiter & necessario sit sapiens & bonus; cum nisi talis non esset, Deus non esset. Nec minus tamen sapientiam & bonitatem Deus non exserit necessario, velut machina quaequam, sed libere, id est, ex optima sua voluntate. Nuspiam tamen Pufendorfius originem bonitatis & malitiae in *absolutam* Dei voluntatem contulit. Etsi haud quidpiam sinistri humano generi metuendum autemet, si origines rerum in voluntatem Creatoris optimi & sapientissimi referantur, quam alii essentia a voluntate ipsius non dependentibus velut capitulatione aliqua Caesarea aduersus abusum potentiae circumscribere velle videntur. Quomodo autem per hanc sententiam discrimen legum naturalium & posituarum tolli, aut peccatorum aequalitas statui videatur, quod Strimesius arguit, nobis quidem haud adparet.

§. X. Si igitur Pufendorfius haud magnopere metuit indignationem Diuorum Metaphysicorum, Regni Barbarici numinum tutelarium, nec adeo difficulter sententiam suam ab absurditatibus philosophicis liberabit, quas vt aliqua specie impugnare aduersarii possent, id solenne artificium adhibetur, vt subinde vocabula quaedam inferciant, quo eiusdem sententiam deprauent, suspectamque & calumniis opportunam reddant. Sicuti sane non est pro Strimesii candore, cuius ipse solus praeconem agit, quod dicit; a Pufendorffio omnem bonitatem & malitiam a *libera* Dei voluntate ceu fonte vltimo arcessi; quod vocabulum circa hanc quidem materiam in scriptis eius non extat, & quid eidem insidiarum subsit, haud obscure pellucet. Cum cordatis quoque Theologis facile Pufendorffio conueniet, qui magno studio circa tradendum] lus Naturale id egit,

egit, ne quid controuersiarum Theologicarum attingeret. Quo fine & mouit, quae de indole iustitiae punitivae in foro humano exercendae docentur, ad iustitiam diuinam in tribunali diuino exercendam omni ex parte haud quadrare; eoque ex hisce principiis Socinianos vix solide refutari posse, cum tota oeconomia salutis nostrae mysterium sit rationi sibi relictæ incognitum, supraque eiusdem captum positum. Reuelatione autem diuinitus facta nunquam dogmata ista parum rationalia seu rationi repugnantia censuit Pufendorfius. Cum positis principiis quae reuelatio diuina suggerit, non adeo arduum sit rationalem quasi consecutionem & catenam articulorum fidei inuestigare; ac misere se res Christiana haberet, si id demum e Strimesio disci deberet. Sed qui reuera ingens ingenii sui specimen editurus esset, si ista e sola ratione. amota reuelatione diuina, demonstratum iret. Quam feliciter Hugo Grotius, aut alii e principiis iuris humani Socinianos refutauerint, disquirere a Pufendorffii instituto alienum fuit; cuius quoque non interest, quid circa hanc materiam meditetur Strimesius, a quo insigne hic iubar edita hucusque Specimina vix pollicentur. Qui & malignum candoris sui specimen exhibet, quod cum primum de errore alterius proposuisset, post quomodo ab eodem Pufendorffius se liberet, lectorem ad eiusdem scripta remittat: quod artificium est illorum, qui imperitis scrupulos & sinistram de aliis opinionem insinuare instituunt. Quare enim is non potius aperte arguebatur, aut absoluebatur? Quod denique ex iustitia Dei argumentum duci posse putat Strimesius, vt Pufendorffius causa tota cadat, id nondum ad liquidum perductum est. Est Deus vtique natura sua iustus, & si iniustus esset, Deus non esset. Sed quia iustitia est attributum Dei, vt est conditor & rector huius vniuersi; Genes. XVIII. 25. neque intelligi potest, nisi alii extra ipsum existant, sicuti & humana iustitia est virtus ad alios: igitur non repugnare videtur, a voluntate Dei primo esse, vt sint obiecta, circa quae iustitia Dei locum habeat.

§. XI. CAETERVM postquam Strimesii vestigia legere placuit, etiam quae ille subinde ad prius iam inculcata reuoluitur, sequendum est, etsi non sine meo, tuoque, Consobrino suauissime, taedio. Protestatus fuerat Pufendorffius, a se tantum inuestigari originem moralitatis in actionibus humanis. Eius origo cum quoad existentiam a voluntate Creatoris sit, quod nemo abnuat, putat Pufendorffius etiam quoad essentiam non aliud eidem principium posse attribui. Ideo nempe quia essentiae rerum creatarum non sunt aliquid ante ipsarum existentiam, sed sunt conceptus rerum inadaequati. Quarum & ideae fingi cum ratione nequeunt, nisi posita voluntate Dei talibus aliquando existentiam tribuendi. Huc progressio quiescere non conceditur Pufendorffio, sed vtique ad rimanda diuinae naturae adyta compellitur, dum importune occinitur; in signo rationis diuinae a bono morali voluntatem praecedi; cum iste temerarium iudicet, si mortales ita confidenter naturam diuinam ad modulum humanae rationis exigant. Nam id signum rationis quid aliud est, quam ordo & modus concipiendi naturam diuinam ad modulum nostrae rationis? Quia tamen eam disceptationem defugere ipsi per importunitatem aduersariorum non

non licuit, non adeo arduum ipsi fuerit ostendere, voluntatem in signo rationis post bonitatem & sanctitatem non esse collocandam, quidquid Scholasticorum scita dicunt, quibus nondum, quod sciam, auctoritas omni exceptione maior consensu Deorum atque hominum collata est. In summo quippe Ente ad normam rationis nostrae considerato tria potissimum e positivis attributis velut prima occurrunt, intellectus, voluntas & omnipotentia: caetera attributa positiva isthaec velut comitari intelliguntur. Sic sapientia concipitur velut perfectio intellectus diuini; bonitas, iustitia, sanctitas, velut perfectio voluntatis. Quam ob rationem bonitas in Deo, voluntati non opponenda, aut anteponenda, sed vel postponenda, vel quasi concomitans concipienda est, ut dicatur bona, sancta, iusta Dei voluntas. Haec quippe attributa in Deo, nisi posita eius voluntate, non magis intelligi possunt, quam suo gradu in homine, si huic voluntatem detrahere velis. Et si hautquidquam asseratur, illa hactenus a voluntate diuina originem ducere, ut ab actu diuinae voluntatis demum resultarint. Duorum igitur attributorum, si vnum se ita habeat ad alterum, ut illud absque hoc intelligi nequeat, & singularem, quandam perfectionem eidem largiatur, illud utique priusquam hoc concipi non potest & debet. Iam autem Deus bonus, sanctus & iustus intelligi non potest, nisi voluntate praeditus concipiatur, eoque ista attributa Dei sunt ut volentis, diuinaeque voluntatis perfectiones. Vnde patet, frustra in hac disceptatione vel naturam Dei, vel eius sanctitatem aut bonitatem voluntati eiusdem opponi, aut illam potiori iure, quam hanc primam bonitatis moralis normam dici. Palmaria sic ratione destructa nil amplius periculi sententiae Pufendorffii imminet a distinctiunculis inter actum primum obligationis, & actum secundum, inter essentiam legis, eiusque existentiam; quarum inanis adplicatio facile patebit, si quis superius & alibi disputata expendere velit. Ac non nisi abusive obligatio dicitur consecutio eius, cuius antecedens a voluntate nostra originem traxit. Nec tantas tragoedias excitari par erat, quod quaedam verba ex OSIANDRO pro sua sententia allegasset Pufendorffius, etsi circa aliam partem iste ab eadem discrepet. Deinceps quoque puto, desinet mirari Pufendorffius aliquid quantumvis ineptum, aut importunum a Strimesio proferri, postquam hic tanta specimina tetrici aut maledici Sophistae dedit. Qui enim antea bene de aliquo senserat, is miratur, cum turpiter eum se dare videt: sed ubi pudorem plane eundem decoxisse perspicit, nihil amplius miratur, quicquid idem stolidè effutierit. Id quoque non repugnat, ut diuersae rationes adducantur, quare homini bona facienda, mala omittenda sint, puta, quia id diuinae sanctitati, aut rectae rationi, aut imagini diuinae congruit. Ex quo tamen nullo modo consequitur, moralitatem actionum humanarum promanare a principio, quod antecedit voluntatem diuinam; adeoque non sequitur; hoc vel illud congruit imagini diuinae, igitur per se & sua natura honestum est antecedenter ad voluntatem diuinam.

§. XII DENIQUE & conceptum Pufendorffii circa attributa diuina frustra cauillari videtur Strimesius. Vtrinque in confessio erat, attributorum diuinarum ratione ipsius rei non esse vnum altero prius aut posterius. De quo

Pufend. Eris Scand.

s s

quod

quod Pufendorffius verbo monuerit, nulla Strimesio mordendi causa erat. Nostro autem concipiendi modo attributa diuina considerari possunt vel simpliciter, vel in ordine ad productionem rerum creaturarum. Circa priorem considerationem agere, Pufendorffio propositum non fuit; qui & semper protestatus est, sibi tantum originem moralitatis in actionibus humanis inuestigari. Circa posteriorem autem considerandi modum haud adparet ratio aut necessitas, quare Deus prius omnipotens, quam intelligens & volens seu liber concipiendus sit. Saltem id manifestum est, voluntatem Dei velut ab eiusdem omnipotentia dependentem non intelligi; aut Deum non posse liberum ens concipi, nisi prius concipiatur omnipotens. Id enim falsum est, quod Strimesius tradit, omnipotentiam Dei voluntate diuina necessario priorem concipiendam, quia *potentia in signo rationis semper actum anteuertit*. Nequaquam enim omnipotentia diuina habet se ad voluntatem diuinam, sicut potentia ad suum actum. Quin ipsa voluntas non notat actum seu volitionem, sed potentiam libere se determinandi. Vnde sophisticatio est, qua non nisi pueris illudi queat, quod subiungit Strimesius: Deus cum primis in respectu ad res extra se positas prius *posse velle, quod omnipotentia comprehenditur*, quam actu velle intelligitur. Nam id *posse velle*; id est, ea facultas libere se determinandi non comprehenditur sub omnipotentia; sed omnipotentia respicit extra Deum res creandas, quae cum sit omnipotentia, id est, immensa, infinita, circa inuestigandas origines rerum creaturarum prioris prae voluntate principii rationem habere nequit, quippe cum per voluntatem demum ad certi quid determinari intelligatur. Vno verbo; omnipotentia Dei non ideo dicitur, quod Deus possit intelligere aut velle, sed quia potest facere, quicquid vult. Quod autem e sententia Pufendorffii sequatur id, quod quidam Cartesianorum admisere, si Deus aliter voluisset, bis duo non fuisse futura quatuor, eoque essentias rerum ab omnipotentia, non a voluntate prouenire, hoc mihi non videtur. Pufendorffio sufficit, naturam rerum & intellectum humanum voluntate Creatoris ita formatum, vt hanc propositionem, bis duo non sunt quatuor, concipere nequeat. Quid futurum fuisset, si Deus rerum naturam & intellectum hominis aliter creasset, vt ea velut vera concipi possent, quae nunc vt se mutuo destruentia concipiuntur, alios anquirere patitur, quibus magis vacat, telas aranearum texere atque retexere. Nec ideo omnipotentiae Dei voluntatem eiusdem priore loco a rebus creandis depulerit, quia confusa & indistincta quaestio, cur *aliquid* extra Deum esse queat, in potentiam Dei sit resoluenda. Nam istud *aliquid*, nunquam accedente voluntate Dei, quantum a nihilo differt? Aut quid essentiae est *aliquiditas*? Vt autem rebus certa essentia attribui queat, necessum est, potentiam Dei, quae non definita aut limitata, sed omnipotentia est, ad certi quid & definiti a voluntate fuisse determinatam; vnde & ad hanc praecipue origo effectus refertur. Super *Socialitate & fundamentali legis naturalis propositione* cum Strimesius maledicentiae & irarum affatim, solidae rationis nihil adferat, non est, quod cordatus quispiam ista moretur.

MODESTVM se satis, & prout eruditum virum decet, exhibuit IOH. IOACHIMVS ZENTGRAVIUS in Originibus Iuris Naturalis. Earum prooemio ha-

ctenus

atenus quidem satisfecisse Pufendorffio videri potest, quod declarat, non ipsum, sed alios a se insimulari eiusmodi errorum, quos bonus ac pius vir de se credi, tolerare non potest, nec debet. Etsi fatius fuisset, isthanc declarationem priore scripto fuisse distinctius expressam, & clarius expositam, si quid circa Pufendorffii sententiam monendum videretur, nec eius nomen illis admixtum, qui dogmata sua ab absurditate aut impietate purgare vix possunt. Et cum non diffiteatur Zentgravius, discussionem sententiae Pufendorffianae, praecipuam sibi occasionem praebuisse scriptum id formandi, non vacabat ratione suspicio, ne in ipsum iacta forent dicta, quae nemo honestus tacite deglutierit; praesertim cum non constaret, de quonam Lectores eadem accepturi essent.

CIRCA controuersiam primam de doctrina Iuris Naturalis ad disciplinam Christianorum tradenda post factam hancce a Zentgrauio declarationem parum dissensus superfuturum videtur, quae nullas fuisse insidias ostendit, quales in Alberti Compendio *Orthodoxo* pellucebant. Id tamen non inficiabitur Zentgravius, ad liquidum prius deducendam vniuersalem doctrinam iuris naturalis e solo rationis lumine petitam. Qua adornata nemo repugnabit, quo minus si quid peculiarium dogmatum inter sectas Philosophantium, vel certam religionem professos receptum fuerit, subuertatur. Vbi si quis vniuersi iuris disciplina probe imbutus fuerit, ei in procliui est obseruare, quae singularum ciuitatum Legislatores superaddiderunt, quemadmodum autem infeliciter circa iura versantur, qui nullo positiuorum & perpetuorum discrimine haec inuicem confusa tractant: ita intricari magis, quam illustrari disciplinam iuris naturalis iudicauerim, ni hoc discrimen probe obseruetur. In isthac autem tractatione, quod Pufendorffius nullam rationem habendam censuit Moralistarum, qui duobus abhinc seculis orbem Christianum immensa voluminum mole oppleuerunt, nec adhuc oplere desinunt, causa ipsi fuit, quod eorum institutum priscis Ecclesiae Doctoribus ignotum id spectet, vt Laicorum, quos vocant, actiones non amplius e liquidis diuinarum literarum, aut rectae rationis dictatis, sed e Sacerdotum libidine suspendantur, omnia ad dominatum sacrum referentium.

CIRCA secundam quaestionem, quae palmaria est, *de Origine Moralitatis seu Legis Naturalis*, id agnoscit Zentgravius, Deo eiusque voluntati cum bonitate, sanctitate, & sapientia coniunctae quicquid est in acceptis referre suum esse, tum vt sit id, quod est, & vt tale sit, & a Creatore vnicuique creaturae assignatum tum essentiam, tum partes & requisita, e quorum combinatione talis & non alia prodiret natura. Sed si quaeratur *de ratione ipsius naturae rei, vnde in genere causae formalis, non in genere causae efficientis, fit, quod verbi gratia, homo sit animal rationale, blasphemia turpis, ad voluntatem Dei non esse recurrendum: sed sicut verbi gratia, in triangulo e tribus angulis contiguis formaliter oritur triangulum, ita e combinatione animalitatis & rationalitatis oriri hominem. Vnde sicut ratio veri, prout ficto opponitur, ita requirat in triangulo, non qua antecedens praecise diuina voluntas: ita veritatem humanae naturae, quae immutabilis sit, immutabiliter quoque determinatam certorum essentialium*

*tialium requisitorum connexionem requirere, cum non ex quolibet fieri queat, nec idem ut vere idem seu eadem natura sit, & maneat, ex diuersa & opposita constare possit ratione, sic ut velit proin Deus hominem creare animal rationale, quia eius veritas quatenus ficto opponitur, ita habet; non autem ideo praecise homo sit animal rationale, quia Deus ita vult. Esse quidem voluntatis diuinæ etiam antecedentis & assignantis, ut animalitas & rationalitas ad creaturam completam, quae homo dicitur, constituendam combinetur: sed ipsam combinabilitatem, & veritatem hanc, quod ex animalitate & rationalitate combinata oriatur species, quae homo dicitur, & quod haec sic exoriens species, qua talis horum & non aliorum requisitorum connexionem immutabiliter velit, hoc se vicissim ad illam habere antecedenter. Addit tamen, haud crude dicendum, voluntatem Dei ab eo penitus excludi, quod ad eam se antecedenter habet. Quod enim consequenter Deus designat, approbat & confirmat ex infinitae suae sapientiae declamine, fieri decernit, ab eo voluntas eius non simpliciter exclusa dici debet. Puto me sensum horum dictorum recte concipere, & breuius iuxta, clariusque exprimere, si dicam: Voluntati Dei omnes res creatas, & cuique essentiam suam vna cum existentia assignatas: sed quod homini talis natura qualem iam habet, & non alia fuerit tributa, id non a voluntate Dei esse, sed antecedenter se ad eam habere, quia alias non verus homo, sed fictus & quasi contradictorius factus esset: cum veritas rerum ac mutui earum respectus a voluntate Dei non sint, sed eam antecedere intelligantur. Pufendorfium contra video essentias considerare, vel prout res iam sunt creatae, vel prout nondum creatae concipiuntur. Priori modo essentias nil aliud censet esse, quam conceptus rerum inadaequatos, qui a particularibus & variantibus rerum attributis, & huius vel illius indiuidui existentia abstrahunt. Sic quando verbi gratia, ab homine omnia attributa, quibus indiuidua varie vestiuntur, abstraham, & id solum retineam, quod ita illi proprium est, ut eo negato in diuersam speciem sit abiturus, remanet natura animalis & rationalis. Quod si autem quis interroget, vnde constet, homini hanc essentiam non ficte, sed vere attribui; adeoque veram esse hanc propositionem, homo est animal rationale; id planissime putat posse responderi, quia talis creatura in rerum natura existere conspicitur, cui hominis vocabulum inditum. Contra enim si coniungantur conceptus, qui in rerum natura non existunt, verbi gratia, chimaera, ficta, non vera res exprimitur, non minus ac si, quae natura disiunxit, coniungere aggrediar, verbi gratia, si hominem animal latrabile, canem animal rationale dicam. Cum igitur existentia reuera prior sit essentia, & haec non nisi partem exprimat eius, quod existit, & verum exprimat id, quod reuera datur seu existit, fictum notet id, quod existere traditur, cum non existat, aut secus existat: dicendum ipsi videtur; sicut a voluntate Dei res habent existentiam, ita & essentiam, & quod vere sint illud, quod sunt, quas si homo taliter conceperit, verum concepisse, sin praue, falsum, sin conceperit, quae non extant, ficta concepisse dicitur. Si igitur eidem non adparet, quomodo & a naturali connexionem attributorum cuiusque rei essentialium, & a veritate eiusque fundamento, hoc quidem considerando modo excludi queat voluntas diuina, etsi intellectus humanus, dum res contem-
platur,*

platur, tantisper ab ipsarum prima origine abstrahere queat, adeoque & a voluntate, rerum natura, quam existere conspicit, contentus. Verbo, cum essentia existentiae contradistincta sit, tantum conceptus inadaequatus eius, quod existit, & veritas velut expressio respondens ei, quod existit, existentia autem a voluntate Dei sit, igitur nec ab essentia, nec veritate rerum voluntatem Dei excludi posse, sed vtramque ab hac vtiq; promanare. Quod si autem essentiae rerum, & connexiones attributorum essentialium cuiusque rei ante earundem existentiam, & prout ante creationem considerentur, Pufendorfius putat, eam ab intellectu humano concipi non posse, nisi concepto decreto voluntatis de creanda qualibet. An vero ante decretum Dei de creanda rerum vniuersitate essentiae rerum, quales nunc concipiuntur, intellectui diuino obuersatae sint, eademque tunc rerum veritas & conceptuum combinabilitas fuerit, qualis nunc est, Pufendorfius inquirere non vult; nec credit alium operae pretium facturum, si ea de re vigilans somniet. His ita positis non desunt, quae ad Zentgrauii tradita reponi queant: *Veritas humanae naturae est immutabilis*; esto, non tamen antecedenter ad voluntatem diuinam, sed quando Deus decreuit facere hominem ad sui similitudinem. Eo decreto posito humana natura immutabiliter requirit certorum essentialium requisitorum connexionem, quia eius, qui sapienter agit, voluntas sibi non contrariatur; quod fieret, si volendo creare animal mentis capacius altae non vellet creare id rationale. Vnde *combinabilitas* animalis & rationalis naturae sub hac hypothese tantum necessaria est, si Deus voluit hominem creare. Alias in se ista *combinabilitas* vsque adeo necessaria non est, vt plurimae dentur animales naturae, quibus rationalis coniuncta non est, & rationales, quibus animalis coniuncta non est. Similitudo, quam Zentgravius adfert, de artifice candelabrum aut amphoram producente, vt ad praesentem disceptationem quadret, ita est adaptanda. Ponendus est artifex, qui primus omnium vasa formare instituit. Is habet materiam ductilem ad quasuis formas: sed prout ex vase aliquem finem quaerit, ita figuram eidem indit. Si igitur velit formare vas sustinendis candelis, talem formam assignat, qualem fini suo congruere iudicat. Atqui & forma eiusmodi vasis, quod candelabrum dicimus, & congruentia eius formae cum fine ad voluntatem artificis antecedenter se non habet. Sed idem si, dum candelabrum voluit formare, amphoram formauerit, stolide operatus censebitur. Ita nec rationes istae formales, nec terminorum, & attributorum connexiones voluntatem Dei antecedunt. Et plane contradictorium videtur, immutabilem & aeternam essentiam veritatemque voluntate Dei priorem ponere rei, quae, quod sit, & talis sit, a voluntate Dei habeat. Quanquam autem abstrahendo a voluntate Dei Creatoris, qui rebus omnibus suam formam assignauit, interna requisitorum cuiusque rei habitudo considerari possit haecenus, vt illorum inter se congruentiam nouo diuinae voluntatis actu sanciri opus non sit: propter abstractam tamen illam considerationem dici non potest, hominem esse animal rationale, non quia Deus voluit, sed Deum voluisse talem creare, quia essentia eius talis est. Nam ratio sanctitatis, iustitiae, misericordiae, & sapientiae, secundum quam Deus

aliquid velle & ordinare declaratur, intelligitur quidem antecedere volitionem Dei, seu actum hoc vel illud volendi, non tamen ipsam voluntatem, vt est essentiale Dei attributum, cuius istae perfectiones sunt. Equidem iactatur. *Deum ex infinitudine sapientiae naturaliter intelligere ante omnem actum voluntatis per voluntatem formaliter elicium, quid fieri queat, & quid ipse facere seu creare possit.* Sed de istis *possibilitatibus* quid sentiendum, iam supra ostendimus. Et istius assertionis nullum aliud est fundamentum, quam quia mortales Deum ad modulum nostrae rationis, indolemque animae humanae metimur. Et quomodo probari poterit, Deum intellectu suo totam velut abyssum omnipotentiae suae perlustrasse, antequam de quibusdam rebus a se creandis decerneret? Saltem quomodo essentiae immutabilis & perpetuae vocabulum tribui poterit illis, vt humano modo loquar, cogitationibus circa vires omnipotentiae, antequam voluntate Dei decretum fuerit, an & quid creare velit? Sane formam & essentiam aedificio dant non indefinitae speculationes architecti, antequam constituerit secum, an & quale aedificium extruere velit. Porro, vti supra iam dictum, coniunctio illa formalis requisitorum essentialium semper praesupponit eam hypothesin, si talis res datur. Quo posito intelligitur etiam, quid actionum ipsi congruat, quid non. Ante eam suppositionem verum non est, hominem esse animal rationale. Prius quippe verum esse debet, homo est, quam verum intelligi queat, homo est animal rationale. Equidem quin ante voluntatem diuinam concipi possit, *non repugnare hominem esse, aut hominem esse animal rationale*, non negauerim, sed hoc ipso nihil certi ac definiti exprimi apertum est; & in sola nonrepugnantia, vbi nihil praeterea accesserit, essentias rerum collocare, voluntati Dei necessario sequendas, mihi quidem oppido quam ieiunum videtur. Neque aequipollent haec duo: Deus potest creare animal rationale; & homo est animal rationale. Porro ad veritatem cuiusque rei requiritur, vt haec sit, saltem ex hypothesi; cum veritas nil aliud sit, quam expressio quaequam, aut *ἐκτύπωσις* rei. Vnde tunc demum vera est haec propositio: Homo debet colere Deum; si homo datur, aut si Deus eum creare decreuit. Sic posito Deum praeter ea: quae iam extant, aliud corpus naturale producere velle, id e materia & forma constabit. Neque tamen vera erit propositio haec: Corpus quod nunquam extitit aut extitutum est, constat ex materia & forma. Sic posito luminarium coelestium motu regulari, in multa secula praedici possunt eclipses, non nisi tamen sub conditione mundi extituri. Vnde vera erit propositio haec: Erit eclipsis Solis anno post Christum natum 2400. si tunc orbis adhuc supersit. Posito autem finem mundi interim interuenisse, falsum est, eodem anno eclipsin fore. Denique quod Pufendorfius iudicat, inaniter constitui discrimen inter id, quod *debet* hominem, & quod eidem *praeceptum* est, haec tenus vt illud antecedere, hoc consequi voluntatem diuinam dicatur, haec ipsum ratio mouit; quia quando de moralitate, id est, bonitate & malitia (non de aptitudine ad imputandum) in actionibus humanis sermo est, hominis essentia a Deo iam definita & constituta vtique praesupponitur. Atqui hac posita id, quod eum decere dicitur, hoc ipso quoque praeeptum intelligitur; cum haec duo ex vno eodemque

que

que actu diuino profluant, & gratis fingatur, vno actu diuino effectum fuisse, vt hoc vel illud humanam naturam deceat, alio actu idem pro imperio eidem iniunctum. Caeterum vti Pufendorffium circa ea, quae non ipsi, sed aliis a se obiecta testatur Zentgravius, facile adquieturum crediderim: ita quo minus & hic suam mentem super iis, quae ipsi obiiciuntur, explicet, nemo prohiberit.

§. VIII. PORRO Zentgravius, quo naturam hominis ad voluntatem Dei antecederet se habere ostendat, quaestionem ita formandam iudicat: *Num Deus aliam requisitorum essentialium combinationem velle potuerit, vt inde prodiens aequae verus esset homo, atqui is est, quem animal rationale vocare constituit?* Sed ea nihil a Pufendorffii assertionem abire videtur. Nam posita combinatione animalitatis & rationalitatis certa creaturae species resultat, cui hominis est vocabulum. Quod si autem Deus alias naturas combinare vellet, quae illam ipsam creaturam absoluerent, ex animalitate & rationalitate constantem, tunc Deus sibi ipsi contradiceret; id quod a perfectione summi Entis abhorret. Hoc tamen modo nihil adparet, quod voluntatem diuinam antecedit. Antequam autem voluntate Dei animalitas & rationalitas ad vnam creaturam constituendam fuerit combinata, aut ad combinationem designata, non potest dici hominem esse animal rationale; sed id tantum: Deus duas illas naturas combinare valet: per quam propositionem nondum essentia hominis inferitur saltem haecenus, vt vere dici queat, homo est animal rationale. Exempla Mathematica, quae in hac disputatione passim adducit Zentgravius, peculiarem & profundioram habere videntur disquisitionem, quam aliis relinquo, quibus pinguius otium suppeditat per inania consumendum. Addit Zentgravius: *Deum ante decretum voluntatis ex intellectus sui infinitudine aequae cognoscere, quid & qua ratione aliquid fieri possit & debeat, atque suam essentiam cognoscit;* quae cognitio naturalis vocatur, contradistincta liberae, quae voluntatem Dei sequitur. Atqui admissa etiam hac distinctione non video, quomodo negari queat, naturaliter Deum cognoscere quaedam vt creanda, quaedam vt nunquam creanda. Prioribus voluntas Dei vtique includetur: posterioribus quid essentiae & veritatis immutabilis tribuere possit aut velit Zentgravius, ipse viderit. Sane Pufendorffio eadem somnum haud abrumpent. Quod praeterea idem pronunciat: *Humana natura requirit combinationem animalitatis & rationalitatis tanquam requisitorum essentialium, non quia Deus vult, sed quia ita humanae naturae veritas se habet,* id si penitus inspiciatur, identicum & inane est. Concipitur quippe humana natura velut aliquid antecedens combinationem animalitatis & rationalitatis; cum tamen ex horum combinatione eiusmodi natura resultet, quae humanae vocabulo ab hominibus notatur. Dum combinatio illa diuina voluntate decernitur, vera quoque fit haec propositio, homo est animal rationale, & si homo diceretur, qui vel animal, vel rationalis non esset, is fictus, non verus foret. In quibus tamen omnibus nihil est, quod voluntatem Dei antecedit. Non adparet etiam, quis casus Zentgravius plenam titillauerit, vt ridiculum pronunciet, quod Pufendorffius absurdum iudicet ab ipso concedi de indiuiduo aliquo; *Deum, vt libere illum hominem condidit, ita si voluisset,*

luisse, brutum condere potuisse: addita ratione, quod utique ipse gratias agat Deo, quod animal rationale eximiis donis ornatum sit creatus. Sane singulos nostrum poterat Deus non creare, sed quod nos voluerit existere, eo nomine Creator utique grates meretur, licet dum noluerit condere Me aut Te, non potuerit non animal rationale creare. Et quid sit *individuum adhuc ad certam speciem determinandum*, paulo distinctius a Zentgrauio fuerit explicandum, ut constet, an ei assertioni sanus sensus insit.

MINVS difficultatis circa originem moralitatis videtur, quam Pufendorfus voluntatem Dei consequi, Zentgravius antecedere contendit. Sane cum honestas aut turpitudine actionum certam & determinatam hominis naturam requirat, non adparet, quomodo ista intelligi queat, nisi hac posita. Fides, inquam, gratitudo honestae; idololatria, adulterium, furtum turpia intelligi non possunt, nisi praesupposita natura humana, cuius determinatio voluntatem diuinam antecedere non potest. Neque sequitur, homines sancti & misericordes esse iubentur ad exemplum Dei, igitur non a voluntate diuina determinata & designata est natura hominis, ut tales actiones ipsi utique quadrent. Equidem iactatur, *infinite sapientiae & scientiae Numen posse utique scire, qui rerum in se possibilium motus ad sapientiam & iustitiam ipsius exigi debeant, etiam antequam eas creare secum constituerit.* Enimvero conceptus rei praecise ut possibilis id tantum infert, ut ea res per potentiam, de qua sermo est, produci queat. Vnde idem hac propositione exprimitur; potest produci a Deo creatura, cuius naturae conueniat fides, repugnet adulterium. Ea tamen propositio nondum infert hanc, fides est seruanda, adulterium est omittendum, quia uti vulgo dicunt, a posse ad esse non valet consequentia. Sed ut e possibili oriatur certi quid ac definiti, necessarium est, ut a voluntate agentis fiat determinatio. Et cum possibile ita praecise sumptum concipiatur velut aliquid incertum & vagum, cuius determinata non est veritas, a voluntate potius, quam a sanctitate & iustitia determinatio fieri dicenda est; cum istae perfectiones Deo insint, ut est voluntate praeditus, quae ideo ante voluntatem eius collocari nequeunt. Sic si de homine dicam, fecit pro sua clementia, pro sua humanitate, non negatur primus fons eius actionis esse voluntas hominis, quae clementiae & humanitatis virtute est imbuta. Igitur cum aliud sit posse esse, aliud esse, quorum prius indefiniti quid, hoc certi & determinati notat, essentiae autem, naturaeque rerum certum quid & determinatum sint, necessum est earum primam originem non a nuda omnipotentia Dei, sed ab eiusdem voluntate, sancta illa & iusta, & cum sapientissimo intellectu coniuncta deriuari. Vnde & cognitio illa Dei naturalis, quamdiu possibilitatem tantum, & vastitatem potentiae diuinae concipere intelligitur, certas & definitas rerum essentias concipere censenda non est, nisi concepto prius principio, quo essentiae rerum determinantur. Multo minus dici potest, ab eadem concipi adulterium ut turpe, nisi prius concipiatur natura certa & ita determinata, ut ea actio isti repugnet; qualem determinationem sola possibilitas non infert. Et quo fundamento quis probauerit, per naturalem Dei cognitionem
res

res apprehendi tantum vt possibiles, praecise futurae sint, an minus, & earum omnium essentiam designari: ac non potius res futuras, velut certam ex voluntate Dei essentiam habituras concipi, possibiles autem & nunquam futuras velut indeterminatas in medio relinqui? Nam speculari possibilitatem absque suppositione futuritionis non est speculari essentias rerum, sed suam tantum potentiam. Non recte quoque hoc loco iactatur tritum illud, non ex quolibet fieri quodlibet, vt idem reuera sit & maneat, velut ante voluntatem Dei detur rerum veritas, & interna requisitorum essentialium, eaque definita ad talem praecise quidditatem conuenientia, eaque immutabilis. Nam dieterium illud praesupponit res certas & definitas, ac proprie locum habet in mutationibus rerum iam existentium, quae mutabilitatis suae certas fines habent. Cum autem potentia Dei haec creata rerum natura exhausta non censeatur, quin plura producere potuerit, nec dubium habendum, quin plures sint rerum conuenientiae, quam in actum deductae sunt, igitur non videtur cuicumque rei extra Deum immutabilem attributorum essentialium connexionem attribui, nisi sub hac hypothesi, si Deus talem rem producere velit. Nam omnipotenti Deo & qui e nihilo producere aliquid potest, materia sua velut infinitum obsequitur, nec vllam formam adspernatur velut incongruam, quam ipse pro sapienti & optima sua voluntate eidem attribuere placuit. Sic vt nexus ille essentialium partium vtique a voluntate Dei sit, optimi & sapientissimi. Sed & valde adhuc dubium est, num intellectus Dei infinitus, & cui omnia praeterita, praesentia, & futura vno velut momento intuenda sunt exposita, abstractionum & praecisionum leges, quas Philosophi commenti sunt, obseruet, & puras possibilitates a *futuritione* praecisas prius speculetur, voluntate interim velut otiosa, quoad illa speculatio fuerit absoluta. Denique cum veritas sit aliquid rem consequens, aut affectio rei prout est, combinatio autem animalis & rationalis ad constituendam creaturam, quae homo dicitur, voluntate Dei facta sit, non adparet, quomodo nudus conceptus possibilitatis seu combinabilitatis duarum istarum naturam essentiae & veritatis rationem habere possit, & talis quidem, quae voluntatem Dei antecesserit, quemque voluntas Dei in designanda velut creatione vtique sequi necessum habuerit. Cum super duabus istis naturis, antequam per voluntatem Dei combinatae intelligantur, nihil aliud vere pronuntiari possit, quam hoc: si Deo placuerit naturam animale & rationale coniungere, euadet creatura aliqua egregia brutis nobilior, Angelis inferior. Eoque veritas haec, homo est animal rationale, ante diuinae voluntatis suppositionem intelligi nequit; quia aliud est esse, aliud posse esse, seu non repugnare vt sit. Sic non repugnat, Zentgrauium esse Doctorem Sorbonicum. Interim quousque Deus hoc decreuerit, vera non est haec propositio, Zentgrauius est Doctor Sorbonicus, ne in intellectu quidem diuino; sed tantum haec, si Zentgrauius Deo volente foret Doctor Sorbonicus, verus esset, & non fictus Doctor. Sic non repugnat Lunam creatam fuisse triquetram, aut quadrangulam, sexangulam, octangulam, cylindri figura, &c. Neque enim hic aliquid supra potentiam Dei positum adparet. Antequam igitur per voluntatem Dei figura eius rotunda fuit determinata, concipi potuit tanquam

Pufend. Eris Scand.

t t

possi-

possibile quid Luna triangula, quadrata, sexangula: id quod tamen Deus non voluit, nec forte vnquam volet. Et nihilominus iuxta Zentgrauii tradita, quia datur eius conceptus tanquam possibilis, verae erunt simul omnes hae propositiones: Luna est triquetra, Luna est quadrata, Luna est sexangula, octangula &c. Id si Zentgrauio absurdum videtur, concedendum ipsi erit, certas & determinatas veritates seu vt verae propositiones formari possint, non fluere ab omnipotentia Dei antecedenter ad voluntatem Dei res determinantem. Est enim vera quidem haec propositio: non repugnat, Lunam potuisse creari quadratam, sed isthaec propositio non aequiualeat huic: Luna est quadrata. Quod si igitur Zentgrauius pro essentiis rerum nunquam futurarum pugnare perrexerit, valde metuo, ne cordati ipsum de lana caprina litigare iudicent.

SVPER indifferentia motus Physici in actione morali parum aut nihil controuersiae inter istos superesse videtur. Quod autem Pufendorfius eo loco concitatus egisse arguitur, id sine dubio ideo factum, quia Zentgrauius hunc Sophisticis quibusdam prauas sententias fouentibus ita immiscuerat, vt non cuiuis in procliui foret discernere, num eadem ipsum cum caeteris classe censeret, an minus. Et vel suspicione eiusmodi opinionum perstringi atrox iniuria est, quam inferens si acerbius repellatur, habet quod sibi imputet, qui virum bonum nulla necessitate lacesitum iuit. Quae supersunt dissensiones, exigui momenti sunt, & super quibus viros amplius certare vix decorum sit. Sicuti nec operae pretium videtur de ROBERTO SCHARROCKIO quid mouere, qui noua editione libri sui de *Officiis* Pufendorffii tradita vno & altero loco carpere voluisse videtur: Mihi sane quid reprehendat, aut qua de causa, nondum diuinando assequi licuit. Caeterum vt Pufendorfius, quae initio intentabantur, calumnias plane dissipauit, ac si quid solidae controuersiae fuit, eo deduxisse videtur, vt facile ferre possit, eruditos in suffragia super iisdem ire: ita dissimulare non possum, eundem a multis accusari, quod nimium acerbatis, & salem plus satis asperum scriptis suis expromerit, ac male temperato calore litem aluerit, quae moderatione adhibita mox vltro expiratura videbatur. Etiam bonam causam iracundia actoris saepe corrumpi. Tum non fat magnanimitatis ostendere, qui aemulorum iniuriis plus iusto commoueatur. Alii contra, qui propius virum norunt, placido ingenio memorant, & cui nunquam alios lacesere libido fuerit; & qui prouocatus ioco potius, quam inueniens aduersarios protelare maluerit. Ast quae ipsi mota fuerit, litem ita malitiose fuisse instructam, vt eadem ad modum disceptationis literariae expediri non potuerit. Ad eum fortunis euertendum incubisse primo Nicolaum Beckmannum & Iosuaam Schwarzium, aliosque. Id cum non successerit, Beckmannum edito libello famoso profugum, infamiaque per sententiam iudicalem notatum; vt impune furorem expromere posset, sacra mutasse, ac insulsiſſimis scriptis exempli foeditate seculo decus conciliaſſe. Alterum, quem superiorum respectus vtcumque continuerat, mox furori prophético fraena laxasse, postquam Suecorum res per Scaniam tunc ipsi conclamatae videbantur. Itaque Lundini aurigas inter & vetulas in absentem Pufendorffium e cathedra
sacra

facra declamasse heroica plane confidentia, cum neminem responsurum nosset. Mox Hafniam delatum publicatis istis declamationibus, nil aliud effecisse, quam ut Nicolao Beckmanno improbitatis palmam ambiguam redderet. Ad quas calumniae & vesaniae manifestas aliquid reponere Pufendorffio nunquam tanti fuit visum. In tales quid tam aspere dici potuit, ut non longe infra eorum merita id sit? Fridericus quoque Gesenius, & Valentinus Velthemius quomodo mollius potuerint tractari, non adparet; quorum huic audio succenturiatum Sleuogtium quendam, insipido libello famoso in Pufendorffium composito, quo ipso quodnam operae pretium facturum se sperauerit diuinando consequi non licet, facinore apud omnes bonos detestabili, & quod nil falsi insuper homini inesse arguat. Strimesium quoque longe asperiore ictu repelli potuisse, ni Pufendorffio magis quid se deceat, quam quid ille meritus foret, respicere curae fuisset. Accedere, quod proteruis ingeniis, & pruritu scribendi laborantibus insolentia gliscat, si ipsorum improbitas modeste, velut re bene gesta, excipitur; quia aspere protelati facilius in se descendunt. Neque vero dubitandum, si Pufendorffio aduersarii contigissent, qui citra obscenas calumniantium artes solo veritatis amore disputationem suscepissent, quin ipse nemini eorum moderatione & humanitate concessurus fuerit. Nunc dolendum eiusdem fatum, qui fere a talibus laceffitus fuit, aduersus quos eruditos decens grauitas adhiberi non potuit, praesertim cum talia ipsi impingere instituerint, quae si leui brachio reieceris, prope agnouisse videaris. Habes epistolam argumento spinosam, verbis incomtam, quam quidem nemo alius a me extunderet, praeter Te, cui cupienti quidquam abnuere nefas mihi dico. Meum studium tibi non displicuisse hoc iudicio colligam, si paris prolixitatis epistolam de rebus, quae apud vos in re literaria aguntur, remiseris. Bene Vale! Hamburgi, die 3. Iunii

Anno 1683.

SAMVELIS PVFENDORFII
 COMMENTATIO
 SVPER
 INVENVSTO VENERIS
 LIPSICAE PVLLO,
 VALENTINI ALBERTI
 PROFESSORIS LIPSIENSIS
 CALVMNIIS ET INEPTIIS OPPOSITA.

IOANNES DE LAVNOY

THEOLOGVS PARISINVS

DE

VARIA FORTVNA ARISTOTELIS

IN PRAEFATIONE.

NON omnēs quibuscum agitur, veritatem puram amant, aut ferre volunt. Quin etiam ea in manifestam lucem prodita expallescent, immurmurant, maledicunt, tumultuantur, suoque exemplo docent, imperitis hominibus nihil esse crudelius, & dum accedit fucata pietas, ne pilus quidem vllus supereſt ad augendum tantae iniquitatis fastigium.

IOANNES CHRISTOPHORVS BECKMANNVS

PROFESSOR FRANCOVRTANVS

IN PARALLELIS POLITICIS p. 5.

DOLEND A certe rei literariae ista infelicitas, qua gloriae nobis vertimus, si quid boni ab aliis prolatum impetere possimus: quasi vero non omnibus nobis in excitanda e ruderibus imagine diuina laborandum sit, quod certe non subtrahendo rebus inuentis, sed addendo effectum dabitur: Mechanici longe melius in rebus suis versantur, quibus, si bonae frugis sint, non rem ab aliis suae fortis male gestam carpere, sed eandem etiam perfectam magis perficere curatio est. Vnde & tanta rerum a Mechanicis dependentium nostro tempore publi-

sublimitas. At nos meliorum hautquaquam fatagentes satis nobis ducimus aliena refutasse. Sic quid res non sit, scimus cum ignarissimis, quid vero demum sit; aeternum ignoramus.

RES mira atque inaudita! Venus dearum quondam formosissima, tot per fecula male comparato connubio Mulciberi iuncta, ex hoc nullam vnquam prolem, ex adulteris non paucos genuisse memoratur: vt quae aliis maritis laetitiae esse causa solet vxorum foecunditas, huic doloris atque ignominiae foret. Sed nunc demum senio grauem, & de adfciscendo extraneo haerede, cui forcipes malleosque relinqueret, agitanti Venus sua vetula iam atque edentula, cum rugae moechos dudum protelassent, immenso gaudio perfudit Lipsia grauida facta, quando a coena Platonica reuersus flore Liberi, Zythique distentus *opiatos dedit amplexus, placidumque petiuit Coniugis infusus gremio per membra soporem.* Toto gestationis tempore vti singularem semper prae se tulit sollicitudinem Vulcanus, velut de forma prolis suae parum ampli auguratus: ita cum iam Iunonem Lucinam inclamari audiret Musis alioquin semper auersus, repente poëtico oestro tangi coepit, rauaque voce insonuit; *nascere coece puer, claudi patris excrementum!* Liquidius mox fuit gaudium, quando in conspectum ipsius allatus est puer: quem hic statim vere suum, & citra dubitationem genuinum recognouit, deformitatem ac sordes ipsius mire exprimentem, & qui vbi paululum adolesceret citra formae iacturam purgandis a fuligine paternae officinae caminis adhiberi posset. Cum de imponendo nomine inquireretur, pater quidem in hoc renouari cupiebat memoriam Caeci filii quondam longe dilectissimi ab Hercule indignis modis interemti. Sed praeualuit matris ratio, vt quia proles ista nil materni decoris prae se ferat, saltem a fratris vterini blando vocabulo quantulumcunque gratiae mutuaretur. Caeterum quanquam Vulcanus ipse hac sibi prole mire placuit: aliis tamen nouo isto Erote conspecto in mentem venit illud Philosophi pronunciatum, cum puerum stupidum, & mentis parum compotem vidisset: *Hunc quidem pater ebrius seuit.* Nam & istum genitum adparebat, dum patri vno & altero congio vini cereuisiaeque tumentis *claudicat ingenium, delirat linguaque mensque.* Alii in hunc Erotem mire quadrare cauillabantur illud Comici: *In Amore omnia insunt vitia, iniuriae, suspiciones, inimicitiae.* Eius tamen rei causa non statim adparebat, quare Vulcani gena iste Eros importuna gesticatione, ac molestis morficationibus, orisque proterue distorti deformitate simiae potius catulum, quam Cupidinem referret; ni quidam monuissent, Vulcanum a simiis nutritum atque educatum. (vid. NATAL. COMES Mythol.) Vnde verosimile esse, e nutricis lacte aliquid morum simialium in Vulcanum, & ab hoc in Erotem deriuatum. Quam ob causam etiam, quia Eros iste simioformis sat feroculum se ostendit, atque altius imprimere dentes conatur, scutica nimirum accipienda fuerit, & extantiores dentes excutiendi, vt probe contusa & exarmata bestiola deinceps molesta esse desinat.

SCILICET non spes esset, tandem aliquando importunae liti finem imponendi, Valentinus Albertus, toties licet repulsus, rixositati suae imperare non potest,

potest, quo minus dudum ad fundum vsque discussas & euisceratas cauillationes denuo instauret, ac nouis accumulatis iniuriis respondendi necessitatem imponat. Quibus intemperis hominem agitari, aut quem fructum ex eiusmodi scriptione captare credamus? Nam gratis quidem ludibrio se orbis literati exponere manifeste deliri hominis videbatur. Sine dubio igitur praecipua causa ab *interesse* deriuanda fuerit, cuius cupiditas tantopere animo Alberti infixata est, vt etiam summas rationes non solum religionis Pontificiae, sed earum, quae ab hac discesserunt stolidissimo libello ad *interesse* referre conatus sit. Sortitus fuerat iste spartam valde quidem ieiunam & sterilem, tum & cumprimis tristem atque inamoenam, quae nec lucri ansam, nec famae parandae praebat. *Triste solum, sterilis sine fruge, sine arbore tellus; Frigus iners: illic habitant pallorae tremorae, Et ieiuna fames.* Sane Lipsiae Collegia Logica & Metaphysica, vix quadrante aestimantur; & si publice iuxta priuatimque eadem cantilena fuisset cantanda, breui occisura erat *miserum crambe repetita Magistrum.* Igitur alia hedera erat suspendenda, quo nummos femunciales in casses pelliciendi occasio foret. Cui fini iuris Naturalis disciplina maxime idonea visa fuit, in quam cognoscendam ab aliquo tempore iuuentus sat pro-na fuit deprehensa; etsi alias neque insignem aliquam operam iste circa eandem posuisset, & quae publice iniuncta erat functio huc non traheret. Ista collegia vt cum aliqua iuuenum frequentia, & non sine strepitu institui possent, lis intentanda erat alicui scriptori in eo genere non plane obscuro: tum noui aliquid comminiscendum, vt imperiti adolescentes, dum inuitatos, & nemini antea cognitos sapientiae thesauros heic effosuros se credunt, eo promtiores ad praenumerandum didactrum redderentur. Ac ne per inuidiam veteri amico obtrectare videretur in eo loco, vbi nec huic amici defunt, orthodoxiae vocabulum obtentui sumere placuit, velut quae reliquis omnibus respectibus praeualeat, & qua periclitante vel pauentes in crucem agere fas piumque sit. Isthanc viam vbi semel ingressus fuisset Albertus, *interesse* requirebat, vt qua ratiocinia deficerent, calumniae & cauillandi impudentia in subsidium vocarentur, ne cum auctoritate dulcis lucri prouentus intercideret. Ac ne tandem aliquando vitiligandi pausa fieri posset, iam quoque facem, & *atro Lumine fumantes fixit sub pectore tedas* heros, cui, si ex elogio ALBERTINO mensurari debeat, nec antegressa secula parem viderunt, nec futura visura sunt. Quem tamen, si quid adhuc laeua sub mamilla salit, credimus insipidis iuxta & enormibus parafiti sui elogiis rubore suffundi, atque indignari. Nam vt condonemus, nec *inter nobiles doctiorem*, nec *inter doctos nobiliorem* vnquam extitisse, ac totum qua patet literatum orbem tribus scriptis Teutonica lingua ab ipso editis mire fuisse illustratum, sic vt qui vel eam linguam non intelligunt, vel ista scripta non legerunt, in tenebris sedeant, & umbra mortis: quis sine risu legere potest illud *Bonorum omnium Asylo?* Sane vt infelicibus facinorosis, aut obaeratis asylo opus sit, frequens est. Sed vt omnes boni asylo indigeant, non nisi tunc contingere potest, quando quicquid est Principum repente in tyrannos degenerent, ac ad virtutem excindendam incumbere coeperint. Qua calamitate tamen si genus humanum obruendum sit, vix puto

bonos

bonos omnes Meufeluici fatis tutum refugium inuenturos, fed quicquid huius fit, ifthoc *diuinæ veritatis propugnaculum*, *Iuftitiæ humanæ oraculum*, *Seculi miraculum* factum iam quoque eft litis Albertinæ fpiraculum, ac reuera *afilus*, *oestron Graeci cognomine dicunt*, *Asper*, *acerba fonans*: quo tota exterrita *ſylvis Diffugiunt armenta*. Ab hoc quippe poſtquam Compendium Albertinum inter infignia columnia reputatum fuit, queis in ruinam vergens res Chriftiana cumprimis fulciatur; iam non amplius induciis aut paci locus eft, quin ne temperamento quidem e ftatu paradifiaco promananti. Hoc titulo quoque, opinor, quicquid calumniarum & mendaciorum in me ſpargetur, apotheofi maclabitur, velut ſtabiliendo Chriftianifmo adhibitum. Tanto enixior mihi opera danda eft, vt Alberto demum laruam detraham, & quid iſte ſub talari pallio inſcitiae atque malitiae tegat, in apricum producam; tum & recentem illum Erotem Vulcanigenam ita deplumatum dem, vt longe deinceps ipſi ſit futurum ſpicula veneno tincta in me torquere.

IN fronte igitur puſionis huius adparet neſcio quae puſtula fat purulenta, morbi non optimae notae indicium. Eridem Scandicam dicit ab Erote Lipſico repelli cum *conuitiis & erroribus ſuis maſcule, modeſte* tamen. Albertum a me conuitio adſperſum non memini; nec ſi indolem ſcriptorum ipſius paulo ſignificantiore vocabulo notauit, id ſtatim pro vitio habendum fuerit. Primos Eridis auctores, Indicis Nouitatum compilatorem editoremque, eorumque in me auſa propriis nominibus expreſſi non ſupra meritum, nec praeter fas. Sane qui alterum conuicerit, res ipſius clanculum ſubduxiffe, ſi eundem furem nuncupet, neque conuitium dicit, neque iniuriam facit, ſed hominem debito elogio deſignat. Homines autem rudes, qui per malitiam inſcitia mixtam tumultum mouent, paulo aſperiore ſale defricare etiam inter humanitatis officia habetur, vt ſtolidus faſtus ac petulantia iſtis decedat. Sicuti contra aduſando & excuſando alterius ſtultitiam aut improbitatem alere in vitio eſt. Neque vero ipſe Albertus, qui ſtatus integri exemplum ſeculo exhibere ſtudet, indecorum ſibi duxit, aduerſarios ſuos Pontificios *ſcurrarum* vocabulo non ſane honoris gratia inſignire; praefertim cum id negotium huc plane non ſpectet, & poſt tantum temporis ſpatium, rixa dudum obliuione ſepulta, irarum fluctus in animo viri paradifiaci dudum confediſſe debuerint. Id tamen vellem liquidius fuiſſe expreſſum, num Alberto propoſitum fuerit, propriam duntaxat cauſam agere, an vero caeterorum quoque patronum ſe ferre, qui me impugnaverunt. Hi enim, cum calumniae publicae ſint conuicti, eoque nomine poenas dederint, ſi Albertus nunc eorum facinus deſenſum eat, recuſare non poterit, quo minus in partem ſcleris ab iſtis patrati, meritorumque elogiorum veniat. Sed ſi iſtorum flagitium a ſe improbari, ac ſuam duntaxat cauſam cordi ſibi teſtetur, facile concedere poſſum, vt paulo remiſſioris malitiae gradu defungatur; etſi & ipſe in id omnes neruos ingenii, quod ſentio quam ſit exiguum, intendat, vt falſas ſententias mihi affingat, id eſt, vt calumniatorem agat. Ab errore nemini mortalium priuilegio aliquo cautum eſt, ne iſti quidem Alberto, *qui Magno Maior habetur*; praefertim vbi quis circa res obſcuras,

ras, difficiles, & nondum ad liquidum deductas versetur. Circa quas uti aliquando impegiſſe apud bonos facilem veniam habet; ita eo nomine ſtatim alterum inſultare dira inhumanitas eſt. Enimvero erroris aliquem circa diuina dogmata, & qui ſcripturarum diuinarum tradita falſi arguat, inſimulare, atrociffima eſt accuſatio; quam ſi quis idonee demonſtrare haut queat, ſummam iniuriam intuliſſe, calumniamque exercuiſſe cenſendus eſt.

QVOD crimen ab Alberto in me admiſſum & antea oſtenſum, & deinceps clarius demonſtrabitur. Et eo impudentior conatus fuit iſtorum calumniatorum. quod inter praecipuas cauſas ſuſceptae a me circa Ius Naturale ſcriptionis fuerit, ut ab omnibus quaestionibus Theologicis eam diſciplinam ſepararem, eoque ipſo eandem extra fluctus diſceptationum Theologicarum, ac Theologorum ſupercilium atque cenſuram ſubducerem. Quos uti merito honore libenter afficimus, quamdiu intra limites officii ſui verſantur; ita ſi, dum falcem in alienam meſſem mittunt, prout par retundantur, iniuriam ſibi factam queri non poſſunt. Cur enim Albertus non maluit Collegiis Theologicis, quam Iuris Naturalis ſe iactare? Aſt ſi quis priuatus Doctor, ut cathedram orthodoxam calefaciens, alterum ſtatim erroris ideo inſimulare volet, quod hic in vno vel altero capite a dictatis ipſius & collegiis manuſcriptis etiam Philoſophicis diſſentit: eidem prius demonſtrandum fuerit, quidquid diuinae humanaeque ſapientiae extat, pectoris ſui ſcrinio contineri, ac praeter Alberti cuiuſpiam placita ſapere nefas eſſe. Quam *maſcule* Albertus hoc ſcripto rem geſſerit, in progreſſu adparebit. Haecenus equidem cauſam ſuam ſat aniliter egit. *Modestiam* ab ipſo adhibitamita conabimur exprimere, ut ne in aere euſdem manſiſſe videamur. Obiter quoque notari velim nouam inſcriptionis formulam: *ALBERTI Eros Lipſicus; ſcriptus eſt ad SECKENDORFIVM.* Hanc elegantiam ſine dubio eruditi deinceps, repudiata vetere & natiua formula, magno cum applauſu recipient.

CAETERVM *Praefatio ad Lectorem* nonnihil *modestiae* prae ſe fert, & candoris, dum citra ambages exponit, in quonam proprie cardo controuerſiae noſtrae vertatur. Vbi id quidem credat, qui poteſt, quod Albertus negat e ſtudio partium, aut rixandi libidine ſuam ſe ſententiam totiens defendere. In medio quoque relinquo, quod dicit: *de veritate ſuae ſententiae per conſcientiam ſuam ſibi certiffime conſtare.* Eſt non immerito quaeri poſſit: quoniam Alberti conſcientiam fecerit veritatum theoreticarum regulam? Aut num ideo ſimiae catulus reuera ſit pulcerrimus, qui matri talis videtur? Sed quod Albertus iactat, ſuo ſe modo philoſophandi *reperiſſe aliquid toti Reipublicae Chriſtianae vtile;* id vero eſt aliquid, de quo *Grammatici certant, & adhuc ſub indice lis eſt.* Quanquam enim reuera controuerſia inter nos praecipua ſit de fundamentali propoſitione (non hypotheſi, quae ab iſta plurimum diſfert, uti infra oſtendemus,) in diſciplina Iuris Naturalis: tamen quia hac occaſione ad vniuerſam philoſophandi rationem delapſi ſumus, non inſicior, me ab Albertina methodo diſſentire, necdum perſpicere, quid rei Chriſtianae interſit, ſi Theologiam Philoſophiae, reuelationem rationi immiſceamus, & e ſacris literis

rīs hypothesēs petamus, quibus disciplinae philosophicae superstruantur. Sane non memini, Dominos Professores Ienenses, cum lauream Philosophicam mihi conferrent, ad eiusmodi philosophandi modum me adstrinxisse. Quin contra censeo, quemadmodum ubi theologari placet, ad solam reuelationem confugiendum est, sequestrata ratione, si quid aduersus istam scopuli mouere audeat; ita si quis philosophari instigat, ei sanae rationis vsū & solertem naturae rerum contemplationem adhibendam, nec opus esse, vt diuinas literas in subsidium aduocet, atque inde hypothesēs petat. Idque quia Deo non fuit propositum, dum viros sacros inspirat ad scripto consignandos libros Biblicos, dogmata philosophica homines docere, sed viam ad salutem aeternam humano generi pandere. Hisce libris inspersa hinc inde sunt nonnulla ad disciplinas philosophicas spectantia, non quidem philosophico modo accurate deducta, sed prout in sensus & notitiam populi incurrunt. Circa quae diuinitus falsi quid traditum fuisse, nemo sanus aut pius asseuerauerit. Nec tamen cordatus quispiam abnuerit, quin nonnullae ibi reperiantur dictiones communi populi vsu tunc receptae, quae ad *ἀντιθεσιν* philosophicam parum quadrant. Et si ideo Scriptura sacra erroris aut ignorantiae insimulari non potest aut debet, quia cum ad populum loqueretur, non poterat aliter quam ad huius captum loqui; & incongruum plane fuerat futurum, circa talia scholas quasdam Philosophicas scriptis diuinis immiscere. Sic si Concionator ad populum verba faciens, ubi mentio incidit de focu Petri, quam Saluator noster a febre curauit, vellet digressionem facere de natura & differentia febrium, de fermentatione, de causis intensiōum & remissionum in febribus, de venaesectione, de virtute radicis Chinae Chinae, & similibus, etsi haec omnia verissima & argutissima essent, ab auditoribus tamen plane delirare censebitur. Si quis adeo insanauerit, vt putet, Deum qui omnia numero, pondere, & mensura fecit, ignorare accuratam proportionem diametri ad peripheriam? Et tamen manifestum est, illam non esse accurate talem, qualis est 10. ad 30. Et si quia proxime ad eam accedit, populari sermone talis exprimitur 2 Paral. IV. 2. 1 Reg. VII. 23. Quia nempe eiusmodi minutiae, ac fracturae numerorum atque mensurarum in sermone populari non attenduntur. Et tamen si quis secundum *ἀντιθεσιν*, mathematicam id dictum accipere velit, ac istud velut hypothesin e sacra Scriptura petitam Geometriae substernere aggrediatur, dubium non est, quin quicquid operationum & demonstrationum ex eo principio deductum fuerit, falsum sit futurum. Sic quis dixerit, Deum hominis conditorem ignorare, ubi animae humanae sedes sit, & ubi ea praecipuas suas operationes, quas inter & cogitationes sunt, exferat? Et nihilominus nemo Medicorum se irreuerentem credit in Deum & sacram Scripturam, si animae rationali sedem non in corde, sed in cerebro assignet; sicuti & omnes sentimus, cogitationes nobis per cerebrum, non per cor volutari. Scilicet quia frequentissima sacris literis dictio cogitationes cordis non secundum *ἀντιθεσιν* Anatomicorum capienda est, sed populari sensu de cogitationibus occultis, & quas omni studio dissimulare quis studet; sicuti cor in centro velut corporis humani occultatur. Quod si tamen aliquis Medicis hanc hypothesin tanquam e sacris literis petitam vtique obtrudere conetur: cor esse

Pufend, Eris Scand.

V V

sedem

fedem cogitationum & animae rationalis, Medici quidem primo istum in theatrum Anatomicum adducunt. Si ne sic quidem adquiescat, elleboro purgandum censent. Vnde in eiusmodi effatis Scriptura sacra non quidem e Philosophia & rerum natura corrigenda, multo minus erroris arguenda, sed duntaxat dextre explicanda est, nempe eo loco adhiberi dictionem popularem, non quae ad subtilitatem philosophicam exasciata sit. Vnde etsi alias auctoritati Papae a me nihil deferatur; non tamen improbare possum censuram illam Alexandri VII. super hypothesi Copernicea: si ex natura rerum & ratione citra controuersiam demonstrari possit, terram moueri, id non fore contra Scripturam sacram: quia eo casu phrasēs Scripturae de motu Solis essent explicandae populariter & secundum adparentiam. Vnde commento suo, quo tantopere sibi placere videtur, Albertus neque religioni Christianae, neque Philosophiae consulit. Nam si talia dicta mordicus pro hypothesibus disciplinarum philosophicarum venditare instituat, ab omnibus cordatis ineptire, & auctoritatem diuinarum literarum prostituere censetur. Et uti sententiae philosophicae, quae rationi & naturae rerum congruunt, haut eo minus verae sunt, licet in sacris literis non extent: ita si quae ibi sententiae philosophicae reperiuntur, eae ad sanam rationem & naturam rerum exigendae sunt, ut constet, populariter, an secundum *ἀνεπίστατον* philosophicam capiendae sint. Vnde non adparet, cui bono fingatur aliqua Philosophia Christiana, cuius hypotheses e sacris literis sint transfundendae. Ne nunc dicam, quod ratio, quae Philosophiae genuinum principium est, velut retundatur, si alligetur ad principia inde petita ubi rationi locus non relinquitur, & ubi illa captiuanda est sub obsequium fidei. Quae cum ita sint, arbitramur Alberti pronuntiatum contradictionem implicare, *quantum possit Philosophiam exarumissim conformandam reuelationi diuinae*. Sane enim veritates philosophicae non sunt obiectum reuelationis diuinae, seu Deus non ideo peculiari modo hominibus se reuelare voluit, ut ipsos talia doceret, quae antea per rationem & inspecta rerum natura cognoscere dabatur; sed ut viam salutis aeternae rationi incognitam eis ostenderet. Et quae huc spectant proprie sub reuelationum censum veniunt, non autem si quid praeter & extra hunc finem e communi vita, ac natura rerum diuinis passim libris inspersum legitur. Sicuti nemo puto reuelationem diuinam dixerit, quod in sacro codice volucres coeli nidos habere dicuntur. Igitur cum reuelatio diuina, & Philosophia circa diuersa obiecta versentur, haec cum illa conformari nec potest, nec debet, non magis quam Iurisprudencia ad Medicinam. Quod si tamen quis illa, quae praeter & extra reuelationem in diuinis literis occurrunt, cum philosophicis placitis conferre velit, nemo id quidem prohibebit, dummodo nec populares sententias pro theorematibus philosophicis nobis impingat, aut hypotheses parum congruas disciplinis philosophicis inferciat, nec eos, qui librum Scripturae vsui theologico, librum naturae & rationem vsui philosophico vnice adplicant, velut profanos homines diffamet, aut quod maximum est, illis per summam impudentiam theses sacris literis aduersas affingat. Vti quidem Albertus neque mascule, neque modeste, neque pro viri boni officio facit, dum ait: *Ne contra manifestum sacrae Scripturae ἀπορχαμμὸν assumere figmen-*

figmentum de primo homine valde misero, meamque ei socialitatem adplicare. Est inter alia crumenifecarum artificia & hoc, vt vbi iam iam in flagitio sunt deprehendendi, repente surdos se fingant, quo superuenientium quaestiones eludant. Ita & calumniatores ac vitiligatores quandoque stuporem simulant, velut partis aduersae responsonem non percepissent, quo non desit occasio ad nauseam vsque repetitos coccyfimos recinere. Sane vocabulum *fingendi* diuerfos habere significatus, quorum respectu fingere aliquando illicitum, quandoque licitum sit, satis iam a me inculcatum fuit. Erid. p. 357. Ac nihilominus Albertus dudum a me iugulatam calumniam reuomit, eoque & mihi necessitatem infert decies ingesta summo cum taedio repetendi. Fortasse tamen magis ad captum Alberti fuerit, si dicamus, aliud esse fictionem positiuam seu categoricam, aliud suppositiuam seu hypotheticam. Prior est, si quid falsum excogitatur, quod pro vero venditur; vti Pontificii purgatorium finxerunt, quod simplicibus pro vero obtrudunt. Posterior autem est, si tantisper aliquid supponitur, non vt pro vero assumatur, sed vt consecutiones rerum inde illustrentur. Quae cum in docendo insignem vsum, incommodi nihil habeat; nemo hactenus ita delirauit, vt vel eam fictionem damnaret, vel alteri ob eandem adhibitam tam infictam dicam scribere ausus sit. De caetero vbinam ego finxi, id est, pro vero venditavi, primum hominem, id est, Adamum cum compare Eua fuisse miserum, in eo nimirum statu, in quo initio a Deo reuera constitutus erat? Vbi *fingo*, id est, falsum hoc tanquam verum statuo, prima eam conditionem primi hominis fuisse miseram? Aut num fingit aliquid scripturis diuinis aduersum, qui tradit; eos, qui sacrarum cognitione literarum destituti primos homines e terra prorepisse conceperunt aut finxerunt, non potuisse non istis tribuere statum miserrimum? Aut qui dicit, si fingas, si concupias, si cogites, hominem sine auxilio Dei & hominum nescio vnde in mundum proiectum, eius status erit miserrimus? Sane ipse Albertus millies dixit, si asinus volat, habet pennas; cui aequipollet; si fingamus asinum volare, idem habebit pennas. Ast num ideo molitor Thomanus vnquam in ius Albertum eo nomine vocauit, quod asinos ipsi alatos fingat, qui cum faccis alio sint auolaturi? Aut num quis Alberti auditor tam simplex fuit, vt vbi pennae asinae venales extarent, inquireret? Sane qui per quadrantem seculi Logicam publice ac priuatim cantillauit, non potuit non auditoribus suis infinities inculcasse; in eiusmodi propositionibus non attendi, vtrum antecedens sit verum, an minus, sed sufficere, si eo posito inde promanet consequens. Imo in ipso Compendio Orthodoxo, quod Venere & Cupidine auctore conditum esse indicio est, quod viri tanto impetu ad idem osculandum ruunt, idem ratiocinandi modus occurrit p. 139. *Finge per impossibile, extitisse tum tantum hominum numerum, quantus ad possidendum terrarum orbem fuisset requisitus, singulis domini partem aliquam concedere opus habuisset protoplastus.* Non opus autem est, vt *to per impossibile* semper addat, qui mauius Ciceronis, quam Alberti Magni dictionem imitari. Qua de re pluribus infra erit agendum, vbi crassam istam calumniam cum omnibus fibris radicitus euellemus. Vnde & vltro corrui calumniae istius corollarium; *me haut inuitum aliis permittere meo exemplo, vt in doctrinis philosophicis fingant sacris literis ad-*

uerfa. Enimuero ego neque finxi aliquid sacris literis aduersum, neque aliis ad eiusmodi fictionem auctor sum. Id duntaxat optauerim, vt si cui philosophari sit propositum, ne farraginem quandam e Theologicis & Philosophicis doctrinis misceat. Ex quo quaenam philosophandi licentia, damni quid producere apta, proueniat, ego quidem perspicere non possum. Nam hoc modo sacris literis sua perstat auctoritas, vsusque earum integer seruatur, iustoque loco adhibetur. Et ratio veterum magistrorum seruitio exsoluta campum nanciscitur, vt opera curiosae inquisitionis in naturam rerum, vitaeque humanae compagem penitus admiranda diuinae potentiae & sapientiae introspeciat, ac solidas de rebus sententias fouere discat. Sane reuelationem Deus certis terminis circumscripsit, eique addi quid, denique vetuit. Ast solertiae rationis & ingenii humani vt quousque possit progrediatur, & in Creatoris gloriam, ac humani generis decus & insigne emolumentum redundat. Nisi vero reliquas artes quotidie nouis inuentis enitescere praeclarum habetur, solam Philosophiam in sterquilinio Aristotelis aeternum volutari par est. Et cur non etiam Medicinae interdicitur, vt ne quid supra Scholam Salernitanam sapere audeat? Et cum laudandum ducamus agricolam, si fertilem agrum tritico conferere malit, quam auena aut eruo; cur vitio vertamus ingenius discendi cupidus, si circa solidam rerum inuestigationem occupari malint, quam inter spinosa & puluerulenta vocabula, rerum inania, aetatem consumere? Allegantur tamen ab Alberto HOBBSIVS & CARTESIVS velut insignia exempla eorum, qui philosophandi licentia abusi Philosophiam *fictionibus* impleuerint. Vbi illud primo valde dubium mihi videtur, num Albertus vnquam vtriusque scripta legerit, eorumque sententiam recte perceperit. Nam infinitis experimentis mihi constat, quo atrocius quis in istos Philosophos declamat, eo minus eum nosse, quid iidem doceant. Prout & non ita pridem apud magnum Principem Theologus quidam primarii ordinis admodum turpiter se dabat, dum Cartesium accusans ac interrogatus, quidnam prauis iste doceret, nil aliud respondere possit, quam eundem tradere, nihil omnino esse credendum. Scilicet quia aliquando audiuerat, a Cartesio doceri, solide philosophaturum mentem ab omni praeiudicio liberare debere, eoque de receptis dogmatibus dubitandum, eaque ad examen reuocanda. Sed fingamus perimpossibile, Albertum vtriusque sententiam callere velut vngues digitosque suos; non tamen inde habebit aliquid idem, quod iure mihi obiiciat. Quid enim ipse de Hobbesio iudicem, abunde a me expositum est; nec cordatos plus a me desiderare arbitror. Eum me *diligenter legisse* non inficior, nimirum quia Apostolus dixit: omnia probate; quod bonum est tenete. Sane & falso ab isto tradita multum mihi lucis attulere ad complures veritates eruendas aut stabiliendas; & illa ipsa falsa nemo in Germania me solidius destruxit. In Cartesii autem verba non magis quam in cuiusuis alterius iuravi. Sed ne istius viri ingenium aestimarem, ac placita eiusdem, vniuersamque philosophandi rationem Aristotelicis longe praeferrem, idem mihi exprobrandum esset, quod Alberto, si rastrum Lipsicum cereuisiae Seruestanae, aut rapas & brassicam turdis atque alauidis antehaberet. Ac non exiguum operae pretium facturus sit, si quis e Cartesii osoribus distincte orbi erudito velit exponere, quidnam in eiusdem Philosophia sit reprehendendum?

num

num methodus philosophandi in vniuersum? num quae is de Deo & anima tradit? num doctrina de homine? aut de passionibus? num hypothesis physica? num quae ad Geometriam & Algebram spectant? num haec omnia, aut singula in vniuersum; an certa ex iisdem loca? Nam eiusmodi distincta accusatione instituta non defuturi essent, qui responderent. Sed nunc si istos homines vrgeas, vt ad peculiariora descendant, demum isthanc confessionem exprimis: Cartesium equidem ipse non legi; audio tamen multos de eo male sentire, qui fortasse & ipsi iudicium suum ignorantiae superstruxerunt. Sane memini, cum lenae agerem, Professorem ibi fuisse, qui cum de Cartesio mentio iniiceretur, ingentes cachinnos tollere solebat, velut stupidissimus iste, & insanissimus mortalium fuisset; cum tamen constaret, bonum illum Professorem ne vnicam quidem paginam in Cartesio legisse, nedum intellexisse. Igitur & Albertus, & alii id genus homines dictum sibi putent: inciuile est iudicare causa non penitus cognita & perspecta. Addit tamen Albertus, ab istorum virorum, Hobbesii & Cartesii *κοζηλιος* Lipsiae parum fuisse periculi, *quia non fuerint ciues nostrae Ecclesiae*, quam rationem ego veram non censeo, cum plurimi scriptores Pontificiis ritibus addicti, qui vulgarem Philosophiam tradunt, iuuentutis manibus Lipsiae terantur. Sed primariam causam eius rei hanc puto, quia Cartesius subtilis est & difficilis, cuius placita promte percipi nequeunt, ni quis modo demonstrandi mathematico adfuetus fuerit; id quod inter veteres magistros rarissimum est. Cum itaque illa Philosophia sine solerti manu ductore addisci nequeat, ac nemo sit, qui eam docere audeat, quin plurimi in eandem inuehantur; quae via superest adolescenti, vt Lipsiae eius Philosophiae notitiam haurire queat? nisi forte ad Medicinam sese applicuerit. Nam eo peruersitatis, proh dolor! prolapsa iam sunt omnes per Europam Medici, vt Cartesianam Philosophiam pluris quam Aristotelicam faciant; quos & dudum credo anathemate perculissent Magistri nostri, ni istis in promptu foret vindictae sumendae facultas, ex hypochondriis laborantes sine ope destituere. Sed nec illud insuper habendum puto; quod cum infiniti fuerint Aristotelica prius Philosophia imbuti, qui post vbi Cartesianam degustare coeperint, illa abdicata huic se plane addixerint; contra, quantum mihi constat, nullum exemplum detur alicuius philosophiam Cartesianam docti, qui hac deserta ad Aristotelis castra transfugerit. Quid causae subesse dicamus? Num omnes isti fuere ingenio ita deprauato, vt relicto meliore deterius amplexi sint? An Philosophiae Cartesianae peculiare quaedam illecebrae insunt, aciem ingenii obtundere aptae, vt veritatem perspicere amplius nequeat? An vero Philosophia Cartesiana habet aliquid argutius, nitidius, ac naturae rerum accommodatius, quam qua hactenus scholarum parietes resonauerunt. Quicquid tamen huius sit, nescio sane, quo iure istorum virorum inuidia fraudi mihi esse, ac me praegrauare debeat; cum ego collato pede in Hobbesium pugnarim, Cartesius autem Philosophiam moralem non attigerit. Enimuero quid illi faciant, qui extra Ecclesiam nostram sunt, Alberto parum curae videtur esse. Ast Pufendorfio libertate philosophandi vtique interdicens est, cui & nullo modo a Philosophia Alberto probata discedere fas est, idque quia Ecclesiae Lutheranae membrum est. Studiosos

diosos enim Lipsienses facile ea cogitatio subire potest: si Pufendorfius non damnatur, quia non credit in Compendium Albertinum; ideo nec nos damnabimur, si tempus, & nummos nostros ad alios usus, quam collegium Compendii Albertini impendamus. Caeterum ego non memini, me legisse, vbi nam Augustana Confessio suos sequaces ad certam sectam Philosophiae, aut certos auctores philosophicos adstringat. Deinde certissime mihi persuadeo, posse dogmata nostrarum Ecclesiarum contra quosuis diffidentes defendi non minus, si Cartesianam, quam Aristotelicam & Scholasticam Philosophiam profiteamur. Nam nec dextre minus ratiocinantur Cartesiani, nec minus sensa sacrae Scripturae ope linguarum & bonae interpretationis eruere possunt, aut propositiones theologicas idoneis terminis exprimere; nec ita delirant, vt dogmata theologica ex hypothesebus Physicis demonstrare velint. Equidem in Gallia constat eruditos quosdam Pontificios id incommodum in Philosophia Cartesiana notasse, quod eius principiis stantibus non adpareat, quomodo dogma de transsubstantiatione idoneo colore incrustari queat, & quod vlllo sensu sano dici queat, substantiam periisse integris persistentibus accidentibus. Enimuero non credo, vllum Theologum Lutheranum fore tam dementem, vt nostrae religionis interesse putet, quo fuco isti monstrosum suum dogma adornatum eant; aut orthodoxam doctrinam de sacra Eucharistia e Physica esse petendam. Denique non puto aliquem in nostram religionem tam iniquum esse, vt eam labem huic addictis adspargere velit, quali γνησιος Lutherani nota characteristica sit stupor & crassities, ac vltra tritam Philosophiam Aristotelicam nihil sapere. De caetero quanquam Albertus testetur, *se non esse ex iis, qui μορμολόκειαι sibi fingant*: manifestum tamen est a spectris ipsum agitari, aut per visiones eidem illudi, dum scribit; me hausisse πρώτον ψεύδος nouaturientium in certum an e Cartesio, an Hobbesio, *quod licitum sit fingere in Philosophia, tametsi contrarium in sacris literis descriptum extet*. Nam hoc quidem figmentum nusquam in Cartesio & Hobbesio, multo minus in meis scriptis extat, ac reuera ψεύδος Albertinum, & impudentissima calumnia est. Quale autem genus fictionis ego adhibui, eius & in Theologia & Philosophia innoxius usus esse potest, quamdiu modus ratiocinandi per incommodum aut impossibile licitus erit; de quo quid Aristoteles Priorum Analyt. L. II. c. II. 12. 13. 14. tradat, Albertum fugere non potest; vbi nempe *ponitur seu fingitur id, quod quis euertere vult, deducendo hominem in mendacium confessum*. Sed & valde dubium est, vtrum ingeniosi adolescentes maius operae pretium facturi sint, si tabulis, collegiis Manuscriptis, & libellis Alberto probatis mancipio se addixerint, totamque in iis aetatem consumserint, reliquis omnibus velut veneno infectis procul habitis; an vero eam, quam ego secutus fui, studiorum rationem imitentur, & si quid melius aut solidius inueniant, quam quod a Magistris suis traditum fuit, ideo haut adspernentur; sicuti nec Albertus cereuisiam Eulenburgensem reiicit, eo nomine, quia Lipsica non est. Neque vero hoc modo statim in *effraenem philosophandi licentiam* abitur, quippe cum haec potissimum in eo consistat, si quis per falsa principia philosophica, ac praue adplicata mysteria religionis Christianae impugnare, aut Rempubicam, perturbare conetur, aut inuita
ratione

ratione digna indigna comminiscatur. A qua licentia toto coelo differt iusta libertas philosophica, cui primo omnium diuina reuelatio, & leges Reipublicae inter Sacrosancta habentur; de caetero assensus vni alicui scriptori mancipio non addicitur, sed a quibusuis tradita, vbi rationi congruerint, admittuntur, nec si meliora inuenta fuerint, prius credita abdicare turpe habetur; tum opera datur, vt diligenti meditatione & inuestigatione in intima scientiarum, naturamque rerum longius penetretur. Eam viam insistentes Medici hoc saeculo artem suam insigni modo perfecerunt, & quotidie adhuc perficiunt. Per eandem scientia Physica admirando modo efflorescere coepit, ad quam comparata scientia eorum, quibus summa probandi ratio haec est, *habemus expressum textum in Aristotele*, ne triobolo quidem digna est. Ac nisi bona quaedam ingenia fraenum istud pedanticum abruptissent, ad mundi vsque finem Philosophi poma Aristotelica ad scarabaeorum instar in circulum voluissent, scientia rerum naturalium ne hilum quidem promotam. Eodem modo & aliquid supra Ethica & Politica Aristotelis profectum fuit, nisi per Albertum in vetus argastulum retrahamur. Neque vero quid ex hac philosophandi libertate damni in Ecclesiam aut Rempublicam redundet video, nisi quod id saepe contingit, vt si verus quispiam Magister cum aliquo recenti Philosophia imbuto collidatur, isti mox aqua haereat, vt quo se vertere debeat nesciat, attonitus veteres suas regulas inter quisquilias haberi. Quo & ipso dictatoria illa auctoritas, qua isti homines haecenus turgabant, in auras euanescit, & dictata, atque collegia Manuscripta, quibus describendis miseri adolescentes tantum laboris insumserunt, ad piper inuoluendum adhibentur, aut alios vsus, quos dicere nolo. Sed reuera quod damnum a Philosophia in Ecclesiam illatum est, id prioribus quidem seculis a Platonica, propioribus ab Aristotelica philosophia promanauit, e qua otiosi homines monstrosam illam & inquinatam Theologiam iuxta ac Philosophiam Scholasticam concinnarunt. Quae cum tam idoneum instrumentum praebet Regno tenebrarum, hodie quoque in tanta luce nobilioris Philosophiae ab eius Regni propugnatoribus mordicus defenditur. Huius quippe quam maxime interest, solidam notitiam rerum diuinarum, ac quae huius ministerio accommodata est, sapientiam humanam alta caligine esse submersam, aut non nisi apud paucos haerere intimae velut admissionis. Cum contra Ecclesiarum Protestantium interfit, vt etiam omnes rustici & mulieres diuinarum humanarumque rerum cognitione vel Albertum Magno Maiorem superent. Quo magis a ratione alienum est, quosdam nostratium Theologorum tantos in simpulo fluctus excitare, quod bona ingenia aliquid supra tritam illam philosophiam sapere velint. Nam illa ipsa est, paucis tantum hinc inde resectis & interpolatis, quam Albertus velut Palladium aliquod orthodoxis Academiae custodiendum contendit, & illa *via regia*, in qua omnes propugnatores Regni Pontificii inceserunt, & adhuc incedunt; a qua ne nostrates iuuenes deflectant meliora sectati, Albertum scilicet *conscientia & officii ratio* subigit; ne forte exsurgant, qui veteris Magistri luminibus obstant. Prouocat tamen ad *maiorum suorum* auctoritatem Albertus, quos *sapientissimos viros* depraedicat, qui ob causas grauissimas *e priscis gentium Philosophis certum ducem*

cem discantibus pariter ac docentibus, nempe Aristotelem adiunxerunt, putantes nimirum, vagum philosophandi genus, inutile prorsus atque noxium, optime hoc modo coerceri posse. Hoc loco non possum non laudare ingenuitatem Alberti, qui iam tandem sine circuitione veram causam adducit, quare nonnulla veteris pedanteriae mancipia tam toruo vultu scripta mea adspexerint; nimirum quia istorum collegiis Manuscriptis parum conuenire visa sunt. Enimuero scire velim, quinam fuerint illi homines sapientissimi, qui statuta Academiae Lipsicae primum condiderunt? Qui utique vixerunt, antequam Vir Clarissimus Magister Irus Perlirus eiusdem illustre sidus fulgeret. Quo & tempore qualis cultus ibi fuerit, vel id indicio esse potest, quod colloquio in arce Lipsiensi inter D. Lutherum & Eccium instituto ex aliquam multis decuriis Magistrorum nemo reperiri posset, qui acta colloquii scripto excipere, seu protocolium concinnare nosset; id quod ex ipsius B. Hülsemanni ore audisse memini. Sed istis quidem hominibus ego facile ignosco, qui incitiam meliorum illi adhaerebant, qui tunc solus per omnes scholas rerum potiebatur. Nam ea sola aut praecipua est ratio istorum statutorum, quod praeter Aristotelicum nullum tunc Philosophiae genus esset cognitum; quod per Arabes in Hispania agentes in reliquam Europam fuit propagatum. Platonicae autem & Stoicae Philosophiae monumenta ob Graecae linguae ignorantiam vix de nomine tunc erant cognita, quae & ipsa ad scholarum genium parum accommodata videntur; ad quem contra Aristotelica doctrina, prout per eius instauratores fuit adornata, mire congruebat, velut ad clamorosas disputationes & infinitas obiectiones ac responsiones formandas, strepitumque adeo & nubem pulueris scholastici excitandam cumprimis apta. Quae & causa est, cur hodie qui disputandi facultate inter imperitos adolescentes quam maxime se iactare callent, tam obnixè Aristotelicam Philosophiam tueantur, quae infinitam vim sonorum sine mente, & distinctiuncularum suppeditat, quae auditoria ingenti alteratione reboare possunt, Doctore, qui in summa cathedra barbam sibi demulcet, miris modis sibi placente & intus plaudente. Quod circumforaneum disceptandi genus, vna cum inani illa gloriola fere exoliturum esset, recepto nouo philosophandi genere, vbi e certis principiis & hypothesibus omnia mathematico demonstrandi genere deducuntur, quod omnem istum clamorem & puluerem adspernatur; prout & in scholis Mathematicorum istis altercationibus, exceptionibus, & responsionibus nullus vsus, nullum pretium est. Vno verbo, quia multi Theologi disputare, quam viuere, multi Philosophi dubitare, quam demonstrare malunt; ideo reperta licet meliore philosophandi ratione tanto ardore pro Aristotelica Philosophia pugnatur, disputationum & dubitationum nutricula solertissima. Quae & ideo merito *vagum philosophandi genus* dici debet. Id enim vocabulum nullo modo in Cartesianam & nouam Philosophiam quadrat, quae non vagari docet, sed e certis principiis certas propositiones per iustas demonstrationes formare. Quam viam philosophandi si quis insistat, ei non vagari licet, sed idem per tramitem fallere nescium ad solidam & veram scientiam grassatur. Nec est quod Albertus nobis occinat IOSEPHVM SCALIGERVM, venerabile inter eruditos nomen, sed in cuius eruditione Philosophia

Aristo-

Aristotelica minimam partem facit. Cui & allegato loco de Petro Ramo sermo est, viro docto, & Matheseos perito, sed qui de caetero in Philosophia modicum operae pretium fecit. Nam is & multa in Aristotele reprehendit, sed vt meliora non substitueret: & circa Logicam suscepit mutationem exigui vsus, infarcta parte Metaphysices, & introducto odioso diuisionum superfluarum genere. Sed & Scaliger non tam de veritate Philosophiae Ramaeae, quam de turbis & factionibus inde prouenturis sollicitus est. Ac sane Philosophia Aristotelica e commercio cum regno Antichristi, cui illa vtile instrumentum prae-buit, eam immanitatem traxit, vt dissentientes omnibus modis persequatur. Prout & Rami aemulus Iacobus Carpentarius eius spiritus illustre documentum edidit in nuptiis Parisinis, immisissis in illum sicariis, cuius *viscera pueri furentes magistrorum pari rabie incitatorum impulsu per vias sparserunt*; quae THVANI verba sunt L. LII. Ac operae pretium est euoluere IOANNEM de LAVNOY de varia Aristotelis Fortuna cap. 13. & 14. vbi multis memoratur, quibus artibus rabidi Sophistae in Petrum Ramum vsi sint. Sicuti igitur Orthodoxi spiritum illum persecutionis & crudelitatis merito inter notas bestiae Antichristicae habent: ita & tuto iudices licet, vbi quis Philosophiam suam persecutionibus, interdictis, calumniis tueri instituit, eundem de eiusdem soliditate parum prolixè sibi polliceri. Nam veritas sua luce citra vim, malasque artes subsistit. Et qui hanc solam respicit, satis habet firmis rationibus eandem adornasse; ac optat quidem alios eam arripere, sed si hosce eam adspernari videat, non indignatur, nec bellum mouet, sed aequo animo fert, vt qui ita volunt, etiam post fruges repertas glandibus ventrem farciant. Vnde longe ratio fugit Albertum, si credit, Deo & Ecclesiae gratum se opus facere, si *obicem* ponere instituat *hodiernae nouaturientium luxuriae*, vt vocat, *quem nisi quis iniurius esse in religionem velit, nemo e nostris effringere aut laxare possit*: id est, si omnem Philosophiam, ipsius dictatis aduersam, proscribat sub poena violati genuini Lutheranismi, si quis contra istam hiscere audeat. Id scilicet vnicum remedium supererat conseruandae tam scabiosae Philosophiae, a tot cordatis explosae & laceratae, vt specie quadam apotheoseos consecrata sub orthodoxiae obtentu hominibus obtruderetur, ad Inquisitionis forum trahendis, qui vel latum vnguem ab ea discedant. Enimuero an ea Alberto auctoritas futura sit, vt ipso auctore nouae Inquisitionis tribunal Lipsiae erigendum sit, ac num omnes ibi vesaniae suae applausores sit inuenturus, ego quidem valde dubito. Et si maxime stultitia eo vsque exsuperet, vt quicquid Lipsiae est docentium & discen-tium sacramento Alberti & barbariei adigatur; Spes tamen est, eius Inquisitionis iurisdictionem vltra primum lapidem haut porrectum iri. Vnde habent, quod sibi gratulentur, qui ferulae Albertinae manus subdixerunt; qui nec aegre ferunt, istum cum deliciis suis quoad vita superest nugari. Caeterum quod quis non magnifice de Philosophia Aristotelis sentire, & haut eo fecius *synais* Lutheranus esse queat, puto non obscure ex ipsius Lutheri verbis colligi posse, quae huc idiomate Teutonico transcribere placet, quod genium dictionis vix vlla versio sit affecutura. Extant autem illa *Tom. I. Altenburg. 505.* Die Un-
 versitätén dürften auch wol einer guten starcken Reformation, ich muß es sagen, es
Pufend. Eris Scand. x x verdrieße

verdrieße wen es will. Ist doch alles, was das Pabstthum hat eingesetzt und ordiniret, nur gerichtet auf Sünde und Irrthum zu mehren. Was sind die Universitäten, wo sie nicht anders dann bisher verordnet? dann wie das Buch der Maccabaeorum sagt: *Gymnasia Epheborum: & Graecae gloriae*, darinnen ein frey Leben geführet, wenig die H. Schrift und Christlicher Glaube gelehret wird, und allein der blinde heidnische Meister Aristoteles regieret, auch weiter dann Christus? Hier wäre nun mein Rath, daß die Bücher Aristotelis *Physicorum, Metaphysicae, de Anima, Ethicorum*, welche bisher vor die besten gehalten, gang würden abgethan, mit allen andern, die von natürlichen Dingen sich rühmen, so doch nichts darinnen mag gelehret werden, weder von natürlichen noch geistlichen Dingen, darzu seine Meinung niemand bisher verstanden, und mit unnützer Arbeit, Studiren und Kost so viel edler Zeit und Seelen umsonst beladen gewesen sind. Ich darfs sagen, daß ein Töpfer mehr Kunst hat der natürlichen Dingen, dann in denen Büchern geschrieben stehet. Es thut mir weh in meinem Herzen, daß der verdammte, hochmüthige, schalckhaftige Heide mit seinen falschen Worten so viel der besten Christen verführet und genarret hat. Gott hat uns also mit ihm geplaget um unser Sünde willen. Lehret doch der elende Mensch in seinem besten Buch *de Anima*, daß die Seele sterblich sey mit dem Körper, wiewol viel mit vergeblichen Worten ihn haben wollen erretten, als hätten wir nicht die H. Schrift, darinnen wir überreichlich von allen Dingen gelehret werden, deren Aristoteles nicht einen kleinsten Geruch ie empfunden hat. Dennoch hat der todte Heide überwunden, und fast unterdrückt, daß wann ich solchen Jammer bedencke, nicht anders achten mag, der böse Geist habe das Studiren herein gebracht. Desselbengleichen das Buch *Ethicorum* ärger dann kein Buch, stracks der Gnaden Gottes und Christlichen Tugend entgegen ist, das doch auch der besten eines wird gerechnet. O nur weit mit solchen Büchern von allen Christen. Darf mir niemand auslegen, ich rede zu viel, oder verwerfe das ich nicht wisse. Lieber Freund, ich weiß wol was ich rede. Aristoteles ist mir wohl bekannt, ich habe ihn auch gelesen und gehöret mit mehrerm Verstand, dann S. Thomas oder Scotus, deß ich mich ohne Hoffart rühmen, und wo es noth ist, wohl beweisen kan. Ich achte nicht, daß so viel hundert Jahr lang so viel hoher Verstand darinnen sich arbeitet haben. Solche Einreden fechten mich nimmer an, wie sie wohl etwa gethan haben, sintemal es am Tage ist, daß wohl mehr Irrthum mehr hundert Jahr in der Welt und Universitäten blieben sind. Das möchte ich gern leiden, daß Aristotelis Bücher von der *Logica, Rhetorica, Poëtica* behalten, oder sie in eine andere kurze Form bracht, möglich gelesen würden, junge Leute zu üben, wohl reden und predigen, aber die *Comment* und *Secten* müsten abgethan, und gleichwie *Ciceronis Rhetorica* ohne *Comment* und *Secten*, so auch *Aristotelis Logica* einförmig ohne solche grosse *Comment* gelesen werden. Aber jetzt lernt man weder reden noch predigen daraus, und ist ganz eine *Disputation* und *Müncherey* daraus worden. Darneben hatte man nun die Sprachen, Lateinisch, Griechisch und Ebräisch, die *Mathematicas disciplinas, Historien*, &c. *Aduersus haec si Albertus excipiat; se non esse mancipium Aristotelis, se errores ipsius e Sacris literis corrigere & Philosophiam Christianam hoc modo effingere; ei apposite occini poterit illud Saluatoris Luc. V, 36. Nemo immixturam noui vestimenti immittit in vestimentum*

nam *vetus: alioquin & nouum rumpit, & veteri non conuenit immiffura noua.* Quod fi igitur Aristotelis nomine me impugnat Albertus, fat grauem auctorem habeo, quo me tuear. Sin *cardinem Philosophiae Christianae*, quam tantopere crepat, in eo consistere arbitrat, *vt nihil in Philosophia villo modo fingatur, quod sacrae scripturae fit aduersum; nihil in illa quocunq; praetextu in dubium vocetur, quod per hanc adstruatur, aut narretur;* oppido quam parum profecit meditationibus suis, quae per quadrantem seculi ipsum occupatum tenuerunt. Nam eiusmodi Philosophiam adornare, quae verbo Dei aduersa fingat, fictaque pro veris venditet, aut ibi tradita in dubium vocat, nemini quidem in mentem venit, cui Christiani nominis sanctimoniam tueri cordi fuit. Ego sane de eiusmodi infania ne somniaui quidem; neque tale quid e scriptis meis vnquam calumnia exculpserit; vtut in omnes se formas vertat, & cauillandi astutia etiam ipsum Diabolum superet. Quin & certo persuasus sum, ideo me tot molestiis petiit ab illis, quos minime omnium decebat, quia pro modico captu ingenii aliquid ad impugnandum regnum tenebrarum conferre conatus sum, quod subsistere & florere Satanae tantopere interest. Quo & solatio subnixus omnem calumniarum & maledictorum colluuiem, qua impuri homines me adspargere fategerunt, alto semper animo despexi, nec per illam animi mei tranquillitatem turbari passus sum, certa spe fretus, tempus & veritatem istas nubeculas plane dissipaturam, ac famae meae splendoris potius, quid, quam maculae, inde accessurum. Interim non inuideo Alberto ob studium illud suum, cui *immorari*, ac *immori* constituit, & per quod *effecturum* se confidit, *ne Ecclesiae nostrae per nostram Philosophiam vlla vis inferatur, multum subsidii conferatur.* O felices Ecclesias nostras tali Atlante! Optarim tamen, Albertum paulo curatius ruminari illud CICERONIS pro sexto Roscio: *Anseribus cibaria publice locantur, & canes aluntur in Capitolio, vt significant si fures venerint. At fures internoscere non possunt: significant tamen, si qui noctu in Capitolium venerint; & quia id est suspiciosum; tametsi bestiae sint, tamen in eam partem potius peccant, quae est cautior. Quod si luce quoque canes latrent, cum deos salutatum aliqui venerint, opinor vis cura suffringentur, quod acres sint etiam tum, cum suspicio nulla sit. Simillima est accusatorum, & qui vigiles se Ecclesiae aduersus Philosophiam profitentur, ratio. Alii vestrum anseres sunt, qui tantummodo clamant, nocere non possunt; alii canes sunt, qui & latrare & mordere possunt. Cibaria vobis praebere videmus; vos autem maxime debetis in eos impetum facere, qui merentur, hoc populo gratissimum est. Deinde si voletis etiam tum cum verisimile erit aliquem commisisse, in suspitione latrante, id quoque concedi potest. Sin autem id agitis, vt arguatis aliquem sacris literis aduersa fingere, neque dicere possitis, vbi aut quomodo, ac tantummodo sine suspitione latrabit, cura quidem nemo vobis suffringet, cum iam antea Vulcanum fatis exprimatis; sed si bene ego noui eruditum seculum, literam illam ita vehementer ad caput affigent, vt postea neminem alium, nisi malitiam aut inscitiam vestram accusare possitis, si impudentes calumniatores habeamini.*

SED postquam in Praefatione Kalendis Ianuarii scripta Albertus nonnihil modestiae & grauitatis prae se tulisse visus est, credo memor doctrinae Nes-

nianae, *Lite vacent aures, insanaeque protinus absent Iurgia*, an quia epomide Rectorali indutum ineptiae parum decere videbantur; in ipso Opere aliud plane schema induit. *Non vultus, non color vnus, Non comitae mansere comae, sed pectus anhelum, Et rabie fera corda tument.* Ac ingressum quidem scriptioni conatus est formare valde magnificum, ac splendidum, sed qui nil nisi ineptum ac puerilem tumorem exprimit. Quid enim ad tranquillitatem populorum Borealium lis Scholaistica? Aut num haec ad pacem aut bellum aliquid momenti habuit? Ac valde incite de affinitate inter Reges contracta iniicitur, cum Eris Scandica septennium ante iam deflagrasset, auctoribus eiusdem regelatis, aut silentio damnatis. Cuius & memoria dudum exolitura fuerat, ni malefani quidam homines in Germania, vbi ineptire & calumniari impunius licebat, litem distulissent, ac reliquis tacentibus Albertus demum rixae immori cuperet. Quem & cerebro fat perturbato vt indicio est, quod nil nisi Erinnyes, Furiae faces, crinesque anguibus & hydriis impliciti animo obuersantur, atque os in voces plane deliras distorquere subigunt. Tales equidem gesticulationes exprimi decebat ab histrione, quando Hercules furens agendus erat: non a Theologo, qui exemplo suo paradisiacam vitae rationem repraesentare instituit. Cum itaque tota oratio illa sit hominis furentis, nescio an operae pretium sit, singulas ineptias notare. Velut quod plane contra sensum Poetae adducit verba: Erinnyes inuisum Numen terras, coelumque *leuabat.* Et quod de *amoenitate* Scaniae nugatur, quasi haec obstare possit, quo minus vnus & alter impudens ibi, & rixosus calumniator exurgere possit; a quo malo ne Lipsia quidem immunis est, ocellus Germaniae. Sed non animaduertit. Albertus, quod quo atrocis in Eridem Scandicam declamat, eo maius praeiudicium creat sociis suis, quibuscum eandem tibiam inflat. Nam ista Eris Scandica non me habet auctorem, sed meos aduersarios, seu, si flosculum Latinitatis Albertinae mutuari fas est, ea Eris mea est duntaxat passivae, non activae. Nam cum ego Spartam, quam tunc fortitus eram, pro virili ornare conarer, edito inter alia opere de lure Naturae & Gentium, cui aliquod apud eruditos pretium erit, vt Valentinis, & reliquae inuidorum turbae illa rumpantur, in me insurrexere Erinnyes Nicolaus Beckmannus, & Iosua Schwarzius, a quibus traditam facem Velt-hemius & Gefenius distulere, donec & his in vertiginem datis Albertus demum vnus instar omnium infamem taedam quassat. Ista ergo furiae pomum Eridis proiecere condito Indice Nouitatum; isti faces, calumniis, maledictis atque ineptiis constanter iactarunt. Quos compescuisse non crimen, sed officium maxime necessarium fuit. Idque ab omnibus viris bonis probatum est, nisi quod nonnulli plus fatis acerbitatis a me adhibitum arguerint. Quod nec ipse inficiarer, si res mihi cum viris solide eruditis, & bonis fuisset. Sed in eiusmodi rudes & malitiosos homines quid dici potest tam asperum, quod non longe infra eorum meritum sit? Postquam igitur Albertus causam eorum, qui litem istam mihi mouerunt, non obscure probare videatur, eorumque se patronum ferat; non iniuriam patietur, si quantam ex eo flagitio partem sibi sumit, tantam etiam ex elogiis eorundem capiat. Sane si Petri Dunaei scriptum tam detestandum Alberto videri potest, vt is inter Erinnyes ideo referri mereatur, haut

haut obscure Nicolai Beckmanni facinus videtur probare, ac sententiam legitimi magistratus damnare, qua is cum infamia relegatus, eiusque scriptum per carnificem combustum fuit. Quod autem ego vni & alteri meo scripto fictum vocabulum praeposui, id exemplo multorum egregiorum virorum feci; nec id in vllius fraudem tendit; nec istorum me auctorem vnquam negavi. Sed quod & illa mihi tribuat, quae Rolleti nomen prae se ferunt, obesi nimium nasi se arguit Albertus, quod e diuersitate styli alium auctorem deprehendere non potuit. Quam etiam inspidum est, quod ex vocabulo RONDINI argutatur de homine τετραγώνος: cum succurrisse debuerit illud HORATII de viro bono: *Totus teres atque rotundus.*

SED qui haecenus tam aniliter paratragoediat, iam repente ad Pantomimi instar, vno momento vultum vertere callentis, nouum schema fumit, ac stolidum cum grauitatis affectatione pronunciat: *Alius Erinnyn habeat, meus sit, maneatque Eros, isque Christianus!* O impudentem tam sancti nominis illusionem! O improbum hypocritam! Postquam virum honestum, & se meliorem omni furiarum adparatu deformatum orbi prostituere ausus est, iam repente Erotem Christianum crepat. Atqui profecto magis tolerari potest Nicolai Beckmanni vefania, qui citra dissimulationem, & velut bona fide calumniatorem egit. Albertus, cum par illi venenum, nisi quod pauculo saccharo adpersum, euomat, medio in furore sanctulus videri vult. Nam hypocrita in eo professum nebulonem superat, quod iste insuper Deo hominibusque illudit, quibus inter flagitia sua pro bono viro se venditare instituit. *Ago tibi gratias Deus, quod non sum sicut alii homines:* Atqui profecto alia est indoles Caritatis Christianae, quam eius, qualem in me exercet Albertus. Quam & ideo credo insignire voluit vocabulo sacris literis incognito, & quo salaces poëtae incentorem impurarum libidinum notant. Prout & valde suspecta est dictio *exercendi*, e qua, qui Iuris Consultorum libros euoluerunt, facile suspicionem concipere possunt, Albertum Lipsiae Cenonem agere. Sane qui puellas meritorias alit, aequè commode dicere potest, *se Lipsiae Erotem fouere & exercere.* Ac totus iste locus nescio quid molle & amatorium spirat, ac vsque adeo Alberti cor Cupidinis sagittae emollierunt, vt etiam in ipsa arena, inter praelia sua spectatoribus nil nisi Erotem accinat, ipsosque antagonistas suos obiter *scurras* per blanditias amatorias vocet. Nec eo minus *gratulatur* sibi, & *in sinu gaudet*, quod mira felicitate *scribendo statui integro* se conformem gerit, adeoque eloquentiae paradisiacae specimen iam praebet, vt ut, si accurate attendas, non paucae dictiones, & sententiae ipsam Styga oleant. Vti autem Tartuffus proprias laudes putide debuccinat; ita contra in PVFENDORFII Methodum eristicam non sine causa inuehitur. Nam est ea afinis, & calumniatoribus valde molesta, qui & ipsum dudum deuorassent, ni idem aculeorum asperitate plerosque protelasset. Neque vero socialitatis leges violat, qui calumnias improborum a se repellit, non magis quam qui vi adhibita aliorum iniurias a vita & fortunis suis propulsat. Sicuti & sedulo a me opera data fuit, vt officia mea tam ciuibus meis, quam exteris, pro cuiusque captu ac meritis admetiret.

POST QUAM paulisper in genere ineptiuit orator noster paradisiacus, iam ad singulas calumnias eructandas accingitur. Quas inter primum locum magnitudine impudentiae facile tuetur, quod *Academias* a me *aulas pedanteriae haberi* mentitur, vt quicquid est in iis docentium & discipulorum in me irritet. Tale quid si a me dictum scriptumue fuisset, non improbe solum, sed & stulte factum esset; cum & ipse in duabus Academiis docendi publice munere per quatuordecim annos functus sim, & quicquid fortunarum obtigit, post Dei fauorem studiis litterarum debeam. Calumniae ansam praebuere, verba quae extant, Erid. Scand. pag 367. *Id tamen constat, homines Reipublicae tractandae peritos ius sibi suum ex Compendio Albertino non formaturos; Sed facile passuros, vt in aula pedanteriae istud se iactet.* Manifestum est, vltimam phrasin mutuo sumptam ex l. *Aeneidos*, illa se iactet in aula *Aeolus*. Sicuti autem hoc Poëtae loco neque aula proprie dicta, neque Academia ventorum, sed simpliciter fedes horum notatur: ita aula pedanteriae in genere quemuis locum notat, vbi pedantes agunt. Sic vt simplicissimus & natiuus sensus dicti sit: Albertus suo Compendio non inter homines Reipublicae peritos, sed inter pedantes applausum inuenire potest. Quis nisi calumniandi artem professus hoc ad Academias torqueat? An nullibi, quam in Academiis pedantes inueniuntur? Aut an hae institutae sunt, vt pedanteria ibi regnet? Sane L. II. c. 4. §. 13. de iure Naturae & Gentium diserte satis professus sum, pedantismum esse vitium mentis, non litterarum, aut sectae seu professionis alicuius, sed omnis generis, conditionis, & ordinis homines perambulare. Vnde non in Academiis solum, sed & trivialis in scholis docendi munere funguntur viri politici, & ad genium vitae ciuilibus maxime accommodi; qui nempe ita libris se immerferunt, vt tamen indolem conuersationis ciuilibus haut negligenter. Diuisi etiam dicto loco literas trifariam, in *viles, elegantes seu curiosas, & inanes*: e quibus tertiam classem, nempe inanes literas *pedanteriae* vocabulo ex vsu seculi indigito. Sunt igitur Academiae & debent esse officinae bonae mentis, & vtilium ac elegantium litterarum. Nec tamen negari potest, alicubi quid inanium litterarum, seu pedanteriae gliscere; aut inter multos eruditos & cordatos viros etiam nonnullos pedantes dari; quos inter an Albertus referendus sit, aliis iudicandum relinquo. Sed & aliquid e calumnia trahit, quod Albertus queritur, *logice dicere* mihi idem esse, ac *pedantice dicere*. Quo fine allegantur verba mea ex Erid. Scand. p. 365. *Equidem iure merito castigor ego, quod non satis pedantice dixerim, illas ideo iniustatas vocaui, quia ratio humana capere non potest connexionem Subiecti & Praedicati.* Nam ex mente Alberti debueram dicere; *non praedicantur nec in quid, nec in quale*. Atqui negari non potest, hunc terminum, *praedicari in quid & in quale* non apud auctores bonae Latinitatis extare, sed a Scholasticis, pedanteriae vtique statoribus, inuentum. Eum terminum si in cathedra, aut collegio, vbi ars Logica ex professo docetur, adhibeas, reprehensione carebis. Sed si eundem in scripto publico vsurpes, citra necessitatem, & cum res bonis verbis Latinis exprimi posset, recte argueris, maluisse pedantice, quam latine loqui. Quanquam & Logica seu ars ratiocinandi commode & solide tractari possit absque colluue fordidorum terminorum;

prout

prout in eam rem nitidissimi libelli extant. Quod porro Metaphysicam, vti nempe Aristotelici eam nunc tractant, fidum barbariei tutelare numen vocavi, nondum poenitet. Neque vero cum iuuenilibus annis studia tractarem, ita Reginae illi cliens aut subditus vnquam fui, vt ideo rebellis audire debeam, si qualis eadem reuera sit, citra adulationem exprimam. Nam bono meo fato non altius me isti lacunae immersi, quam quantum necessarium erat, nempe vt intelligerem, nil solidi eam continere, ac meram esse farraginem terminorum, quorum aliqui in tradendis disciplinis nonnullum vsum habent, multi ad nil aliud inferuiunt, quam vt Latinitatem conspurcent, dum inuicem bonorum vocabulorum Latinorum citra necessitatem scriptis inferciuntur. Ac reuera cum Metaphysica eodem modo comparatum mihi esse videtur, vti cum tabaco, seu nicotiana. Quibus inter nautas, ac vulgus militum versandum est, fumi istius odorem tolerare, ac quandoque haurire necessum est. Reuera tamen is fumus sordet, ac si quis eodem delibutus inter elegantes homines versetur, non plus gratiae sibi eo conciliabit, quam si allium oboleat. Quod si tamen Regina Metaphysica meo candore offensa proscribere me velit, ego quidem non valde trepidauero; ac fortasse vicissim fecero, quod Dantes Aligerius in summis Alpibus fecisse memoratur, cum e Germania in Italiam discederet. Frustra auctoritas GROTHII occinitur, qui Scholasticis aliquod pretium reliquit, prout materiam morum & iuris tractant. De Metaphysica apud istum nullum verbum, vt nesciam, quomodo Boeclero in mentem venerit dixisse, Grotium non potuisse materiam de iure belli & pacis partire & subtiliter tractare, nisi ope Metaphysices. Et ipsa sane Boecleri scripta parum pulueris metaphysici prae se ferunt. Denique senserit circa eam rem Grotius aut Boeclerus, quicquid voluerit; ego in neutrius verba iuravi, & ipse manum ferulae subduxi. Me quoque non tangit Crellius, e Magistro Lipsiensi factus Cancellarius Dresdenfis, cui fortasse rationes non defuerunt, quare de Philosophis Lipsiensibus, qui tunc erant, non adeo magnifice sentiret. Saltem quod infauftum sortitus est fatum iste vir, ad iocularia id dictum referendum haut est. Crassum porro mendacium est, a me solidam Philosophiam, & qui hanc docent, elato supercilio despici. Aestimatur illa a me, vt quae maxime. Sed quod sub eiusdem vocabulo multa vana, & inutilia, quisquiliarum instar habentia contineantur, nemo rerum gnarus inficias iuerit. Haec quo quisque solidis literis magis imbutus est contemnit. Et si talia propriis vocabulis exprimantur, nemini iniuria fit; sicuti nec periti artifices indignantur, si imperiti ignominioso vocabulo signentur. Neque ego, si Alberti scripta iis, quae merentur, vocabulis notem, ideo aut viros eruditos, aut bonas literas despicio. Quod autem, quae olim inter nos fuit amicitia, abrupta sit, culpa penes Albertum est, qui primus me laceffiuit, ac illorum se partibus adiunxit, qui famam meam scelesto modo impugnatum iuere. Ac eo magis manifestum est, Albertum ex mera rixandi libidine, aut vanae gloriolae studio, aut simili quapiam *κακονζηλια* mihi impactum, quod materia, quam ego tractavi, functionem ipsius non tangat, neque ipsi circa eandem insigne aliquod studium posuerit, ac am-
plum

plum fatis campum haberet, vbi si quid esset ingenii, & eruditionis, exserere potuisset.

ARGVIT inde Albertus, me Scherzeri τῆ μακαρίτησιν nomini ac famae, secus atque pollicitus sim, haut pepercisse. Ego contra assero, promissum a me bona fide repraesentatum. Sicuti & ipse non magis meo, quam proprio honori consuluit, dum e systemate suo monstrum illud de indifferentismo morali, & statu purorum naturalium expunxit, quod per absurdam & inficetam calumniam alastores mihi imperitissime attinxerant. In eo autem nihil eius viri famae decessit, quod titulus ipsius sane honorificus epistolae praefixus mansit. Nam qui primam epistolae editionem legerant, eorum memoria obfuscarum non poterat, si vel maxime in Eride titulus plane omissus fuisset. Qui autem eam epistolam integram non conspexerunt, aliter iudicare non possunt, quam amice omnia inter nos fuisse acta, & illum a me arbitrum sumtum in disceptatione cum Christiano Vigile. Et amicissimo viro, optimaque ex intentione dici potest. *Turpe est tibi futurum, si ab illorum partibus stare videaris, qui ruditatem & malitiam suam tam impudenter apricantur.* Quae sententia si apud Albertum locum habuisset, nae existimationi suae melius consuluisset. Et sane tanto maiorem in Scherzero laudem meretur ista animi moderatio, quod mature pedem e via, quam minus considerate ingredi coeperat, retraxerit; quo peruicacius videmur paradisiacum Doctorem, & qui exemplo suo, si diis placet, statum integrum repraesentare voluit, prauitati insistere, & iniurias iniuriis cumulare.

IUDICAT quoque Albertus, a me peccatum fuisse, quod de iniuria, & quidem atrocissima a certo quodam Collegio mihi illata queri ausus sum. Atqui istud qualiscunque apud suos dignationis in me nihil iurisdictionis habebat, ac nouo plane aut rarissimo exemplo de scripto meo sententiam tulerat non expectata mea defensione, ac ne viso quidem & inspecto meo libro; quod praecipuum tunc eius Collegii membrum vltro factum fuit: ac denique sententiam suam vnice superstruxerat libello famoso per carnificem comburendo. Quid est iniustitiam admittere, si hoc non est? Quod si eiusmodi collegium in hoc regno similem censuram in Alberti scripta ferret, credo hic obmutesceret, & iure se damnatum agnosceret. Atqui puto non deteriore iure sub nostro Magistratu viuimus, quam Albertus sub suo; nec vllum istis ius aut praerogatiua in incolas huius regni conceditur; id quod grauibz literis a Rege ad Electorem scriptis exprobratum fuit. Quanquam cum omnes iam sint fato functi, qui tam praecipitem censuram haut sane pro dignitate collegii sui tulerant, istud factum haut quidquam ad eos pertinet, qui nunc idem collegium constituunt. Quos & credo non posse non offendi absurda Alberti adulatione, dum Patrum Patriae elogium iisdem exhibuit, quod hactenus non nisi Principibus, aut Rempubicam summo cum imperio administrantibus competere creditum fuit. Denique & nescio, quo iure istorum beneficia, quae in Ecclesiam & Rempubicam contulerunt, mihi tam care imputari queant, vt ideo aequo animo ferre debeam, ab iisdem me innocentem damnari.

ACCE-

ACCEDENDVM est nunc ad Dominum Seckendorffium, quem non immerito compatrem Erotis Lipsici dicere possumus, quod is prolixa epistola Albertum incitavit, ne litem aliquando intermori pateretur, sed mihi molestus esse ne desisteret. Quas literas optarem pulchello suo scripto ab Alberto fuisse adiunctas, quod ea sine dubio ansam praebitura fuerat, ut paulo plenius eius viri iniquitatem castigare possem. Huius igitur viri stimulus iuxta leges status integri obtemperare maluit Albertus, quam auctoritati & petito summi Theologi; qui magnopere ipsum hortatus est, ut tam indigna se, ac in publicum inutili scriptatione superfedere velit. Sed quem iste mendaci praetextu protelavit, velut res non amplius foret integra, cum tamen eo tempore ne pagina quidem Erotis imprimi coepta esset. Ergo quia vir iste tam infenso in me animoprehenditur, ut me tempus meum, quod longe nobiliori labori deberi norat, talibus impendere subigat, efficiendum est, ut non magnopere gaudeat me lacescero. Istum iniqua me censura vellicantem quod prout par erat repulerim, Albertus iam magnos clamores tollit, velut ingenti a me iniuria illata. Atqui praeterquam quod in Republica literarum non tam fortunis, quam eruditione & ingenio distinguimur, non perspicio, Seckendorffium in tanto fastigio collocatum, ut mihi necessum sit trepido ac tremebundo, & multa cum ingeniculatione eiusdem insultationes repellere. Neque enim vsque adeo a sano iudicio virum defecisse arbitror, ut ex elogiis Albertinis se metiendum postulaturus sit, quorum nonnulla tam absurda sunt, ut ludibrii causa posita esse credi queant. Quae inter est & illud: *Heros de toga immortaliter meritis*, quod etiam in veteranum sartorem, & qui commodas togarum formas commentus est, cadere potest. Quod autem scriptum eiusdem de Statu Christianismi tantis laudibus effert Albertus, id quidem ex lege grati animi facit, ut Compendio Orthodoxo tributa elogia rependat. Sed si idem mihi iuris in Domini Seckendorffii scripta competit, quod ipse in mea sibi arrogavit, haut dubitem pronunciare, eum librum longe esse infra tam enormia elogia. Nam & primus liber ex aliis expressus est, & reliqua vel in praxin deduci non possunt, vel ab aliis infinitis iam inculcata sunt. Ac nescio, num illa maius pondus mutantur a Seckendorffii nomine, quam si a Theologo pietate & eruditione insigni proferantur. Sane non desunt Theologi, qui ista magno studio vrgent. Sed nec ita magnum periculum rei Christianae ab impietate imminere videtur, quam ne gliscens indies Pontificia tyrannis veteri nos iterum iugo subdat. Aduersus quod periculum quae remedia adhibenda sunt, satius fuerat dispicere; de quibus in isto scripto altum silentium. In vniuersum autem Seckendorffius, ni propriae eruditionis admiratio mentem fascinaisset, longe melius famae suae consulisset, si libris scribendis ipse abstinuisset, & exemplo aliorum Illustrum virorum literas aestimantium ἐργαδιώκτην, & promotorem literatorum egisset, eosque ad praecleara opera condenda stimulaisset, iisdemque materiam suggessisset. Sic enim arbitri & patroni partes gradu velut superior non sine auctoritate agere potuisset; cum nunc inter mediocres valde conscribillores sit referendus, vix in quarta aut quinta classe locum fortitus. Sane non paucos audiui, quibus praeter iam a me notata, magnopere displicet viri iactantia, per quam ubicunque potest, occasionem arripit de se, suisque actis memorandi, suumque vitae curriculum alieno

Pufend. Eris Scand.

yy

plane

plane loco intexendi. Praecipue autem cordati mirantur, quid pensi habuerit vir iste in lucem protrufis oratiunculis fuis Teutonicis, magnam partem femi-Theologicis, ac non parum genium Galimatiae redolentibus. Miserum vero Cancellarium & Confiliarium, fi ex hoc demum libello difcere debet, quibus verborum ampullis Princeps ingreffu noui anni protelandus fit! Sed & fatis quidem ludimagiftrialiter in praefatione iftarum oratiuncularum fuper gefibus & motu manus temperando traditum videtur, velud iftud non cuius, qui vel a primo limite aulam falutauit, notum fit. Sane fi quis ante Principis faciem adftans brachium importunius iactet, fufpicionem excitare poffet, velut incalefcente fermone ifti demum in os inuolaturus fit. Et quia ad tam minuta ac protrita defcendere placebat, quare non & aliquid de fcreatu, quo guttur eiusmodi orationem orfuro praeparandum eft, tum de barbula decore mulcenda ibidem traditum fuit? Porro indignum eft veterano Logices Profeffore ratiocinium Alberti, quando velut iniquum arguit, quod *ipfe aulicus aularum proceres inuadere & caftigare* aufus fim. Perinde quafi absurdum fit Profefforem Profefforis, aut militem militis a fe iniuriam repellere. Ac noffe debebat Albertus, vti in aulis pro homine valde importuno & brutali habetur, qui alterum vltro iniuriis & contumelia laceffit; ita & ignauum cenferi, intentatam iniuriam non frenue repuliffe. Igitur fi ad leges aulicae elegantiae agere voluiffet Dominus Seckendorffius, plane me vellicando fuperfedere debuiffet. Nam videntur quidem verba eius modestiae quid prae fe ferre; reuera tamen affatim veneni tegunt. Ac non minus offenfae virulentis, vt paulo arctioribus, vellicationibus, quam apertis infultationibus ineft. Ac fane fatis mirari non poffum iftorum hominum infolentiam dicam, an ftoliditatem, qui poftquam non dubitarunt, alios peftiferorum errorum publice arguere, vbi calumniae eorundem demonftratae ac retufae fuerunt, vltro quiritantur, velut atroci iniuria affecti. Quis ergo ius iftis contulit alios accufandi; accufatis ademit fe aduerfus iftorum criminationes defendendi? Aut quis cauit ipsis, vt dum alios laceffunt, non nifi fimpliciter ad obiecta ab iisdem refpondere fas fit, aliquid viciffim retorquere nefas fit? Sane lex defenfionis non tela folum excipere & eludere, fed & non acres minus ictus reponere permittit. Caeterum *Noricum* offendere aut perfringere nunquam mihi animus fuit, cuius nec nomen a me expreffum fuit. Non potuit tamen mihi non enormis videri affectus, epiftola illa expreffus; praefertim cum facile ofculandi libido refrigerari poffet, fi vel imaginem aeri incifam in frontifpicio libelli infpidiffimae inuentionis infpiceret, ibique hominem ocreatum per fpinas incedentem cum calcaribus confideraret, quae fenfibus implicito facile lapfum conciliare poterant. Sed nimirum, vtut etiam deformes buccae fuos habeant bafiatores, non tamen recte confulant amicis fuis animo molliore praeditis, qui tam grandibus eisdem elogiis onerant, per quae ipsi inflati nimis ample fe fuaque opera aestimant, eoque aliorum fe ludibrio exponunt. Vnde vbi poft ab aliis pari affectu haut excoecatis ifta, iufto pretio taxari confpiciunt, immane quantum exandefcunt, velut graui contentu perfufi. Et fane vti infirmioris animi Principibus mens continuis adulationibus corrumpitur, iudiciumque de actionibus propriis plane obfufcatur: ita non poffunt non in philautiam & superbiam intumefcere ifti homines, quibus aures tanto titulorum & elogiorum ftrepitu quotidie

die

die feriuntur, vicenis tricenisque superlatiuis in *iffimus* per quadrantem horae auditoria perfibilantibus. Quanquam Norici nulla heic culpa, qui sine dubio eam epistolam non eo fine scripsit, vt publicaretur, sed vt priuatim amici sui vanitatem titillaret; cum multa non absurde scribi possint vno confcio, quibus publicatis rubor sit subiturus. Porro quod Albertus de *dictatura* ingenuarum artium gannit, id non in me, sed in ipsum, ac Seckendorffium, similesque cadit. Vbi enim ego alios in mea verba adigere institui? Vbi aliis philosophandi libertate interdixi, quae improbitate calumniandi haut constat? Vbi a periculo fallendi me exemptum iudicavi, vti Albertus, eiusque similes, quibus omnes ab ipsis dissentientes exitiabilibus erroribus inuoluti censentur? Mea tamen defendere ius fasque iudicavi, quousque ratio pertingere valeret, & quae obiecta sunt diluere. Et postquam alii me laceffitum iuere, lex defensionis non repugnabat, quo minus & istis demonstraretur, non esse eosdem tantos heroas, quales sese inter adolescentes, suas delicias, iactant.

ISTA in exordii vicem praemittere placuit Alberto, hinc inde corrasa, ne cauillandi materia fieret nimis ieiuna. Nunc postquam Numinis auxilium inuocauit ad feliciter expromendas calumnias, ad principale negotium accingitur, ac summi Herois sui defensionem suscipit, quod propriae lites non fat vberem latrandi materiam videantur praebiturae. Eius tractationis ingressus e stylo paradisiaco non poterat decentius desumi, quam a decantatione laudum tam propriarum, quam eius, cuius se hyperaspisten fert. Quas ego profecto neutri inuideo, nec si quid solidi subsit, detractum cupio; cum si omnia ex vero istae haberent, nihil inde mihi decessurum sit. Nam mihi quoque meum decus & praesens seculum, paucis calumniatoribus & inuidis exceptis, & posteritas repondet. Non tamen possum, quin notem ineptam ostentationem Alberti, iactantis e Plinio *suo*, quem videtur studiosius euoluere, quam Psalmos Dauidis: *Nihil ad ostentationem, omnia ad conscientiam refero!* Nam neque insuper habentur nummi semunciales, e Collegiis compendii orthodoxi prouenientes. Nec praeteriri debet, quod adulatori non sufficit, Seckendorffio a me auctoritatis non parum inter suos tributum; sed & ridicule addit: *Apud exteros quoque summae iam dudum aestimationis & celebritatis fuit.* Atqui neque scripta condidit Seckendorffius, quae ab exteris intelligi possent, neque auditione mihi aliquid perceptum est de summis Reipublicae negotiis, quae vir iste cum exteris tractauit, & quae istius nomen apud hos quoque celebre possent reddere. Nisi forte Boeclerus post fata inter exteros referendus est, abs quo laudes discipulo quondam & amico tributas ad testimonii religionem erigere stolidum fuerit. Cum porro Boeclerus Seckendorffium eo nomine laudet, quod in vsu legum non tam ad auctoritatem, quam rationem earum respiciat; Albertus iam eundem commendat, quod *fundamentum iuris naturalis e reuelatione* petat. Atqui hactenus omnes ius naturale, eiusque placita contradistinxerunt illis, quae ex reuelatione petuntur. Igitur si praeclarum habetur rationem legum inuestigasse, quarum tamen extrema ratio in voluntatem legislatoris resoluitur; quam congrue iuris quam maxime rationalis, vt ita loquar, fundamentum non e ratione, sed e reuelatione petetur?

SED tandem aliquando ad rem ipsam accedit Albertus, (p 12) ac initio fundamentum totius disceptationis in se adprobat, nempe *Ius naturale esse deducendum*

dum e principis lumini rationis cognitis, quo illud sit ad captum omnium hominum, quamcunque circa sacra persuasionem foueant; quo idem sit idoneum ad dirigendas omnium inter se hominum actiones, nullo religionis discrimine. Nec eo minus deest calumniae & inscitiae quod carpat, ac sub herba angues inuestiget, quos ipsa ibi posuit. Scilicet iam centies refutata & explosa calumnia coccyssari non desinit; hypothesein meam esse, hominem vndecunque primum in mundum proiectum, derelictum omnino atque miserum nullis vndique subsidiis instructum. Miram vero calumniae indolem, quae ne aliquando obmutescere cogatur, stuporem simulat, velut ne planissima quidem caperet. Nam quod tanta Alberto ruditas insit, vt tam plana capere nequeat, fidem fere superat. Siue tamen rabies calumniandi sit, siue inscitia, connitendum est, vt tandem aliquando id cauillandi praetextum tollatur, ac denuo ostendendum, quam nequiter ab aduersariis eiusmodi mihi hypothesis affingatur. Quam ad rem necessarium video, vt Albertum, qui per tot lustra Logicam publice cantillauit, doceam, quid hypothesis, cui aliqua disciplina superstruitur. Quemadmodum igitur pleraeque disciplinae id habent, vt ad extremum in primariam aliquam propositionem resoluuntur; ita eiusmodi propositio vel plane & perspicue demonstrari potest, ac pro vera ac demonstrata admittitur; vel nondum sat liquido demonstrari potuit, nec eo minus tantisper pro vera habetur atque supponitur. Vtraque id habet, vt eidem reliquae propositiones velut basi superstruantur, eaque adeo firma persistente, & ipsae firmae stent; eadem conuulsa & ruente, & ipsae corruant. Quanquam autem prioris generis propositiones etiam aliquando soleant vocari hypotheses, & ex hac vel illa hypothese disputare dicimus, etiam eum, qui verae & demonstrari aptae propositioni dogma suum superstruit, prout & a me hypothesis improprie vocatur fundamentalis propositio alicuius disciplinae Eridos p. 207. proprie tamen alterum genus propositionis hypotheseos nomine venit. Ex quo consequitur, vt quaecunque eiusmodi hypothesis proprie dictae inaedificantur propositiones, non absolute pro veris haberi possint, sed quatenus illa hypothesis vera est. Sic in Astronomicis hypothesis est, Solem in medio vorticis consistere, ac terram duplici motu moueri. Ex hac hypothese, qui eam sequuntur, phaenomena demonstrant; sed quae demonstrationes inanes sunt, si hypothesis illa falsa sit. Eodem modo se circa alias hypotheses res habet, quae in Astronomia, Physica & Medicina potissimum adhibentur. His praemissis dico, a me nullam hypothesein in tradenda disciplina iuris vniuersalis adhiberi, neque id necessarium esse; cum fundamentalis & primaria propositio non solum vera sit, sed & manifeste demonstrari possit, vt eius veritas velut manibus palpari queat. Igitur immanis calumnia iuxta ac despuenda ruditas est affingere mihi, quasi hanc hypothesein assumam, hominem vndecunque in mundum proiectum. Sane nulla a me propositio in toto opere huic fundamento superstruitur, aut ex eo demonstratur; & si illa quam maxime falsa sit, vti reuera est, haut ideo vlla mearum propositionum corruit, sed omnes aequae firmae perstant. Id quod naturae propositionum repugnat, quae hypothesei superstruuntur. Enimvero propositio mea fundamentalis, & in quam reliquae fere omnes resoluuntur est haec: Homo est animal sociabile. Haec non velut hypothesis assumitur, sed solide adstruitur, & infallibili demonstratione firmatur, ex consideratione humanae naturae petita: quae

quae demonstratio vel directe instituitur, vel per fictionem contrarii, & deductione ad absurdum. Quod genus argumentandi a contrario, seu deductione ad incommodum aut impossibile in omni disciplinarum genere adhiberi solere, tam veteranum Logices Doctorem fugere non potest. Quod etsi saepius a me inculcatum sit, tamen quia vel per stuporem, vel per malitiam Albertus ista non potuit, vel voluit capere, eadem quantumvis non sine taedio repetenda utique sunt. Igitur ego primum directe & positivè demonstro necessitatem socialitatis ex facultate, quae hominibus inest ad commodum aequè ac noxam alteri homini inferendam, seu ad iuvandum atque ad nocendum; tum e nativa imbecillitate, & indigentia ac incommoditate, quae hominem ab auxilio aliorum hominum destitutum persequitur. Ad hanc eo firmius concipiendam, ac ut inde dilectio & aestimatio aliorum hominum generetur, melioris illustrationis causa iubeo fingi seu concipi hominem a Deo & hominibus destitutum, id est, qui neque cum Adamo sit a Deo in Paradiso collocatus, neque ordinario modo progenitus, nullaque cura parentum, aut quorumvis aliorum fruatur; ut si ex hoc intelligatur, quam miser eiusmodi homo sit futurus, inde bonum socialitatis eo liquidius aestimare discamus. Itaque ratiocinium meum tale est: si homo & peculiari cura Numinis, & aliorum hominum cura plane destitutus in hunc mundum proiectus esset, is futurus esset longe miserrimus. Quid in hoc ratiocinio desideras Alberte, qui per quadrantem seculi Logicam alios docuisti? Annon connexio ista bona est, & annon posito antecedente ponitur consequens? Num autem ideo ego assero aut statuo, hominem vndecunque in hunc mundum proiectum, a Deo & hominibus destitutum? Atqui non debet eiusmodi quid fingi. Quippini? Annon licet contrarium falsum tantisper assumere, ut vera thesis probetur & illustretur? Sic si demonstrare velim utilitatem magistratus in Republica, ac post allatas positivè rationes addam; finge in tanta multitudine hominum magnam partem pravorum nullum extare, qui malos coërceat, luporum magis quam hominum coetum diceres. Quis nisi mentis impos me ideo accusaverit, velut falsam hypothesein assumerem, non dari in Republica vim coactivam? Sic si quis hanc thesin demonstrandam sumferit; minister Ecclesiae debet esse vir bonus & pius, ad docendum idoneus, ubi eam rationibus positivè ex indole istius muneris petitis adstruxerit, ac dein addat; fingamus eundem esse virum malum & impium, docendique imperitum, carnificis potius, quam Ecclesiae ministro officio idoneum dicemus. Quis ita deliret, ut de assumpta absurda hypothese querelam moueat? Cum in hoc genere ratiocinandi non necessum sit, ut antecedens existat, sed sufficiat, ut eo tantisper posito consequens inde promanet. Pudet me tam multa verba facere in re tam perspicua, & quae etiam tironibus nota est. Sed quia Albertus tam importune crocitare de absurda hypothese non desinit, ista denuo inculcanda fuerunt; num forte aliquando istum calumniae suae pudor subire possit. Quae cum ita sint, adparet in ventum effundi omnes ictus, quos tanto conatu gladiator noster vibrat. Toto quippe coelo differt ratiocinium meum ab hypothese Hobbessii de bello omnium in omnes. Nam & iste serio id statuit, & aliquamdiu multas propositiones huic fundamento superstruit, ac subinde ad

idem recurrit. Sed si Hobbesius ita ratiocinatus fuisset; si fingamus existere inter homines bellum omnium in omnes, vita humana erat futura longemiserima; nemo haberet, quod heic reprehenderet. Qui autem eodem modo uti ego ratiocinatur, is hautquaquam inficiatur aut dubitat, statum primaeuum hominum, qui reuera extitit, fuisse felicissimum. Ita igitur cum umbra sua luctatur Tartuffus, quando tanto cum supercilio pronunciat: *Figmentis humanis contra veritatem diuinam locus esse non potest.* Obseruanda est autem nefaria malicia istius sycophantae, quod subinde Hobbesium meis sententiis immiscet, ut apud imperitos adolescentes aliquam mihi labem inde adspargat. Nam cordati ac rerum intelligentes satis norunt, mea dogmata ab Hobbesii erroribus esse quam remotissima.

POSTquam sententiam meam putide calumniatus est Albertus, iam agyrtae ad morem circa extollendam suam hypothesin magno cum verborum strepitu se iactat, & quot parasangis illa meam superet, circa rite tractandam disciplinam Iuris naturalis insolenter deblaterat. *Me nimirum si sequaris, inquit, non potes non agnoscere ius naturae tanquam vnam e reliquiis primaeuae integritatis, implantatum esse nobis a Deo, qui totum hominem olim condidit integrum.* Accedite ergo huc, & emite oruictanum meum, amici, & in futuros vsus recondite. Cauete autem ab eo, quod alter iste vendit, quod nihil plane valet. Atqui, mi Alberte, habemus quidem isto modo veritatem aliquam Theologicam; sed quid illa ad ius vniuersale ad captum omnium hominum accommodatum? Et an ex meis principiis de diuina iuris naturalis origine nihil innotescit? Sane & ego originem eius iuris ad Deum retuli, velut naturae conditorem? vide de Iure Naturae & Gentium L. II. c. 3. §. 20. Quid desideras amplius ab eo, cui principia rationis cum reuelatione confundere propositum non est? Dedit porro status integer initium naturae humanae, in eo quam maxime locus fuit legi naturali. Sed quia integritas illa amissa est, & in eius locum maxima corruptio successit, longe alia velut oeconomia iuris naturalis inde prouenit, quam futura fuerat, si integritas illa in genere humano multiplicato perstitisset. Id quod in praefatione libelli mei de Officio hominis & ciuis liquidissime ostensum. Vnde nego ac pernego, officia hominum, uti nunc corrupti sunt, clarius & certius e contemplatione status integri quam corrupti addisci posse. Exempli causa assumit Albertus societatem paternam; circa quam huic pro censorio suo supercilio displicet, quod ego non ob vestigia HOBBSII, sed graues ob rationes titulum imperii paterni non e sola generatione, sed aliis fundamentis deducam. Idque, quia non sequitur: hic generauit, igitur eo ipso est dominus generati, & in eum imperium habet. Nam per generationem illam producta fuit substantia, quae pari cum generante iure gaudet. Quam rationem etiam in statu integro locum habere potuisse arbitror. Et scire velim e Theologis, vtrum in sublimi Mysterio SS. Trinitatis haec ex se mutuo consequantur; Pater genuit filium, igitur pater habet imperium in filium. Vnde debuisset Albertus rationes meas destruere, antequam de *absurditate* sententiae meae latraret; praesertim cum ego nullam *hypothesin* eidem substrauerim, sed e natura rerum, & rationibus solidissimis eam deduxerim. Contra Albertus, si

meam,

meam, inquit, *hypothefin affumas, & statum integritatis respicias, quam plana euadunt omnia!* Videamus, quid tanto hiatu dignum proferat Sophista. Primo loco laudatur dictum Aristotelis, quem scilicet Adamus in Paradiso priuatis collegiis explicauit, & ex quo status integri indoles optime cognoscitur. Inde *harmonia inter diuinum & paternum imperium & vtriusque verae causae nullibi certius quam in Paradiso, nullibi clarius intelligi pronuntiantur.* Vbi primo scire velim, quotnam exempla in Paradiso extent, circa quae imperium paternum in actum fuerit deductum. Deinde audio quidem verba velut pro imperio prolata: *Deus in Paradiso non tantum creauit homines, sed & hominibus vt alios generarent benedixit; qua ratione quoad causam imperii parentes assimilauit sibi; quoad obsequium liberos creaturis.* Atqui haec ex se mutuo consequi nego propter maximum discrimen, quod est inter ius Dei Creatoris, & hominis generantis, & inter Deum & creaturas, ac inter hominem & suam prolem. Nisi dicere velis, homines in statu integro etiam solo verbo e gleba terrae potuisse prolem creare. Sed & valde extemporanea videntur sequentia: *Parentibus licuisse ad exemplum Dei liberis imperare, quae honestati non repugnant: hos decuisse in morem creaturarum promptos esse ad parendum paratosque.* Dubito enim an satis argute dicatur: *Deus imperat, quae honestati non repugnant.* Id quippe non obscure insinuat honestatem aliquam ante Deum, & ab ipso non dependentem. Deinde distinctius exprimendum erat, ad quarumnam creaturarum morem liberi in Paradiso debuerint esse prompti ad obtemperandum iussis parentum. Num ad modum creaturarum inanimatarum, verbi gratia, ignis, grandinis, niuis, fumi, procellae, famis & gladii, quae in sacris literis iussa Dei promte exsequi dicuntur? An ad morem animantium brutorum? verbi gratia, scorpionum, serpentum, equi, muli. Quod vix ab Alberto assertum iri crediderim. Ergo restat vt dicamus, in statu integro, & in paradiso liberos debuisse promptos esse ad parendum ad modum creaturarum rationalium, id est, ad modum prolis humanae. Quae thesis non plus lucis adfert doctrinae de officio liberorum, quam fuligo camino. Sed & nescio an satis meditatus sit Albertus finem, indolem, & efficaciam imperii paterni in statu integro; ad quam intelligendam oportebat prius ad liquidum deduci; num dona illa ex imagine Dei integra velut resultantia cum aetate vltro velut effloruerint, an vero per disciplinam & culturam fouenda & producenda fuerint? Nam ad coercendas prauas cupidines imperio paterno opus tunc non erat apud natiua sanctitate praeditos. Iam & de duratione istius imperii paterni quaestio esse potest, vtrum id perpetuo duraturum fuerit, ad exemplum imperii diuini in creaturas, an vero liberi certo tempore illo soluendi fuerint? Et ex solo hoc exemplo, quo Albertus tam putide se iactat, patere potest, quid absurditatum & ineptiarum iste imperitis adolescentibus intra priuatos parietes venditet, qui in conspectu orbis eruditi tam incongrua apricari non dubitat. Ac cum primis eo nomine inepta est Alberti hypothesis ad euoluenda officia hominis in vita ciuili, quod illa longe sit obscurior & difficilior, quam si eadem officia eruere instituas e conditione hominis, prout nunc est. Cum enim non nisi paucis, iisque generalibus verbis de statu paradisiaco in sacris literis extet, si quis pleniorē & magis distinctam ideam

ideam

ideam eius status concipere velit; necessum est, vt prius praesentem statum hominum animo concipiat, & ex eo abstrahat & amoueat omnia illa, quae a peccato prouenerunt, aut eius occasione introducta sunt. Vbi post longam meditationem & ratiocinationem ad extremum fatendum est, multum adhuc obscuritatis superesse; praesertim vbi ad materiam dominii rerum & imperii humani peruentum fuerit, quae duo instituta quam maxime iam genium nostrae vitae temperant, sed quomodo eadem se in statu integro habitura fuerint, nondum ad liquidum perductum est. Sic longe planius intelligo praeceptum de furto non faciendo ex hac ratione, quia furtum perturbat societatem humanam, quam si dicam, quia idem repugnat statui integro; cum adhuc in quaestione sit, vtrum & quousque dominium rerum in statu integro locum habiturum fuerit, quod citra dominium rerum intelligi nequit. Denique id quoque Alberti hypothesin valde suspectam reddit, quod in Sacris literis nullum eius vestigium deprehenditur. Sane Apostolus Paulus, quem ego multis partibus Alberto & Magno & Maiore sapientiore iudico, circa officia hominis Christiani nunquam ad paradysum prouocat, ac praecepto de honorandis parentibus promissum annectit de longaeuitate, ab ipso quoque Deo in decalogo additum; quod in statu integro locum non habebat. Idemque parentes ita imperium suum exercere iubet, ne liberos ad iram prouocent, a qua itidem in statu integro nullum periculum erat. Tum vxores non ad exemplum Euae, sed Sarae remittit. Igitur insistamus potius vestigiis Apostoli, ac Albertum cum hypothesi sua inter imperitos adolescentes nugantem plorare iubeamus. Porro ius ciuile & doctrinam politicam e dictato iuris naturalis recte dirigi vtique in gloriam Creatoris vltimo redundat, etiam vbiit e sana ratione deducatur. Quomodo autem Deus omnibus nostris actionibus vltimus esse finis debeat, docere non ad ius naturale, sed ad Theologiam moralem spectat; ex qua & constat, quod actiones nostrae non placeant Deo, nisi in Iesu Christo, de quo in statu paradysico altum est silentium. Mihi denique cui non est propositum homines saluos facere, sufficere potest, si homines in dirigendis actionibus ad societatem respiciant velut ad scopum proximum, qui tamen supremum & nobiliorem scopum non excludit. Sicuti medico sufficit sanitatem corporis reduxisse, cura animae alteri disciplinae delegata; quae & ipsa de interna actionum sanctitate sollicita erit. Ac sane non exiguum operae pretium facit Princeps, si ciuibus suis externam pacem procurerit, ac per leges ciuiles externam honestatem inter ipsos conseruet, atque internam sanctificationem religioni Christianae procurandam relinquat. Satis autem mirari nequeo impudentiam Alberti, quod veterem calumniam de religione a Iosua Schwarzio primo motam recoquere non erubuerit, non alio vt adparet fine, quam vt elogia istius sibi quoque vindicare velit. Qua de re cum prolixè Erid. p. 7. & 323. actum sit, ista repetere taedet. Ac num ego religionem etiam ex iure naturali ad statum ciuitatum attemperandam censeam, perspici potest ex L. I. c. 4. libelli mei de Officio hominis & ciuis. Inane quoque est, quod de vsu legis paedagogico gannit Albertus; qui vsus mere Theologicus est. Sic igitur penes eruditos & aequos lectores erit statuere, vter nostrum magis rite ius vniuersale adamauerit, & ex vtrius scriptis plus bonae frugis ad solidam scientiam iuris, do-

ctri-

etrinaeque ciuilis hauriri queat: vtrum qui e domesticis, & apud omnes cognitis principiis id deducit, an vero qui ad aliam disciplinam spectantia infercit, ad disciplinas confundit. Sicut & non parum contradictionis inuoluere iudico id, quod noster subiungit: *Theologia naturalis a Philosophia Christiana instructa est non paucis hypothesibus, quas a Sacra Scriptura petiit mutuo & accepit.* Atqui quae e Sacra Scriptura & peculiaribus eiusdem dictatis, quatenus rationis dictatis contradistinguuntur, instruitur Theologia, non amplius naturalis, sed reuelata est.

PER Alberti igitur cauillationes adhuc firmum perstat assertum meum, religionis Christianae nihil interesse, eidemque nihil decedere, si disciplinae e domesticis principiis extruantur, ac per assumpta heterogenea haut alterentur. Praefertim cum ius vniuersale ea sit indole, vt nulla hypothesi opus habeat, sed ex manifesto veris principiis exurgat; neque nostra mens sit, vt quis sola hac disciplina in moralibus adquiescat, sed ad alias quoque progrediatur, ad quas proprie spectat, quomodo actiones nostras ad Deum dirigere, eidemque adprobare debeamus. Adhuc etiam absurdum & contra leges methodi arbitramur, ad disciplinam generaliore & natura sua priorem stabiliendam assumere hypotheses e disciplina particulari, & quae natura sua posterior illa est. Quod enim in contrarium adfertur de Rhetorica, velut natura priore a Metaphysica velut superiore, mutuo quid accipiente multis modis ineptum est. Nam primo homines in sermone tropos adhibere, antequam vocabula eorum ab artificibus dicendi inuenta forent. Deinde Metaphysica sane Rhetoricae non communicauit aliquam hypothesin, cui ista sit superstructa; sed qui artem dicendi tradiderunt, longo post tempore terminos quosdam e metaphysica adhibuerunt, vti & aliae disciplinae, ad res concisius exprimendas. Etsi causa & effectus, pars & totum, non sint termini pure metaphysici, sed in populari quoque sermone adhibeantur. Et Quintilianus haut eo minus praecepta Rhetorica tradere potuit etiam citra administriculum metaphysicae, dum dicit: *Metonymia est nominis pro nomine positio; cuius vis est, pro eo quod dicitur, causam propter quam dicitur ponere.* Sed vti haec leuicula sunt; ita id grande piaculum videtur, quod Albertus *metaphysicam superiorem & dignitate priorem rhetorica* pronuntiat, & hanc pueris velut quotidianum pabulum proponendum censeat. Cum tamen per rhetoricam Cicero Consul Romae factus sit; quam dignitatem nemo vnquam metaphysicae debuit. Et ab Eloquentia multi Imperatores, Reges, & Principes commendari legantur; a metaphysica commemorari, valde pedantica laus sit. Ac reuera eloquentia nobilissimum est donum, cuius tam in Ecclesia quam Republica maximus est splendor; cum etiam exquisitissima metaphysices scientia nil nisi puluis & umbra sit. Et sane Alberto, cum ista scriberet, de patrono suo Dn. Seckendorffio in mentem venisse haut videtur, qui vtique suis imaginibus haut indignum iudicauit specimina eloquentiae suae publici iuris facere; e quo si quis seiscitetur, num & circa metaphysicam aliquid tentare velit, tanquam mente captum in malam rem cum pedanteria sua abire iussurus sit.

ID vero quod a me obiectum est, per Alberti methodum disciplinam nostram reddi particularem, quae sua indole vniuersalis sit; incassum diluere conatur
Pufend, Eris Scand. z z tut

tur idem per distinctionem inter τὸ ὄτι & τὸ διότι, quae nullo modo ad praesens negotium quadrat. Nam τὸ ὄτι, seu quod aliqua res existat, id hypotheseos loco adhiberi non potest. Sicuti non est haec hypothesis astronomica, sol existit, terra existit: Sed sol mouetur, terra mouetur. Sic inepta est haec hypothesis, primus homo iustus & sanctus fuit conditus: ex hac enim nihil theorematum potest deduci. Sed si dicam: nos debere conformari ad iustitiam & sanctitatem primi hominis, hypothesis quidem esset, sed quae theologice & philosophice falsa, ac impossibilis est. Nam iustitia, qua primus homo gaudebat, est plane diuersa a iustitia, per quam nos iam iustificamur, sanctificamur & saluamur. Ille enim iustus erat, Deoque placebat, & saluandus erat citra Christum mediatorem. Nostra autem iustitia est in solo Christo, & citra huius respectum nostra opera Deo non placent. Et quid tantopere circa statum paradisiacum se torquet Albertus, qui tamdiu amissus, nec vnquam restituendus est, & qui nobis norma nec potest, nec debet esse. Nam nulpiam in sacris literis quantum quidem ego memini, Adamus in statu integro nobis proponitur velut exemplar, ad quod conformari debeamus. Sane cognoscamus e sacris literis, primum hominem habuisse ius naturae in se examussum, nimirum eo modo exferendum, & per ea particularia praecepta exprimendum, quae in eum statum cadunt. Sed rium exinde consequitur; igitur commodissime omnium ex isto possumus eruere ius naturale, eiusque particularia praecepta, quae ad praesentem hominis, & corruptum statum quadrant? Denique reuera nullo sensu dicitur: Philosophia e diuinis literis cognoscit τὸ ὄτι, id est, quod primus homo in sanctitate & iustitia creatus sit: sed eadem τὸ διότι, cur ita sit more suo, id est, per rationem vnice inquirat, atque tradit. Quodnam est illud διότι? aut vbi eius rei rationem Albertus in suo compendio ostendit? Pergit noster: *Esto, reddatur particularis quoad ea, quae assumtis illis hypothesebus immituntur tantum, & citra has e principis congenitis non innotescunt: quid tum inde?* Quid tum inde? Respondeo, non erit amplius ad captum omnium hominum, etiam illorum, qui mysteria religionis Christianae ignorant. Nam quod idem circa Theologiam naturalem fieri dicitur, id contra leges methodi fieri a me dictum est. Quod autem addit, metaphysicam disciplinam vniuersalissimam habere dogmata Christianis propria, puta *de reali discrimine inter existentiam & subsistentiam in substantiis creatis singularibus, ex hypothese* (imo verissima & solidissima thesi) *de incarnatione Filii Dei*; id ad rem praesentem nihil facit. Nam id mysterium religionis Christianae non substernitur velut hypothesis, cui tota scientia superstruatur, vti circa statum integrum in iure naturali fit. Deinde, puto, prius conuocandus fuerit totus augustissimus Senatus Reipublicae metaphysicae, eorumque sententiae perrogandae vna cum rationibus: num vtique e mysterio illo de incarnatione Filii Dei, cuius simile rerum natura non habet, extruendum sit theorema philosophicum; dari reale discrimen inter existentiam & subsistentiam in substantiis: an vero praestet dicere, per totam rerum naturam in substantiis completis existentiam & subsistentiam esse vnum & idem, aut saltem reale discrimen inter eas non esse; sed exemplum de assumptione humanae naturae Christi in personalitatem λόγος esse exceptionem a regula, solis Christianis cognitam. Qualis exceptio non impedit, quo minus tota disciplina extrui possit

possit

possit e principio a sola ratione erui apto. Sed id quidem in medio relinquitur, donec in eam rem Senatus Consultum conditum fuerit.

MIRVM vero est, quod Albertus nescire se dicat, qui de primæua hominis perfectione dubitent. Nam ne de Philone Iudæo memorem, tam multi e præcis Ecclesiæ Doctõribus ista omnia per allegorias quondam explicabant, vt Augustinus ideo necessarium duxerit commentarium scribere de Genesi ad literam. Ac ipse vtique GROTIVS L. II. c. 2. §. 2. statum protoplastorum longe aliter concepsisse videtur, quam nostrates Ecclesiæ profitentur. Nec dubito, quin præter Socinianos alii quoque cum Grotio sentiant ex Arminianis & similibus sectariis; quos mihi inuestigare non vacat. Quibus omnibus an ita cui de & pro imperio Christianorum nomen adinere possit Albertus, ipse pro auctoritate sua papali viderit. Qui porro scelestam calumniam admiscet, & quæ ne pilum quidem boni viri eidem superesse arguit, dum non erubescit scribere: *Socinianos ad me accedere in fingenda primi hominis miseria.* Nam vbi ego scripsi, aut dixi, aut cogitavi, *primum* hominem fuisse miserum? Sed nimirum ante oculos obuersata Alberto videtur illa regula alienæ famæ insidiatoribus vsitata: calumniare audacter, semper aliquid haeret. Nam etsi omnes, qui scripta mea legerunt, vel manibus palpare queant, Albertum turpissime mentiri; tamen saltem apud vnum & alterum imperitum adolescentem, quem argento emungit, sinistram de me opinionem excitare potest, supra cuius captum mea scripta forte sunt, sed cui Alberti schedæ paucis obolis emere facile est. Et tamen *agno* se Tartuffus assimilat, cuius tamen adunci vngues & animus tygride immanior non obscure prominent, quique venerabili toga talari foedissimum hypocritam tegit: cuius tanta animi acerbitas in me ex istius scripto elucet, vt me ad inferos si posset, detrudere optaret. Sed Deo sit gratia, quod neque salus neque fama mea ab eiusmodi improbo calumniatore dependet.

DIXERAM porro ego, scriptum Alberti neque posse haberi pro compendio Theologiæ moralis, neque vicem, sustinere disciplinæ iuris vniuersalis, quæ iuri ciuili substerni queat. Horum prius vti Albertus admittit; ita circa posterius id commodum haut sane exiguum e sua hypothesi & regulis in ius ciuile redundare profitetur, quod iis adsumtis Iureconsulti deinceps orthodoxas sententias, & decisiones ac responsa dare, atque erronea dignoscere ac reiicere poterint. Expectabimus, an quispiam e Ictõrum ordine ita sit deliraturus, vt ex hypothesi Albertina ius ciuile orthodoxum sit commentaturus, cuius scilicet vsus tam luculentus in paradiso futurus erat. Nec est, quod Albertus se tantopere iactet excerptis ex vna & altera epistola, ac *praefisci* exclamet: *Baccare frontem cingito, ne puero noceat mala lingua recenti.* Sine dubio Albertus amicorum elogia expectiit, qui cum vanitatem hominis nossent, ita rigidi esse noluerunt, vt illum attendere pronuntiata seria animi sui sententia, cum etiam simiæ foetus suos, quantumuis Eroti Lipsico simillimos, exosculari ac deperire soleant. Caeterum etsi Dominus Zieglerus, cuius epistola tantopere gloriatur Albertus, & ipse orthodoxiæ addictissimus, & solidæ Theologiæ peritissimus sit; nondum tamen animaduertere licuit, eum in explicandis legum rationibus vestigia compendii

pendii Albertini legere. Quid tamen deinceps futurum sit, & num Scabini Lipsienses hoc modo deinceps sententiam prolaturi sint; verbi gratia, hunc vel istum furem suspendendum normaliter ad statum paradisiacum iuxta hypothesin Albertinam, dies docebit. Sed nimirum duo Alberto sufficiunt, quorum suffragium pluris est ipsi, quam aliorum *sexcentum* (credo sphalma typographicum esse pro sexcentorum) iuris mystarum, Themidi nescio an Eridi magis fauentium. Magis Philosophicum fuerat dixisse; ipsum solum sibi sat ampli instar theatri esse. Nam metus est, ne forte is, qui e duobus testibus superest, epistolam suam retractet. Interim velim cordati obseruent, quantopere Eroti suo contradicat Albertus hisce verbis: *Sit aliquis, cui Pufendoriana magis quam mea placeant; quid tum inde? Dissidentem enim lubentissime fero, & hanc libertatem non minus relinquo aliis, quam mibi sumo ipse.* Atqui si Alberto ea foret animi aequitas, quare tanto calumniarum adparatu meam sententiam apud imperitos adolescentes suspectam reddere conaretur? Caeterum nihil magis puerile dici posse videtur, quam quod subiungit: *Fateor quidem, quod Pufendorfius obiicit, ius ciuile Romanum ab Ethnicis primo conditum esse. At enimvero leges, quae ex eo apud Christianos adhuc valent, latae sunt ab Ethnicis, non quatenus fuerunt Ethnici, aut Idolorum cultores, sed quatenus vna nobiscum principiis congenitis recte vsi sunt, id est, sana ratione. Quo ipso nescientes quid facerent ad meam quam proxime hypothesin accesserunt, reliquias nimirum status integri, inter quas illa non postremo loco sunt, leges suas apte satis, nec infeliciter conformantes.* Misellum ratiocinium! Ethnici formarunt leges ciuiles, iuxta sanam rationem, aut principia congenita. Ea principia a Christianis Theologis referuntur inter reliquias imaginis diuinæ; igitur Ethnici proxime accesserunt ad hypothesin Alberti de iure deriuando e statu paradisiaco. Credo sicuti ferramenta diuturno vsu deteri atque obtusa demum reddi solent; ita & Alberti rationem longa Logices professione hebetatam. Alias habent Icti, quod sibi de tanto hyperaspista gratulentur aduersus Carolo stadium, delirum Diaconum Wittebergensem, & Anabaptistas ante sesquiseculum Germania exactos, a quibus Iurisprudentiae praesentissimum scilicet periculum imminebat.

ARGVIT inde me Albertus iniuriae Dn. Seckendorffio illatae, quod scripserim; hunc *philosophiam moralem e solo rationis lumine deductam e Christianorum Scholis plane proscribere velle.* Ast quid aliud insinuant tradita ab ipso Christianismi L. III. cap. 8. §. 6. vbi dicit, ethicam philosophicam penitus (gangs und gar) sub Theologiam moralem reducendam, sicuti infrequentes legiones aliis solent admisceri, vt nomen plane, prioremque formam ac rationem corporis amittant; eamque professionem a Theologo obeundam, cuius lectiones in effectu Theologicae sint, & catecheticae paulo pleniores, quam in Scholis doceri solent. Addit, reliquam in natura scintillulam circa moralia, & illi soli superstructam philosophiam statim clara face verbi diuini irradiari posse, sicuti orto sole stellarum debile lumen euanescit. At mea sententia in eo cum Seckendorffio conspirauerat, quod in locum ethicae Aristotelicae, quae magnam partem vocabulis vndecim virtutum absoluitur, solidius quid in genere morum sit

fit

fit furrogandum. Id quoque laudo, proboque, quod iudicet, Theologiam moralem maiore studio in Academiis tradendam. Sed hanc ego censebam separatim tractandam, & in locum ethicae Aristotelicae ius vniuersale substituendum, fundamenta iuri ciuili & politicae suppeditans. Sed si Seckendorffio aliter videtur, nimirum digitus labiis imponendus erit. Quis enim aduersus istum hiscere audeat? Neque vero tanto me dignor honore, vt Alberto me consiliarium obtrudere velim, paradisiaco doctori, qui soli sibi compendium suum habeat, seruetque sepulcro, quod breui puto ad piper erit relegandum, & quicquid chartis amicitur ineptis.

QVIA porro Albertus eandem crambem tam saepe recoquit, vitio mihi dari non potest, si & mihi totiens ingesta cum taedio lectoris iteranda sunt. Fatetur is, *ius naturae hodie, aequae ac Decalogum praesupponere statum hominis corruptum, tanquam obiectum, etsi status integer sit maneatque eius principium.* Atqui non satis memini, vtrum Albertus heic intelligat principium existendi, an cognoscendi. Si prius, nihil ad rem facit, quod ius naturae existit in statu hominis integro. Nam & hic status perit, eiusque notitia non nisi e sacris scripturis peti potest. Ac mihi praecipue curae fuit circa principium cognoscendi dispicere, cui fini quare status integri contemplationem minus idoneam iudicem, infinities dixi. Commendat deinde noster iterum analogiam status integri & corrupti, dignum Albertino ingenio commentum, ac iam nouus bellandi artifex bellum, ad analogiam status integri gerendum tradit. Id quod non amplius mihi ridiculum, sed plane deplorandum videtur, hominem in stoliditate ita obduruisse, vt nullam spem sani sensus reliquisse sibi videatur. Sane nemo mortalium vnquam tantopere ineptiuit, vt analogia mentis ad non ens fingeret, seu vt contenderet, actus certi alicuius status conformandos esse ad analogiam alterius status, in quo actus ille nullo modo locum poterat aut debebat habere. Sed quia ab ingenio Alberti non nisi inusitata & miraculo similia proficisci possunt, optandum erat, vt analogiam illam paulo distinctius, & per omnes partes & actus belli deducere vellet. Nam quod bellum gerendum sit, vt pax recuperetur, ac idem quantum possit ocyus ponendum sit, etiam ex nostris principiis deduci potest; & Grotius temperamenta sua non e Paradiso, sed e socialitate, & conditione hominum, prout nunc sunt, depromsit. Vnde sublimius quid & argutius ab Alberti acumine expectabamus potissimum circa modum belli gerendi. Sane quia statui integro quam maxime congruit, ne quis alterius corpus laedat, maximam a bellatoribus gratiam inibit Albertus, si pugnandi rationem ad analogiam status integri deducere queat, atque efficere, vt deinceps bombardae non globis, sed plumis onerentur, quo hostis sonitu tantum, & fumo terreatur, non laedatur; vtque loco gladiatorum caudae vulpinae adhibeantur, quas ita dextre vibrare callet Albertus. Non autem vitio mihi vertet Albertus, si hanc controuersiam tractanti aliquando de carnifice in mentem venit, postquam Indicem Nouitatum a carnifice in foro Lundensi combustum vidi, e quo subinde flosculos aliquos Albertus mutuatur; cuius & auctor, vterque in malam rem ideo abire necessum habuit. Accedit, quod vix vllum hominum genus maiore asperitate munus suum exerceat, quam carnifices, sic vt minime omnium

de actionibus suis ad paradisi delicias exigendis cogitationem suscepisse videantur. Vnde cum meretrices *Erotem* quoque *Lipficum* pro tutelari numine habeant, non inhumaniter facturus erat Albertus, si importunos istos homines e compendio suo orthodoxo informaret, ne ita crudeliter in terga infelicitum saeuiant; quae & ipsae professioni suae commendandae verba Alberti sua facere possunt, *Erot* p. 3. *Non hodie demum studio Erotis aut societate delectamur; dudum est, quod familiarissime cum ipso contra ipsos etiam aduersarios nostros agimus, & nisi amici contra neminem pugnamus.* Sed quia Albertus etiam calumniatorum tergo metuit, quorum primiceriis palmam ambigum reddere conatur, non incaute facit, quod istum artificem e sua hypothesi instrui aptat, vt ad analogiam status paradisiaci virgis caedantur, si qui togis talaribus induti crasse nimis calumniis operati fuerint.

EXCIPIT inde nonnulla Albertus ad ea, quae ego rationibus Seckendorffii opposueram. Quae inter primum est, quod etsi scopus sacrae scripturae non sit tradere principia aut disciplinam iuris vniuersalis; eandem tamen praebere hunc usum secundarium, vt multae res naturales, & morales, aut historica & politica passim interspersa inde defumi possint, ita quidem, vt aliunde eodem certitudinis gradu haberi non possint. Hoc vt de historicis lubenter concedo; ita quousque haec circa alia valeant, supra expositum fuit. Id tamen nego, sacram scripturam per pauca verba, quae de statu integro tradit, hunc praebere usum, vt inde commode possit extrui systema iuris vniuersalis ad captum omnium hominum. Quod enim inde constat, datum fuisse olim statum integrum, ad nostrum scopum nihil facit. Inepte heic adplicatur distinctiuncula inter *ὄτι* & *διότι*: Nam si quis e sacris literis praesupponere velit tanquam hypothesin, hominem initio in statu integro conditum fuisse, *τὸ διότι* autem deinde e ratione deducere velit, cum ratione insanire velle videbitur. Non capio autem, quid disciplinis, quarum obiecta in ipsos sensus incurruunt, emolumenti aut lucis accedat, si eorum obiectorum *τὸ ὄτι* seu quod existant, e sacris literis praesupponatur, verbi gratia, quod sol, luna, & sidera existant, quod dentur medicina & medicamenta; aut quod propter eiusmodi suppositionem statim inde sit resultatura astronomia aut medicina Christiana. Non magis quam Christiana factoria aut futura dabitur, quia in sacris literis de vestimentis, & calceis fit mentio. Gratis quoque negat Albertus; si in scriptura sacra occurrat aliqua propositio ad ius aut ethicam spectans, hanc ab illa praesupponi. Nam quomodo scriptura sacra vetare posset, verbi gratia, ne quis fratrem suum defraudet in commercio, nisi praesupponatur, dari ius, e quo natura contractuum cognoscatur? Aut quomodo eadem arguere posset gentes, quod se macularint vitiis contra naturam, ni praesupponeretur, eos habuisse doctrinam morum? Quod porro regulas suas pro axiomatibus iuris naturalis non venditat Albertus, id ingentis modestiae loco habendum, cui & nemo inuidebit, quo minus sese istis quantum potest oblectet. Fateor tamen me capere non posse, quid regulae istae ad deducenda iuris naturalis praecepta faciant, quae & longe obscuriores sunt quam haec, nec horum causam continent; & post omnia praecepta iuris naturae cognita, eadem in se plana & aperta obscuritate inuoluere aptae sunt. Nisi forte hac virtute commendabiles sunt, quod
prae-

praeceptis iuris naturalis tincturam orthodoxiae adspargere valent. Nam si ita dicam; *curandum est, ut concordia rupta reparetur, quia quicquid ad statum integritatis orthodoxe expositum hodie in moralibus ex aliqua parte recuperandum pertinet, viribusque naturae recuperari potest, id iure naturae praeceptum est, ideoque a nobis faciendum*: Hoc non solum est Albertino more & orthodoxe ius naturae tractare, sed & ratio ita perspicua est, ut cuius idiotae per se pateat. Ast si eidem praecepto hanc rationem subnectam, quia homo debet esse sociabilis, id neque orthodoxum, neque ad captum quorumvis hominum est. Sane quanto locupletius factum sit ius naturale mixtura Albertina, nondum adhuc apprehendi potuit.

QUANDO porro ego professus sum, me ius vniuersale modo vniuersali traditurum, ut nempe sit ad captum omnium hominum abstrahendo a peculiari religione, utique inde sequitur, hanc methodum non minus ad captum Christianorum esse, quam Turcarum, & ethnicorum; quia Christiani non minus sunt homines rationales, quam hi aut isti, nec illi ab hisce disciplina iuris naturalis, sed religione reuelata distinguuntur. Christianos autem peculiarem habere methodum iuris vniuersalis nego, qui & in hoc addiscendo nihil damni sentient, si deliria Alberti insuper habuerint. Frustra quoque gannit Albertus, se ex sua methodo formasse disciplinam iuris naturalis, prout indoles eius requirit. Nam indoles huius disciplinae est, ut sit vniuersalis. Istius autem hypothesis est theologica, quae omnibus propositionibus mixturam adfricat, nec eas mere Philosophicas esse patitur, quippe cum hae vltimam probationem ex illa trahant, quae est vinculum & velut anima propositionum. Neque per naturam rerum aliter fieri potest, quam ut per hypothesin heterogeneam disciplina aliqua hybridae naturam non induat. Putidum est, quod Albertus vetus & insullum caillum recoquit de informatione & emigratione ad gentiles, quasi haec suspicienda foret illi, qui ad captum istorum disciplinam aliquam tradere velit. Sane si ego ius naturale ad captum omnium hominum tradidissem apud Belgas, quibus plurima negotia cum Muhammedanis & ethnicis intercedunt; num ideo mihi in Iaponiam fuisset proficiscendum? Sed nec adparet commodum illud maximum, quod Christiani inde capere possint, si fundamentis iuris diuini reuelati utantur in disciplina iuris naturalis; cum quae reuelatio suggerit alio modo, aliaque e disciplina haurire possint & debeant, nec mixturam disciplinarum facere necessum habeant. Admiranda vero est sollicitudo Alberti, quod pronuntiat: etiam in doctrina contractuum & subtilitatum mathematicarum cauendum est, ne quid in his doctrinae Christianae veritati difforme, omnia conformia sint. *O curas hominum! o quantum est in rebus inane!* Expectamus ergo propediem Alberti prouidentia geometriam & algebram Christianam, ne mathematici forte per imprudentiam in haeresin praecipitent; praesertim cum omnia tuta timenda sint, postquam iam non satis ad Christianismum quadrat haec thesis, homo est animal sociale. Quid denique ieiunius est hoc ratiocinio: quia utilitas regula est actionum, non quidem de iure, saepe tamen de facto, idque non solum apud barbaras gentes, sed & frequenter apud Christianos; igitur disciplinae iuris vniuersalis assumenda est hypothesis e reuelatione diuina. Id est, quia arithmetici saepe committunt

mittunt errorem calculi, igitur arithmetice assumenda est hypothesis e reuelatione diuina.

CAETERVM quia quae pro Seckendorffii rationibus stabiliendis attulerat Albertus, valde friuola erant; igitur vt aliquod operae pretium faceret, palmariam calumniam totiens a me elisam reuomere placet. *Ratio non manet sana, quando reuelationi diuinae fingit contraria; e. c. hominem in mundum vndecunque proiectum, valdeque miserum, cui ratio eheu! hodie valde corrupta* (sed non vsque adeo, vt non ius vniuersale extruere valeat citra hypothefin Albertinam,) *ex contemplatione naturae & conditionis suae officia illi conditioni necessaria suggerere debeat.* Atqui hanc thesin Albertus mihi per summam impudentiam affinxit, quae nusquam in locis ab ipso citatis, nec alibi in meis scriptis extat. Sed is est sensus, eaque intentio meae theseos: Si homo in hunc mundum delatus ordinario naturae cursu a parentibus genitus, eorumque cura educatus, infinitisque commodis aliorum hominum auxilio in vita communi prouenientibus gaudens, vti nos omnes sumus, talis inquam homo, vt alios homines digne aestimare, & quomodo se erga illos gerere debeat discat, considerare velit, quae sua conditio futura esset, si solus ipse in hoc mundo a Dei & aliorum hominum auxilio plane destitutus ageret; reperiet se longe fore miserrimum. Num hoc est fingere aliquid contra reuelationem diuinam? Num etiam Apostolum Paulum arguemus finxisse aliquid contra reuelationem diuinam I. Corinth. XV. *Si Christus non resurrexit; inanis est praedicatio nostra, inanis autem & fides vestra. Reperimur autem & falsi testes Dei, quoniam testificati sumus de Deo, quod excitauerit Christum, quem non excitauit, si mortui non resurgunt. Etenim si mortui non resurgunt, ne Christus quidem resurrexit. Quod si Christus non resurrexit, superuacanea est fides vestra, adhuc estis in peccatis vestris. Igitur qui obdormierunt Christo, perierunt. Si in vita hac spem in Christo tantum fixam habemus, maxime miserabiles omnium hominum sumus.* Quantus haereticus Paulus est futurus, si e propositione hypothetica licet facere categoricam? Sic quod homo duos pedes habeat, quorum alterno motu se commode ab vno loco in alterum transferre potest, maximum sane Creatoris est beneficium. Hoc vt quis eo luculentius aestimare queat, si animo suo fingat, aut concipiat ideam hominis, cui vnus tantum pes sit, & quam difficile huic sit futurum de loco in locum procedere; num hic aliquid finxit diuinis literis aduersum ex quibus vtique intelligitur homines bipedes a Deo creatos? Atque hoc malum, proh dolor! vt nempe a priuationis incommodo habitus nobilitatem aestimare discamus, libertinismus ille philosophandi, veteramentariis adeo inuisus produxit, per quem rationem malumus sequi, quam veterum magistrorum collegia Manuscripta, & naenias peripateticas: etsi ea ratio sibi quantumuis relicta, non vsque adeo in rebus haut theologicis nec salutem animae spectantibus est peruersa, quo minus & per eam Euclides solidissimas demonstrationes formare, & Hippocrates verissimos aphorismos tradere, & Virgilius optima carmina scribere, & Cicero ornatissime dicere potuerit. Etsi proh dolor! postquam homines ad ductum Cartesii accuratius philosophari coeperunt, multa collegia Manuscripta ingenti cum pedanteriae damno ad tabernas aromatariorum relegata sint, ac iuuentus studiosa veteres

veteres libellos peripateticos nescio ad quos vsus lacerare adfuescat; cui calamitati deplorandae iam credo oculi Alberto rubent. Cuius tantus stupor seu verus seu affectatus est, vt quae a me de statu naturali tradita sunt, etiam rusticis perspicua, intelligere non possit, aut velit. Qui status, postquam liquido in doctrina morali explicatus atque deductus fuit, quod veteribus regulis Seckendorffio aestimatis mortem attulerit, conditioni rerum humanarum adscribendum est, qua cum alia, tum praecipue nullo fundamento nixa corruptioni & interitui valde obnoxia sunt. Sic vt nihil supersit, quam vt regulis illis pie defunctis funus ducatur, naeniam cantillantibus vetulis, ac Velthemio & Alberto cum liripipio feretrum prosequentibus. Denique illud Alberti. *Vinam vero!* hautquidquam efficiet, vt mea principia *laxa* possint vocari, quae nullum e verbo Dei fraenum admittant, ipsaque per probabilitatem, quam a corrupta ratione speciose accipiunt, corrupta sint, aliosque corrumpant. Atqui ego semper professus sum, vbi ius vniuersale definit, ibi incipere Theologiam moralem, & ius ciuile. Et qui dogmata sua e rerum natura deducit, ac leges bonae consequentiae obseruat, illi a fallaci probabilitate nullum periculum est. Claudis Albertus disceptationem hanc gestulatione quapiam simiali, odiose nudatis dentibus, qua valde lepidus sibi videtur. Quantum sudoris instare credimus poetis, & quam diu isti caput scalpent, & vn-gues rodent, antequam digna Alberto epinicia componant, qui tam gloriosam pro Domino Seckendorffio pugnam depugnauit!

HVCVSQVE alieno nomine rem gessit Albertus: nunc pro se digladiari pergit. Vbi praecipuum ipsi negotium, totiens explosam calumniam de homine vndecunque in mundum proiecto in scenam retrahere, vtque eam mihi obtrudat nihil impudentiae omittere. Quid enim foedius veterano Professore Logices, quam hypothesin & propositionem hypotheticam confundere, aut propositionem categoricam pro hypothetica substituere? Ter allegauit mea verba (p. 192.) *Si concipias hominem in hunc mundum proiectum, &c. Si fingamus nobis aliquem hominem, vndecunque in hunc mundum delapsum &c. Si fingatur homo solitarius in hunc mundum incultum proiectus &c. eius status erit miserrimus.* Ast num ideo assero, *hominem tali modo in mundum proiectum?* Atqui infinities adolescentibus inculcauit Albertus; hypotheticam nihil ponere, sed recte se habere, si dato antecedente detur consequens. Sic in *Apologia mea* (Erid. p. 22.) quando dico; *haec est mea thesis; si fingatur homo solitarius &c.* mea thesis non est categorica sed hypothetica: & nihilominus per summam impudentiam contendit Albertus; eam esse meam hypothesin, cui ius naturale superstruam, ac vnde socialitatem deducam. Ast quomodo quatuor lustrorum Professor Logicus ignorare potest, probationem fieri directe, vel per deductionem ad incommodum. Ad posterius, non ad prius genus probationis pertinet, quod ego praeter complures probationes positiuas socialitatis necessitatem & vtilitatem ostendi per fictionem contrarii, seu deductionem ad absurdum. Quis autem ideo dixerit, me quod tanquam absurdum tantisper admisi ad eo fortius conuincendum pertinacem aduersarium, habere

Pufend, Eris Scand,

aaa

pro

pro hypothefi & fundamento meae disciplinae? Id quoque ex arte calumniandi, quod illa mea verba allegare omisit Albertus; *nifi hoc* nempe parentum auxilium *per peculiarem Numinis curam suppletum fuerit*. Nam talis homo qui fingitur, (parentum auxilio destitutus,) si peculiaris eum Numinis cura amplectatur, non erit miserrimus; sed iste demum, quem neque parentes aliique homines, nec Deus vlllo auxilio subleuat. Vnde etiam, quia vera conditio primi hominis non e solo rationis lumine, sed e facris literis vnice patere potest, gentiles, (quorum loca a me adducuntur L. II. c. 2. §. 2.) non minus, quam qui a cognitione diuinarum literarum abstrahere velint, non potuerunt non conditionem istius hominis, quem sibi primum fingunt, tanquam miserrimam concipere. Num autem ideo iste, qui e facris literis veras hominum origines nouit, & maioris illustrationis causa duntaxat ab ea paulisper abstrahit, aliquid fingit velut thesin diuinis literis aduersam, aut iis fidem demit, quae de primaeva felicitate eius primi hominis, qui reuera extitit, sacra scriptura tradit? De caetero nemo cordatus erubuit posteriores cogitationes prioribus praetulisse; multo minus ab initio confusius obscurius, aut incommodius dicta deinceps explicare, & illustrare. Nec adhuc in Indicem expurgatorium ab Alberto relatum credo illud tritum; quilibet suorum verborum, suaeque sententiae optimus interpres, aut illud ex octauae praeccepti explicatione catechesin; & omnia in meliorem partem interpretantes.

CIRCA adducendum dictum sat inficetum Martini Schoockii de ponte asinorum illo auctore dignum nescio, quare tam singulari intus voluptate titillari videatur Albertus, nisi forte mentio cognati sanguinis in huius pectore motum aliquem excitauit, aut pulpamenti istius memoria appetitum stimulauit. De caetero per me pontem istum aestimet quisque quanti volet; ego sane nunquam vidi aliquem, qui cum ratiocinium formandum esset, ad illas regulas recurreret. Sicuti etiam praecepta legis naturalis longe planius citra regulas Albertinas intelligi possunt, quam si quis ad harum ductum ista inuestigare instituat. Porro hautquaquam ego iratus fui, quando audiebam, meam doctrinam ab Alberto in collegiis suis exagitari. Necessitatem tamen mihi impositam videbam reponendi, quae ad rem videbantur, ne in orthodoxiam impingere crederer ab imperitis, & qui de alterius sententia non ex ipsius verbis & scriptis, sed alieno e iudicio saepe inuidia infecto calculum ferunt. An meum nomen in isto Collegio expressum fuerit nescio. Saltem tamen omnes auditores intelligebant, meas sententias impugnari. Denique circa Philosophiam Christianam puerili plane modo se iactat Albertus, cum isto instituto nil friuolum magis excogitari queat. Sane eodem iure quo is Logicam Christianam comminiscitur, alii licebit venditare Logicam Muhammedanam; ad quam nihil aliud requiritur, quam vt exempli loco adducatur haec propositio: Muhammedes est magnus Propheta. Imo & expeditissima metamorphosi Logica medica proueniet, modo haec propositio, in exemplum assumatur: Rhabbarum habet vim purgandi. Sane Logica vt talis videt quidem hanc & istam esse propositiones, sed aequae nescit verae an falsae

falsae sint, atque nouit idem de hac propositione: Verbum caro factum est. Enimuero si Logicam Christianam voluisset parturire Albertus, debebat ostendere, quas nouas ratiocinandi species, aut figuras syllogismorum religio Christiana tradat, Aristoteli & Euclidi ignotas: aut quaenam ratiocinandi species ab hisce traditae in religione Christiana reiiciantur. Alias enim ad ipsam Logicam nihil interest, e qua disciplina propositionum exempla petantur; cum non Logica, sed quaelibet disciplina de suorum theorematum veritate iudicet, ac Logicæ duntaxat formalis consequentia curae sit. Vnde haec propositio, Deus factus est homo, in Theologia hautquaquam inusitata, sed maxime visitata & domestica est. In Logica autem eadem non magis inusitata dici potest, quam haec, Rhabarbarum habet vim purgandi, quia Logicæ vt tali non magis de huius, quam illius veritate constat. Vnde & Aristoteli exempli loco non nisi vulgatissima, aut literae α , β , γ , aut e mathefi petita, quam tunc pueri addiscebant, adhibentur. Sed nimirum voluit aliquid esse Albertus; per solida autem ad istud peruenire haut potuit; igitur tale quid comminiscendum fuit, vt saltem a pueris digito monstraretur, & diceretur, hic est Philosophiae Christianae auctor. Quam mirum oportet animal esse, quod Albertus iam de seipso pronuntiat: *Ego Christianus, quam Cartesianus Philosophus esse malo.* Lepidam oppositionem! Quasi Cartesius quoque, Christianus non fuerit, contra Aristoteles inter Apostolos principem locum obtinuerit. Atqui ego credideram, Cartesianam Philosophiam praecipue opponi vulgari philosophiae peripateticae; quae cum bonis ingeniis non immerito fordeat, iam nouo fulcro ruinofam molem stabilitum it Albertus, venerabili vocabulo circumposito, velut minus boni Christiani sint, qui Cartesium, quam qui Aristotelem sectantur. Ac est quod caueant sibi Domini Medici Lipsienses, ne ab Alberto ad Sanctum Officium Inquisitionis pertrahantur. Nam & illos audio Cartesium prae Aristotele aestimare. Et in vniuersum eius professionis homines hoc vitio laborant, vt malint rerum naturam & recentia experimenta, quam puluerulentas scholarum naenias sequi. Me quod attinet, quanquam nec ipse in Cartesii verba iuravi; censeo tamen plus ingenii & bonae frugis in illo esse, quam in sexcentis Commentatoribus in Physicam Aristotelis. Interim physicae gratulamur, quod ab Alberto per viginti quinque annorum meditationem locupletata sit duobus theorematibus oppido quam subtilibus; mare non esse meteorum, & aquas supra coelestes vltra vertices stellarum fixarum per spatia imaginaria, de quibus nihil determinari potest, diffundi. Cui viro si aetas Mathusalae contingat, videtur ingens operae pretium circa locupletandam Philosophiam facturus, vt haec suas opes deinceps vix captura videatur. Obiter quoque Alberto placuit Monzambanum pungere, velut nesciuerit, versus quam plagam mundi Rhenus Germaniam praeterlabatur. Eius defensionem si fas mihi sit suscipere, dixerim, data opera istum in principio libri sui falsi quid posuisse, vt eo facilius Italus crederetur, apud quos ingens fere incitia exterarum regionum est. Vnde &, quantum memini, nemo ex illis, qui eum scriptorem vellicarunt, de isto errato quid monuit, quod omnes data opera positum animaduerterunt.

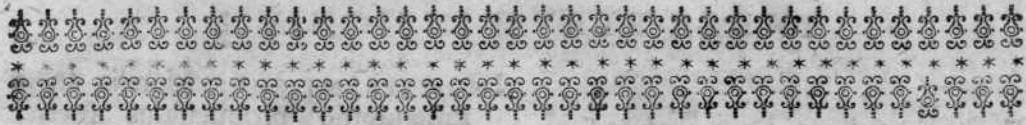
Etsi & mihi editiones sint visae, quae Rhenum ad occidentem, Danubium ad meridiem collocant. Sed si Paradisiacus doctor dignabatur Monzambanum legere, non debet in prooemio subsistere, sed ad caput vsque 8. §. 6. pergere, vbi aliquem locum inuenturus erat, ex quo animi sui speciem perfectissime recognoscere licebat. Cui & nonnihil lucis ex EVSEBII Historia Ecclesiastica L. VIII. c. 1. accidere poterat. Denique circa demonstrandam originem fontium egregie se expediuit Albertus, dum BERNHARDI VARENI locum pro se adduxit, addito: *quae doctissimi viri verba sensu carere, & a rerum natura abhorrere nemo dixit.* Quippini? quis prohibet? aut quibus experimentis iste sententiam suam firmavit?

ISTA quidem ad Erotem Lipsicum, quae noui quid continere videbatur, reponere placuit. Vter autem nostrum palmam sibi attribuere possit, non meum, aut Alberti est pronunciare, sed docti & cordati lectoris extra partium studia positi. Iste iudicabit, num qua mihi aqua haeserit: num quae Alberto a me opposita sunt, hic facillime discutere potuerit: vtrum ego e quam plurimis ab Alberto motis pauca tantum, eaque non maximi momenti attigerim, reliquis ac potioribus insuper habitis? An non Albertus circa aculeos in me retorquendos simiam aut cuculum expresserit! Vter nostrum bonum disputatorem, an malitiosum sophistam; bonum & candidum virum, an Tartuffum egerit? vtrum denique ad existimationem & splendorem Academiae Lipsicae eiusmodi Erotes Albertini multum collaturi sint?

F I N I S.

INDEX

INDEX

RERVM INSIGNIVM

HOC
LIBRO COMPREHENSARVM.

A.

ACADEMIAE debent esse officinae bonae mentis & vtilium & elegantium literarum, non aulae Pedanteriae, p. 350

ACTIONES indifferentes, quae? 76. 219

AFFECTIBVS imperare posse, an homini integrum? 39

ALBERTI Valentinus. Iudicium de eius *Compendio Iuris Naturae orthodoxo* 297. 363. de ipsius *annotatis in H. Grotii I. B. & P.* 198

ARISTOTELES. Lutheri de eo iudicium, 346

B.

BECMANNVS Nicolaus, quis fuerit? 96
quomodo Doctor creatus sit? 29
ingeniis Heroicis accensetur a Winstrupio Episcopo Lundinensi, 56.
cum collega de Proedria litigat, 96.
cum lanista spectante Winstrupio congressus vapulat. 241. Eius *Medulla Iustiniana* 3. 72. *Commentarius ad prima Iuris fundamenta* 72. Salarium Lundini priuatur 97. *Indicem Nouitatum* a Iosua Schwarzio confectum interpolat & edit 98. cum infamia relegatur, 72. 91. 117. 118. Pufendorfio sub *Veridici Constantis* nomine obtrectat, 94. Eius facinora, 100. Sacra mutat & Cardinalis Badensis Fuldae fit Consiliarius iocosus, 116. librum dein *de salutari vsu*

sancti rosarii in Francofurtensi catalogo pollicetur 123. in Danorum in Scaniam irruptione adfinem suum, cohortis optionem subornat, vt Pufendorfium cum vxore & liberis trucidet, 159. 160

AD BELLVM quod credant iniustum, vtum cogi ciues possint? 37

BOECLERI I. H. *Commentarius in Grotium* commendatur, 167

C.

CARNIFEX an supplicium sumere possit ab innocente? 36

CARTESII Renati Philosophia ex Heluetia proscripita, 73. an etiam ex Belgio? 173. ea defenditur, 341. arridet Medicis Lipsiensibus. 371

COQVIVS Gisbertus. 35

CRELLIVS ex Magistro Lipsiensi Cancellarius Dresdensis factus. 351

CVLTVS diuini ex religione naturali praecipuae partes 25

CVMBERLANDVS Richardus Hobbesii aduersarius, 37. 103. 168

D.

DEVS, quo sensu quaedam agere non posse dicatur? 21. cur neminem ex absoluto Decreto ad infernum condemnet? 22. qua ratione ad actiones humanas concurrat? 219

DIAMETRI ad circulum proportio quomodo accipienda sit 1 Reg. VII, 23? 2 Paral. IV, 22. 337

INDEX RERVM INSIGNIVM

- E.**
- ENTIA** moralia quid? 28. unde nascantur? ib. 185
- ESSENTIAE** rerum cur aeternae dicantur? 76. 231. seq. 304.
- F.**
- FACULTAS** generandi quo fine homini indita? 31. 181
- FINGERE** quot modis liceat? 284
- FOSSIVS** Christianus, Schwarzii & Becmanni in factione contra Pufendorffium focus, 57
- G.**
- GASSENDVS** Petrus, Epicuri dogmata renouauit, 168
- GERMANIA**, quomodo Pufendorffio dicitur Respublica irregularis? 145. 153
- GESENIVS** Fridericus, Praeful Garlebienfis refellitur, 89. sqq. & passim.
- GROTIVS** Hugo, 54. 363. primus Iuris Naturalis Systema edidit. eius elogium, 166. eius liber de I. B. & P. cur Indici librorum prohibitorum infertus? 167 an hic liber eius de I. B. & P. scriptus sit Metaphysice? 351
- H.**
- HABERKORNIVS** Ictus Görlicensis, 121. 132
- HOBBSIVS** Thomas, 54. eius errores Politicos Pufendorffius praecipue refutauit, 47. eius laus, 167. Epicuri placita in Moralibus renouauit, 168. Caroli II. Regis Angliae de eo iudicium. ibid.
- HOFMANNI** Professoris Helmstadiensis de duplici veritate, 199. 287
- HONESTVM** & turpe *per se* an sit primum principium Iuris Naturae? 34. 80
- I.**
- IMAGO** Dei quid fuerit? 185
- INDIFFERENTISMVS** Moralis an a Pufendorffio propugnatus fuerit? 33. 113. 220
- INTELLECTVS** humanus an post lapsum hominis rectus dici possit? 38
- IVS** Naturae ad captum omnium hominum accommodatum est, 187. 285. eius principia animis hominum congenita. 41. cognitio etiam paganis indulta, *ib.* **ICTIS** Romanis quid? 188. An sit *ἐκτύπωμα* iustitiae Dei essentialis? 42. 188. Ex literis sacris haud deducendum, 202. seqq. Theologiae non subordinatur, 291. 312. ex mente Hebraeorum quomodo differat ab illo vniuersali? 262. maximam partem circa externas hominum actiones versatur, 210. 282. 294.
- IUSTITIA** Dei essentialis an sit archetypa legis naturalis humanae? *iii.* diuinae & humanae discrimen, 23. 190. commutatiua & distributiua, 23.
- L.**
- LOGICA** Christiana 370
- M.**
- MAGISTRI** LIPSIENSES. Inter eos tempore Reformationis nemo fuit, qui Acta Colloquii inter Lutherum & Eccium instituti litteris excipere posset. 344
- MENZERI** Balthafaris, epistola de diuortio, 13. 70
- METAPHYSICA.** Eius studium inane, 244
- MONZAMBANO**, Seuerinus de. Eo sub nomine se latere negat Pufendorffius, 54. 90. eius sententiam tamen de Germania tanquam Republica irregulari tuetur 145
- MVSAEI**, Ioannis laus. 112
- No-**

INDEX RERVM INSIGNIVM.

N.

NOTITIAE innatae an dentur?
41. 214. 281. seqq.

O.

OFFICIA hominum erga seipfos vnde
deriuanda sint? 239

OSIANDRI I. A. commentarii ad Gro-
tium I. N. & G. commendantur.
47. 222

P.

PEDANTISMVS, est vitium mentis,
non literarum, 310

PERFECTIO moralis quid? 195

PHILOSOPHIA Christiana haud pro-
cudenda, 205. 290. 312. seq. cum re-
uelatione diuina conformari nec
potest nec debet. 338

PHILOSOPHIA Scholastica, 343

POLYGAMIA, an repugnet Iuri Natu-
rae? 46. 93. a Io. Ad. Osiandro pro-
pugnata, 47

PROTOPLASTORVM status an paganus
cognitus fuerit? 176. 177

PVFENDORFIVS Ienae fit artium Magi-
ster, 337. Coyetti, Legati Suecici liberis
praeficitur Hafniae 105. Quomodo
cum Reformatis vixerit Heidelber-
gae? 18. cur Professionem Institutio-
num sibi illic delatam recusauerit? 63.
vxor eius, 54. 108. gener ipsius, 119. In-
uidia collegarum Lundinensium vn-
de aduersus eum orta sit? 3. Historia
factionis, quam Becmannus, Schwar-
zius, & Fossius contra eum inierunt,
57. Suecorum fauorem in se suos-
que semper expertus est pronissi-
mum 56. Lundino a Danis capta Mal-
mogiae tempore obsidionis de-
litescit. 159. Loccenio Consiliario
& Historiographo Suecico successor
datur, 144

R.

RAMVS Petrus, 345

RELIGIONEM quo sensu huius vitae
sphaerae terminari dixerit Pufen-
dorffius? 74. 92. seq. 258. seq. 278.

RESPUBLICA irregularis quae? 145. 153

ROMANI ius magno studio excolue-
runt, 165. seq.

S.

SCHARENSCHMIDIVS Carolus refelli-
tur, 134. seqq.

SCHARROCKIVS, 350

SCHOLASTICA ingenia, 69

SCHOLASTICORVM Doctorum scitis
an religio orthodoxa propugnari pos-
sit? 173. seq.

SECKENDORFIVS Vitus Ludouicus
in quartam vel quintam Classem scri-
ptorum reiicitur, 353. eius liber *de*
Statu Christianismi ib. eiusdem *Ora-*
tiones Teutonicae 354

SELDENI Ioannis laus, 163. Iudicium
de eius libro de Iure Naturae, 164

SOCIALITAS an adaequatum Ius Na-
turae cognoscendi principium sit?
40. adstruitur contra Christ. Vigi-
lem, 74. Velthemium, 237. Zentgra-
uium, 277. Strimesium, 308

STATVS Paradisiacus, 359

STRIMESIVS Samuel, Professor Fran-
cofurtanus. Eius obiectionibus oc-
curritur, 301

SVM cuique tribuere non est adae-
quatum Iuris Naturae principium,
309

SCHWARZIVS Iosua, 4. Prof. Theol.
Lundinensis, vir turbulenti & vani
ingenii, 60. 160. in Hollandia cum
crumenisecis ludens, viaticum amit-
tit 66. & Hadriani Imperatoris exem-
plo peregrinationem dein pedestri
itinere absoluit, 160. expers solidio-
ris

INDEX RERVM INSIGNIVM

ris doctrinae, ib primus *Indicis No-
uitatum* Auctor, 160. 178. 227. e Sue-
cia relegatur; 14. seq. 179. 180. seqq. &
postea subditos Suecicos in Dano-
rum partes protrahere studet, 4

T.

THEOLOGIA Moralis quid? 17
THEOLOGIAE non competit Censura
in alias Disciplinas, 73
THEOLOGORVM non est fatagere de
Architectonica Politica, 285

V.

VELTHEMIVS Valentinus, Professor
Ienensis honestum *per se* tale acriter
propugnat, 78. seqq. refutatur ib. Iu-
dicium de eius *Nucleo Iuris Natura-
lis*, 87. de eius *Introductione in H.
Grotii I. B. & P.* 135. 139. 309. de eius
Synopsi 187. Odii in Pufendorfium
caussa 135. Maiestatem *non ens* esse
publica Disputatione profitetur 155.
veneratio qua Doctores Scholasti-

cos prosequutus sit? 174. Becmanni
fit Archiuarius, 309

VERVLAMII Baconis encomium 167
VIGIL Christianus quis fuerit? 79
VOLVNTAS Diuina quomodo Iuris
Naturae principium fit essendi?
230. 263

W.

WAHRENBERGII Sinceri dialogus de
Polygamia, 13. 70 eius verus Auctor
Pufendorfio in Suecia notissimus di-
citur, 108
WINSTRVPIVS Petrus quis? 119. Fa-
ctionis Pufendorfio Lundini aduer-
sae Protector, 118. 161. 292
WEIGELIVS Erhardus, entia moralia
ante Pufendorfium lingua Teutoni-
ca exposuit, 102

Z.

ZENTGRAVIUS Io. Ioach. Prof. Ar-
gentoratensis 262. eius liber de *O-
rigine I. N.* ib. e Doctorum Schola-
sticorum fontibus sapit 263. eius
obiectiones diluuntur. 261. seqq.
ZIEGLERVS, 363

L I P S I A E.

LITTERIS ADAMI HENRICI HOLLII.

SAMVELIS

PVFENDO

F.A.
141

UNED